

Excep^o no e^t regla

Spes d^e g^o excep^o no
g^oner^o s^o g^oner^o s^o

Excep^o de regla

nes contrarie. Jo. cum dicit q^d exceptiones non sunt de regula que sunt ad derogandum regule: vt. ff. de regula catonia na. l. i. ij. responso. ergo oppositum. i. confirmatione regule no inducit. igitur sub regula non p^rprehendunt: quia magis t^e dunt ad oppositum. i. ad effectum regule excludendum. ar. ff. de annu. le. l. legata. i. uiliter de condi. t^e demo. l. cum talis. s. fi.

P^reterea species de genere excepta no c^otinetur sub genere. ff. de penis. l. sanctio legum. t^e de verbo. obli. l. doli clausula. de le. iij. l. vxorem. s. felicissimo. t^e l. finis urbanus. s. vlti. t^e de alie. le. l. alimenta. s. basilice. t^e l. sicbun: igitur ea sus excepti a regula non c^otinetur sub regula. Placen. vo dixit q^d exceptiones c^otinetur sub regula. t^e p^ro eo videt^r facere. ff. eo. l. semper specialia generalibus insunt. Item q^d p^r exceptiones dicitur regulas confirmari: vt in aut. de non ali. s. vt autem. Ergo videntur exceptiones esse de parte regule cum ad regule c^ofirmatione tendat. Vbi videt^r q^d vtraq^{ue} opinio contineat veritatem. Nam non sunt de regula. i. no dⁱ sponuntur sⁱn regulam. imo q^untum ad eas regula perdit officium suu. ff. eo. l. i. in fi. Quia cu^m officiu regule sit coniungere rationes: vt dictu^m est. Et in hⁱs exceptis non coniungit: quia aliqua ratio non suadet coniunctione vitanda vt patet in regula: quia quod nullus in bonis est occupanti conceditur. Quod fallit in libero homine t^e in re sacra t^e in multis similibus: vt no. ff. de re. di. l. i. Et in hⁱs cu^m no possumus sequi regulam c^omunes: vt. ff. de le. t^e se. con. l. i. hⁱs. t^e l. ius singulare. Et propterea non clauduntur sub regula. Et ita credendu^m est intellexisse Jo. Sed sunt de regula. i. sub generalitate v^oboz vt regule traditioe expresso^r c^otinetur. Quia si regula est dⁱ homine. t^e exceptio debet esse de homine. t^e non de alio seu capra seu alia specie. Item si regula procedit de actione re ali non recte sequitur exceptio in speciali nec econtra. Et ita verisimile est intellexisse Placen. Ad ar. Jo. potest resp^o deri q^d v^oz est q^d exceptiones impediatur regula. i. impediunt eam c^oiungere casus exceptos: sed ostendit^r eas firmas in alijs non exceptis. Quia vbi sunt plura capitula quoz effectus est distinctus si fiat detractio in quibusda^m videtur cetera confirmare: vt. ff. de res. nulli. l. tribuimus. s. vltimo. Item v^oz est q^d species excepta non est sub genere t^e dispositio eius no sequitur ad dispositionem generis. sed nihilominus de genere qualitate v^oboz spectat: vt. s. dixi. Sicut si dicere ois ho^m legit^r. p^rter martinu^m qui dormit. martinus sub hoie otinec^t Sed de eo aliud q^d de ceteris predicatur. Ad ar. Plac^e. dicendu^m est q^d v^oz est q^d specialia generalibus insunt t^e sub generalibus comprehenduntur q^untum ad v^oba. non q^untum ad dispositione: quia subest aliqua r^o g^o no patit^r ipsaz s^z gen^o disponi. Bonifacius. viij.

Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica optineri.

Regule istius exemplum euidenter patet. Intendit enim dicere q^d si aliquis instituitur ab eo qui ius non habet instituendi. Item si institutio fiat de eo qui non sit institutiois capax. Item si institutio fiat non seruata forma que debet in institutionibus seruari. Institutio minus videtur esse canonica quia defectu habet eoz que sunt institutionis substantialia. Et p^rpterea ex institutione tali non pot^{est} beneficium legitime obtineri. Ad declaratione aut^e v^oboz regule querendu^m est quid sit institutio. Item in quo differat ab inuestitura t^e ab inductione in possessione. Item quid dicatur canonica institutio. Subsequenter querenda erunt quedam ad materia regule p^rinentia. De p^rio scribitur per dominu^m Hostien. q^d institutio est intus statio v^o intus posicio. Quod si v^oz esset: iam sup^rflua esset inuestitura. t^e in possessione inductio post institutione: quia quod habet non posset in eum veru^m vlt^rius. p^rima colectione in ei⁹ effectum p^rferate. ff. de v^obo. ob. l. nemo res suas. t^e l. scire debemus. s. vltio. Item cu^m canones exponat q^d ad aliud p^rineat institutio. videlicet ad episcopu^m: vt. s. de here. cu^m ex inuncto. i. fi. t^e ad alium pertinet possessionis inductio. f. ad archidiaconu^m vt. s. de offi. archidi. capitulo ad hoc. t^e c. ut nostrum. videt^r inconueniens dicere q^d sit idem. Quia cu^m sint distincta officia

illoz ad quos p^rinet. distinctos debet habere effectus: quia secretoru^m t^e distinctoz distincta t^e discreta ratio esse debet: vt ff. de calum. l. vlti. t^e C. de dona. inter vi. t^e vxo. l. si maritus. t^e de episco. t^e cleri. l. repetita. t^e de testa. consulta diuina.

Sol. Sed excusari pot^{est} q^d intellexit de institutione q^untum ad ius. q^o ex sola institutione acquirit^r. Sed intus statuto de facto p^rductione in possessionem subsequitur. Et p^rpterea dici pot^{est} q^d motus fuit ex eo q^d canones appellat^r inductione in possessionem institutionem corporale: vt. s. de offi. ar. c. ad hoc. s. in quoda^m vero. Et p^rpterea potuit p^rbabiliter dicere. q^d institutio est intus posicio: vel intus statio de facto. cu^m etia^m sit in corporale possessionem inductio: vt in dicto. s. in quada^m. Magister noster Ber. scribit. s. de insti. c. ex frequentibus. q^d institutio est ius canonicu^m ad vna^m ecclesia: vel in ecclesia: vel ecclesiasti co beneficio tribuere. Inuestire est quasi possessionem illius iuris conferre. Postea vero subiungit q^d instituere est specialis iuris beneficii: vel dignitatis corporale possessionem tradere. Et in hoc videt^r tradere contraria. Quia p^rimo dicit per institutionem conferri ius. Et post illam collationem iuris per subsequens factu^m. i. per inuestitura^m queri quasi possessionem. Per q^o includit q^d p^r institutione acquirit^r possessio. Et hoc est certu^m possessionem non queri per sola^m institutione. vel ex sola inuestitura. sed per inductione in corporale possessionem: vt. s. de elec. c. cum in cunctis. s. cu^m vero inuenerit. t^e no^m hic Hostien. in ti. de insti. t^e patet. ff. de acqui. pos. l. cum here des in principio. Sed credibile est q^d magister Ber. in p^rima diffinitione vel definitione intellexit de institutione stricte sumpta per qua^m tribuitur ius t^e non possessionis vel quasi illius iuris. In secunda intellexit de institutione largo modo sumpta. Vel dicendu^m est q^d in p^rima intellexit de institutione p^rimete ad episcopu^m que tribuit solu^m ius. In secunda intellexit de institutione p^rtinete ad archidiaconu^m. que tribuit possessionem vel quasi. Scribitur etia^m per do. Hosti. in summa. in ti. de insti. in p^rim. q^d quida^m dixerit. q^d institutio erat ecclesie: vel ecclesiastici beneficii collatio. Que diffinitio no^m videtur esse sufficiens. Quia non ponit oia^m substantialia institutionis. Non eni^m dicit q^d ex institutione queratur ius in p^rpriate beneficii collati. Constat aut^e q^d per institutione seu beneficii collationem queritur ius p^roprietatis illi in quem beneficium confert^r. Quod ex eo patet. q^d post collatione facta in p^rimu^m. collatio facta in secundu^m nihil operatur. t^e est casus de p^rben. c. si tibi. Et tamen si non valet per p^rima collationem translatum ius in p^rimu^m. potuisset per secundam collatione transferri in p^rso nam secundi. C. de rei ven. l. quoties. Sed credibile est q^d qui p^rdicta diffinitionem induxit. intellexit q^d ius per beneficii collationem transferretur. t^e hic aliquantul^o indicat diffinitione v^oba. Et tamen si oia^m dicta tollerabilia sunt p^rpter p^rbabilem auctoritate dicentiu^m clari^m pot^{est} dici. Institutio est ius alicui⁹ beneficii. verbalis collatio. Inuestitura vero collatiois seu institutionis c^ofirmatio seu declaratio per qua^m inducitur c^ofirmatio. Ad hⁱs in possessione est p^rcederium. i. collatiois t^e inuestiture executio. quod per similia patet. Nam institutio here dicit^r tria sunt per ordine. P^rimu^m est institutio que p^rcedit p^r dispositionem verbale. Secunda est institutionis reuocabilis confirmatio: que c^otingit per consequens factu^m. i. per morte. Tercia aut^e est institutionis t^e c^ofirmationis executio: que contingit per aditionem hereditatis t^e sequens amicum. i. ap^r p^rebensionem possessionis. hⁱ illa non sit necessaria ad acquisitionem dominij reru^m hereditariu^m: sed necessaria est ad acquisitione possessionis. C. de testa. l. oiu^m. ff. de acqui. pos. cu^m her. in p^rim. de bo. pos. l. i. t^e ij. Item in datione tutoris. Datur enim aliquando a testatore. Secunda datio est illa verbalis quando confirmatur a iudice: vt patet. ff. t^e C. de testa. tuto. t^e confirma. tu. Tercio sequitur decretum iudicis ad administrationem concedens: vt. C. ar. tu. l. fi. t^e in aut. vt hij qui ob. se. here. re. mi. s. penultio. Item patet in feudo. nam p^rimo feudi concessio. Secundo inuestitura que est p^recedentis concessionis confirmatio. Tercio in possessionem inductio que est concessionis t^e inuestiture realis executio vt in titulo quid sit inuestitura. colla. x. Et hⁱ p^rdicta non sunt similia q^untum ad omnia similia tamen sunt q^untum ad ordinem successionum. t^e hec vera sunt sⁱn absolutam t^e p^ropriam significati

Secretorum t^e distinctorum
distinctorum

Instituto
Inuestitura

Quid sit institutio
s^o b^oph.

23

24

25

26

Instituto m^o p^rimo

Topologia s^o hosti.

no^m regla q^d hec no^m p^r m^o me
m^o vlt^rius.

Instituto t^e possessione m^o dⁱst^rin^o
dⁱst^rin^o.

tionem verborum. Sed in presenti regula credendum est et
dicendum institutionem largo modo sumi. et pro omnibus
supradictis modis poni. Certum est enim quod collatio in inue
stitura que fit per episcopum institutio iuris appellatur ut in p
alle. c. cum ex iniuncto. s. de heredi. Item inductio possessio
nis que fit per archidiaconum appellatur institutio corporalis: ut. s.
de offi. archi. c. ad eos. s. in quadam vero. In quacunque predi
ctarum enim defectus interveniens reddit beneficij receptio
nem vel retentionem illicitam. Si enim defectus est in institu
tione verbali siue ex parte instituentis: ut quia is instituit quod
de iure instituere non possunt. illicita est detentio. vbi gratia
ut quod institutio fiat per vicarium episcopi etiam generalem que
constat instituere non posse nisi in iustitiam potestas specialiter
fuerit permessa per episcopum: ut. s. de offi. vicarij. c. cum gene
rali li. vi. Et ita debet intelligi. s. de insti. c. ex frequentibus
Quod quia fiat per capitulum de beneficijs ad collationem epi
scopi pertinentibus: quam constat non valere etiam sede vacan
te: ut. s. de insti. ca. i. li. vi. Item si institutio fiat de eo quod non
potest de iure instituere. ut si instituatur laicus vel alius irregu
laris cui prohibetur de iure beneficium: ut. s. de insti. c. ij. cum mul
tis similibus. Idem est si defectus fuerit in institutionis for
ma: ut quia fuit sub condicione facta cum actus legitimi non su
scipiatur condicione neque diem: ut in eo. actus legitimi. z. s. de
elec. in electionibus. li. vi. Et per hoc patet quod institutio largo
modo hic sumitur: ut tam institutionem verbalem et inuestitu
raz que ius tribuit quod inductionem in possessionem: que posses
sionem et quasi concedit comprehendit. Et hoc ostenditur ne
cessario argumento posito casu quod esset aliquis verbaliter insti
tutus. re ipsa sine inductione in possessionem et auctoritate propria
possessionem occuparet. diceretur indomere possessionem: ut
predo non ut institutus possessor. ff. de acquir. pos. l. si ex
stipulatione. i. z. ij. responso. C. e. ti. nec natura. Canonici
vero institutio appellatur in qua omnia substantialia valide insti
tutionis largo modo sumptur concurrunt. i. collatio inuestitu
ra in possessionem inductio et decem persone habilitas tam ex par
te conferentis quam ex parte illius in quem collatio facta est et so
lemnis institutionis forma: sicut in superioribus est ostensum
sicut dicitur legitima tutoris datio quando is dedit qui dare
potuit is accepit qui fuerat datus. z. is datur cuius dandi sa
cultas erat. et pro tribunali decretum interponit: ut. ff. de con
firma. tuto. l. naturalis. s. si queratur. Queri autem potest
circa materiam supradictam. Primo nunquid institutio iusti
tura et in possessionem inductio sunt distincte species vel idem
significantes. Hic autem declaratum est per supiora. et ideo su
peruacuum est repetere. Secundo queri posset cum sunt spe
cies indistincte proprie sumendo. ut distincta iura tribuuntur
per eas. Et dicendum est sicut in superioribus patet. quod per insti
tutionem verbalem tribuitur ius proprietatis: et per inuestituram
declaratur et confirmatur illius iuris collatio: ut dicto. c. in
cetera. z. c. cum ex iniuncto. Et per inductionem in possessionem
tribuitur possessionis et quasi ius administrationis: ut dicto
c. adeo. z. c. verum. Possit autem aliquis dicere quod inconue
niens videtur quod in eadem re queratur possessio. et quasi pos
sessio cum possessio consistat in rebus corporalibus tantum. ff.
de acquir. pos. l. iij. in prin. z. de usufructu. l. sequitur. s. si viam.
quasi possessio consistit in incorporeis. ff. de servitu. l. pe.
et si servu. v. ff. l. sicut. s. aristo. et uti pos. l. si ergo corporalia
et incorporea sunt species oppositae et non concurrentes circa
eandem rem: ut in insti. de rebus corporalibus et incorpo. ff. de
re. di. l. i. sic possessio et quasi possessio. videntur species op
positae et non possunt concurrere in eandem rem. Sed dice
dum est quod in beneficijs est considerare ipsum ius beneficij quod
est in corpore. i. in eodem numero quasi possessio. Item est
considerare corporales que sub iurisdictione beneficij continentur
et in illis dicitur quasi vera possessio corporaliter instituta.
Queri posset tertio quare est quod per inuestituram factam per
annulum vel per librum aut baculum non queritur vera possessio
vel quasi possessio per clauis traditionem queratur possessio
re rum que sub clauibus constituuntur vel custodiuntur: ut. ff.
de contraben. emp. l. clauibus. z. de acquir. re. do. l. qua ratioe
s. item si quis. z. de acquir. pos. l. i. s. si iusserim. Ratio est quod
sub custodia clauis constituuntur et continentur. et ideo traditis

clauibus sub quaz custodia sunt ipse res tradite intelligunt
Simul vero et baculus seu liber nihil habet comune cum
rebus que in beneficio continentur. et ideo per inuestituram per
baculum factam non intelligitur translata possessio. Sicut di
ci solet si tradatur vel legetur instrumentum in quo continetur
emptio predij: vel alterius rei. ipsa res intelligitur tradita vel
legata: quia vera in re quesita probatio in instrumento contine
tur. C. de do. l. i. ff. de le. i. seruum filij. s. cum. z. de le. iij. l. qui
chirographum. Huius autem causa queri posset. quarto si insti
tutus verbo et institutus annulo inducatur in possessionem rei
vnius qui est in beneficio sibi collato. nomine illius et aliarum
an intelligitur quesita possessio illius tantum in qua inducitur
corporaliter: vel illius et aliarum. Quidetur quesita possessio
omnium quia iure cauetur quod restituta vna re hereditaria omnes
restituuntur intelliguntur si ea mente restituantur: ut effectus re
stitutionis trahantur ad omnes: ut. ff. ad trebel. l. restituta in
prin. z. quia totius fundi possessio transfertur etiam si vnum
fundi angulum quis ingreditur: ut. ff. de acquir. pos. l. possi
deri. s. quid autem. si ergo quesita possessionis vnius rei quod
in iure beneficij continetur omnium eo. beneficio apprehenso
rum quesita intelligatur tamen si hec equitas suadet ius scri
ptum contrarium dicit: quia heres querit dominium omnium rerum
hereditarium adeundo hereditatem: et tamen non querit posses
sionem alicuius rei nisi eam corporaliter apprehendat: ut in
dicta. l. cum heredes. et si testa. lib. esse iustus. l. i. s. secunda.
Ad id autem restituta patet responsio: quia ibi loquitur de tras
actione dominij. ad quaz sufficit sola restitutio verbalis. ut in
eadem. l. z. l. iij. co. ti. In proposito autem loquitur de acquir.
pos. l. qui in facto consistit. Ipsi ipsa acquisita ius dici posset: ut
ff. de acquir. pos. l. i. in prin. z. s. si. vir vxori. z. l. peregre circa
principium. Et ideo ad possessionem vnius non sequitur positio
alterius. quod impossibile est ab eo esse essentialiter separa
tum: ut. C. de probationibus. l. non nudis. z. l. non epistolis. z.
l. neque narales. z. l. ad probationem. Item ad id possideri. s. quod
autem. Respondeo quod ibi non dicitur quod acquiratur possessio
aliorum rerum que erant intra fundum et a fundo distincte.
sed certarum partium fundi tantum que acquisite parti erant co
tinuate. Quinto queri potest circa personas quibus tem
poribus conferens debet esse capax beneficij conferendi.
et dicendum videtur quod sufficit esse capax tempore collationis
facte. Ipsi postea desinat ex quacunque causa: quia factum legitime
retractari non debet: Ipsi post casus eueniat a quo non potuit
inchoari. i. eo. c. factum legitime. z. ff. de acquir. heredi. l. si fuit
quis. s. vlti. z. de hijs qui sunt sui vel alieni iuris. l. pater
de regu. iur. l. in ambiguis. s. non est nouum. et quia iure
cauetur quod si testator qui heredem instituit sine delicto suo
et absque facto suo perdidit ius testandi institutio preterea
non viciatur: ut. ff. de tes. l. i. cui. z. de bonorum pos. s. in tab.
l. i. s. exigit pretor. s. si quis autem. ergo institutio de beneficio
facta non viciatur: Ipsi institutus ius instituendi perdidit. ob
stare tamen videtur quod. l. cauetur quod si testator qui heredem
instituit ius testandi perdidit propter delictum: vel propter
suum factum: quia se prebuit ad arrogandum institutio viciatur. ut
ff. de iniusto. z. irri. testa. l. si quis exheredato. s. irritum. z. de
bo. pos. s. in ta. l. qui liberis. s. testis. z. insti. qui. mo. test. i. fir.
circa prin. z. s. non tamen. Ergo viciari videtur institutio
facta de beneficio. Sed responderi potest quod institutio be
neficij tenuit ita quod propter expressam institutoris voluntatem
non potuit renouari. arg. ut. s. de preben. cum inter certam no
ex quacunque causa ius instituendi perdidit institutio precedens
non viciatur: ut in aut. de tabell. s. pe. Sed institutio here
dis non tenebat irrevocabiliter ante mortem testantis cum
semper esset voluntas ambulatoria et mutabilis usque ad mor
tem. ut. C. de sacrosanc. eccle. l. i. ff. de iure codicil. l. diu. s. licet.
z. de le. i. l. si mihi et tibi. s. in legatis. z. de le. iij. l. si quis in prin.
testa. z. de admidias leg. l. iij. in s. vlti. z. s. conditio. z. de do
na. inter vir. z. vxor. cum hic status. s. ait oratio. et ideo si per
didit testator potestatem testandi ex ea causa que originem
sumat a delicto vel a culpa vel dolo testantis institutio irrita
tur: ut in penult. s. irritum et in s. non tamen. Sed si ex ea causa
perdidit testamenti factionem que de dolo vel culpa testa
toris non sumat originem institutio non viciatur: ut in. l. is

pro e qui ante
da possit regere
substantia e manum
no do. ab. c. op
mis d. adine.

20

90

sol

90

sol

ambulatoria
e uoluntate

Donatio p. inter vivos p.
delictum subsequens non reuocatur
Sed donatio causa mortis p.
p. no.

cor. error
p. nescit bene

enit. et in l. i. §. extinguitur. et §. si quis autē. Facilius enim reuocantur ea que a principio non habent effectum irrevocabilem quā ea que a principio irrevocabiliter tenent ut patet: quia donatio inter vivos que irrevocabiliter tenet a principio non reuocatur propter delictum subsequens a donante commissum. ut C. de bonis dan. l. si quis post hec. sed donatio causa mortis reuocatur ratione delicti et condonationis que propter alias post delictum subsequitur: ut ff. de dona. causa mort. l. si aliquis. Sexto queritur quibus temporibus debet esse capax is qui beneficio instituitur. et videtur quod ea ratione qua heres instituitur debet esse capax tribus temporibus. scilicet testamenti: mortis testatoris et adiectionis hereditatis. ff. de hereditibus instit. si aliena. §. in extraneis. et in i. de hereditum qualitate et differētia. §. in extraneis eadem ratione institutus debeat esse capax beneficii consequendi tribus temporibus. i. tempore institutionis: et tempore inuestiture: et tempore quo mittitur in corporalem possessionem. Sed si medijs temporibus fuerit non capax i. institutione et inuestitura et possessione i. institutione non viciatur. ex quo tribus temporibus capax invenitur: ut ff. de here. instit. l. sed et si in conditione. §. solentius cum. l. servum meum. sed si capax fuit tribus temporibus. et post illa tria tempora incipiat esse non capax siquidem ratione delicti sui: ut quia homicidium vel aliud enorme delictum commisit quod ipsius inhabilem ad beneficii reddit: privabitur beneficio ex causa sua pervenienti: ut §. de homici. vo. vel casu. Sed si propter aliud delictum qui ex delicto non sumit originem: ut quia senio vel valitudine corporali impeditus sit vel alia causa simili non privabitur sed dabitur alius coadiutor sibi: ut §. in ti. de cle. egro. l. i. vi. Septimo queritur quid si credebatur instituentem instituendi habere ius cum in veritate non haberet an commisso errore institutio vicietur et videtur viciari debere: quia factum illius qui credebatur esse tutor et non erat inutile est: ut ff. de rebus eorum qui sub tu. le. qui neq. et de aucto. tu. l. tici. tum. §. qui rem. et de eo. qui pro tu. l. si is qui. Contra videtur viciari non debere de iure canonico. vel civili: quia tenuit ab initio propter errorem communem qui pro veritate habet ff. de supel. leg. l. iij. i. si. et de offi. pre. l. barbarius philippus et C. de testa. l. i. et de sen. et iterlocuto. om. iudi. l. si arbiter. et in i. de testa. §. testes. Et ideo l. postea detegatur veritas errori contraria non viciabitur institutio que ab initio tenuit. ut i. eo. c. factum legitime. Ad contraria dici potest: quod ibi fuit error singularis qui nihil operatur in preiudicium veritatis ff. de acqui. here. l. cum quidam. §. quod dicitur. et de supel. l. labeo. §. verum si ea. Sed in consumptis fructibus et singulis error facti vel iuris excusari debet: ut ff. de here. peten. l. sed et si lege. §. scire. C. de rei ven. l. certus. sed fin. ibi theologos qui dicunt quod veritate quandoque comperta viciatur quod ab initio tenuit si appareat contrarium veritatis: debere forte in principali aliter indicari: sed de fructibus idem. Octavo queritur an si in forma institutionis vnum de substantialibus mittatur et cetera observentur institutio vicietur. Et dicendum est quod ommissio cuiusque substantialis viciatur: ut ff. de transac. l. cum hij. §. si pretor. et arg. de re. eorum. l. si pupilloz. §. si pretor. et ad muniti. l. constitutionibus: l. ommissio leuium et non substantialium non viciet rem de qua agitur: ut ff. de ven. inspi. l. i. in fi. Non queri potest si canonicus prebendam percipit de manu prioris qui non erat legitime institutus. an postea possit petere priorem ab administratione remoueri tanquam non legitime institutum. Et videtur quod non iure cauetur quod si ego consequar legatum ab instituto in testamento quod poteram infringere per querelam vel contra tabulas sciens me posse quod postea non possum rumpere testamentum quasi iuri meo renunciasse videar. ff. de inoffi. tes. l. si quis. §. si. et l. nihil. et de le. pre. §. ra. bo. po. pe. l. si. §. omnibus. et de bo. liber. l. in secundum. §. si quis. per quod videtur quod si canonicus sciebat priorem non canonice institutum et prebendam de manu sua percipit. percipiendo videtur renunciasse iuri suo dando institutionem eius minus canonicam. Contra videtur quod nichilominus possit priorem non canonice institutum et petere eum remoueri: quia si consequor legatum ab herede qui erat indignus ex eo quod defuncti necem non vindicavit: nichilominus possum postea eum dicere indignum et auferendam sibi hereditatem: ut ff. ad fil. l. pe. et ar. ff. de pba. quidam. Item si consequor legatum ab herede instituto in testamento falso vel minus solentibus nihilominus possum postea dicere testamentum falsum vel minus solentibus consequatur heredi hereditatem auferendam: ut ff. de hij. quibus ut indignis post legatum. §. et ut ex premis arg. soluitur questio: quia si consequor legatum ab herede instituto in testamento quod poteram dicere inofficiosum vel per contra tab. rumpere. ideo excluditur quia pendebat ex officio meo rumpere vel non rumpere testamentum: ut primis argu. sed ubi consequor ab herede indigno qui necem non vindicavit defuncti: vel quia filius subiectus erat: vel quia institutus erat in testamento falso vel minus solentibus. ideo non excludor quod ex facto meo non precedebat quo heres esset indignus vel quod esset filius vel non filius. Item quod testamentum esset falsum vel non falsum. solentibus vel non solentibus. et ideo non excludor: ut in secundis argu. sic ergo et in proposito dicendum est quod si defectus institutionis facte de priore non pendebat ex facto canonici percipientis prebendam de manu eius quod non impediat canonicus institutionem minus canonicam dicere: ut dicitur l. pe. et l. quidam. et l. post legatum. sed si defectus institutionis pendebat ex facto vel ex voluntate canonici: tunc siquidem sciebat eum non canonice institutum: videtur renunciasse iure suo: ut dicitur l. si pars. et l. nihil. et l. filium. §. omnibus. sed si ignorabat non videtur renunciasse. et ideo non excluderetur. ut ff. de inoffi. tes. l. mater. §. ceterum. et l. eum qui. et arg. ff. de acqui. here. l. nec is. §. heres. et l. si is apud quem. §. petat et c. Decimo autem hec tempora dubitari consuevit si apostolice se legatus tempore legationis sue reseruauerit in aliqua ecclesia beneficium alicui conferendum et executores deputauerit: et postea finito legationis officio beneficium vacauit. an executores possint beneficium taliter reseruatum canonice conferre: et consequenter possint per eum cui confertur licite obtineri. Et videtur quod non quasi auctoritas reseruatio expirasset. hoc ipso et legationis officium expirasset: arg. de test. mili. l. si certarum. §. si. et de iure codicil. conficiunt. §. si miles. ad le. fal. l. si post missionem sicut in. l. illis facta militia expirat: sic auctoritas confirmationis codicilorum in militia facta. Item pro hoc erat efficax arg. de iur. om. iur. l. cum qui. §. magistratus. Contra videtur collationem valere quia reseruatio collata erat in tempus quo vacare cōtingeret. et ideo quandoque postea vacare cōtingat trahi vbi ad ipsam reseruatiois facte: quia si contrabimus sub conditione vel obligatione rem meam: vel disponendo de rebus meis instituendo heredem vel sub conditione legando. et postea quandoque existat conditio trahitur ad tempus contractus et dispositionis retro facte: ut ff. de periculo. et co. rei ven. l. quod si pendente. et qui. po. in pigno. ba. l. potior. et de nau. se. l. nihil. et de vulgari et pu. substi. l. vlt. §. ticius. et de test. mili. l. quod dicitur. sed per constitutionem nouam positam. §. de offi. leg. c. presens. l. vj. hic dubitatio est remota: quia reseruatiois auctoritas expirat officio legationis finito. et ideo beneficium quod postea valeat non potest conferri canonice per executores: nec licet obtineri. ad arg. contraria potest responderi quod loquitur in eo qui contraheret et disponebat de rebus suis. et ideo eventus conditionis trahitur ad tempus dispositionis. legatus autem nihil iuris agebat i vacaturis. et ideo nihil ad rem. Finis.

Posseffor malefidei nullo tempore non prescribit.

Remittendum est ad euidenciam istius regule. et ad intellectum quis dicatur malefidei possessor qui prescribere non potest. et consequenter vide debetur quis sit bonefidei possessor qui prescribere potest: quia per intelligentiam vnius contrariorū percipit alterius intellectus: ut ff. de accu. ser. l. qui accusare. et d. hij. qui sunt sui vel alii iur. l. i. circa prin. et de pecto. stip. l. i. §. stipulationem. et in i. de tuto. in prin. Malefidei autem possessor dicitur qui contra canonum vel sciens interdictum mercatur: ut i. eo. que contra ius. et C. d. agri. et cen. l. que ad modum in fine l. xj. Item ille qui emit contradicere domino: ut C. de rei ven. l. si fundum. nam qui spreta traditio ad emptorem precessit. presumitur fraudis particeps esse: et consequenter

bonafide carere: ut. ff. q. in frau. credi. l. ait pretor. §. si quis
particeps. et de le. pres. l. virile. §. si adierit. Item ille qui
ad vendendum venditorem induxit dolo dicit malef. posses
sor. C. de rescin. ven. l. si dolo. et l. dolus. Item ille qui emit ab
eo quem sciebat vendere non posse ut a pupillo sine tutoris au
toritate vel falso tutore quem sciebat tutorem non esse: ut. ff.
de contrahen. em. l. quia a quolibet. et de pub. l. quicumq.
§. qui apupillo. Bonafidei vero extra dicitur q. fraude qua
libet: et fraudis suspitio caret: ut quia emit vel alio titulo ac
cepit ab eo quem credebat dominum esse: vel putavit eum qui
vendidit ius vendendi habere qui credebat esse tutorem vel
procuratorem domini. ff. de verb. sig. l. bonafidei. Est ergo hu
ius regule intellectus duplex et uterq. continet veritatem.
Primum dicit q. ille qui habuit malam fidem tempore possessio
nis inchoate et continue nullo temporis tractu seu tempo
ris continuatioe non prescribit: etiam si centum annis vel ultra
possessione continuaret. Secundus est intellectus q. si pos
sessor tempore inchoate possessionis habuit bonafidem: et co
sequenter prescriptione inchoavit: et postea tempore preceden
te superveniat mala fides. impeditur processus et effectus p
scriptionis inchoate. et ideo illa verba nullo tempore deter
minare possunt precedentia et subsequencia. Nam si pri
mum determinat sequentia et subsequencia. l. verbum pferi
bit. Secundum vero si determinabit precedentia. Sed
op. fm primum iure cavetur q. malefidei possessor pferibit
saltem spacio. xxx. vel. xl. an. ut. C. de prescrip. xxx. annorum.
l. i. cum. l. omnes. Sed sciendum est q. hic legislator considera
vit naturalem equitate dispositioni divine convenientem: quia
cavetur q. cum alterius iactura locupletari non debeat. Ius
vero civile consideravit rigorem ex contractibus hominum
suadentibus aliquibus publicis utilitatibus. precedentem. l.
ut dominia reze non essent omni tempore indistincta siue in
certa: ut. ff. de vscup. l. i. et p. si. facilius libris imponendum
ut. ff. pro suo. l. si. nam ius civile super vscu. trieni que pce
dit in rebus mobilibus: et in qua requiritur titulus et bonafides
q. rit. dñum directum: ut. ff. de vscup. l. iij. de acqui. re. do. l. i.
Item in prescrip. x. vel. xx. an. que pcedit in immobilibus et i
uribus et incorporeis: ut. C. de lon. tempoz. prescrip. l.
si. et de vscup. l. corruptioe. et de serv. et aqua. l. pc. in qua
requiritur similiter titulus et bonafides. queritur dominum
vile: cuius occasioe datur vtile in rem: etiam contra dominum
qui habet directum: ut. C. de prescrip. xxx. an. l. si quis emptio
nis in prin. et ibi no. Item prescriptioe. xxx. an. et etiam. xl. si
possidere bonafide inchoaverit quis querit dominum vtile si
malafides inchoaverit. queritur sola exceptio contra domi
nium: ut dicta. l. si quis emptiois. ij. responso. Ideo quia
male fidei possessor prescriptionem inchoatam superveni
ens nihil preiudicat in aliquo predictorum. C. de vscu
pio. transfor. l. vna. §. hoc tantummodo. Ratio vero di
versitatis predictorum est: quia in vscup. trienni: est inducta in
favorem possidentis tantum: et ideo per eam queritur dominum
directum adeo q. nihil iuris remanet penes dominum. primum
q. ex eo patet. q. lex dicit q. vscup. triennij querit dominum
ut. dicta. l. iij. de vscup. et C. de pactis. l. traditioibus. Co
stat autem q. simplex dominij appellatio ad directam referat.
ut. ff. si ager vecti. vel emp. l. i. et ideo fauor iste appellatur: ut
j. co. c. odia. prescriptio autem. xxx. an. inducta est in odium negli
gentium tantum: non autem in favorem malef. possessorum: quia
ipsis non fauet iura: ut hic. et C. de agri. et cen. l. queadmodum
et ideo odium illud restringitur: ut dicto. c. odia. et l. cum qda
ff. de liberis et postu. In prescrip. autem. x. vel. xx. an. versa
tur fauor gratia possidentis quia bonafidem habet. odium
vero ex parte non petentis seu petere negligentis. et ideo in
ea eligitur quedam media via: quia ex ea parte qua dicit idu
cat in favorem possessoris queritur vtile dominum possessori
ex ea vero qua dicitur inducta in odium negligentis facit di
rectum dominum remanere penes ipsum negligentem ratione
cuius agere possit actione in rem directa contra alium posses
sor sed non contra eum qui prescribit: ut dicta. l. si quis em
ptoris. et hec pcedunt iuxta predictam regulam odia restrin
genda: et fauores conveniunt ampliari. De iure vero cano
nico in vscupatioe triennij et prescrip. x. vel. xx. an. idem per

omnia si bonafides fuerit continuata usq. ad finem extremi
momenti complete prescrip. sed si malafides supervenerit qua
docum. ante finem prescrip. complete impeditur inchoate p
scriptionis continuatio et hic volunt dicere verba regule prout
illa verba villo tempore determinat precedentia. Item vi
detur casus q. nec dominum nec exceptio queritur prescrip.
x. vel. xx. vel. xl. an. vel etiam centum nullo temporis spatio cu
intervenit malafides. et hoc intendit regula cum dicitur ullo
tempore determinate sequentia: et hec vera sunt in rebus lai
cor. In rebus vero ecclesiis: h. opinioes sunt varie. videtur
tamen q. res mobiles ecclesiis prescribant a privato. et ab
alia ecclesia spacio. xl. an. tantum: ut. §. de prescrip. c. i. et ij. et i
aut. de no. alic. in emph. §. pro temporalibus. C. de sacrosan.
eccl. aut. quas actiones. Idem in bonis vacantibus que
deseruntur ecclesiis vel que fuerunt hereticorum vel alia causa d
qua habetur exemplum. C. de sacrosan. eccl. l. si. §. de pre
scrip. c. ij. l. vj. Et ratio est aperta: quia bona hereticorum ipso
iure ex tempore delicti intelliguntur commissa seu confiscata: h
occupari non debeant anteq. sententia fuerit super crimine
promulgata: ut. §. de heret. c. cu. fm leges l. vj. ff. de iure fisci.
l. i. §. cui bona. et l. impator. et ff. de publica. et vecti. l. i. et l. co
missa. et C. ad. l. iuliam maie. l. penult. in fi. et C. vbi cause fi
sea. l. i. Sed contra fisci prescribitur minori tempore: q.
si possideret cum titulo prescribitur eo tempore quo prescri
beretur contra privatum: ut. ff. de vscup. l. quis. Si sine titu.
quidem velit possessor inchoare prescriptioe ex eo tempore
quo ceperunt vacare prescribit. xx. an. Sed si ex eo tempore quo
fuerunt delata fisco prescribitur quattuor annis. ff. de iure
fisci. l. i. §. diuus. et §. prescri. l. et d. diversis prescrip. l. inter quat
tuor. et l. in oibus. C. de quadrien. prescrip. l. i. et ibi no. Ref
autem mobiles ecclesiarum vscup. triennio cum hic reperiantur
iure civili determinati. ut dicto. §. pro temporalibus. et aut.
quas actiones. nec huius contrarii reperiantur inter canoni
cos determinati: nisi aliquis disputando diceret q. contrarium
videretur caveri per constitutione que statuit simpliciter qua
draginta annorum tempus in rebus ecclesiarum. Sed ad illud
respondet q. statutum generale non derogat speciali. §. de
consti. c. i. l. vj. Sed qui sustinet opinionem aut. contrariam
dicit q. illud speciale et generale statueretur eodem iure. hic
autem generale videtur canonice speciale de iure civili. quo ca
su non potest in aliquo derogare. sed nichil est quia in dicto
c. i. de consti. f. per summum pontificem inducebatur consti.
generalis et per alios consuetudo: vel constitutio specialis et
tunc specialis generali derogat. Sed illud contingit per spe
ciale permissioem summi pontificis. alia lex generalis superve
niens tolleretur speciale precedentem: ut. ff. de sepul. vi. l. iij. §.
diuus. Sed adhuc videtur michi inherendum prime opinio
ni quia constitutio que loquitur indefinite non equipollet
universali. quando non est eadez ratio et conditio omnium par
ticularium in universo comprehensorum ut ostensum est. §. in glosa
rubrice constat autem aliam esse ratione et conditione non mo
biliu et aliam mobilium. Ergo constitutio prolata simplici
ter reducatur ad distinctionem aut. Romana vero ecclesia so
la de iure comuni gaudet prescrip. c. an. ut. §. de prescrip. c. ij.
l. vj. ut in aut. ut ecclesia roma. colla. iij. Secundo oppo
nitur quia videtur q. h. malafides ab initio interveniens impediatur
prescriptionem inchoari. non tamen tollat effectum inchoate
quia que ab initio aliquid fieri impediunt ex post facto superve
niencia non tollunt iam factum: ut. j. co. factum legitime. ff. eo. l.
in ambiguis. §. non est novum. Sed solutio patet q. si factum
est perfectum casus superveniens qui ab initio impediret: non
tollit iam factum ut in predicta regula. factum legitime. et in
preal. §. non est novum. sed vbi factum erat inchoatum: et non pfe
ctum casus superveniens: qui ab initio impediret inchoari
impedit etiam perfici inchoatum ita loquitur hic: et predicta
solutio pbat. ff. de verb. obli. l. si sub vna. §. si quis fundum
et l. pluribus. et §. et si placeat d. serv. le. pro parte. et de serv.
ru. predi. l. via. §. quecumq. et plene dicitur. j. co. factum. per
quod patet q. ius canonicum rectius procedit circa tractatus
prescriptionum quibus civile fm generales et communes reglas.
Tertio opponitur et videtur q. quodcumq. omni tem
pore interveniat bonafides prescriptio non possit procedere.

Constat cum equitas naturalis scripta in qua cauet neminem cuius alterius iactura locupletari debere: ut ff. de iure nature et de condi. inde. l. nam natura. et de insti. l. si quis mancipium. §. proculus. cum ergo rigor iuris prescriptionem inducens. simpliciter scriptus reperitur prevalere debet equitas naturalis. C. de iudici. l. placuit. et ff. de depoli. l. bonafides. Sed dicendum est ibi reperitur equitas scripta in genere et rigor contrarius in genere prevalere equitas. Sed ibi reperitur equitas scripta in genere: rigor in specie. sicut est in proposito: quia equitas generalis naturaliter dicitur neminem debere cum alterius detrimento locupletari. rigor vero dicitur specialiter prescriptiones precedere in alterius damnum favore bonafidei possessoris in omni negligentia presertur rigor: quia in iure nostro generi gravi per speciem derogatur: ut j. eo. generi. ff. c. l. semper in iure: cum multis similibus. Querendum est autem vix de iure canonico requiratur in prescrip. titulus et bonafides. vel an sufficit bonafides tantum sine titulo. nam de iure civili constat quod in usufructu. triennij. et i. prescriptione. x. vel. xx. an. requiritur titulus et non sufficeret bonafides: ut. C. de rei ven. l. nullo. et de usufructu. l. celsus. vel saltem error facti probabilis qui titulo equipollere: ut. ff. pro emptore. q. vulgo. et de usufructu. l. non solum. §. quia vulgo. et de iure do. l. proculus pro legato l. pro legato. et pro suo. l. si ancillam. §. si. Et notari solet ad plenum in l. palle. celsus. in prescrip. autem. xxx. vel. xl. an. titu. nec bonafides requiritur cum etiam fures prescriberent xxx. vel. xl. an. ut. C. de prescri. xxx. vel. xl. an. l. omnes. et hoc si agatur de prescribendis rebus privatorum. Sed si de rebus ecclesiarum tunc etiam in prescrip. xl. an. titu. et bonafides requiritur sicut in prescrip. de privatorum spacio. x. vel. xx. an. ut. C. sacrosanct. eccle. ant. quas actiones. et in ant. de eccle. titulis. §. pro temporalibus. De iure vero canonum iure veteri videbatur requiri bonafides et titu. in hoc fuerunt opinioniones: ut s. de prescrip. c. si diligenti. Iure vero nouissimo distinguitur rationabiliter: quia in rebus ecclesiasticis que possunt possideri iure communi: nec presumptio contra possesores habere sufficit bonafides. Sed i his que iure communi nequeunt possideri: vel contra possessorem est presumptio bonafides non sufficit: sed est necessarius titulus. qui possessori causam tribuat prescribendi nisi tanti temporis alleget prescriptio cuius contrariis memoria non existat: ut. s. de prescrip. c. i. transcursum eum temporis cuius memoria non existat loco tituli habetur: ut. ff. de aqua plu. ar. l. i. §. si. et l. i. §. et l. si. de aqua co. et est l. i. hoc iure. §. ductus aque. Item nunquid i prescribendis rebus incorporalibus sit necessaria bonafides et titulus: vel an sufficiat bonafides. Et dicendum est etiam de iure civili quod sufficiat bonafides: nec est opus probare titu. ut. ff. si serui. ven. l. si quis diuturno. quare autem in prescrip. rebus incorporalibus titulus requiritur et non in prescrip. rebus incorporalibus. Ratio est quia ubi maius periculum imminet ibi cautius est agendum: ut. ff. de car. e. l. i. §. sed et si quis. Sed in prescrip. rebus incorporalibus maius periculum et prejudicium paratur: quia rei dominium ei auferitur. Sed in prescrip. rebus incorporalibus non auferitur dominium rei: sed subijcitur res speciei alicuius servitutis debite prescribenti. Nunquid autem sit opus saltem titulu allegare: et longum quasi possessionem probare videtur quod sic: ut. ff. de usufructu. l. cum de in rem verso. Sed dicendum est quod non est de iure civili: ut dicta. l. si quis diuturno. et de aqua plu. ar. l. i. §. si. et ad. l. cum in rem verso. respondendum erit quod ibi agebatur de persona astringenda seu obliganda ad aliquam prestationem. et propterea est necessaria saltem titu. allegatio: cum ad legationem personalem inducendam necessaria sit causa vera vel presumpta: ut. ff. de doli excepti. l. i. §. circa. et de proba. cum de indebito. §. ratione predicta. l. quia ubi maius periculum est. Item nunquid in prescribendo usufructu. requiritur titulus et videtur quod non: quia illud ius servatur i prescribendo usufructu quod servatur in alijs prescribendis fructibus: ut. C. de prescrip. long. temp. l. si. in fi. Contra videtur et est verum de iure civili quod titulus nullo modo requiratur: quia usufructu. et dominij pars: ut. ff. de usufructu. l. iij. et de fideicom. l. si a reo unde qua ratione in prescrip. dominij queritur titulus. ut dicta. l. nullos. et l. celsus eadem ratione et i prescrip. tione

usufructu. et ad. l. si. de long. temp. prescrip. dicentem idem servandum esse. in usufructu. quod in ceteris servitutibus verum est: quod ad temporis limitandem. hoc est ut eodem tempore prescribat quo et cetera servitutibus. non quod ad alia dicat: hoc de iure civili. Sed secus de iure canonico cum usufructu. possideri possit de iure communi: ut. ff. de acquiren. pos. l. naturaliter. et l. possessor. et de ui. et ui. ar. l. iij. §. iuncti. prescribi poterit etiam sine titulo dum tamen bonafides accedat. ut i preall. c. i. de prescrip. l. vel transcursum temporis a quo memoria non extitit. Item querendum est vix bonafides requiratur etiam tempore contractus et tempore traditionis et tempore continue possessionis. Et dicendum est de iure civili quod in titu. emptoris et vendi. requiritur bonafides vel probabilis error facti: quia bonafides presumptio inducat tempore contractus et tempore traditionis. in ceteris vero requiritur tempore traditionis tantum: ut. ff. de usufructu. l. si is qui pro emptore. §. si. et pro soluto. l. si existimans. et pro emptore. l. iij. in princ. Sed de iure canonico non requiritur tempore contractus in hijs que de iure communi possunt possideri cum sine titu. prescribuntur: ut dictum est tempore traditionis et continue possessionis usque in fine complete prescriptionis: ut patet per verba regule. In hijs vero que non possunt de iure communi possideri in quibus prescribendis requiritur titulus. dicendum foret quod bonafides non requiratur tempore contractus et tempore traditionis et continue possessionis in titu. emptoris. in ceteris vero requiritur tempore contractus et tempore traditionis et continue possessionis nisi post tempus tractus malafide celebrati error facti probabilis inveniatur qui malafidei precedentis suspicionem remoueat. Item querendum est si possessor erravit in facto: vix dicatur malafidei vel bonafidei possessor. et dicendum est quod error facti probabilis prodest: quia bonafides aperta presumptio inducit: ut. ff. de usufructu. l. iusto errore. §. filius. et l. non solum §. quod vulgo. et pro emptore. l. q. vulgo. Item queri potest si errat in iure an dicatur bonafidei vel malafidei possessor. Et dicendum est quod si quantum ad fructus perceptos dicatur bonafidei. in hoc. l. ut ad restitutionem non teneatur: ut ff. de heredi. peten. l. sed et si lege. §. scire. tamen quantum ad prescriptionem malafidei possessoris habetur: ut. ff. de usufructu. l. si fur. §. i. Iuris enim ignorantia i usufructu. non tollitur: ut. ff. de usufructu. l. nunquam in princ. et de iure et fact. ingno. l. iuris ignorantia. Item querendum est si erravit in iure et in facto simul. vtrum dicatur bonafidei vel malafidei possessor quasi magis attendi debeat quod proficiat quod noceat. ar. ff. de iure fisci. l. intelligitur. §. si quis palam. contra videtur quod malafidei quod si magis consideretur illa de pluribus causis simul concurrentibus que nocent quod que proficiunt. ar. ff. ex quibus causis in pos. ea. l. fulcinius. §. quid ergo si duas. et ad simile. l. si quis ingravi. §. vlti. et l. qui postumus. Sed dici potest quod bonafidei reputetur et quod prescribere possit: ut probatur. ff. de dona. l. si vir uxori. et ibi plene non. ratio autem quod error facti cum errore iuris concurrentes inducit bonafidei presumptionem et eius oppositum remouet. Sed in. §. quid ergo si duas. et l. si quis ingravi. §. vlti. et l. qui postumus. constabat de malafide. et ideo per aliam causam concurrentem que est de bonafidei. alia idem si de malafide non constaret presumptionem induceret et non amoveret vitas malafidei de qua constat cum in iuris non in certis locis sit coniecturis: ut. ff. de verbo. obli. l. continuus. l. cum ira. Item queri possit si defunctus habuit malafidem et heres bonam. vix bonafides heredis prodesse debeat. Et contra si defunctus bonam fidem et heres malam. an mala heredi nocere debeat. et cum mala defuncti noceat heredi: quia propter fictionem idemprimitatis persone extimatur successor. vitiosus et culpe defuncti: ut. ff. de iur. et tempo. prescrip. l. cum heres. et de publi. l. si ego. §. partus videtur quod bona precedere debeat accedens male cum contra riorum eadem sit disciplina. et respondetur probari. ff. de publi. l. eum qui. §. in hac actione. et pro emptore. l. i. §. si defunctus. Sed verba regule huius questionem solunt: quia quocumque tempore malafides interveniat ante prescriptionem impedit prescriptionem compleri. et propterea siue defunctus siue heres habeat malafidem sequitur quod impediatur prescriptio.

De iure canonico.

in iure canonico
Tuscani editione
non

Posset tamen aliquis dicere de equitate canonica qd si defunctus habuit malā fidem et heres bonam: et vellet heres a se prescriptionem inchoare qd possunt prescribere in prescriptiōibus rerum qui possideri possunt iure cōmuni titulus nō requiritur: ut dicto. c. i. §. de prescrip. li. vi. sicut dicitur d' successione singulari volentem a se prescriptionem inchoare: ut ff. de acquir. posses. l. pap. §. cum quis. Sed rigor iuris civilis qui per malā fidem defuncti malefidei prescriptionem in heredem transfundit: ut dicta. l. cum heres. et in prealle. §. partus hic non patitur. Undecimo et ultimo queri potest an i prescribenda libertate contra servitutem sit necessarius titulus. et dicendum est qd non: quia favorabilior est ius prescribende libertatis contra servitutem qd libertatis prescribendi servitutem: ut ff. de vfuca. l. sequitur. §. vlt. cum igitur in prescribenda servitute nō sit necessarius titulus. ut in l. si quis diurno. et §. de prescrip. c. i. multominus necessarius erit in prescribenda libertate contraria servituti. Item hic est quasi exemplū expressus ff. de servitu. vrb. p. d. l. si edes in prin. et ibi nota. **Dimus. Idem.**

Sine possessione prescriptio non procedit.

Exemplum istius regule patet. Pone qd emi aliquem rem mobilem vel immobilem a quodam non domino bonafide. tamen possessionem adeptus nō sui modo dubitatus an vfuca. iam vel prescribā. Respondetur qd non: quia sine possessione prescriptio non procedit. possessione civili vel naturali simul: vel salte civili non autē naturali tantū. si alius civiliter possideret: ut §. ostenditur large ponitur: ut tam vfuca. pōem triennij qd prescrip. x. vel. xx. an. xxx. vel. xl. vel etiam magis longeva contineat licet enim in vera et propria significatiōe prescriptio ad im mobilia: vfuca. vero ad mobilia referatur. tamen legistatores promiscue vtuntur istis vocabulis referendo cōmuniter ad mobilia et immobilia: ut ff. de vfuca. quasi per totū et maxime in l. iij. et ibi plene nota. Non procedit idē non inchoatur. l. aliquando inchoata mediante possessione continetur etiam sine possessione: ut infra dicitur. Sed opponitur et videtur qd prescriptio sine possessione procedat certū est enim qd incorporalia nō possidentur: ut ff. de acquir. poss. l. iij. in prin. et de acquir. re. dō. l. servus. §. incorporales. et de vfuca. l. sequitur. §. si viam. et tamen prescribuntur aliquando spacio. xx. vel. xxx. an. aliquando spacio temporis cuius nō extat memoria: ut C. de serv. et aqua. l. i. et iij. et de prescrip. tione long. temporis. l. vlt. et ff. si serui vendi. l. si quis diurno. et de aqua plu. ar. l. i. §. deniq. et l. iij. in prin. cum similibus. Sed dic qd i incorporalibus est quedā quasi possessio que illud operatur qd operatur vera possessio circa corporalia qd v. certū est qd interdū vti pos. nō datur alij qd possident: ut ff. vti pos. l. i. §. interdictū. et tamen sicut datur interdicitum pro tuenda posses. rei corporalis immobilis ita datur pro tuenda quasi possessione rerum incorporalium que de numero immobilium reputantur: ut ff. servitu. l. penult. et ff. si ser. vendi. l. si cui. §. aristo. et vti pos. l. si sicut ergo in incorporalibus non procedit sine vera possessione. ita in corporalibus non procedit sine quasi possessione per quod ostenditur hanc regulā omni genere veram esse. Itē opponitur et videtur prescriptionem sine possessione procedere. constat enim hereditatem iacentem non possideri: ut ff. si quis ex re statū. l. i. esse ius fuc. l. i. §. scruola. et tamē vfuca. ut ff. de vfuca. l. cepta. et l. nunq. §. vacuum. et l. iusto. §. nondum adire. Item constat tignum et coniunctū domini nō possideri: ut ff. de vfuca. l. eum qui. et de acquir. poss. l. qui vniuersas in prin. et tamē vfuca. ut si tempore inuentiois pauci dies supererant ad vfuca. complendā: ut ff. de vfuca. l. rerum mixtura. §. labeo. Sed dicendum est qd siue possessione non potest inchoari: et ita loquitur regula. aliquando tamē inchoatur mediante possessione. et ita loquitur contraria. Sed contra hanc solutionem ē valde ff. de vfuca. l. naturaliter vbi dicitur qd perdita possessione interruptitur vfuca. et eius effectus. ergo nō continuatur sine possessione. sed dici potest qd illud habet locum quando interuenit interruptio

naturalis qua mediāte possessor possessione priuat. qd nihil videt qd in casib' supradictis possessor possessione priuat. Sed quandoqz iniungit tignum domui: ut l. qui vniuersas. et l. eum qui. Item quandoqz moritur quia mors omnia soluit: ut in aut. de nup. §. deinceps. coll. iij. et propterea supradicta nō videntur procedere. sed dici potest qd hic priuatur naturaliter possessor possessione actu et habitu. et ideo interruptitur vfuca. in predictis autem casibus idē quādo iniungit et quando moritur priuat actu tantum et non habitu. Sed certe immo si moritur priuatur actu et habitu: quia mors omnia soluit. Sed dicas qd heredem qui est eadem persona fictione iuris. ut ff. de vfuca. l. heres et in aut. de iur. iuran. amori. pēst apta immediate continuari si nō fuerit apprehensa per alium. nam si per alium apprehenderetur impediretur continuatio possessionis defuncti in persona heredis: ut ff. de acquir. poss. l. pomp. l. que situm. et de vfuca. l. possessio restitutoris. et ideo si non fuerit apprehensa per alium et inapta sit immediate continuari pro continuata debet haberi. ar. ff. de testa. l. si filius. et in aut. vel exactione instāte dotis prime vel secunde. circa principi. Et est ratio quare vfuca. continuatur possessori defuncto: ut in l. preal. et pater. ff. qui. ex causa. ma. l. cum miles circa principi. et pro herede. l. iij. §. filium. Item opponitur quia constat captum ab hostibus nihil possidere cum ab alio possideatur. ff. de acquir. posses. l. cū heredes §. in hijs. et tamen vfuca. ut ff. de vfuca. l. iusto. §. vltimo. Sed dicendū est qd non vfuca. per se: quia non possidet per se tamen vfuca. per alium que habebat in potestate tempore quo captus fuit. unde si redeat postliminio videt omni tempore potestatem continuasse iuris fictione postliminii et eiusdem fictionis virtute vfuca. continuasse et dominium per vfuca. que fuisse. sed vbi possideret per se et caput ab hostibus perditur possessio. et postea postliminio redeat fictio postliminii non extenditur ad possessionem que in facto consistit. et consequenter ad vfuca. que solet ex possessione procedere. ut supra predicta probatur aperte. ff. de cap. ex postu. reuer. in libello. §. facte. et de vfuca. l. si hijs qui pro emptore. et ibi plene nō. et ar. qui ex ca. ma. l. sciendum. et l. de nique. et l. nec vtile. Item opponitur constat ignorantiē possessionem querere cū animus de substantialibus que requiruntur in possessione querenda: ut ff. de acquir. poss. l. licet. et tamē prescribit: ut ff. pro soluto. l. iij. §. celsus. Respondet et dico qd ignorans nunq. querit possessionem per se. et hoc simpliciter verum est tamen bene potest ignorans querere ministerio filij vel serui quos habet in potestate et ignorat vfuca. ut in l. preal. Item per procuratores querere potest possessionem ignorans sed non vfuca. nisi post qd venit in notitiam domini: ut C. de acquir. posses. l. i. et ff. de acquir. poss. l. i. §. per procuratorem. per negotiorum vero gesto. qui caret mandato quereret possessionem ut vfuca. per demum post ratificationem: ut ff. de acquir. poss. l. cōmunis. §. pcurator. et d' nego. ge. l. i. ego. Adhuc querendum est que possessio sit necessaria ad prescrip. vtz civilis tantū vel naturalis tantū: vel vtrāqz simul. Ad cuius declarationē primo est querendum vtz sint due possessiones differētes specie vel vna tantū que diuersificetur per precedētia. Jo. dixit qd due sunt possessiones specie differētes. vna civilis: altera nā. Ad vna. tantū. f. naturalis: que diuersificatur per accidētia Et glossatores iuris civilis in C. tenent opinionem Azonis in ff. no. maxime in titulo de acquir. poss. tenent opinionem Jo. pro Jo. argui et ostendi potest qd sit duplex possessio. dicitur enim in l. qd si possidens fundū naturaliter et civiliter egrediat d' fundo: et peregre vadat. qd si ego extiterē et fūdū alius egrediat fundū. ingredies bz possessionē: ut ff. de acq. poss. l. clam possidere. §. quid ad nudinas. cum igitur impossibile sit duos eandem rem eandem speciem possessionis in solidum possidere: ut in eo. ti. l. iij. §. contrario. et predicta. l. duo. manifestum est qd due sunt possessionis species. Item argui potest ex eo. §. qui dicit qd ingressus fundum potest reuersum non admissum possidere. vi. et clam. sed violentia et clandestinitas due sunt qualitates cōtrarie. ergo coherere nō possunt eidem subiecto: ut ff. pro suo. l. ancillam. et pro empt. l. iij. §. vlti. si cohererent diuersis. sequitur qd diuerse

sint substantie siue species possessionis. Preterea dicit ff. de vi. et vi. ar. l. i. §. de iur. q. datur interdictum ei qui possidet naturaliter tantum. Item qui possidet civiliter tantum. quolibet. n. illarum possessionum ut ibi dicitur. sufficit ad interdictum unde vi. cum igitur interdictum unde vi. non datur nisi ratione possessionis: ut in l. i. §. interdictum. hic. ff. vi. manifestum est quod quilibet illarum est vera una species possessionis per se. Item ibidem dicitur quod naturalis possessio: et pro suo ad interdictum pertinet. cum igitur copula cadat. inter diuersa manifestum est quod specie differant naturalis possessio et pro suo. queritur cum idem sit pro suo possidere et civiliter possidere si omnes opiniones. apparet ulterius quod civilis et naturalis possessio sunt due possessiones specie differentes. Item interdictum unde vi. datur proprietario et usufructuario: ut ff. de vi. et vi. ar. l. iij. §. unde vi. Atque ergo possidet: quia aliter interdictum non haberet: ut in eo. ti. l. i. §. interdictum. hic. et §. de iur. citur in fi. cum igitur non possint insolidum eodem genere possessionis possidere. et usufructuarius possideat naturaliter: ut l. naturaliter et l. possessio. ff. de acquiren. pos. certum est quod proprietario eodem genere possessionis non possidet quo usufructuarius: ut eo. §. contrario. quare cum possideat civiliter apparet quod civilis et naturalis possessio sunt due possessiones specie differentes. Item si ponam proprietarium et usufructuarium esse extra fundum et extra fundi conspectum haberent ambo eandem naturaliter et civiliter. Item si in fundo ambo haberent eandem naturaliter et sic eadem qualitas possessionis esset apud duos insolidum quod etiam Azor negat posse contingere. Necesse ergo habes ponere possessiones plures specie differentes quibus eadem species vel diuersa habet qualitates preterea due possidendi qualitates contrarie in eadem substantia possessionis concurrere non possunt ut ostensum est. Sed civiliter possidere. et naturaliter sunt qualitates contrarie possidendi. si in ea que communiter dici solent: ut ff. de preca. l. iij. et vii pos. l. si duo in prin. non ergo concurrunt in eandem substantiam possessionis. si ergo non eadem substantia naturalis et civilis manifestum est quod non sunt eiusdem speciei quod esse idem in specie: esse idem in substantia et natura. Preterea quocumque sunt eiusdem speciei producant eundem effectum. ergo ad destructionem consequentis que non producant eundem effectum non sunt eiusdem speciei quasi cum civilis et naturalis possessio eundem effectum producant: quia ex civili procedit usufructus ex naturali non. ut ff. de acquiren. re. do. l. acquiritur. §. vlti. manifestum est quod civilis et naturalis possessio sunt possessiones specie differentes. Preterea dicitur in l. i. sicut nulla possessio acquiritur sine animo et corpore: ita nulla admittitur nisi in qua vtrumque in contrarium actum est. ut ff. de acquiren. pos. l. quemadmodum. cuius igitur hic signum nulla pro diuersis in natura videatur negare. Sequitur quod omnes possessiones non sunt eiusdem nature quare nec eiusdem speciei. Preterea dicitur in l. pupillus. ff. de acqui. re. do. quod pupillus sine tuto. aucto. non potest alienare et illam possessionem que est naturalis. Inuit ergo in hoc quod dicit etiam quod non est eiusdem nature naturalis et civilis. ego nec eiusdem speciei. Preterea contra Azor. est quod civilis et naturalis non videntur ponere differentias accidentales: sicut etiam iusta et iniusta. et hic pater: ff. de acquiren. pos. l. iij. §. contrario. nam ibi in secundo responso ponitur vnum posse possidere civilem et alium naturaliter. et tertio responso dicitur non posse vnum possidere iuste et alium iniuste. per quod apparet quod civilis et iniusta. Item naturalis et iniusta non solum non sunt idem imo nec eopollent. ergo nec ponunt differentias accidentales sicut iniusta et iniusta. Si non accidentales: ergo substantiales. ex quo sequitur quod si diuersificantur in substantia diuersificantur in specie cum esse idem in specie sit esse idem in substantia et natura ut de crimine. §. eo. Preterea contra Azor. est. ff. de acqui. pos. l. iij. §. nerna filius. ubi dicitur me possidere rem mobilem batten? quoniam posses. nancisci nanciz possessionem si possideo et nichilominus postea nancisco? naturale. ergo pro pro me habuisse aliam distinctam a naturali. ex quo sequitur manifeste quod parue sunt quarum nulla est altera. pro opinione autem Azor. si una sit tantum que diuersificetur per accidentia. arguitur sic. Primo quia rubrica dicit quod acqui. et amittenda pos. in. ff.

Item in. C. dicit de acquiren. et reti. inuit ergo quod una est vera possessio: et per consequens una species sicut Azor dicebat aliter enim non singulariter sed pluraliter loqueretur et confirmatur ista ratio per textum in principi. l. i. ff. de acqui. pos. l. i. ubi dicit quod possessio appellata est quasi pedum positio et singularis locutio vno solo supposito contenta est. ergo et c. Preterea pro Azor. dicitur in l. i. quod si aliquis exeat de fundo animo definendi possidere perdit omnem possessionem. videtur quod una sit substantia possessionis cui diuerse ibereant qualitates sicut Azor dicebat: ut de acquiren. pos. l. tertia. §. in amittenda et l. si quis. §. differentia. Preterea autem in una est species possessionis tantum: aut plures si una azor huius propositum si plures tunc vnus potest habere vnam: alius aliam. et sic contingit quod eadem res sit a diuersis simul et semel insolidum possessa quod est contra l. iij. §. ex contrario de acquiren. pos. Item sequeretur quod ex qualibet specie procederet usufructus. et sic sequeretur duos insolidum dominium querere quod est contra l. si ut certo. §. si duobus. ff. como. Preterea pro az. est. §. qui ad nudinas in fi. si bene inspicatur. nam si verba textus per violentiam superuenientem remouetur clades finitas. i. precedens quare contrarie qualitates et illud contingit. ideo quia due contrarie qualitates non copatiuntur: sed circa eadem possessionem ut dictum est. si enim essent possessiones diuerse: puta qualitas. i. clades finitas contra vnam. l. naturalem secunda violentia contra aliam. i. civilem deprehenderetur. et per hoc patiuntur se simul: nec vna per aliam tolleretur Sed intelligendo textum sicut in principio. glossa. intelligitur non procedit. et preterea per rationem est iusta vel iniusta sunt differentie accidentales possessionis si omnes non substantiales. sed iusta dicitur civilis: iniusta dicitur naturalis. ff. vii pos. l. si duo in prin. ergo et vlti. sequitur quod civilis et naturalis non ponit differentias substantiales: sed accidentales solummodo. sic non sunt species differentes. Preterea pro azor. est quod nulla possessio sine animo perditur: ut ff. de ac. pos. l. quemadmodum. et de reg. iuris. l. fere quibuslibet. Sed constat vnam solam possessionem ab absente retineri si omnes. vna sola possessio et nulla perditur. quia in nulla est animus perdendi necessario sequitur vnam solam esse. Preterea pro azor. est quia quocumque habent eandem diffinitionem sunt eadem in substantia. Sed naturalis et civilis eandem habent diffinitionem. et si in. Jo. ut non. ff. de acquiren. pos. l. i. in prin. ergo civilis et naturalis sunt eadem in substantia: ergo in specie. Sed ad istud dici potest quod describitur simul respectu cuiusdam tertij i quo conveniunt. et ideo non sequitur quod sunt idem in substantia. sic nec sequitur homo et asinus est animal: ergo homo est asinus? sunt ideoque in substantia. Solutio tamen et probabilis est tenere opinionem Jo. quia textus ponit civilem et naturalem possessionem et duas species coqueas. ff. pro herede. l. iij. §. quod vulgo et confirmatur in dicta. l. iij. §. nerna filius. ff. de acqui. pos. Et ad argumenta contraria facile est respondere si quis diligenter inspicere. Dico igitur reasumendo questionem permissam: quia ad prescriptionem est necessaria civilis et naturalis possessio: vel saltem civilis sola siue naturalis. Nam quod sufficiat civilis sola probatur quia. l. canetur quod absens quem constat solam civilem possessionem animo retinere possidet quod ad hoc ut usufructus continetur: ut ff. de furtis. l. serui et filij. §. vlti. et de diuer. et rem. pscript. l. in accessione de acquiren. pos. l. i. §. per seruum qui in fuga. Item quod naturalis sola non sufficit ad prescriptionem probatur. primo per textum. ff. de acqui. re. do. l. acquiritur. §. vlti. et ad exhiben. l. cessus. §. iul. de acqui. pos. l. i. §. per eum. Item probatur per ar. necessarium cui non potest modo responderi si non is qui civiliter tantum possidet et usufructus perit. quod est verum: ut dicto. §. per seruum qui in fuga. et dicta l. serui et filij. §. vlti. abesse vel presens esset: et prescriptionem continuaret sequeretur quod si ex naturali possessione sola procederet prescriptio quod si eodem tempore naturaliter possideret et bonafide quod duo quererent insolidum dominium eiusdem rei eodem tempore quod non est de iure possibile: ut ff. como. l. sint certo. §. si duobus vehiculum et de castren. pecu. hereditate. §. pater. et de reg. iuris. l. quod contra. §. vni duo. Sed potest instari quod si hoc nunquam prescriptio contra absentem procederet quia per possessionem prescriptio non currit. C. de

peccatum non
peccati uenia
nemo p^r ad p^r obli.

prescriptione. xxx. an. l. ij. Item tempus non est modus perden
de possessionis. ut. ff. qui. mo. v. usufr. l. si mulieri. ergo contra
absentem civilem possessionem animo retinentem non p^rce
dit prescriptio. Fateor q^d contra civiliter possidentem prescrip.
non procedit. Item fateor q^d tempore tantu non est modus
perdende possessionis. tamen iure cautetur q^d tempore est mo
dus inducendi oblivionem: et oblivio est modus inducendi
dispositionem animi et dispositio animi est modus perdende
possessionis: ut legitur. et no. ff. de usufr. l. furtum. §. fundi.
Et preterea dico q^d si civiliter possidens neglexerit naturele
possessionem per. x. an. vel ultra q^d illa negligentia circa pos
sessionem naturalem priuat eundem possessione civili. sicut
als cautetur in iure q^d negligentia comissa in adipiscenda vt
recuperanda possessionem naturalem inducit amissionem ci
uilem: ut. ff. de acquiren. pos. l. si ideo. §. si forte. dico ergo q^d
q^d diu absens retinet civilem possessionem non inchoatur pre
scriptio duplici ratione. Prima quia contra possiden
tem civiliter non prescribitur: ut. dicta. l. ij. C. de prescriptio
ne. xxx. an. Secunda ratio quia qui civiliter possidet prescri
bit. ergo alius non prescribit eode tempore ne plures simul
insolidum quererent ut dictu est. Sed ex quo iuris presum
ptione possessionem civilem perdidit per obliviones semp
animi dispositionem que ex oblivione procedit post absentia
longi temporis ex nunc inchoatur prescriptio contra eum et
hoc voluerunt glossatores iuris civilis aliquantulum dicere. l. ij.
non plene. C. de servis fugi. l. i. per quod patet q^d ad prescri
ptionem est necessaria civilis et naturalis possessio simul: vt
civilis sola. naturalis aut sola non sufficeret eo casu quo po
neremus aliu civiliter possidere: ut. s. ostendit. est. Finis.

Idem Bonifacius.

Peccatum non remittitur nisi restituatur ablatum.

Item meam surripuisti: vel violenter abstulisti
vel aliud a me extorsisti per usurariam prauitatem
non remittitur tibi peccatum. et consequenter nec
pena peccati nisi restituas rem ablata. et hoc item
dit hic regula et probatur. s. de usuris. c. cu tu. et de censibus
c. ij. Nisi ponit sicut in. c. pr. ff. de ven. in pos. l. extraneo. et
de feriis si feriatis. et de custo. re. l. ij. §. si. Aliquando autem re
peritur quod negat seu priuat: ut. C. de transact. l. iij. et ff. de
regu. iur. l. quo tutela in prin. Et ideo dicendum videtur
q^d vbi procedit oratio negatiua dictioni si ponit: ut dicta. l.
extraneo. et l. si feriatis. et l. iij. §. vlti. et de aur. et argen. le. l. ti
cia. et in hoc. c. et se. sed vbi procedit affirmatiua tunc negat seu
priuat: ut dicta. l. quo tutela in prin. ff. eo. de diuer. prescrip.
l. accessione. §. vlt. et ad turpill. l. i. §. pe. et de iure fisci. l. iij. §.
multoz. et §. vlti. in l. non possunt. Sed contra hoc vide
tur. ff. de reg. iur. l. nemo ex hijs in prin. et non ponit. et tamen
negatiua procedit. Sed illa negatiua equipollet affirmatiue
et ideo dicitio nisi priuat sicut vbi vera affirmatiua procedit
Item contra predicta solutio videtur. ff. de manu. testa.
l. iij. §. vlti. vbi videtur. pcedere negatiua. et tamen dicitio nisi
non ponit sed ibi negatiua non processit sed secuta fuit. et ideo
non videtur habuisse animu concedendi libertatem: sed po
tius impediendi. et propter illam presumptionem animi impe
dientis impeditur datio libertatis. ar. ff. de adimen. le. l. lega
ta inutiliter. et de condi. et demo. l. cum tale. §. vltimo. Re
stituatur ergo a contrario si restituatur ablatum remittitur
peccatum. cum argu. a contrario sensu sumptus sit lex: ut. ff.
de testi. l. ex eo. et de testa. l. qui testamento. §. mulier. Et cum
sublata causa finali alicuius rei tollatur effectus: ut. ff. de do
lo. l. ij. §. vlti. l. et eleganter in prin. et de excep. rei iudi. l. ij. et d
adimen. le. l. alupne. §. ab heredibus. et s. de preben. et digni.
c. si panper clericus. li. vj. cum ergo delictum sit causa finalis
pene imponende q^d patet. q^d vbi non est delictu non debz ee
pena. ff. de verbo. signi. l. aliud. §. inter mulctam. C. de penis
l. sancimus. bene sequitur q^d restituito ablato. et sic reducta
causa ad non causam remittitur peccatum. Sed contra hoc
aperte. ff. de furtis. l. qui ea mete. et vi bono. rap. l. pe. vbi re
stituta re sublata et violenter ablata no remittitur peccati pe
na. Sed illud fm origine iuris civilis. secus aut de equita

te iuris canonici q^d diuinum imitatur. Queri autem solet
si fur vel raptor vel usurarius habet facultatem rei restituendi
de etiam si fiat eius remissio absq^e eo q^d restituat rem. an
intelligatur a peccato solutus. et quidam dicunt q^d sit absolu
tus quia solvere et consequi remissionem eius q^d erat solvendi
paria sunt. ff. de re iudi. l. iij. §. soluisse. et l. intra dies. et quia
satisfactum accipimus per eum modu que creditor accepta
uerit: ut. ff. de acti. si rem. §. satisfactum autem. qui. mo. pignu.
vel hypo. sol. l. item liberatur in prin. Alij dicunt q^d no li
beratur quis verbis regule inherenduz est in dubio cum de
peccato agatur. Restituere autem est rem in primo statu repo
nere: ut. ff. de usur. l. videamus. §. in fauiana. et nequid in loco
publico. l. ij. §. ut restituas inquit. et de verbo. signi. l. cu pre
tor. et l. plus est i restituitio. et l. restituere. Non absurdu
tamen dici potest. q^d si res erat restitutori parata peruenit
ac si res esset restituta et postea per eum cui restituitio facta
fuit datio sit restituitio. ar. ff. de dona. inter viz et vxo. l. iij.
§. sed si debitorem. et §. vltimo. et de iure do. l. vir ab eo. et ff.
si cer. per. l. singularia circa fin. et de soluti. l. pecunia. et de rei
vendi. l. hoc si res. als non potest intelligi proprie facta resti
tutio. cum q^d tum ad propria significationem verboru aliud sit
remittere aliud restituere ut dictum est. sed si no habet facul
tatem rei restituende: tunc esset sibi impossibilis restituitio
et tunc sine restitutione absolueretur: quia nemo potest ad im
possibile obligari: ut. j. eo. c. nemo potest. et ff. de regu. iur. l.
impossibilu. et quia ipsa non habendi necessitatem videtur
excusari: ut. ff. mun. et ho. l. circa. §. inopes. Licet forte fm
rigorem iuris civilis non esset excusatus: quia naturalis im
possibilitas non persone difficultas debitoru excusat: ut. ff.
de verbo. ob. l. continuus. §. illud. Sed mihi videtur q^d etiā
sine rigore iuris civilis posset excusari. multum enim refert
vtrum sit in obligatioe datio vel factum. nam sicut in obliga
tione datio difficultas persone non excusat debitorem: ut in
§. illud. Sed vbi est in obligatione factum persone casus
contingens in persona debitoru excusat sine factum debeat
ex contractu siue ex promissione in iudicio facta. De con
tractu patet. ff. ad. l. ro. de iac. l. vlti. §. pe. De iudicio. si qs
cauti. l. si is. Veruz est quia glossatores iuris civilis distin
gunt inter iudicia et contractus. et nichil est quia ides et inter
vtrorsu q^d tum ad hoc: ut in. l. prealle. cum ergo rem restitu
re sit factu sicut rem tradere: ut. ff. de verbo. obli. l. vbi aut
non apparet. §. qui id. et l. stipulariodes. §. idem puto. sequit
impedimentu superueniens in personaz debitoris q^d restitui
tionem impossibilem facit debitorem excusari: nisi culpa pre
cesserit casum: quia tunc no excusatur propter casu: ut. ff. so.
ma. l. etiaz. §. licet. Item nisi delinqueret sub specie venie
consequende: quia tunc videtur culpa casuz pcedere. et ideo
excusari no debet. ar. ff. de dam. infec. l. fluminu. §. itez apud
et §. seruus. et §. idem seruus. et de acti. et obli. l. i. §. is quoq^e
et comodati. l. in rebus. §. quod autem. Idem.

Peccati venia non datur nisi correcto.

Ec regula concordat cum proxima precedenti
quia sicut in precedenti no remittitur peccatus
nisi restituatur ablatum: ita et hic non remittitur
peccatu nec peccati pena nisi interueniat men
lis correctio. i. animi penitentia et cordis contritio l. iij. n.
interuenientibus datur peccati venia. Sed queritur de in
re canonico propter solam penitentia. i. cordis contritionem
datur peccati venia et no de iure civili: ut. ff. de edi. edic. l. qd
sit fugitiuus. et de furtis. l. qui ea mente cuz simili. Respo
sio est apperta: quia ea que facilius ligant facilius dissoluit
seu que facilius dissoluit seu que facilius ligantur facilius
dissoluitur: ut. ff. eo. l. nihil tam naturale. et l. fere. et de solu.
l. prout quisq^e. et de rescin. ven. l. emptio. Constat autem q^d
iure diuino facilius quis ligatur q^d e sola mentis cogitatioe
si modo fuerit huius propositi q^d actione dara id quod cogi
tauit commissurus sit: ut. ff. de verbo. sig. l. fugitiuus. et ideo p
contrariam animi penitentia et cordis contritionem consequi
remissionem peccati et pene pro peccato imponende. Ju
re autem civili per solam animi cogitationem ad actu no pro

cedentem penam non meretur: ut dicta l. fugitivus. et de pe-
nis. l. cogitationis. et ideo sola cordis contritio de venia non
consequitur. Conterio. i. penitenti et cordis contritio de
habenti. correctio enim triplex reperitur. una verbalis: alia re-
alis: tertio mentalis. tamen nec verbalis nec realis prodesse
nisi mentalis interueniat quo ad deum cum ad cor tantum re-
spiciat deus et quantum ad peccati commisionem et quantum ad com-
missionem remissionem consequendam. Jura vero civilia quantum
ad commisionem considerant factum concurrentem cum animo et
non factum tantum sine animo: quia voluntas et propositum ma-
leficia distinguunt: ut ff. de iniur. l. qui in iure. et de sic. l. infans
et l. diuus nec alius sine facto: ut. d. l. fugitivus. et l. cogitationis
Idem.

Nemo potest ad impossibile obligari.

Item promitto alicui dare quod est impossibile de na-
tura dari ut solem lunam et stellas non obligor:
ut. ff. de verbo. obliga. l. si stipuler. ij. responso.
Item si promitto facere id quod est impossibile
de natura fieri: ut celum digito tangere vel celum ascendere
ut. dicta l. stipuler. ij. responso. Item etiam si promitto
id quod est impossibile de facto: ut montes alium ultra
mare deferre. ar. ff. de statu. li. l. cum heres. §. i. Item si sti-
pulo id quod est impossibile de iure: ut rem sacram mibi dari.
ut insti. de verbo. ob. in prin. et ff. de verbo. ob. l. inter stipula-
tem. §. facraz. et l. si stipuler. §. ite q. leges. Intendit ergo
regula dicere q. nemo potest obligari ad id q. de natura vel
facto vel de iure est impossibile: et hoc in contractibus. idem
in ultimis voluntatibus: quia nec auctoritas ultime volun-
tatis que excedit auctoritatem contractuum. ut. ff. eo. l. in testa-
metis. potest ad impossibile aliquo de predictis modis obliga-
ri. ar. ff. de le. l. i. si quis inquilinos. §. vlti. et l. seruo alieno. §.
vlti. et l. apud iul. §. constat. et de condi. insti. quidq. et l. filius
et l. que sub conditione. Et idem in sententiis et preceptis
nam nec auctoritas sententie nec precepti potest aliquem ad
impossibile obligare: ut. ff. que sententie sine ap. re. l. vlti. i. et
ij. responso. Item in confessionibus q. confessio continens impossi-
bile de natura vel de facto vel de iure non est obligatoria: ut. ff.
de iur. acti. l. confessionibus. §. in totu. et ad l. acqui. l. inde-
neratus. §. vlti. Aliquid autem legis auctoritas potest ad
impossibile obligare. Dicendum est q. non quia lex debet esse
possibilis et honesta. alia pro non lege est habenda: ut in. c. cum
eta posita in principio decretorum. Est ergo effectus istius re-
gle generalis: videlicet ut nec auctoritate contractus: vel ul-
time voluntatis: nec sententie: nec precepti: nec confessionis:
nec legis q. possit alius ad impossibile obligari saltem civiliter.
Quia huius obligationis effectus per canones et per leges
improbatur: ut hic et ff. eo. l. impossibile. An autem saltem
naturaliter obligetur ex rigore contractus vel ultime volun-
tatis impossibile continens q. prima facie videtur quia
consensus adest ergo naturalem obligationem parit cum na-
scatur ex conuentione seu consensu. ut. ff. eo. l. cum amplius. §.
is nam debet. et de sol. stichum. §. naturali. Contra vide-
tur mibi q. naturaliter etiam non obligatur. Primo q.
presentire non videtur super re impossibili scienter contrahendo
vel disponendo. ut. ff. de acti. et obli. l. non solum. Secundo
quia si ignoranter contrahat alias disponat credens possi-
bilem que erat impossibile. videtur error adesse. igitur
et consensus abesse: ut. ff. de iur. o. iu. l. si per errorem. et ff. de
iudic. l. ij. et de aqua plu. ar. l. si heres ta. et. C. de iure et fac.
igno. l. cum testamentu. et l. non idcirco. ergo deficiente con-
sensu non contrahitur obligatio naturalis que solet ex consen-
su procedere. Item quia in regula iuris impossibile nullum est
obligatio posita. ff. eo. ponitur signum vniuersale negatiuum
et posito q. ponentur indefinita equipollet vniuersali cum in
qualibet specie vniuersali impediens sit eadem ratio: ut. ff.
de le. ij. l. si pluribus in prin. et l. si ita relictus et dictum est sup
in glo. rubrice. Sed opponit et videtur q. quis possit ad
impossibile obligari et q. impossibilitas non reddat obligationem
inutilem. Sed reddit eandem presenti puram et vtilem. ff. de
condi. insti. l. i. et de condi. et demo. l. obnu. et cum si. Sed
dicendum est q. aut impossibilitas adijcit in modum conuentionis

in contractibus vel dispositionis in ultimis voluntatibus aut
in modum conditionis. Si in modum conuentionis vel dispo-
sitionis: verbigratia quia promitto vel lego rem quam impossi-
bile est dari: et tunc impossibilitas impedit omnem speciem ob-
ligationis contrahi. et ita loquitur regula hic. et ff. eo. ti. l. impos-
sibile. et de verbo. ob. l. si stipuler. ij. et. iij. responso. Si
in modum conditionis. verbigratia quia promitto vel lego
si celum ascendas vel digito tangas. et tunc aut ista conditio
impossibilis ponitur in contractibus aut in ultimis volun-
tibus. Si in contractibus aut affirmatiue aut negatiue. si affir-
matiue ut q. promitto si celum digito tangas reddidit contractum
inutile. Si negatiue ut quia promitto si celum digito non tangas
valet contractus: et quia affirmatiue est impossibile. ideo ne-
gatiua: quia eius contraria est possibilis et necessaria facit co-
tractum de presenti valere si obligationem parit: ut. ff. de vb.
obli. l. impossibile conditio. et ita debet intelligi. ff. de ac. et ob.
l. non solum. Et pater a parte insti. de inutili stipu. §. si impos-
sibilis. Sed in ultimis voluntatibus siquidem negatiua idem
q. in contractibus. Si affirmatiua aut erat omni tempore uni-
possibilis: aut a principio impossibilis. Primo casu si erat
adiecta in persona honorati. i. eius cui aliquid in testamento
ascriberetur: et tunc habetur pro non adiecta et relictum valet.
ut pater in dicta l. optinuit. de condi. et demo. l. i. de condi.
insti. et ibi no. Si in persona honorati. i. eius cui onus p
stationis in ultima voluntate imponitur: ut damno heredes
x. daret celum digito tangat: tunc reddit inutile: ut insti.
de liber. §. vlti. Sed si erat ab initio possibilis et ex post
facto deuenit ad impossibilitatem relictum. et sola impossibilitas
remouetur: ut. ff. de le. l. i. si mibi. et. §. si q. seruos. quid aut
si in conuentione apponatur aliquid. et si id non fiat datur pe-
na quam possibilis est prestari an saltem obligatio contrahitur
in pena. verbigratia promitto dare hominem mortuum. et si non
dederit promitto x. nomine pene. et homo postea moriatur
ante mortem. glossatores iuris civilis aliquando determinant
et male q. pena committitur per. l. de verbo. obli. l. in illa stipu-
latione. si kndis aliquando determinant. et bene q. stipula-
tio non committatur ad penam. et de verbo. ob. l. si homo mor-
tuis. et l. in illa stipulatione. vbi nihil facit ad propositum quia
ibi incipit stipu. penalis precedenti conuentione. et ideo interitu
illius rei q. non est in obligatione non potuit liberari. pmissor. §.
in pposito incipit a precedenti conuentione. et id si res sit interepta
a prin. pena non debet committi: q. rei impossibilis fuerat adiectio
Item si moriatur post pmissorem et ante mortem non committitur
pena q. interitu rei que in obligatione erat contingente. an pro-
missio ante pmissionem mortem expedit a pene pmissionem: ut. d.
l. si homo mortuus et ibi no. Sed hanc determinationem vi-
detur. ff. de mora. si ad libertatem. §. si quis. nam et ibi seruus
non erat in obligatione sed extimatio danti: ut. ff. de re iu. l. mi-
les. §. x. et tamen eius interitu contingit liberatio. sed ibi est in
obligatione extimatio pp delictum serui. sicut ergo delictum
mortis serui delinquentis extinguitur ita et obligatio delictum
occasione contracta. Diuus.

Idem Bonifacius.

Privilegius psonale psona sequitur et extinguitur cum psona.

Potest poni exemplum huius regule i privilegio qd
dat marito ut cōdenetur in pntu facere pot deduc-
to ne egeat: Nam psona mariti sequitur et cum pso-
na mariti extinguit. Et id heres mariti extraneus
insolidu cōdenatur non habita rōe ne egeat: ut. ff. sol. ma. l. ma-
ritu. et l. se. et de re. iu. l. si fideius. §. si marit. et l. i. sciendū. Idem
in privilegio psonali q. dat patri et patrono et militi ut cōdem-
netur in pntu facere possit: ut. ff. de re iu. l. sunt qui in id et
l. patron. et l. itez miles: q. psona sequitur et cum psona extinguit
ut. ff. de reg. iur. l. privilegia. et l. in oibus. et de censu. l. etate
§. vlt. sed oppo. et videt privilegiu psonale cum psona non extin-
gui sed ad successorē transire. pstat. n. beneficiu restitutionis
q. dat minori psonale esse q. sic pbat oē bñficiu reale. pue-
niens ex persona rei principalis ppetit f. de iussori. Bñficiu
aut psonale pueniens ex psona rei ad fideiussores non extendit
ut. ff. de excep. l. exceptioes q. psona i prin. et. §. rei vo. §. bñfi-
ciu restitutionis i integz competes minori et non deceptio ad

uersarij. dolo nō competit fideiussores eo casu quo creditor
est habiturus regressum cōtra aliu vt dicta. l. exceptiones
q̄ persone in fi. vt. ff. de mino. l. in casu. z. l. de fideius. mi.
l. i. z. ij. ergo sequitur ipsū personale esse z tamē iure cauetur
q̄ non extinguitur cū persona sed ad heredes transit: vt. ff.
de integ. resti. l. nō solū: z de mino. l. minor. an. ff. nō so
lū. z. l. interdū. z. l. d. temp. i. iteg. resti. pete. z. l. ea que. ergo
videtur regula falsa. Idē in beneficio vell. q̄ cōpetit mulieri
bus. p. alijs intercedentibus z q̄ ipsum personale z tamen
cum persona nō tinguatur sed ad heredes trāsire: vt. l. ad
velle. l. heredes. sed dicēdum ē q̄ aut persona ē proxima et
immediata causa beneficij personalis vt patet in marito patre
patrono z milite de quibus superius dictū est: z tunc benefi
cium personale cū persona extinguitur vt hic. z. ff. e. l. priui
legium. z. l. in omnibus. aut persona nō ē proxima z immedia
ta causa sed lesio vt est videre in persona minoris qui in ite
gruz restitui petit sibi eni licet non cōceditur restō licet pro
bet se minore nisi probet de lesione. Unde lesio est proxima
causa restitutionis cum persona minoris vt probatur. ff. de
iure mino. l. nam postea. §. si minor. z d. mino. l. q̄ si minor
§. non semper. z. l. nō omnia. z tunc beneficium psonale nō
extinguitur cum persona: vt dicta. l. non solum. z. l. interdū
Ratio autē predictorum est aperta: q̄ primo casu extincta
persona extinguitur causa finalis priuilegij concedendi z iō
extinguitur priuilegium. in secunda persona extincta nō ex
tinguitur causa finalis. z ideo priuilegium nō expirat iuxta
regulā qua cauetur cessante causa finali cessat effectus. z nō
cessante causa datur effectus: vt. ff. de do. l. ij. §. vltio. z. l. ge
neraliter. Ultimo loco circa materiam regulē potest plene
distingui. Quia aut priuilegiū cōceditur persone: aut conce
ditur rebus: aut generi personarū: aut ciuitati vel loco aut
cōceditur casu. Primo casu aut persona est. prima cau
sa priuilegij cōcedēdi z tē cū persona extinguitur priuilegiū
vt. ff. so. ma. l. maritum z. l. se. z de re iu. l. sciēdū. z. l. si fideius
so. §. si maritus z. l. de execu. mu. l. maximarum l. x. z ibi
nō. z de iure iuu. l. i. §. personis z hic. Aut vna persona ē cau
sa remota z alia proxima z tunc priuilegium non extinguit
cum persona: vt. ff. de integ. resti. l. nō solum. z de mino. l. mi
nor. autem. §. si. z. l. se. z. l. de temp. in ite. resti. petende. l.
ea que z ad vell. l. heredes. Secūdo casu. f. quādo cōceditur
rebus trāsire ad successore in eandem rem siue succedat titulo
vniuersali siue titulo singulari: vt. ff. de aqua co. z esti. l. i.
§. permitit z de censibus. l. etatem. §. rebus. z. ar. ff. de serui
tu. vt. pre. l. via. §. quecūq̄. Tertio casu quando conceditur
generi personarū hoc expresse vel intellecto q̄ ad posteros
transcat ad succedētes per lineam masculinam. nō autem
ad descendentes transiit: vt. ff. de iure iuu. l. i. §. vlt. et. le.
inuitates z de mu. z bo. l. vacatio. In quarto casu. i. quan
do concederet ciuitati vel loco cum semper idēz populus vi
deatur: vt. ff. de iudi. l. proponebatur ita concedi videtur q̄
ad omnes in eadem ciuitate vel loco successiue inhabitātes
perpetuo extendatur: vt. ff. de censibus. l. forma. §. quamq̄.
Quinto casu. f. quando conceditur cause vt est videre i cau
sa depositi z similibus non extinguitur cum persona. sed trā
sit ad quoscūq̄ successores: vt. ff. e. l. in omnibus. z. l. priuile
gia.

Idem.

Semel malus semper presumitur esse malus.

Exemplum huius regule sumi potest ex. l. si cui.
ff. de actu. §. his dē. vbi dicit q̄ qui calumniatus
fuit in accusatione prima calūniari presumetur
etiam in secūda. Idem ex. l. non omnes. §. a barba
ris. ff. de re mili. vbi dicitur q̄ si miles male se habet in mili
tia non est ei plus credendum q̄ nō est verisimile q̄ in futu
rum bene se beat. Ex quibus legibus progreditur ista re
gula generalis q̄ semel malus semper presumitur malus.
Et istius regule z exemplorum eius ratio est generalis q̄ d
preterito presumitur in presenti. l. de proba. l. siue posside
ris. z ad exhib. non ignorabit. Sed contra regulam z exem
pla videtur presumptio iuris z nature q̄ quilibet presumi
tur bon⁹ nisi probetur malus: vt. l. de inoffi. test. l. omnino.

z. ff. de le. ij. cum quidem z. l. cum pater. §. rogo. Sed dic q̄
accidens nature contrariū remouet effectum presumptionis
nature. z ideo ex tpe accidentis nature contrarium semper
iudicari debet tanq̄ constitutus in quasi possessione malicie
q̄ pcedit ex illis malicie actu accidentis nature cōtrarij. Qu
quelibet res fm presentem statum: verum vel ex precedentib
bus vel presentibus presumptum iudicatur siue sit accides
nature contrarium vt seruitus: vt. ff. de lib. ca. l. si cui. §. licet
z. l. liberis. §. p. z. l. de suis expoz. l. moueo. z d. inge. ma.
l. penul. z. s. de sen. exco. c. si iudex. li. vj. Siue accidens fm
naturam vt etatis incrementum z libertas persone: vt. ff. de
min. l. minor. xxv. an. ex aspectu. z. l. de testamētis. l. i. z d
sch. l. si arbitris z insti. de testa. §. testes. Siue preter natura
vt dignitas z conditionis persone vilitas: vt. ff. de offi. pro.
l. barbarius. z locati. l. si ignorans. z de iniurijs. l. item ap.
§. si quis virgines. Sed opponitur q̄ cuz nature presump
tio scit q̄libet bonum esse vt dictum est. presumptio autēz
malicie procedit ex actibus nature cōtrarijs. ergo magis se
qui oportet presumptionē naturā q̄ nature cōtrariam q̄ ve
risimilior est z in dubijs verisimiliora sequenda sūt vt infra.
e. inspicimus in obscuris. z. ff. de reg. iur. l. semper in stipula
tionibus z de testibus. l. ob carmen. §. si testes. Sed dicēdū
videtur q̄ posteriora prioribus derogant vt. ff. de adimen.
lega. l. ij. §. vlt. et de iure codicillorū. l. diui. §. licet. z iō pot
standum est presumptioni contra naturā ex posterioribus
precedentem: q̄ presumptionis nature precedenti. Item
opponitur q̄ si de natura est quelibet bonum esse ergo ē im
mutabile vt insti. de iure naturali. §. sed naturalia z de capi.
di. l. eas obligātes ergo per actus subsequentes non ē pos
sibile tolli. Sed dicendum videtur q̄ quedāz procedunt ex
necessitate seu ex quadam necessaria cōstitutiōe iuris natu
ralis. z illa sūt immutabilia vt in contrarijs. quedāz vero ex
presumptione vt aliquē bonum esse z illa tollūt p facta con
traria presumptioni nature q̄ in incertis nō in certis locus
est cōiecturis: vt in. l. cōtinu. §. cum ita. ff. de vbo. ob. Itēz
opponitur q̄ qui olim fuit in possessione vel quasi alicuius
rei non presumitur esse hodie: vt plene determinatur. l. de
proba. siue possidentis: ergo qui olim fuit in actu quasi pos
sessoris malicie nō debet presumi esse hodie. Sed dicēdū
est q̄ malicie vitium cōnexum ē persone cōmētis malitiā
z ideo presumendū ē q̄ semp comitteret personā. Posses
sio autē alterius rei non coheret persone. Et ideo non est
presumendum personam comitari. Sed cōtra hoc est quia
alter alterius rei possessio vel quasi persone coheret q̄ ani
mo cum corpore actu queritur. ff. d. acqui. pos. l. iij. §. respō.
z. l. quēadmodū z aio sola retineat: vt in. e. l. iij. §. i admittē
da. z. l. clā possidere. §. q̄ ad nūdas. z. l. si id. §. q̄ ar. Qua
re ergo magis psumit animi p̄cuerātia i p̄tinuatiōe maloz
moz q̄ i p̄tinuatiōe possessionis vel quasi alterius rei. Et si
dicatur q̄ possessio z quasi possessio p̄sistit in rebus sepe
tis a corpore possidentis z quasi possidentis. Cōtinuatio
vō maloz moz p̄sistit in animo vt dco. §. in admittēda i pri.
z. l. de acqui. pos. l. licz sola animo licet res possessa z quasi
possessa extra corpus z animum discernatur. Item z vi
cium cōsistit in animo vt. ff. de edil. edi. l. ea que. §. animi. de
homine tamē presumitur per actus extrinsecos z extra ani
mum declaratos vt. l. de iniurijs. l. si nō cōuicij z de sicca.
l. i. §. i. de tu. z cura. da. ab his. l. bis qui. §. diuus pins. z ar.
de p̄di. insti. l. quidā. Sed mihi videtur q̄ ratio sit q̄ posses
sio auferri potest facto alterius etiaz sine p̄sensu spontanei
animi possidentis: vt patet. ff. de vi z vi ar. per totūz. Ideo
de preterito nō presumimus in presenti. vitū autem animi
auferri nō potest per alium sine corruptione animi deliquē
tis: z ideo semper presumitur continuata quasi possessio in
existentia quasi malicie si cōtrarium nō probatur. Et ad
hoc tendit huius regule cōclusio. D. ius.

Factū quis habere nō pōt qd ipsius nomine nō ē gestūz.

I vulnerasti vel occidisti clericum nomine tuo z
ego cuius nomine factū nō fuit ratū habui nō sū
inmodatus vinculo cōcōmunicationis: q̄ q̄ modo
b

nomine non est gestum ratum habere non possum: vt. s. de
sen. exco. cū quis li. vj. Aliud aut exemplū traditur de iu
re ciuili. Pone qd gestisti negotium filij mei cōtemplatione
ipsius filij. licet habebam ratum nō propterea teneor tibi nō
eo modo quo tenerer. z si ratum nō haberē. i. ad quātitatē
peculij. qd qd meo nomine non est gestum non possum habe
re ratū. ff. de nego. ges. si pupilli. §. sed si ego. ibi nam z seruū
z c. Item pone qd filius meus rogauit rem precario nomie
suo l3 ratum habeam nihilominus teneor interdicto de pre
cario peculiotenus sicut tenerer si ratum nō habere. Eadē
ratione qd nō meo noie gestū est nō possum habere ratū: vt.
ff. de preca. l. si seruus. Eadem ratione dici pōt qd si occi
disti hominem nomine tuo z ego habeo ratum non teneor:
vel aliud cuiuscūq3 generis delictū comisisti vel contractū
celebraisti nomine tuo z si ego habeo ratum nō teneor: qd qd
non est meo nomine gestum nō possum habere ratum: vt. p
pterea propter ratihabitionē sum obligatus vel possum age
re cōtra alium vt in. c. z. l. prealle. z ar. a cōtrario sensu sūpto
ff. de calum. l. ij. in fi. Unde ergo si rem meam vendidisti no
mine tuo z precij percipisti. z ego habeam ratum qd opera
bitur ratihabitione nihil videtur sū tenore istius regule quia
nō meo nomine gestum z c. Sed dicūt quidā z bene qd si
habui ratum quasi vendideris nomine meo: z tūc nihil pre
iudicat mibi qd videoz in causa ratihabitionis emisse z pro
pterea nō cōsensisse vt. l. de iu. z fac. igno. cūz testamentū
z. l. nō ideo. sed si ratum habui qd vendidisti nomine tuo nō
habitu ratū si scire me pretium petere si posse ratihabitione
nō inducit actionē nego. ges. qd noie meo nō est gestū. vt. §.
sed si ego. facit tamē me dominiū perdere: vt. C. de rei ven.
l. mater agam tamē cōtra possessorez. sed si excipiat de ra
tihabitione potero replicare de dolo. ar. ff. de pac. l. si cūz te
i pū. tamē cōtra hoc videtur manifeste: qd iure cauetur qd
error communis nō impedit translationem domini: vt. ff. de
acqui. re. do. l. cū i corpus. Itē alio iure cauetur qd falsa cau
sa z falsa demonstratio nō viciat legatū. ff. de con. z demō.
l. demonstratio in pū. z. l. falsa in pū. ergo nō debet impe
dire cōfirmationē dicte venditionis. Itē qd iure cauetur qd
si trado rem sen pecuniam credens me debitorē cum nō sim
debitor transfero dominiū z datur cōditio indebiti vt p to
tum titulum de conditi. inde. ff. z. l. sed dicendūz de rigore
iuris dominiū transferre. verum qd error probabilis non
debet erranti nocere. ideo cōtra possessorez excipiem cōce
ditur replicatio doli. vt. dicta. l. si cum te. qd non erat ratiba
biturus nisi credidisset sibi petere per ratihabitionē acti
ne. ges. ad precium. z ideo merito datur replicatio: qd z in le
gatis falsa causa viciaret legatū si testator alias legaturus
nō foret ar. ff. de condi. z demō. l. cūz tale. §. falsa. ar. de here.
insti. l. si. Sed opp. z videtur qd venditionē rei mee l3 non
meo nomine factam ratam habere possum z per ratihabiti
onem cōpetit mibi actio nego. ges. vt. l. d rei ven. l. mater.
z de re. ali. nō ali. l. i. ff. de nego. ges. l. si. z cer. pe. l. si cūz ser
uum. Sed dicendū est qd aut iste qui vendidit rem meam nō
mine suo z precium precepit habebat causā a me aut ab alio
aut a nullo. si habebat causam a me cōpetit mibi actio ad p
cium etiam re extante: vt. ff. de condi. inde. l. si nō sortem. §.
libertus. z. l. in sūma. §. si seruū si ab alio aut habebat causāz
lucratiuā aut nō lucratiuā. si non lucratiuā etiam re pem
pta non tenetur ad precium nisi culpa vel mora sua interfit.
ff. de rei vēdi. l. iul. scribit si hominē. Ratio autēz ē quia
quando habet causam nō lucratiuā. nō videtur locupleta
ri cum aliena iactura: qd tantū sibi abest qd tum adest. ar. isti.
de le. §. si res aliena z. ff. de le. i. plane. §. qd si rem amissam.
Sed si habebat causam lucratiuā tunc in subsidium. i. re p
empta vel per scripta tenetur mibi ratum habēti ad pretiūz
perceptū. acti. ne. ges. vt. ff. de ne. ges. l. si. z si certū pe. l. si cū
seruū. In tertio casu. i. quando a nullo habet causāz re extā
te. z si ratum habeo nullo modo tenetur qd qd meo nomine
nō est gestum ratum habere nō possum. Sed cōsultur mi
bi contra possessorem ad rem in subsidium tamen re perem
pta vel prescripta cōsultur mibi ratum habenti ad precijz
perceptum. acti. ne. ges. vt. ff. de ne. ge. l. vlt. z. l. de rei ven.
l. mater. z de re. ali. non ali. l. i. z hoc si is qui vēdidit erat bo

ne si. possessor alias tenetur ad iustum precium z non libera
retur soluēdo acceptum: vt. ff. de pc. here. l. si possessor. §. si.
Item contra exempla in pū. posita z contra verba regule
videtur qd. l. cauetur: qd si pater vel dominus ratūz habet cō
tractum a filio vel seruo. celebratum obligatur in solidū. ff.
qd cum eo. l. i. §. si ratum. de in rez ver. l. si res. §. pū. ergo ra
tum habere potest qd nō suo nomine gestum est z aliter ob
ligatur: qd si ratum non haberet teneretur de peculio tantūz
ratūz habendo tenetur in solidū. So. dicunt glo. iuris ciuili
aliquādo qd aut habent ratū cōtractū serui vel filij. z tunc te
nentur in solidū vt in dicto. §. si ratum cū dicta. l. si res. in. §. i.
qd seruus habet ratum cōtractum vel quasi. ab alio celebra
tum nomine filij vel serui. z tūc ratū habitio nihil operatur
vt in. l. si pupilli. Que solutio tolli potest. p. l. si seruus. ff. d p
ca. nam ibi cōtractus precarij celebratus erat ab ipso seruo.
z tū dominus ratum habens tenetur de preca. tantū. Sz
dici posset a volētibz solutionē istam subsumere qd i. l. si ser
uus. textus nō exprimit qd dominus ratum habuerit. l3 sup
pleatur per glo. z ideo remanet valida solutio prima. Ad
cuius cōfirmationē accedit qd seruus personam domini re
presentat. vt. ff. de opti. le. l. si a pamphilo. Itē filius represe
tat personam patris insti. de iur. stip. §. post mortē. z. l. de
impu. z ali. sub. l. si. Et ideo si ratum habuerint quod est ge
stum a filio vel seruo ipsius filij vel serui nomine ratum ha
bere videtur illud qd quadā iuris p̄sumptione gestum est
nomine sui ipsius. sed z per hoc si gestū ab alio nomine filij
vel serui dici pōt qd ratum habere videtur qd gestum est no
mine sui ipsius z ideo deberet obligari per talem ratihabiti
onem. sicut si ratum haberet qd sui patris vel domini nomi
ne gestum esset qd tamē falsū est vt. l. si pupilli. §. sed si ego
ibi nam si seruū z c. Et ideo verior so. videtur qd aut ratūz
habet tanq3 pater aut tanq3 alius: Aut dubitatur primo casu
tenetur in solidū. vt. ff. qd iustu. l. i. §. si ratum. z de in rez ver. l. i.
§. qd seruus. In scdo casu nihil operatur ratihabitione: vt. ff.
qd cum eo. l. ij. §. si. In tertio idēz qd nihil operetur ratihabi
tio. ff. de preca. l. si seruus z prealle. §. sed si ego. Sic alias
distinguitur facit aliquid tanq3 pater vel tanq3 alius: vt. ff. d
adop. si pater. §. qui duos. Itē patet qd quando conuenit pa
ter nomie filij sui: qd est administrator legitimus: vt. ff. d bo.
ma. l. i. releuatur a cau. indi. sol. l. de admini. tu. l. si. §. de se
sione. Sed quando defendit filiū tanq3 alius necesse habet
ca. iu. so. ff. qui satisfacere co. l. paulus. z ita solet notari. l. de
bo. que lib. l. si. vbi autē z facit ad predictam solutionē cō
firmandam. ff. so. ma. si vtro. §. idem quicquid. z de ca. pe. l.
in hereditate in pū. cū multis si. Queri autē posset z de
bet an heres potest habere ratum qd gestum ē nomine defū
cti. z si cōsideremus veritatem. i. qd vtrē est alia p̄sona iuxta
verba istius regule nō poterit habere ratum. Itēz qd iure ca
uetur expresse qd bona fide posset petitam defuncti. nomine
heres nō potest ratum habere: vt. ff. de bo. pos. l. iij. §. acqui
ritur in fi. l. z. ff. rem ra. ba. l. si is cui. z. l. bonorū. Ecō
tra videtur si consideremus fictionē iuris: vt. ff. d vltica. l. heres.
z in aut. de iurciuran. qd am. pre. in pū. dicimus qd possit
habere ratum qd gestum ē nomine defuncti. Itē qd expresse
iure cauetur qd heres pōt ratum habere qd gestum ē nomie
defuncti. ff. rem ra. haberi. l. si sine. §. si procuratori. Dicē
dum est qd aut agitur de eo iure. qd non est agnitione p̄ defun
ctum qd non solet ad heredem trāsmitti. z tunc heres nō po
test habere ratum qd gestum ē nomine defuncti. vt in dicta.
l. iij. §. acquirere. z hoc aperte per verba illius textus colligi
tur z dicta. l. si is cui. z. l. bonorū. ff. rem ra. haberi. Sz si aga
tur de eo iure qd non est agnitione per defunctum ad heredem
transit. tunc heres potest habere ratum vt in palle. l. si sine
§. si procuratori. Itē queri potest an successor prelati pōt
habere ratum qd gestum est nomine predecessoris. z dicen
dum videtur qd aut est gestum nomine prelati tanq3 singula
ris persone. aut cōtemplatione ecclesie. Aut dubitatur primo
casu nō pōt habere ratū p̄ vba istius regule. z eius simi. nisi
eo casu quo ecclesia prelato succederet: qd tunc idēz seruare
tur qd dictum est fore seruandū in heredem. s. in p̄xima que
sione. Scdo casu pōt habere ratūz qd adhuc durat ecclesia

enī psonā representat prelatū secundū sicut et primus. In
tertio presumēdū ē in dubio ecclesie cōtemplatione gestum
et prelati ministeriū solum in seruū. ff. de annis. l. l. annua. §. si
fi. et de condi. et demon. l. filio. et ideo ratū habere potest. Itē
qz quesita per prelatū in re dubia queruntur ecclesie. vt i au
ten. de eccle. ti. §. interdicimus col. ix. Dinus. Idem.

Ratibabitio nō retrotrahi et mandato non est dubium
comparari.

Item qd meo nomine nō est gestū non possūz ha
bere ratū vt in regula precedenti tamē si ratum
habeo qd meo nomine gestum est ratibabitio re
trotrahitur. et per inde obligor ac si mandassem
et hoc intēdit regula ptesens et eius exempla multa patent et i
contractibus et in delictis. In cōtractibus vt si aliquis eme
rit rem sine mandato nomine meo et per traditionē recepe
rit et ego postea ratā habeo emptionē per ide queritur mihi
dominiū et possessio per ratibabitioem sicut quereretur
per verum procuratorem qui mandatū haberet. et ratibabi
tio retrotrahitur. et cōparatur mandato ar. de ne. ges. si ego
de acqui. pos. l. communis. §. procurator et idem pfirmatur. ff.
de solu. l. si quis offerenti. et l. vero procuratori. §. si. et l. qui
cum. x. §. si. Itē patet in delictis que possunt per aliū cō
mitti. qz si vulnerasti clericum nomine meo et ego ratum ha
beo perinde sum excommunicatus ac si mandassem a picipio
vulnerari vt. §. de sen. exco. c. cū quis li. vj. Itē si deieci
sti aliquē de possessione nomine meo et ego ratum habeo p
inde teneor interdicio vnde di. ad possessionē restituendam
et ad oia alia dāna illa sicut tenerer si a principio mandasse
ff. de vi. et vi. ar. l. i. §. sed et cum quis et. §. quociens et. §. de iei
cisse. et d. reg. iur. l. hoc iure. §. de iei. et idē in omni genere
delictorum que possunt explicari per aliū cū regula gene
ralis sit tradita in preal. §. sed et cū qz in delictis ratibabi
tio cōparatur mandato. In hīs autē que nō possunt p aliū
explicari vt adulterium et similia persone coherencia dicunt
ratibabitioem nihil opari vt ar. l. d. ca. tol. §. ne aut. Sz
op. et videtur qz ratibabitio retro non trahitur qz si alius pe
tat bonorū possess. mihi delatam nomine meo infra tempus
legitimū et ego ratam habeam petitionē bo. pos. post tempus
ratibabitio nihil opatur. per qz patet qd si retrotrahitur. ff.
rem ra. ha. l. bonorum. Sed dicendū qz aut ratum habenti
potest imputari culpa tacite repudiationis. verbigratia qz
appellatione interposita nomine meo ratū habeo post tem
pus qz datur ad appellandum vel appellationē prosecquēdā
vel si bonorū possessionē petitam nomine meo ratū habeo
post tempus qz datur ad bonorum pos. petendam et ratibabi
tio nihil operatur vt in dicta. l. bonorum. Ratio autem ē qz
patiēdo tempus labi in qd cōpetebat ius bono. pos. petē
de vel ius appellandi vel appellationis psequendū. vel aliud
qd cūqz videtur tacite illi iuri renuntiasse. ar. ff. si ta. te. nulle
extra. di. l. i. §. ita autem et in aut. de hīs qui ingre. ad ap. §.
si vero et ideo frustra per ratibabitioem cōatur redire ad
id qd semel renuntiasse videtur. vt. l. de reb. ere. l. si quis
iuri. et de cōdic. infer. l. si. et ff. qui sa. co. l. d. die. §. si. et nō.
de neg. ges. l. si ego. aut culpa tacite renuntiatōis nō possunt
imputari ratum habenti. et tunc habet locum regula qz ratī
habitio retro trahatur et mandato cōparatur. Item op.
et videtur qz ratibabitio non assimiletur mandato. quia mā
datum parit actionem mandati vt. ff. de procu. l. licet. §.
ea obligatio sed ratibabitio parit actionem ne. ges. d. ne. ges.
si pupilli. §. idem ait. Sed dicendū est qz aut habetur ratū
gestum a presente et tūc datur actio mandati. ff. man. si remu
nerandi. §. si passus. et l. qui panitur et l. qui fidem alterius.
aut habetur ratum gestum ab absente. et tūc datur actio ne.
ges. et non man. vt in preal. §. itē ait et ff. man. ex mandato.
§. si fideiussori. tē ergo cōparatur ratibabitio mandato. ief
fectu sed nō quantum ad speciem actionis. Sicut dicimus eū
qz dolo dñi possidere possessorū assimulari vt. j. e. c. p. posses
sore. et ff. c. qui dolo et l. quidem pares. et tūc differt quantū
ad speciem actōis. qz ille qui possidet tenetur directa. ille vō
qui dolo desijt possidere tenetur vtili. ff. d. noxa. l. electio. §.

Idem si ex pluribus et. §. si bis et l. si plurium. Item propter
hoc qz ratibabitio cōparatur mandato patet nō esse manda
tum cū nil sibi simile idē sit. ff. de po. l. qz nerua. ergo nō de
bet parere actionem mandati que procedit ex manda. tantū
tacito vel expresso. Tria ergo sunt quorum nullum ē alte
rum. Primum est mandatum tacitum vel expressum.

Secūm est ratibabitio. Tertium est prohibitio. Pri
mum inducit actionem mandati vt dicta. l. licet. §. ea. et dicto
§. si passus et l. qui panitur. et l. qui fidez. Secūm acti. ne. ges.
vt. l. si pupillus. §. idē ait. Tertium impedit acti. man. vt. ff.
man. l. si pro te et l. qui fidem. Item ipedit actionem ne. ge.
l. de ne. ges. l. vlt. et ff. de neg. ges. l. si duobus. An autem
actio ne. ges. que datur cōtra ratum habentē nascatur ex ad
ministratioe precedenti vel ratibabitioe sequenti. nō. do
ctores qz ex ratibabitioe tantum sequenti. Abibi videtur qz
cum quattuor sunt genera negotiorum. Vnu qz est meūz cu
ra et solitudine. Secūm est meum re ipsa. Tertius ipso ge
stū. Quartum ratibabitioe vt plane nō. ff. de ne. ges. l. si
pupillis. §. qd ergo qz in primis tribus casibus generalib⁹
nascatur actio ne. ges. ex administratioe precedenti medi
ante ratibabitioe sequenti spontanea vel coacta sic alias di
citur in casu simili. l. de re iur. p. m. ex placito. qz posito qz
nulla ratibabitio interueniret nihilominus datur actio ne.
ges. cū pro rato esset habendum qz vtiliter esset gestum. vt.
et. l. i. pomp. scribit in versi et quēadmodū. et inconueniēs
videtur dicere qz in illis tribus generibus nascatur ex ratī
habitioe cū non ea interueniente cōpetere possit actio ne.
ges. in quarto vero genere. i. in eo qd est meum ratibabitio
ne. dico verū esse qz ex ratibabitioe tantum nascatur vt di
cta. l. si pupilli. §. item queritur. Alia questio est ad eandem
determinationē tendens an actio ne. ges. pendeat ex volūta
te ratum habentis et in hac videt mihi similiter qz i primis
tribus generibus nō pendeat ex voluntate ratum habentis
qz datur contra iniuriam. vt dicta. l. pos. et l. si pupilli. §. si
tici. et l. itē cum putarem. In quarto vero genere hoc est
l. in eo qz est meum ratibabitioe et prin. pēdet ex voluntate
mea. qz si ratum habeo nascatur acti. ne. ges. si ratum non ha
beo impeditur natiuitas actionis vt dicta. l. si pupilli. §. itē
queritur. et. §. idem ait. sed ex post facto nō pēdet ex volūta
te mea qz si semel habeo ratum non possum voluntate ptra
ria tollere actionē iam nātā. Item si reprobaui qd gestū
erat et per hoc impediri natiuitatem eius nō possūz postea
habeo ratum facere qz nascatur actio ne. ges. cuius
natiuitas fuit ab initio impedita et ita loquitur si bene inspi
ciatur. ff. de sol. l. si dispensatorem. et in hīs duobus questio
nibus confuse loquitur legiste. Itē queri potest circa ma
teriaz regule quedam questio dubitabilis et sepe occurrens.
videlicet si actum est contra delinquentē et est condēnatus et
satisfecerit sententie an possit agi nihilominus cōtra ratum
habentē vel contra mandantem. Et qz nō possit potest sic p
bati. qz l. caueatur qd cum apparet cuius ictu. quis perierit
ille solus de occiso punitur. vt. ff. ad l. acquil. item mela. §. si
si plures. Sed in proposito apparet quis fecit igitur debet
puniti ille solus et non mandans vel ratum habens. Itē p
batur. ff. de hīs qui deciderunt vt effuderunt. l. i. §. si. et l. scilicet.
Item videtur casus. ff. de vi. et vi. ar. l. i. §. quociens vbi
dicit aperte qz vno solente liberatur alius. Ecōtra qz nihil
ominus punitur qui mandauit vel ratū habuit. l. d. accu.
l. non ideo et ad. l. iul. de vi. l. seruos. ff. de iniuri. l. non so
luz. §. mandato et. §. proculus et ad tur. l. i. §. si. et expressū vi
detur ad simile. l. et si percussor et de iure fisci. l. i. §. diu⁹ pius
et l. non tantum. Item qz nō agitur de pena delicti. ergo vno
de delinquentibus solente non liberatur alter. l. de pñc.
fur. l. i. et ff. si te. li. esse ius. fu. l. i. §. si. l. de admin. tu. l. tres
tutores. et de iur. o. iu. l. ideo. Abibi videt distinguendū qz aut
actum est ratione delicti ad interesse aut ad penam pecunia
riam vel corporale. Si ad interesse. tunc vno solente libera
tur alter. vt dicta. l. i. §. quociens. ff. de vi et vi. ar. et de eo per
quem factum erit. l. i. §. si plures. Si vero ad penā pecunia
riam vel corporalem tunc vno solente vel penā substituēte
non liberatur alter de iur. o. iu. l. adeo et de cā. l. tres tutores.
et de iure fil. l. i. §. diuus pius et l. non tantum. cū alijs iurib⁹

Ratibabitio retrotrahi et mandato non est
dubium comparari.
Cū sit pñu iur. obliu
In iudicijs nō est hñda accept⁹ pñu

allegatis. Et per hanc solutionem solvuntur contraria excepta
l. ite meta. §. si plures ad. l. acquil. ad qua dicitur qd ibi erat
plura facta diversarum personarum et distincta: et ideo aliter pu
nitur unus et aliter alius. Sed in questione premissa unum
tantum est factum qd necesse est occideris vel vulnerantis vel
alias delinquentis sed ex interpretatione reputatur mandantis
vel ratum habentis: et ideo eandem penam portare debet et uno
solvente vel substinente penam non liberatur alius ut dictum est.

Item queri potest contra si delinques est absolutus an ab
solutoria pro fit mandati vel ratum habentis: et videtur qd pro
fit sicut dicitur in causa comuni appellatio unius et victoria
prodest alteri si eadem causa fuerit defensionis omnium: ut.
ff. de ap. l. si quis seperatim. §. qd est rescriptum. Contra vide
tur qd non pro fit: dicitur res inter alios acta non nocet nec prodest
alteri: ut. ff. de re iudi. l. sepe et de excepti. l. modestinus. et. C.
res inter alios acta per totum. Distingendum videtur qd
aut absolutus fuit: ideo qd pronunciat delictum non commis
sum. aut ideo qd non fuit in culpa. primo casu victoria prodest
secundo non ar. ff. de iure iur. l. duobus. §. a fideiussoze. et. §. si ei
qui. et ad ar. contraria dicitur qd loquitur quando iura diversarum
personarum sunt diversa et sperata sed cum eandem est causa
defensionis omnium ex eodem facto summes originem. tunc
non absurdum est victoriam unius alteri prodesse ar. l. pall.
si quis seperatim. §. si. et dicta. l. duobus. §. a fideiussoze.

Idem.

Cum sunt partium iura obscura. reo favendum est potius
q actori.

Factor et reus pariter probaverint de iure suo qd
intelligitur vel per numerum testium equalis vel
p instrumenta publica eiusdem auctoritatis fauen
dum est reo qd debet absolvi a petitione actoris
cum iura partis utriusque sint obscura. et hoc intendit dicere
ar. ad idem. ff. de manum. l. lege. et. ff. e. l. fauorabiliores. Item
si neuter nec actor nec reus aliquid probaverit iura partium
sunt obscura. et ideo fauetur reo qd absolvitur ut inst. de iur
dic. §. comod. et. l. de edendo. l. qui accusare de rei vedit. l. si.
Item apertum exemplum est si duo iudices ordinarii de causa co
gnoscentes et unus condemat alter absoluit iura partium sunt
obscura. et ideo fauetur reo. qd prevaleat absolutoria: ut. ff. de
re iudi. l. inter pares. et ar. ff. de acti. et ob. hoc arrianus. Item
si ago hypothecaria contra tictum et proba rem mihi obligata
a domino die calendarum augusti. et contra tictum probat eadem
rem sibi a domino obligatam eadem die nec apparet cui prius
et cui posterius iura partium sunt obscura. et ideo fauetur reo
qd debet absolvi: ut. ff. de pig. l. si debitor. et. de iof. re. siue ps
cum si. Quidam vero legiste ponunt exemplum regule cum reus
et actor sunt in pari causa turpitudinis: qd tunc reus absolvi
tur. l. de co. ob cau. l. cum re. et. l. mercale. Sed hoc exemplum
non convenit regule: qd iura partium non sunt obscura. imo
certa et paria: et ideo non habet locum proprie regula. sed illa
in qua cavetur qd in re pari melior est conditio conventi. ut. ff.
e. in pari re. et. l. par et de verbo. ob. l. si servus. §. sequitur et. j. e.
e. cum in re pari. sed qd ista duo sunt equipollentia in effectu
si iura partium esse obscura. et esse paria et certa: qd utroque ca
su reus absoluitur et propter paritatem conditionis: ut dicta
l. si servus. §. sequitur et de doli excep. l. apud cellum. §. marcel
lus. et de dolo. l. si duo. et de straben. emp. l. dominij. et. l. so.
ma. l. iura. et. l. cum mulier. Possunt excusari qui dictum exem
plum ponunt qd considerant effectum finalis non est autem in
origine aut in habitudine propria est exequenda exemplorum.
Alij ponunt exemplum in eo qd plures dilationes concedu
tur reo q actori. l. de de dila. l. si quando de re. in inte. re. l.
petende. et. ff. de feriis. l. vlt. Sed hoc exemplum non proprie
congruit regule: qd hoc exemplo iura partium non sunt obscura
sed certa. Sed ideo constituit ius qd plures dilationes conce
dantur reo q actori. qd in potestate actoris fuit quando pro
vocaret. ut dicta. l. si quando. et. ff. de excep. l. puer. §. si. Sed
op. et videtur qd in re obscura potior sit causa seu conditio acto
ris q rei qd si in libello continantur verba obscura statim in
terpretatione actoris: ut. ff. de iudi. l. si quis intentione de ver
bo. ob. inter stipulante. §. ij. de reg. iur. l. in contrabenda. §. i. et

l. in ambiguis orationibus. Sed dicendum est qd leges ille
loquuntur in hijs que pertinent ad causam preparatione. in illis
enim magis fauent actori q reo: et inquantum ad interpretati
onem verborum in libello expressorum. ut in. l. prealle. et qua
tum ad alia que in libello exprimuntur: sed eorum dispositio
partium ad officium iudicis ut in die apponenda stipulatio
ne iudicio sisti. ut. ff. qui stat. co. l. de die. in prin. Ratio autem
est aperta qd reus semper impediret ne posset contra eum ex
periri. ut dicta. l. inter stipulante. §. i. Item opp. et videtur
potius eligendum qd obest reo qd prodest. qd. l. cavetur qd
si reus canit de dano infecto et danum contingat vitio edificij
fortuito casu qd tenetur reus ad emendationem dani ex cau
tione dani infecti. et tamen casus fortuitus erat pro eo. l. ubi
litas edificij contra eum. et sic partium iura sunt obscura ut. ff.
de da. infec. l. fluminum. §. servus et. §. idem pap. Sed tunc
dicendum est qd ibi non erant impari causa reus et actor qd reus
erat in culpa ex eo qd rui na edificij poterat puideri. Actori
autem nulla culpa poterat imputari. et ideo qd propoderat
culpa rei deterior est eius conditio. ar. ff. ad. l. acquil. l. item si
obstetrix. et. l. si putator alias si essent in pari dolo vel in pari
culpa lata vel levi vel levissima. fauendum est reo potius q actori
ut dicta. l. fauorabiliores. et. l. pari. et. l. petende. et de do. ex.
l. apud cellum. §. marcellus et de verbo. ob. l. si servus. §. seg
tur. et. j. e. c. in re pari. Idem.

In iudicijs non est habenda acceptio personarum.

Alter litigatores debet iudicij equitas observa
ri siue litigatores sint pares qd uterque vilis vel
uterque conditionis honeste sunt siue non pares qd
unus vilis conditionis et alter constitutus i digni
tate nec debet index pretextu dignitatis alicuius litigatoris
pretextu lucri vel gratie vel odij. in alteram partem declina
re sed utriusque parte qd iustum est prestare et ius suum unicuique
tribuere et equitate in omnibus observare: ut in aut. iusture.
qd prestatur. §. i. et. §. e converso. et. §. primus ubi nequaquam sub
inclinatione et. et ut in. sine quoque sus. §. deinde propter. et. §.
q anteq et de defen. civita. §. iustu. e. iudices enim debent se ha
bere circa subiectos: sicut pater circa filios: ut in aut. ut iudi.
sine quoque sus. §. et cos et iustu. qd presta. ab hijs. §. devotos
aut pietas aut paterni nominis non in atrocitate sed pietate
consistere debet et concilium pro liberis capere. ut. ff. ad.
l. iul. de pari. l. diuus. de adulte. et. l. nec mea. §. p. ergo qui
libet index vel prelati superior habere se debet circa subie
ctos atque pium consilium. ac iustum capere pro subiectis
sicut pater pro filiis. Item debet in iudicijs equalitas obser
vari: qd si unus litigatorum sit privilegiatus alter non privile
giatus uni competens extedit debz ad alterum. l. de fru. et.
li. ex. l. si. et de proz. sacro. scri. l. in sacris. et. l. unicuique li. xij.
Istud autem contingit propter inequalitatem vitandam qd le
latiores vitare student non solum in iudicijs sed etiam in arbi
trijis. et alijs actibus extrajudicialibus et arbitria pringenti
bus. ff. de arbi. l. si de meis. circa principium et. l. pedius. §.
in seruo. et. l. si cum dies. §. p. et. de vul. et pu. sub. l. ia hoc iure
et. l. iustus. et. l. de resi. ven. l. ratas. de testa. mili. l. i testame
to et de impu. et alijs sub. l. hereditatem et. l. quis. Sed certe
falsum videtur qd privilegium concessum uni debeat exten
di ad alium cum persona illius cui concessum esse probatur
egredi non debeat. ut iusti. de iure naturali. §. sed qd principi
dicunt quidam aut agitur de privilegijs pertinentibus ad
litis excusationem. et tunc privilegium concessum uni litiga
toris prodest alteri. l. de fru. et. li. ex. l. si. et. l. in sacris et. l. uni
cuique de proz. sacro. scri. l. xij. Item agitur de privilegijs
pertinentibus ad litis decisionem. et tunc privilegium conce
ssum uni non prodest alteri ut. §. sed qd prin. l. prima facie vi
debatur probabiliter dictum ostendi non potest non esse verum
qd privilegium resti. imine. qd minor conceditur prinem
ad litis decisionem tam aduersario prodest. l. si. et aduers. tras.
l. i. et. ij. et de repu. que sunt in iudicio. re. imine. l. unica. Alij
dicunt qd aut privilegium concessum est ad postulationem aut sine
postulatione si ad postulationem prodest si sine postulatione
non prodest. ut. ff. qd qsq in aliter. ista. l. iij. in prin. que so. quatu

ad propositū partū valet qz i pice alle. l. fi. l. d. fruc. z lit. expē.
loquitur etiā de privilegio ppria liberalitate principis etiā
sine postulatione concessio vt ibi nō. in prima glo. z patet in
tex. Et ideo dicendū videtur qz aut privilegiū cōtinet ius
iniquū vt qz in alterius lesione cōcessum z tunc distinguitur
qz si ad postulationē cōceditur debet vt impetrans. eodem
iure si sine postulatione tunc non cōpellitur codez iure vt.
ff. qd quisqz iuris. l. i. z. ij. z. iij. prodest impetranti si nō conti
net ius iniquum sed fauorē illius cui conceditur sine sine po
stulatione cōceditur prodest impetranti tantum z alij cū non
cōtingenti. vt in. §. sed qz principij. Itē prodest solum ei cui
cōceditur sed etiam secum litiganti occasiōe p̄trouersie que
inter eos versatur etiā iequalitatis vitande videtur cū cōtin
gere z ita loquitur lex si. de fru. z li. ex. l. sacris z. l. vnicuiqz.
L. de proxi. sac. scri. z bec cōnexitas z exceptio privilegij ex
eo procedit qz non est habenda in iudicijs acceptio psonaz
sicut in hac regula cōtinetur. z hoc aliquantuluz tangitur in
dicto. §. sed qz principi. Idem.

Ignorantia facti non iuris excusat.

Conuenienter potest exemplū poni istius regule
in eo qui in iure cōfessus z confitēdo errauit nā
c si errauit in facto iuste excusat error z non nocet
cōfessio si errauit in iure error non excusat z ideo
nocet confessio vt. ff. de confessis. l. nō fatetur. verbi gratia.
si credebam te esse coheredē mēū cōfessus sum in iudicio er
rādo iste error nō p̄iudicat. L. de iuris z fac. igno. l. si post
diuisionē z. ff. fami. her. l. cum putares sed si cōfessus fui er
rando in iure: qz credebam testamētum valere factū coram
testibus nō rogatis vel factū coram nō sollēni numero testū
error nocet vt probatur. ff. de cōfessis. l. non fatetur. Itē
simpliciter poni potest exemplū si soluatur illud qz ē natura
liter debitu z ciuilitur indebitum. Nam si quidē p̄ ignorantia
facti excusatur soluens. z ideo potest repetere si per errorē
iuris non excusatur: z ideo non potest repetere. vt. L. de in.
z fac. igno. l. cū quis z ad. le. falci. l. error. Sed oppo
nitur z videtur qz ignorantia facti non excusat. Nam si per
scriptū erat vt nō p̄trahat cū eo qui taberne positus erat is
qui contraxit ignorās prohibitionem factaz non excusatur
z ideo non potest agere cōtra dominū. vt. ff. de insti. l. sed et
si pupilli. §. p̄scribere. S; dicendū est qz aut erat publice
notum. z tunc non excusat vt in cōtrario: qz videtur errans
in lata culpa que dolo assimilatur ex eo qz ignorat qd omnes
intelligunt. ff. de verbo. sig. l. cedere diez. §. vlt. l. late. z. l. ma
gna aut non erat publice notum z tunc excusat vt hic. z i p̄e
alle. l. non fatetur. Sed opponitur et videt qz ignorantia
facti etiā nō publice noti non excusat vt. ff. ad vel. quamqz.
Dicunt quidam qz aut erat in facto alieno. z tunc si nō erat
publice notum excusat: vt in. §. ij. l. non fatetur. Aut i p̄prio
z tunc nō excusat vt dicta. l. quamqz. Sed cōtra hāc solu
tionē est qz iure cauetur: qz si crederes me promississe tibi cū
non promississem z soluam repetō. Item si ex cōuentione in
ter me z te inita debui tradere predium imposita seruitute z
tradidi liberum cōdicere seruitutem possum. quam tempo
re traditiōis debui imponere vt. ff. de p̄di. inde. l. sed z si me
putem in prin. §. cū inter z de acti. emp. l. si tibi liberuz. per
qd patet qz etiam in p̄prio facto tolerabilis est ignorantia.
Quidaz dicunt qz aut ago de dāno vitando z tunc tollatur
in dictis legibus aut de lucro captando z tunc nō tolleretur. qz
solutio quantum ad propositum nulla est qz in. l. quamqz. ff.
ad velle. fideiussoz certabat de dāno vitando. z tamen igno
rantia facti p̄prij nō excusat. S; dic qz ibi allego ignorantia
facti p̄prij in iniuriam alterius. i. illius cui promissam et
ex promissione mea obligatus eram error facti p̄prij non
excusat. licet cōtrēdam de damno vitando. vt in. l. quamqz.
sed vbi non est in iniuriam alterius. Sed volens mihi sub
ueniri aduersus damnum qz incuri ad per ignorantia facti
p̄prij excusat z tollatur z ita loquitur p̄alle. lex sed z si
me putem in prin. §. cum inter z de acti. emp. z ven. l. si i. bi
liberum. Item opponitur de. l. errore. L. de in. et fac.
igno. Sed dicendum qz ista regula reducat ad distincti

onē illi: qz si p̄fitendo i iudiciū errauit i facto error facti excu
sat vt hic. z corrigi post vsqz ad prolacionē sentētie z nō p̄t
vt. l. dria. Alterius opponit circa ignorantia iuris videt
n. qz ignorantia iuris excusat qz si soluo illud qz erat oī iure in
debitum. vel ciuilitur tantum debitū per ignorantia iuris
repetere possum. ff. de condic. inde. l. si nō forem. §. debito
z. §. adeo z. l. cum is. §. fideiussoz z de in. z fac. igno. l. er
ror i fine. Bici potest qz i. l. illa erratus fuit in iure extra indi
cium z ideo iuris error excusat si de dāno vitādo agatur. vt.
l. p̄alle. hic autem. z i. l. non fatetur. erratum fuit in iure
z in iudicio. z ideo iudiciorum auctoritas operatur z error
iuris reuocari nō possit. S; hāc solutionē est qz iure ca
uet qd ē error iuris i iudicio iterueniens potest reuocari: vt
ff. de inter. actio. l. de erate. §. qui iusto z. §. celsus. Bicen
dum ē qz secundum eos qui intelligunt predictos z in errore
facti p̄prij opposito nō procedit: sed secundum illos qui i
telligunt predictos. §. i errore iuris dici debet qz error iuris
in iudicio ante lit. p̄est. excusat vt i illis. §. post vero lit. con
test. non excusat vt i. l. non fatetur. z hic. Itē opponitur
z videtur qz ignorantia iuris excusat z si de lucro captando
agatur: vt. ff. de bo. pos. l. i bonorum. z de iuris z facti igno
rantia. l. regula. §. sed iure. Sed dicendum est qz aut lucrum
p̄cipi poterat sine alterius iniuria. z tunc excusat. z tollerat
si nō potuit periculis cōsulere. vt. ff. de iuris z facti igno. l.
iuris ignorantia. z de vluca. l. nunqz. z. l. si fur. Item op
ponitur circa p̄missa z videtur qz iuris ignorantia non to
lerat etiam extra iudiciū: l. de dāno vitando agatur: vt. ff.
de acqui. here. l. si duo. Sed dicendum est qz ibi causa d qua
agebatur originem sumebat a lucro. z ideo l. subsequenter
dānum inducat. iuris ignorantia non excusat. cū magis ori
ginez qz casum potest originem incidenter cōsiderari opoz
teat. vt. ff. de donationibz. l. qui id qz in prin. z d acqui. pos.
l. clā possidere circa principium. z de fideius. l. tutor in prin.
Item opponitur z videtur qz ignorantia iuris excusat: vt
ff. de decre. ab. oz. fa. l. fi. z. ff. ad fil. si quis ingraui. §. si quis
ignorans. Dicendum est qz in illis. l. que dolum requirunt
ignorantia iuris excusat. Certum ē enim qz i aperiente tabu
las testamenti ante vidicatas defuncti necem requiritur do
lus vt in eodem. l. si quis ingraui. §. qd ad causas z ideo igno
rantia iuris excusat a pena. vt i. e. ii. z. l. si quis ignorans. In
illis vero. l. que doli nō exigunt siquidem ius per eas idu
ctum erat publice notum vere vel iuris p̄sumptione. qz a
tempore constitutionis publicate concurrerunt duo mēses
vt i autem. vt facte noue. consti. ignorantia non tolleratur. vt
ff. de publician. l. vltima. §. licet. Sed vbi non est publice no
tum vere vel iuris interpretatione ignorantia tolleratur. vt. ff.
de decre. ab. oz. fa. l. vlt. ma. Tamen cōtra predictaz solutio
nem est. ff. ad. l. cor. de. fal. l. diuus claudius. Certum est
enim qz lex cornelia dolum requirit. z tamen sicut ibi dicitur
ignorantia edicti leuiteratem nō excusat. S; respōderi po
test qz aut lex requirit dolum verum. aut est cōiecta dolo
p̄sumptio ex qualitate facti vbi requiritur dolum veruz igno
rantia iuris excusat. vt i. §. si quis ignorans vbi vero contē
ta est dolo p̄supro ex qualitate facti qz i. p̄sumatur dolo
dolum ex qualitate facti est vbiqz quis faciat qd scit v̄l sci
re debet de se facere non debere. vt. L. de iniurijs. l. si nō cō
uicij. z ad. l. cor. d. sic. l. i. ff. de doli exceptione. l. i. iuris igno
rantia nō excusat vt hic. z i p̄alle. legē diuus claudius.
Ratio autē est qz qui ignorantiam p̄tendit eius qz ē pu
blice notuz videtur esse i lata culpa. vt dicta. l. cedere diem.
z lege late lata culpa. dolo p̄supro equipollet. Et ideo iu
ris ignorantia non excusat. Item opponitur contra p̄di
cta z videtur qz ignorantia non excusat etiam vbi de dāno vi
tando agitur: vt. ff. ad. l. iul. de adulte. lege si adulterium. §.
stuprum. z. L. de in ius vocando. l. rema: sed dicendum est
qz aut p̄tenditur ignorantia iuris ciuilis z tūc locum ha
bent omnia supradicta vbi p̄tenditur ignorantia iuris natu
ralis: vt qz p̄tendit filius se ignorare qz nō debuit inferi in
iurias patri: vel qd deberet patri p̄uiderē i necessarijs ali
mentis qz non deberet furtum cōmittere vel homicidiuz v̄l
cetera debita iure naturali prohibita non tolleratur l. sit de
dāno vitando vt dicta. l. si adulterium. §. stuprum. idem si

quasi iuris naturalis ignorantia pretenditur: ut quod dicitur si
bertus se ignorasse quod patrono reuerentia exhibere deberet
cum enim ab eo consecutus fuerit premium libertatis quasi na
turali iure teneretur. ut iure compensationis idem debeat reue
rentiam exhibere. et ideo ignorantia iuris non excusat a dano quod
occurrit per non exhibitam. *L. de in ius vo. l. ij.* Ultimo di
stingui potest circa materiam regule. quod aut errat in iure. aut
in facto. Si in iure. aut civili aut naturali. aut quasi naturali
Et si in civili. aut in iudicio aut extra iudicium. si in iudicio
liquidem an. lit. conte. error excusat probata causa erroris
legitima. ut ff. de inte. acti. l. de etate. §. qui iusto et. §. cellus.
si post li. contestata ignorantia non excusat ut hic et dicta. l. non
fatetur. si erratur extra iudicium aut agitur de dano vitando
aut de lucro captando. et si de dano vitando aut erratur in eo
in quo requiritur dolus verus aut in eo in quo sufficit dolus
presumptus vel lata culpa vel levis et multo fortius si levis si
ma. Et si in eo in quo requiritur dolus verus ignorantia iu
ris excusat. ff. ad filie. l. si quis ingraui. §. si quis ignorans. Si
si erratur in eo in quo requiritur dolus prescriptus vel lata cul
pa. tunc liquidem erat publice notum vere vel iuris prescriptio
ne. ut quia a tempore publicationis cōcurrunt duo menses in
ris ignorantia non excusat ut. *L. de legibus et sena. consuli. l. le
ges sacratissime. et de iuris et facti. l. constitutiones et. ff.
de publici. l. ult. §. licet. et ad. l. corneliam de sal. l. diuus clau
dius in prin.* Sed si non erat publice notum vere vel prescripti
ue iuris ignorantia excusat. ff. de decre. ab oz. fa. l. si. Si si
agatur de lucro captando. liquidem cum alterius iniuria ut
per usucapionem iuris ignorantia non tolleratur nec excu
sat siue potuit siue non potuit peritores consulere iuris igno
rantia non excusat. ut ff. de iuris et facti ignorantia. l. iuris igno
rantia et de usucapionibus. l. si fur. et l. nunquā. Si si sine alte
rius iniuria si quidem non potuit peritores consulere iuris
ignorantia tolleratur et excusat. Sed si potuit peritores consu
lere iuris ignorantia non excusat. ut ff. de iuris et facti igno
rantia. lege regula. §. sed iure. et. §. si quis de bon. possessio.
lege in bonorum et quis ordo in bon. posses. seruatur. lege.
ij. §. ultimo. *Salut. ff. de acquirenda hereditate. l. si duo pro
pter rationem quam supra dixi.* Si erratur in iure naturali
ignorantia iuris non excusat. ut l. si adulterium. §. stuprum.
Si erratur in quasi naturali iuris ignorantia non excusat. ut.
C. de in ius vo. l. ij. Si erratur in facto. aut proprio aut alieno.
Et si a iure aut erat publice notum. aut non erat publice notum
si erat publice notum ignorantia excusat ut ff. de iust. actio. l.
si si pupillus. §. p. scribere. Si si erat publice notum igno
rantia excusat. ut ff. p. suo. lege finali. et. §. codez. c. proximo. Si
in facto proprio. aut erat de dano vitando. aut de lucro captan
do. Si de lucro error non tolleratur in proprio facto. Si de
dano. aut cum alterius iniuria et tunc error in facto proprio non
tolleratur. ut ff. ad velle. l. quamquā. Aut sine alterius iniuria.
Et tunc error in facto proprio excusat et tolleratur. ff. de cō
ditione. indebi. l. et si me putem. in principio. et. §. cum inter. et
de actio. empti et vendi. l. si ubi liberum. Et ita oportet intelligi
quod notatur. ff. de lega. primo. si res obligata. *Dinus.*

Idem.

Utrum quis succedit in ius alterius iuris ignorantie causam
habere presumitur.

Quoniam quod promissisti dare bonum in kalendis Au
gusti. si non dares promissisti dare centum nomine
pene. decedis ante kalendas Augusti. heres igno
rans promissionem factam. non soluit. Dubium est
an possit cum effectu conueniri ad penam. Et respondetur quod
non quod instam habuit ignorantie causam. ut hic et ff. eodem.
l. qui in alterius. Sed contra est aperte de verborum obli
gatio. l. ad dies. Ubi dicitur quod mortuo promissore ante die
pena nihilominus committitur adueniente die quo dare de
buit. l. promissorie hereditas non sit adita. Et idem dicitur de
nautico fenore. l. vlti. Sed dicat de rigore iuris penam commit
ti contra heredem ignorantem. ut dicta lege ad dies. et de nauti
co fenore. l. vltima. Sed propter probabilem ignorantie cau
sam postulare potest successor beneficium restitutionis in iure
gratum et eo imputato non nocet pene commissio. ut hic et dicta

l. qui in alterius. nocet ergo ipso iure ut in contrariis. Sed pro
pter probabilem ignorantie causam restitutio datur. ut hic
Item opponitur et videtur ignorantiam non tollerari in p
sonam successoris: et penam cum effectu committi. nisi successor
fuerit pupillus. ut ff. de verborum obligationum. l. si cui filius
Sed in hac stipulatione. Sed distingue utrum successor agat
vel conueniatur: quod si agat vel alium inquireret pena committit
cum effectu. l. ignorantem promissionem factam ab eo cui suc
cessit. ut in dicto. §. in hac stipulatione. Sed si pueniatur
tunc pena committitur de rigore iuris ut i. l. ad dies. de verbo
rum obligationibus. et de nautico fenore. l. vltima. Ratio autem
est que redditur in textu. ut dicta. l. qui in alterius: quod qui agit
plene certus esse debet cum sit in potestate eius quando velit
experiri. et ante debet rem diligenter explorare et tunc ad agē
dum procedere: que ratio non extenditur ad eum qui conue
nitur. ut ff. de voli exceptione. l. pure. §. vltimo. et ideo alius
est effectus unus. et alius alterius. Queri autem potest an
heres emphyteote qui solvere cessauit ecclesie canonem per
biennium. vel priuato per triennium. excusari possit. et debeat p
textu ignorantie. Quod videtur per verba istius regule. ut
ff. codez. l. qui in alterius. et quod tempore non solet cedere igno
rantia: ut ff. quando appellandus sit. l. i. §. dies. et. §. si aduer
sus. et ff. de calum. l. annus. et de edilitio edicto. l. cum sex. Et cō
tra videtur cadere a iure suo ut in dicta. l. ad dies. et de mino
ribus. l. emilius de nautico fenore. l. vltima. Dicendum vi
detur. quod de rigore iuris possit dici a iure emphyteotico. ut di
cta. l. ad diem cum similibus. Sed propter instam ignoran
tie causam restitutio concedi debeat. ut hic et ff. eodem. l. q
in alterius. Item queri potest quare est quod mortuo stipulato
re sine herede vel relicto herede cui non potest de iure solui
pena non committitur ipso iure. ut ff. de usuris. l. pecunia sone
bris in sine. et. l. cum quidem. §. si pupillo. Sed contra mor
tuo promissore committitur. l. restitutio concedatur. ut dictum
est. Ratio est quod casus contingens in personam creditoris non
debet extendere obligationem debitoris. argu. ff. codez. l.
omnis hereditas. §. nunquā. et ad legem acquiliam. l. qui occi
dit. §. vltimo. Sed contra contingens in persona debito
ris non debet variare obligationis conditionem. ut ff. de verbo
rum obligationibus. l. i. et de prozis stipu. l. ij.

Idem.

Quia restringi fauores conuenit ampliari.

Alius istius regule supra de elec. c. statutus libro
sexto. ubi dicitur quod statutum de hijs que ad pa
rochialium ecclesiarum regnum assumuntur p
mouendis ad sacerdotium infra annu aliquando
ipsis ecclesijs sint priuati ad collegiatis ecclesijs extēdi non
debet. quod cum sit odiosum restringi puenit potius quod laxari.
exemplum etiam apertum ponitur. ff. de liberis et postumis.
l. cum quidam: quod si pater instituat filium ex re certa valet in
stitutio. Sed si exheredet a re certa. non valet exheredatio.
quod in institutione versatur fauor quem conuenit ampliari in
exheredatione odium quod contra oportet restringi. Item p
batur quod cautur in iure. quod pactum liberatorum. id est de non
petendo tollit ipso iure naturalem obligationem. ut ff. de solu
tionibus. lege sticum. §. naturalis. Pacto vero de petendo
quod est obligatorum non tollit ipso iure. ut ff. de pactis. l. si vnus
§. pactus ne peteret. Et hic contingit propter rationem istius
regule. scilicet quod in pacto de non petendo versatur fauor quod co
uenit ampliari in pacto de petendo versatur odium quod oportet
restringi. ut ff. de actioni. et obligationibus. l. arrianus.
Sed contra regulam videtur. ff. de hijs qui notant infamia
l. secunda. §. exercitum ubi odium ampliatur. et non restrin
gitur. Sed dicendum est quod aut ex vtraque parte. i. fauoris et
odij versatur ius priuatum. Aut ex vtraque publicum. Aut
ex altera priuatum. Et ex altera publicum. Primo casu
et secundo ampliatur fauor et restringitur odium quod cum iura
sint hinc inde paria. certum est in re dubia fauorabiliorē cau
sam potius assumi debere quod odiosam. ut in preallegata. l. cum
quidam. et argu. ff. eodem. l. quotiens. §. idem sermo. et l. quo
tiens mibil. In tertio casu refertur ius publicum. siue ver
setur ex parte odij. siue ex parte fauoris. Et de isto tertio ca

su loquitur. ff. de hijs qui notantur infamia. l. secunda. Et ratio huius est qz fauor publicus preferri debet utilitatibus priuatorum. vt. l. de primipilo. l. utilitas et in autentica de resti. et ea que pa. xi. menses. §. quā obrez. collatione quarta. Sed hoc falsum esse posset aliquis ostendere euidenter. Cuius est qz i maleficijs puniēdis fauor publicus versatur. vt. ff. de publicanis. l. licitatio. §. qd illicite. et ff. de fideiussozibus. l. si areo. §. qz vulgo. et ad legem acquiriam. l. ita vulneratus et tamē iure cauētur qz interpretatione. l. pene delictozum. potius sūt moliende qz exasperande. vt. ff. de penis. l. si preses et l. interpretatio legū. Sed dicendū est fauorē publicū desiderari ita vt maleficiū nō remaneat ipunitū. Ex quo constat commissum. nō autē i re dubia. i. cum incerta est criminis qualitas pene exagerentur. sed vt potius minuantur. Cū potius clemētie qz seueritati nos iudicantes pronos esse oporteat. vt. ff. de penis. l. respiciendum circa principiz. Itē contra predictam distinctionem est. ff. de suspect. tutoribus. l. scūda. §. quid ergo. vbi si apparet causa remōtiōis ex causa leuiori remotus videtur. Et tamē remōtiōnez tutoris suspecti suadet publica utilitas vt i eodē. l. prima. §. consequēs Immo non ē cōtra. qz ibi nō suadet dictum sed presumit in dubio minus fuisse delictum cū sit incerta delicti qualitas. Et ideo ad sentētiā condemnatoriā sequitur minor pena Cum pena moderanda sit. secundum qualitatem delicti. vt. ff. de offi. prefeti vrbis. l. i. §. cum patronus et de iure patronatus. l. i.

Idem.

Decet concessum a principe beneficium esse mansurū.

Clarissime patet exemplis istius regule i auten. constit. que d. digni. §. illico vbi dicitur qz si fili⁹ famili. propter dignitatem sibi delatam fuerit sui iuris qz nōlibiomin⁹ dignitatis sue administrati one finita remanet sui iuris. et retinet omnium cognatorum et agnatorum iura. Sed contra regulam videtur. ff. de le. ij. l. titia seio. et §. vltimas vbi dicitur qz finita minoz erat eius occasione priuilegium concedebatur. finitur priuilegiū a principe concessum. Sed dicendum ē qz ibi finita erat finalis causa priuilegiū concedi. et ideo finit priuilegiū iuxta regulam generalem cessante causa cessat effectus. l. de epi scopis et clericis. l. generaliter et de heredi. l. i. et de test. mili. l. penultima et vltia et de resti. mili. l. si. in proposito autem non erat finita priuilegiū causa. et ideo priuilegiū durat. vel si erat finita fuerat causa impulsu et non finalis. et ideo finita causa nō finitur priuilegiū. vt ar. ff. de vusufructu. l. generaliter. §. duos.

Et huius occasione distingue. Aut constat causam priuilegiū concessionis alicuius vel prohibitionis facte esse finalem. Aut constat esse impulsuam Aut dubitatur. Et si constat esse finalem. aut ea sublata remanēt alique reliquie precedētis cause. Aut omnes tolluntur. Et si alique reliquie remanent reliquie eis remanētibz durat effectus. vt patet exemplū. ff. de questionibus. l. vnus. §. seruus. vbi seruus a domo distrahatur i memoria prioris dignitatis nō dicitur. vt. ff. de decuri. l. vltima. Itē cōtra eam que desinit esse vxor non instituitur actio turpis i bonoz precedētis matrimonij. vt. ff. rerū amo. l. ij. et tertia. Sed vbi nulle reliquie cause finalis remanēt sublata causa tollitur totaliter effectus. vt. s. de preben. c. si pau per. li. vj. et ff. de actio. et ob. l. qui cū hered. Argu. ad pfirmationem huius distinctionis qz iure cauētur. qz sublato testamento paterno de iure civili non totum tollitur pupillare qz nulle remanent reliquie paterni. ff. de ioffi. test. l. pap. §. si nec ipuberis et de vulg. et pupili sub. l. in substitutione. et l. ex duobus. §. vlt. et l. si contra rab. et ibi nō. Si constat esse impulsuū tūc finita causa non finitur effectus. vt. ff. d. do. l. ij. §. vlt. et l. se. Et qd dicitur solet vulgari de calurnia. ff. d. postula. l. i. §. seruum. Sed si dubitatur vtrum fuerit finalis vel impulsuū presumitur in dubio impulsuū. Et ideo ea finita nō finitur effectus. vt de cō. et demon. l. cum tale. §. falsas causā et l. ricio. §. si cum ante nuptias. et de vusufructu. l. generali. §. duos et de donatio. iter. vi. et vlt. sed si duos. §. si. l. d. iure do l. si mulier.

Idem.

Indultum a iure beneficium non est alicui auferendum.

Indulgetur reo a iure qz possit plures exceptiones proponere vt. j. e. c. nullus pluribus. et ff. de excep. l. is qui dicit. et l. nemo. Et ideo nō potest auferri per hominē. Item indulgetur reo p. l. qz omnes exceptiōes dilatoz. et declinatorias proponere possit vsqz ad lit. conte. l. de pba. l. exceptionez. et de excep. l. vlt. et p. de procura. l. ita demum. et ideo nō debet auferri per hominē. Item indulgetur reo per. l. qz possit opponere peremptorias quādo cūqz ante sententiam. vt. C. se. re. non posse. l. peremptorias. et ideo nō debet auferri. per hominē. qz indultum a iure beneficium non est alicui auferrendum. vt hic et in auten. de nup. §. si non solū. cola. iij. Itē a iure indulgetur condemnato ad condemnationem soluendam tempore quattuor mensium. C. de vusufructu rei iudi. l. ij. Et ideo non debet nec potest auferri per iudicem sine cause cognitione. vt. ff. de re iudi. l. ij. et iij. §. si quis cōdemnatus

Item indulgetur filio a lege qz habet legitimam de bonis patris vt i auten. de trien. et se. §. i. colla. iij. et iō nō potest auferri per partē nisi i casibus a iure permisis. l. filius exbere dare. i illis enī in quibus exbere dare l. i. nōlibi omnino relinq re tenetur vt i auten. de heredi. et tal. §. exheredatos col. i. et de imen. do. in filios fac. §. vult. col. viij. que est. C. de li. pre. autem non l. et vt cum de ap. cog. §. aliud. et §. se. Item indulgetur a iure illi cōtra quem sentētia lata est tempore. x. dierū ad appellandum vt i auten. de ap. circa prin. col. iij. Item indulgetur appellanti ad ap. prosequendam annus et ex causa biennium. vt i auten. de hijs qui igre. ad ap. col. v. et ideo ei nō est auferendum vt hic et finita etiam istius regule alia inueniuntur exempla regulam confirmantia. Tamen est contra regulam qz pater a iure vusufr. habet i bonis aduenticijs filij. vt. l. de bonis que lib. l. cum oz. et l. si. et tamē potest auferri per hominē relinquētem a conditione ne ad patre perueniat vusufr. vt i auten. vt liceat matri et auie. i prin. sed illū sit legis auctoritate et ideo nō videtur auferri per hominē. l. per legem que auferendi potestatem concedit. vt. l. vbi et ap. quos imite. re. agi. l. vlt. et ff. qz cuiusqz vniuersi nō. l. itez eorum. §. si decuriones et de le. ij. l. vnus ex familia. §. si d. fal cidia. Et constat qz vna lex potest tollere et multo fortius exte nuare vires. et effectū alterius cum cui plus l. liceat et qd mi nus. vt. j. e. c. cui licet. Item a lege datur marito acmi nistratio bonorum parafernaliū vxoris. et tamen potest auferri per hominē. i. per mulieres prohibitionem. vt probatur. l. de pac. conuen. l. hac. l. Sed ad eadez sponso potest habere locum. Ad materiam autem regule et decōz exēplo rum i regula positozum pertinet querere. Primo si iudex statuatur tempus certū ad dilatozias vel declinatorias exce ptiones opponendas. an post illud tempus et ante lit. cōte. possit opponere. Item si statuatur certū tempus ad opponē das peremptiones an post illud tempus et ante sententiam possint proponi. et videtur qz sic qz beneficium proponēdi dilatozias vsqz ad lit. conte. est a iure idultum. Item propo nendi peremptorias vsqz ad sententiam est filr a iure idultū. vt dicta. l. exceptionē. et vlt. et p. et l. peremptorias. ergo nō potest auferri vel extenuari per iudicem vt hic. et de re iudi. l. iij. §. si quis cōdemnatus. et i auten. de nuptijs. §. si non so lum coll. iij. Cōtra videtur qz possit qz iudex potest limita re tempus. et post illud tempus a iudice limitatum excludi tur litigator. vt. ff. de accu. tu. l. cum titio. imo plus qz nō pro sequendo infra tempus a iudice pchinitū desistere videtur. et iuri suo renūciare. vt. ff. ad turpill. l. ab accusatione. §. desti tisse. Item pro hoc est. l. qui accu. non pos. l. si ca et d. inge. ma. l. diffamari. ff. de opti. le. l. mactipiozū. et de cur. bo. dan. l. i. et de bo. auc. in. pos. l. iij. Et qz iure cauētur qz iudex pōt denegari iurisdic. vt. ff. ex quibus ca. ma. l. sed et si per pre torem. §. sed et si cum decreto. Sed hoc ar. nihil ad proposi tū qz cum loquuntur omnia in actore cui post tempus cum causa a iudice pchinitum agendi potestas denegat. quomō autem ponitur i reo volente post tempus a iudice pchinitū exceptionē proponere. et ideo cū fauorabiliores sint rei quā actores. vt i regula iuris constat non procedere argumentū p dicta que iducuntur a simili. vel pari. Tamē probabiliter dici potest qz aut iudex limitauit tempus cū cause cognitiōe

aut sine. Et si cum cause cognitione non possit post tempus limitatum a iudice exceptiones proponere. ar. ff. de re. i. l. ij. nisi qd vbi tempus qd indulgetur reo. per. l. limitari potest per iudicem cu cause cognitione. Si sine cause cognitione proponere potest etiam post tempus. vt. j. e. l. iij. §. si quis co demnatus. ar. ad pceda. ff. d. hys. qui no. infa. quid ergo. §. pena grauior vbi de hoc. Item queri potest ante tempus x. dierum qd datur ad appellandum possit per iudicem minui et videtur qd non per hanc regulam. et per iura pceda. Et contra qd possit. ff. de re. iudi. l. ij. et omnes. l. l. superius allegate i questione proxima pcedenti qd inducuntur. prout ponit acto rem appellare. cum is sit actor i causa ap. qui fuit reus i causa principali. vt dici solet i auten. de hys qui ad ap. ingre. §. illd quoqz colla. v. et patet ex eo qd pendente ap. nihil est inouan dum. vt. ff. inouari per totum. et. l. de ap. l. iij. Item qd iure cauet qd dilationes sunt arbitrarie. vt. ff. de iud. l. no. nup. et. l. de dila. l. i. et. l. siue pars. tamen coniuncte dicitur et te netur qd cum hoc tempus. x. dierum concedatur a lege sine aliquo ministerio iudicantis tacito vel expreso. qd no possit per iudicem minui ar. istius regule et i auten. de nup. §. qd no solu. et. §. si no. et de re. iudi. l. iij. §. si qd condemnatus. Ad co traria pz responsio qd omnia loquuntur in tempore qd datur tacito vel expreso. i. per. l. intellecto cu iudex no statuit mi nisterio iudicantis. Item queri potest an legitima que de betur filio i bonis patris possit auferri et imminui. per. l. muni cipalem. et videtur qd non qd cu beneficiu sita iure concessu sequitur qd non possit auferri. vt hic et pceda. §. si non solu. Item qd lex municipalis est ius. vt. ff. d. iust. et iure. l. ius ci uile. et. l. omnes populi. et iure ci. iura sanguinis non possit dirimi. vt. ff. e. l. iura. ergo nec legitima que iure sanguinis de betur potest auferri pterea ius agnationis no potest tolli p pactum. vt. ff. de pac. l. ius agnationis. Ergo nec per statutu siue lege municipale qd i hys de iure valet lex municipia lis i quibus et pactu vt no. C. de decur. l. decurionum. l. x. super ipsa rubrica. Pterea si veruz e qd in hys de iure valet. l. municipal. i quibus et pactum vt dicitur est de neces sitate sequitur qd non possit debitam iure nature tollere. vel minuire. qd nec pactum potest. vt. l. de inof. re. l. si quando §. illud. Item ex eo. ar. concluditur qd cum sit quasi factu sup futura luecessione disponendo minuendo vel tollendo in iu tuz. sequitur qd non valeat pactum. vt. l. de pactis. l. pactu et. l. si. et de col. l. pactum. et de ius et le. heredi. l. si. Pterea legitima de bonis parentum debetur iure nature. vt i auten. de here. et fal. §. primum itaqz col. i. et. ff. vñ. l. l. scripto. in fi et de bo. da. l. cum ro. Sed ius naturale est imutabile. vt in sti. de iure naturali. §. p. et. ff. de capi. di. l. eos. ergo ius conse quendi legitimam de bonis paternis erit cosequeter imuta bile. Oppositum huius ostenditur. qd certum est qd vnuz ius civile tolli posset p aliud. vt in sti. de iure naturali. §. p. ff. de le. l. de quibus. et. l. non est nouu. Sz qd pmo patronozu bonozu liberis debeatur iure positiuo civili e indultu no na turali vt. l. de legi. here. l. lege. xij. ta. et in auten. de trien. et le. §. i. Item pater in auten. de here. et fal. §. primum. §. si qd autem. Nam ibi dicit qd lex necessitatem imponit reliquedi legitimam et legem constat esse iuris civilis. speciem vel po testatem. vt. ff. de iust. et iure. l. ius civile. ergo ius ciuile ne cessitatem imponit reliquedi legitimam. ergo p oppositum ius civile tollitur. absurduz eni videtur qd ius naturale secu dum qd nihil proprium erat cum iure gentium domina sint distincta. vt. ff. de iust. et iure. l. ex hoc iure patrem ad relin quendum astringat. Item cu iure naturali et gentiu ius testa di fuerit incognitum qd patet qd iure civili qd est posterius est inductum. vt in sti. de testamentis. Item cu ad pater na bona vocetur filij per. l. iuris veteris constat qd per here ditatis petitionuz. vt. ff. de hereditatis petione. l. i. et. ij. Sz ipsa tolli potest. qd iure civili inducta. vt i eode. n. l. itez veniut §. cum autem. Ergo sublata via per quam venit ad bo na et ipsa bona tolluntur. qd sublato medio sine quo ad extre mum perueniri non potest. et ipsum extremuz in effectuz sub latum videtur. Nam sublata querela per quam venit ad hereditatis petitionez ipsa hereditatis petio sublata vide tur. vt. l. de inof. testameto. l. sancimus. §. vltimo. Item

sublato iure restitutionis per qd preuenitur ad rescissoriaz. et ipsa rescissoria sublata videtur. vt. ff. de acti. et ob. l. i. bono rarijs. §. si cum rescissa. Item sublato iure offerendi per qd preuenitur ad pignoratitiam et ipsa pignoratitia sublata vi detur. vt. l. de prescrip. xxx. vel. xl. an. l. cu nonssimi. et no. ff. de dam. insec. l. si finita. §. postea autem. Et qd dicitur debi to iure nature debet exponi et intelligi iure civili pceden te naturali coniunctione constituto. vt alias exponitur. ff. d. ver. si. l. pnuntatio. §. familie. propter que videtur dicendu qd rigore iuris legitima possit dimini et auferri per. l. muni cipalem. sed equitas in genere tradita videtur suadere con trarium. Et ideo rigor preualet vt dixi. §. eode. c. ij. Quins.

Non firmatur tractu temporis qd de iure ab initio non subsistit.

Quo minores. vij. an. praxerunt sponsalia no tenent ab initio de iure nec solo tractu temporis confirmantur. Item si duo impuberes vel vnus pu bes et alter impubes non proximi pubertati et i quibus etatem malicia no suppleat contraxerunt matrimo nium per verba de presenti non tenent ab initio de iure non confirmatur solo temporis tractu. §. de despon. impu. c. i. l. ij. Item si aliquis impetravit beneficium cum cura co tem pore quo non erat in etate legitima lz postea fiat etatis legi time impetratio non confirmatur. sed tempus date litteraz solum attenditur. §. de rescrip. si eo tempore li. vj. Item sen tentia que nulla est ipso iure non firmatur aliquo icmporis tractu vt. ff. de app. l. si expessum. Item institutio heredis que ab initio est inutilis propter personam testantis qd forte erat impubes no conualecit lz postea fiat pubes vel si erat seruus non conualecit lz postea fiat liber. Vel si erat filius fa. non conualecit lz postea fiat iurius. Item si erat furiosus non firmatur lz postea fiat sane mentis. Item si erat capius ab hostibus non firmatur lz postea redat vt hec omnia pro bantur. ff. de testa. l. si filius et. l. eius. et de le. iij. l. i. §. i. Item si erat inutilis propter personam heredis scripti qd erat no capax non firmatur lz postea fiat capax. Et hoc vult dicere regula posita. ff. e. l. pñ. Item et testamentum et ois volutas alia que est ab initio falsa tractu temporis non firmatur vt. l. de fal. l. siue. Item legatum qd e ab initio inutile ppter p sonam legantis tantum vt qd no poterat testari et cosequen ter nec legata relinquere. vt. ff. de le. l. i. l. ij. vel propter perso nam legantis et legatarij vt qd legat testator seruo suo vel le gat heredi a se ipso vel propter personam legatarij et eius a quo prestandum relinquatur vt qd legat seruo heredis vt ra tione rei legate vt qd legantur marmora et colune edibus in iuncte non firmatur tractu teporis et si causa impedimentu remoueat. vt. ff. de regula cati. l. i. in prin. et de le. l. cetera. §. i. et. l. de le. l. seruus et in sti. de le. §. an seruo. Item i stipu latione quia si stipulor rem sacram stipulatio non firmatur lz fiat prophana. Item si stipulor hominem liberuz non fir matur stipulatio lz tractu teporis fiat seruus. vt. ff. de ver. ob. l. iter stipulantem. §. sacram. Sed contra regulam viden tur multa obstat et maxime. ff. d. seruus. vt. pñ. l. per fundu et coia pñ. l. receptum vbi constitutio seruitutis facta per vnuz sociozū non tenet ab initio sed postea cofirmat alijs consencientibus quancuqz. Item. l. de cōtractibus iudi cum. l. vna. vbi donatio in officialem inutiliter colata tractu temporis firmatur. l. de nup. l. et si contra mandata. et. ff. d. ritu nup. l. si quis i senatorio. Item de le. iij. l. i. §. sed si filius vbi legatus qd est ab initio inutile firmatur temporis tractu Item. ff. de here. in sti. l. qui soluendo. vbi institutio que erat inutilis confirmatur tractu temporis. Item de condi. in sti. l. mulier. §. i. vbi manumissio que ab initio fuit inutilis con firmatur temporis tractu. Ad que omnia dicunt legisse volentes soluere generaliter qd illud qd ab initio de iure no tenet non firmatur temporis tractu solo et ita intelligit regu lam. ff. e. l. qd ab initio et. l. pñ. Sed alijs adminiculis concur rentibus qd no valet ab initio ex post facto firmatur. Et ita intelligunt omnia supradicta iura que videntur regule con traria que solum lz coiter teneatur per omnes non pcedit

de iure qz si testat ipubes et mox factus pubes adminiculū
superuenit et tamen testamentū non confirmatur. Si testatur
filius. et postea fiat sui iuris adminiculū superuenit et tamen
testamentum non confirmatur. Idem in furioso l. postea fiat
sane mentis. idem in capto si postea redeat ab hostibus. idem
in re mea que mihi pure legatur nam l. adminiculū super
ueniat qz desinit esse mea non firmatur legatum. idem in re sa
cra que postea fiat pphana. Et in homine libero qui postea
fiat seruus. Nam in his omnibus superuenit adminiculū qz
cessauit causa impedimenti et tamen qd ab initio fuit inutile nō
confirmatur tēporis tractu: et ideo clarius potest dici ad oia
qz aut durat causa impediens aut cessat et nulla superuenit cō
firmans aut cessauit et superuenit cōfirmans. Primo enim
casu regula simpliciter vera est qz qd ab initio non valet tra
ctu temporis nō firmatur vt hic et ff. de l. qd ab initio et l. p. l.
et l. de fal. sicut et ff. de app. l. si expressum. Secundo casu. si
quando solum cessauit causa ipediens et non superuenit cau
sa confirmans. idem qz qd non tenuit nō confirmatur: vt. ff.
de ver. ob. l. inter stipulante. §. sacram et de testa. l. eius. et l. si
filius et de le. l. cetera. §. i. et l. de legi. l. seru. in fi. de le. §. an
seruo et de rescrip. c. si eo tēpore. In tertio quādo cessauit
impediens et superuenit confirmans tunc regula locum nō
habet vt patet si quis bene inspexerit omnibus contrarijs
supradictis. Nam i. l. profundū et l. receptum defectus con
sensu fortis reddebat constitutionē seruitutis inutilem: et iō
qz cessauit defectus et superuenit consensus confirmatur cō
stitutio seruitutis. Item. C. de contra. iudi. impedimentum
donationis erat officij: et ideo qz cessauit officium et super
uenit voluntas expressa vel tacita ex temporis diuturnitate
presumpta confirmatur donatio. et idem in l. et si contra manda
ta et l. si quis in senatorio. et l. i. de le. iij. §. sed si filius. et in l.
si de portan seruo et l. mulier. §. i. et de condi. insti. l. si quādo
C. si maior factus fuerit. et in l. qz i reruz. §. i. ff. de l. l. legata
inutiliter. et l. i. et de despon. impu. c. i. qz ibi cessauit causa
impediens. i. minor etas et superuenit causa confirmans. i.
cōsensus nouus per verba expressa vel per alios nouos act
extrinsecos declaratos. Et idem in l. tribunus. §. vlt. et l. si
filius. ff. de testa. mili. et in omnibus alijs i quibus cauetur qz
inutile a principio tractu temporis confirmatur. Item p. tra
regulam videtur. ff. de regula catō. l. i. et ij. §. scribit legiste.
ff. de l. qz ab initio. qz specialia sunt tamē nō est qz tex. aliter
soluit i p. cal. l. in v. que diffinitio. ff. de regula catō. dicit. n.
qz multum refert vtrum aliquid puer concipiatur inutiliter
et tunc tractu tēporis non firmatur. aut sub conditōe et tūc
pendente conditione potest dici inutile cum sit nullum et ideo
non impeditur effectum assumeri per conditionis euentuz
cum qd nullum est viciari nō possit vt. ff. de iniurio. re. l. naz
et si sub conditione.

Idem.

Nō est sine culpa qui rei qd se nō pertinet se immiscet.

Quis asserit se iuris perituz cū canonici et cini
lis sit iuris ignarus et pretextu assertionis fuerit
assumptus i iudicem et per impericiam male in
dicauit videtur fuisse i culpa qz se immiscuit rei
ad se non petenti et propterea iure cauetur qz ipse tenet acti
one in factum in quantum religioni iudicatis videbit equū.
ff. de ver. cog. l. si iudex et de acti. et ob. l. ex maleficijs. §. si iu
dex et insti. de obli. que ex quasi delicti. i. prim. Et idem dico in
eo qui se asserit medicum cum medicinam ignorat et per im
periciam aliquem ledit vt. ff. de offi. p. si. l. illicitas. §. sicuti et
insti. ad. l. aquil. §. impericia. Idem i qz ibet artifice asseren
te se peritum cum sit iperitus qz culpa est immiscere se rei ad
se non pertineti vt. ff. loca. l. si quis fundum. §. celsus et l. itez
quare. §. si gēma. et ad. l. acquil. l. idem iuris in fi. Fallit i me
fore qui de dolo tantuz tenetur et si imperite veritatus fuerit
sibi enim imputari debet qui euz adhibuit nisi fuerit in lata
culpa que dolo assimulat. ff. si men. fal. mo. di. l. i. §. hec actō
Item in eo qui inuadit possessionem vacantem qz euz sciat
eam ad se non pertine videtur fuisse i culpa et propterea te
netur. C. vnde vi. l. si. Sed nunquid ille qui potuit impe
dire ne alius lederetur et nō impediuit teneatur: De iure ca

nonico planum est qz tenetur qz non ipediendo cum posset
videretur participasse delictum seu fauorez p. b. uisse deliquen
ti vt. §. de sen. ex. c. dilecto de iure autēz cūmli videtur prima
facie idē qd de iure canonico qz iure cauetur qz si seruus sciē
te domino et prohibere nolēte occidat dominus occidisse vi
detur vt. ff. de noxa. l. ij. i. prim. Item qui propositum suū nō
proterit cum posset in pari causa facinoris est habendus: vt
ff. de re mili. l. omne dilectum. §. qui propositum. Sed cō
trariuz huius determinat. ff. de l. culpa caret qz scit et prohibere
non potest. textus tamē illius. l. est in cōtrarium ar. a cōtra
rio sēu sumpto qz si culpa caret qui prohibere nō pōt: ergo
si prohibere pōt videtur esse in culpa tamē pro illa opinioe
induci posset quia iure cauetur qz seruus qui potuit opem
ferre domino et nō tulit capite punitur: vt. ff. ad fil. l. i. §. eo
dem autē. tamē libero homini vel proximo ex causa fideicō.
liberando non imputatur si opoz ferre potuit et non tulit vt. j.
e. l. i. §. sed in eo. Item videtur ista regula impedire officij
tractatus de neg. ge. qz cum gerens aliena negocia sine man
dato sit in culpa debet sibi actio denegari tamē consueta est
et facilis solūmō qz cum naturaliter homo homini officium
debeat: vt. ff. de seru. expoz. l. seruus. ea lege magis suū offi
cij videtur adimplere qz culpabiliter rei aliene se immiscere
qz appellans pro dānato dicitur facere rem suam quasi sua
interfiratione illius officij et cogitationis qz inter homines
natura constituit: vt. ff. de iusti. et iure. l. vt vum et de app. l. nō
tantum. et quādo ap. sit. l. ij. §. si. Vinus.

Idem.

Nullus pluribus vti defensionibus prohibetur.

Am si negauit me debitorem ad mei defensionē
et sic p. b. uis exceptionem facti siue intencionis ni
hilominus possum postea pponere exceptionē
pacti et rei iudicate et alias vt in regula iuris ne
mo ex his in prim. ff. de. Item si primo proposui exceptionē
pacti vel iure iurandi possum postea pponere exceptionē
rei iudicate: vt. ff. de excep. l. is qui. Item si simul possum
proponere plures exceptiones vt pacti iurandi et rei
iudicate: vt. ff. de excep. l. nemo prohibetur. Est ergo effe
ctus regule quod simul et diuersis temporibus proponere
possum plures defensiones quibus omnibus medianibus
vel altera earum excludatur intentio actoris. Sed oppo
nitur et videtur qz si proposui vnam non possum proponere
aliā. Si enim conuictus actione noxali negauit me seruū
habere in potestate et conuictus de mendacio volo me dice
re seruū habere in potestate et conueniri noxaliter nō suz
audiendus: vt. ff. de noxa. l. quoniam. §. p. etoz. et l. si seruus
depositus. §. si negauerit. Item si conuictus de paupe
rie negauit quadrupedem meum esse et conuictus menda
cio volo dicere meum esse et dare pro noxa. nō audior: vt. ff.
si quadru. pau. se. di. l. i. §. interdū. Item si rei ven. conuen
tus negabam me possidere et conuictus de mendacio volo
me dicere possidere et paratum suscipere iudicium non au
dior. Nam possessio nihilominus transfertur ad actionem:
vt. ff. de rei ven. l. si. Item si conuictus hypothecaria nego re
debitoris et postea probato domio ditoris volo dicere mi
hi primo obligatū fuisse nō audior vt in auten. de trien. et se
mis. §. illud quoqz coll. iij. et. C. q. po. in pig. ba. aut. item pos
sessor. Item si negauit scripturam meam que cōtra me p. du
cebatur vel negauit numerationē et conuictus volo postea cō
fiteri scripturam meam et numerationē et allegare solutionē
nō audior qz nihilominus cōdēnabor in dupium vt in autē.
de trien. et se. coll. iij. §. studiū quoqz et. C. de nō nu. pe. autē.
cōtra qui propriam Sed in oibus his dicit qz specialia sūt
Ratio autē specialitatis est vt mendanti punitur vbi cūqz
ergo deprehēder in pponēte defensionē medianū idē erit dicē
dum per oia. Cum vbi eadem rō est idem ius debeat statui
Sed vbi proponuntur exceptiones p. trarie necesse ē inesse
mendacij qz si vna est vera eius p. ria necessario erit falsa.
Cum ad positionē vnius contrariorū sequatur remotio al
terius. ff. de ver. sig. l. hec verba. et de insti. l. sed et si pupillus
§. si institoria. Et propter hoc opinio illorū qui dicūt licere
proponere exceptiones contrarias nō procedit. Unde

Ad aut specialitatis et ut
medianū quatuor subiciat
deprehēder.

Ad positionē vnius p. riorū
segr. remon. alterius.

mibi videtur clarins distinguendū qz dico aut exceptiones
que vident cōtrarie proponunt cōditionaliter aut simplici
z si conditionaliter proponi possunt etiā cōtrarie verbigra
tia qz dico me debitozem non esse sed si contingat pbari me
debitozem esse propono exceptionē pacti de non petēdo v
solutionis vel aliam similem vt. l. de excep. l. si quidem in
fi. Sed si proponitur simpliciter aut est possibile primā cō
uerti assertionē cōcurrere cū scōa aut n. In primo casu quā
do est possibile primāz cūz scōda cōcurrere. i. est possibile
id qd i vtraz continetur simul verū esse tunc l3 plures ppo
nere simul z diuersis tēporibus z ita loquitur ista regula z.
ff. e. l. nemo prohibetur. Sed si nō est possibile primam con
uerti assertionē cum secunda concurrere. i. non est possibile
simul verum ēē qd in vtraz continetur qz in vna negat i alie
ra affirmat z affirmatio z negatio sūt directe tria tunc dico
qz nō audiet vti autem. d. trien. z se. §. studiū vō z. §. illd quoqz
col. iij. z. l. de non nu. pe. autē. cōn. qui propriam de open.
l. si. z qui po. in pig. ba. autē. itē possessor. z. ff. de rei ven. l. si.
z si quadru. pau. se. di. l. i. §. interdū de nora. l. si. z. l. si seruus
§. si negauerit. Item op. qz iure cauetur qz reus i excepti
one est actor. vt. ff. de excep. l. i. z de proba. l. in exceptionibz
in prin. sed actor nō potest plures actiones proponere l3 vnā
de pluribz debet eligere. ff. e. l. nemo. §. quot. z de tribu. l. qz
in herede. §. eligere. ergo nec reus poterit opponere plures
defensiones vt videtur. Respōdeo z dico qz quīs plures
actiones actor nō possit simul proponere plures tamē exce
ptiones reus potest proponere siue ex eadez siue ex diuersis
causis originez sumentes vt hic z preall. l. is qui dicit z. l. ne
mo. Ratio autē est quare aliud in vno z aliud in alio qz fauo
rabiliores sunt rei qz actores vt in regula iuris. Ratio rōis
est qz in potestate est actorum quando puocent non in pote
state reorum quādo puocētur. vt. ff. de doli excep. l. puer. §.
fi. Sed an per viam cumulationis proponere poterit plu
res actiones. Quidam non intelligentes cumulationis mate
riam dicunt simpliciter qz nō vt in predicto. §. quociēs z iō
cōtractus de cumulatione coiter valeat z sit vtilis apud ca
nonistas sicut apud legistas qz fm canones debet exprimi
res z causa l3 non actio nūquid pendente primo iudicio lice
bit eandem rem ex alia causa petere vt an licebit aliā rez pe
tere ex eadem causa hec enim est cumulatōis natura. Ad
huius declarationem z intellectum querendum est an cumu
lario sit admittenda z i quibus casibus. Et circa hoc primo
inquirendum est an principia siue regule que de cumulatio
ne traduntur sint vere qz principijs ignoratis ignorari opor
ter z ea que sunt post principia ar. in auten. de nō ali. §. si mi
nus. Regula autē de cumulatione pmittenda tractat tradi
debet copulate hoc modo vbi plures sunt actiones non con
trarie z que electione non tolluntur z in prima quaruz abso
lutoria late nō parit exceptionē rei iudi. in scōda ibi admitti
tur cumulatio. Sed cum tractatur de cumulatione impediē
da debet tradi regula disunctiue z hoc modo vbi plures sūt
contrarie actiones vel que electione tolluntur vel in quarū
prima absolutoria lata parit exceptionem rei iudicate i scōa
ibi repellitur cumulatio. qd autē predicta regula copulatiue
posita sit vera ostendo sic primo per illud generale non o3
expectari casus cuius nihil operatur eueni. vt. ff. de fideius
so. l. pe. z ad velley. l. aliquando. §. si. Sed certum est qz abso
lutoria lata in petitione prima non parit excep. rei iudicate i
scōa quādo cūqz mutatur persona vel causa petendi vt res.
vt. ff. de excep. rei iudi. l. cū de hoc z. l. cum queritur. ergo nō
debet impediri scōa pendente prima. Preterea i spe dubia
constitutus nō debet esse melioris cōditionis qz is qui est i
spe certa vt probari potest ex. l. vti. ff. de cōpen. z ex. l. cūz q
duobus de acqui. here. z de le. iij. l. in prin. sed nondum abso
lutus in prima est in spe dubia sed absolutus est in spe certa.
Si ergo dicimus petitionē scōm ex alia causa propositā vel
ad aliam rez ex causa eadem impediri pendente prima z cō
cedi absolutoriam latam in prima tamē nō absolutus est me
lioris conditionis qz absolutus qd ēē non debet vt dictum ē
maxime qz non solet actor litem contestando facere cōditio
nez suā deteriore vt in regula iuris. ff. eo. non soli z. ff. de no
uatiōe. illa. Preterea probatur alio modo certum est qz ap

pellatione pronunciatū extinguitur z ad eum statūz reduci
tur in quo erat post litem cōtestatam z ante sententiā vt pro
batur per. l. ita demum de pcur. l. z per. l. qui cum maior.
§. accusasse de bōis. lib. ff. de iniusto re. l. si quis exheredato.
§. bi autē omnes z de penis. l. iij. in fi. Unde paria videntur
litem pendere z appellationem interpositam ēē sed appellati
one interposita licitum est plures causas coniungere seu cu
mulare ex quibus ostenditur appel. iustitiaz cōtinere. ergo
pendēte causa principali licere videtur plures causas cumu
lare ex quarum omnium vel vnus probatione appareat re
deductam in iudicio debere deduci i cōdenationē. vt. l. scio
§. vlt. ff. de app. Preterea p hoc potest induci insti. de acti.
§. si minus intelligendo textum vt iacet de doli excep. apud
celsum. §. item queritur. Item potest probari per. l. vltimaz
ff. l. de app. nam vbi licitum ē petitionē ex eadem causa ad
aliam rem extendere t sic ex is duabus probatur z ex. §. itē
queritur prima pendente posse ex eadem causa agi ad id qd
plus est z. l. scio probatur ad eandem re agi posse ex alia cau
sa. Ex duobz primis ar. concluditur vtrūqz cōmuni. Pre
terea pbari pōt per. l. sed si ante de excep. naz ibi prima z se
cunda petitio eandem causam habent considerato effectu z
ad diuersa proponuntur. Et qz absolutoria lata i prima non
parit exceptionē in scōda etiāz admittitur cumulatio ergo
z. Preterea potest pbari per. l. primam. §. qui autem. ff.
quorū latozum oū dicit intelligendo litteraz generaliter vt ia
cet quādammodum solemus facere quomō incertum est que
actio potius teneat nam duas dicamus z. ergo cōcluditur
ex eo qz due actiones ex diuersis causis possunt eodez tem
pore ad idem proponi z ex hoc concluditur cumulationes
concedi. Item scōda regula tradita disunctiue filr vera est
qz constat qz vbi sunt plures actiones pbarie proposita vna
repellitur alia. Ratio enim contrariorū est que est vt propo
sitis vno alterū intelligatur remoueri ad hoc fac. l. de fur.
l. i. z si seruus extero. l. vnica z d. codicill. l. si. ff. de insti. l. sed
z si pupillus. §. institutoria z de ver. fig. l. hec verba. Itē si
electione tollitur vna electa precluditur alterius via. vt. ff. d
noral. l. electio z de tribu. qz in herede. §. eligere. Itē vbi sūt
due in quarum prima sententia lata parit exceptionē rei iudi.
in scōda replitur cumulatio. ff. de excep. l. fundum z. l. fundi.
apparet ergo qz pmissis due regula quarū prima permittit
cumulationēz scōda denegat vere sunt. Contrarium autēz
predictorum arguo sic falsū z inofficiosum nō sunt cōtraria
nec electione tollunt nec absolutoria lata in vno parit excep
tionem rei iudicate in alio vt hec colligi possunt ex. l. cū qui.
de pe. here. z. l. lucius. ff. de excep. z. l. contra maiores. l. d
inoffi. re. z tamen ab eodem propositis impediūt se cōcursu
ergo regula prima cumulationēz admittens ē falsa. Itē noral
actio detracta noxe deditione. i. in solidum quādoqz cōpe
tens z cum noxe deditione. i. noraliter quādoqz simul pro
ponitur nec impediūt cōcursu z tamen absolutoria lata i
vna parit exceptionē rei iudicate in alia vt in. l. in delictis.
§. si detracta. ff. de noral. ergo regula scōda cumulationem im
pediens est falsa. Preterea pctorum z possessorum non
sunt oppōita vt patet i. l. i. §. huius aut. ff. vti pos. nec electio
ne tollitur z cumulantur vt i. l. cum fundum. §. si. de vi z vi
ar. z i. l. generaliter. §. nihil d. acqui. pos. z tamen absolutoria
lata i petitorio parit exceptionē rei iudicate i possessorio vt
determinatum est i. l. iij. z. iij. §. quidam. ff. de interdctis ergo
predicta regula scōda cumulationem impediens ē falsa. Pre
terea hypothecaria z psonalis sūt diuersē ita qz nō cōtrarie
nec electione tolluntur z tamen absolutoria lata i psonali pa
rit exceptionē in hypothecaria. vt. ff. qbus mo. pi. vt hypo.
sol. l. si dferente z nihilominus cumulatur z simul proponi
tur vt i auten. d. fideius. §. si neqz coll. i. ergo regula est falsa.
Preterea ibi cōceditur cumulare. i. diuersas actiōes ex di
uersis causis ad idē pponere scōm intellectuz rei ū vbi actor
est incertus propter actū aduersarij q potius cōpetat vt i. l. i.
§. qui aut. ff. quorū leg z ibi nō. ergo vbi ppter factū aduer
sarij nō est incertus nō pmittitur actori ex diuersis causis plu
res actiōes ad idem pponere ergo regula prima cumulatio
nez admittens est falsa. Preterea si peto rez legatā rei ven. z
succūbo si postea peto psonali actiōe ex testō. Si quidem in

no cumulationis materiam

ignorant principia ea que sequuntur
ex ipso opz ignorare.

no d3 expectari casus cuius
nihil operatur euenit

In spe dubia qstanz no d3 ēē me
lioris gñonis qz ibi d3 ēē pcedm

appellatio pmittitur
ex inguis

falsus z inofficiosus
no sunt cōtraria

prima pronuntiati fuerit rem non fuisse testatoris non obstat exceptio rei iudi. ar. ff. de excep. rei iudi. l. si. et tamen si proposita una eadem pendente vel si proponere aliam non possit: ut in l. cum filius. §. varijs. ff. de le. ij. cum ergo hec non sunt priore sed diversae nec electione tolluntur et possibile sit absolutoria lata in prima non parere exceptionem rei iudicate in secunda et tamen impediant se cursu apparet primam regulam esse falsam. Preterea civilis et criminalis ex eodem facto procedentes non sunt priore quod patet una posita si potest excludi altera nec tollitur electio nec sententia lata in una parit exceptionem rei iudi. i. altera ut. C. quando civilis actio cri. pre. et ff. de tabul. exbi. l. locum §. si quis dolo et de li. ho. exbi. l. iij. et tamen impediant se cursu et non cumulat. ut l. interdum de publi. iu. et l. ij. §. i. vi bonoz rap. ergo relinquuntur prima regula falsa. Preterea actio de peculio que datur venditori serui et qui datur contra emptorem non sunt contrarie nec electione tolluntur nec uno conuenio alter liberatur et tamen una proposita impeditur altera ut in l. quoti. §. si creditor. ff. de pecul. Si ergo contra diuersas ex eadem causa et ad diuersa impediuntur cumulari multo magis quando eundem et ex eadem causa ad diuersa impediuntur ergo regula cumulatione inducens non preedit. Item contra regulam cumulationem inducentem est. l. si quis libertatem ad si. ff. de peti. here. nam ibi inchoata petitio libertatis ex una causa non permittitur probari competere libertatem ex alia ergo aperte impedit cumulationem ad idem ex alia causa. Preterea contra regulam est. l. si duo. §. idem iul. in fin. ff. de iniur. naz ibi non permittitur secunda petitio in qua secunda per diuersitatem personarum non obstat exceptio rei iudi. absolutoria lata in prima. Item contra cumulationem est. l. non est nonum. ff. de acti. emp. Ibi. n. non permittit plures ex diuersis causis eodem tempore ad idem proponere sed dicit unam debere proponi in qua utriusque modum veniat. Patet ergo ex premis cumulationem non procedere nec procedere posse regulas que de cumulatione traduntur.

Regulas concedo et ad opposita singulariter respondeo et primo ad primam que quedam sunt contraria in origine et in effectu et illa tolluntur electione ut in l. de furt. et si seruus ex te. l. i. et de codicill. l. vlti. C. et in his cumulatio procedit. Queda sunt contraria in origine et effectu conuenientia que ad unum finalem effectum tendentia ut falsum et inofficium et ista non tolluntur electione nec sententia lata in una iudicat in altera ut dicta l. cum qui sed non patiuntur se concursu ratione contrarietatis que est in origine et in his similiter cumulatio non procedit ut dicta l. contra maiores. Queda sunt nec in origine nec in effectu contraria et electione non tolluntur et absolutoria lata in uno non preiudicat in alio et in his preedit regula que cumulationem permittit. Ad secundam respondeo quod in §. si detracta nihil cumulatur non. n. ibi petitur aliud sed idem nec ex alia causa sed eadem sed solus agit de quodam beneficio a lege promisso concedendo vel denegando unde ibi nihil agit ut specialiter de tractionem aut augmentum inducat quantum ad formas sententie ut in l. miles. §. de cetero. ff. de re iudi. unde ad materiam de cumulatione nihil facit. Ad tertiam respondeo quod credo quod non sit verum simpliciter quod sententia absolutoria lata in petitorio parit exceptionem rei iudicate in possessorio et tali ratione quod sicut causa dominij spata est ab usufructu formali ita causa proprietatis sperata est a possessione ut colligi potest ex l. naturalis. §. nihil et l. promisceri. ff. de acqui. po. et de rebus eorum. Sed si forte constat quod lata in dominio non parit exceptionem rei iudicate in usufructu formali ut in l. si cum argentum. §. p. secundo responso. ff. de excep. rei iudi. ergo lata in proprietate non parit exceptionem in possessione et hec determinatur. C. de iudicis. l. i. ceteri. Et quod determinatio contrarie repuntur id plene dices: ut. j. c. ti. qui ad agendum. Ad quartam dico. l. ad. §. sed neque disputatioes cum quod proposita personali non possit ex post facto proponi hypothecaria quod absolutio lata in personali parit exceptionem in hypothecaria ut dicta l. si deferente. Iam ergo coniungere ab initio ut in §. neque. sed non cumulare ex post facto quod et al. in simili conceditur ab initio quod ex post facto denegat ut in l. et ancillarum. §. illud et l. quoties. §. si creditor. ff. de pecul. Ad quintam. i. ad. §. qui autem. Respondeo quod ibi positio actionum sit copulativa tamen conclusio petitionis alternativa est ut patet patet propterea ex altera et si alternativa ergo icerta

et ratione illius incertitudinis regulariter non preedit ut in l. petitor. §. qui autem de iniur. ff. magis. n. conclusio petitionis spectari debet quod petitio ut ar. de libe. leg. l. aurelius. §. sticho et de penis. l. si preses: sed in cumulatione petitio et conclusio copulantur et sic non replenda quod qua ratione potest ex pluribus causis debere potest ex pluribus causis seperatis et non contingit tibus peti distinctio ergo copulationis et alternationis oppositum tollit. Ad sextum respondeo quod ibi potest esse utriusque eadem causa et alia in eo quod eadem quod si pronuntiat non legatum sententia lata in una parit exceptionem rei iudicate in altera. Item potest esse alia ut si primo agatur rei ven. et pronuncietur rem non fuisse testatoris et propterea non competere rei venditionem eo casu exceptio non obstat in personali ex testamento lite pendente in prima propter futurum dubium pronuntiationis eventum cumulatio repellitur ut. j. ostendat. Ad septimum respondeo quod absolutio in civili lata parit exceptionem in criminali et e contra quando pronuntiat super facto i. dilectum non fuisse commissum. Eo enim casu effectus pronuntiationis ad totum extenditur ar. ff. de iureiuran. l. si duo. §. idem iul. et l. si duobus. §. colonus et propterea se non propterantur concursu et sic oppositum non preedit. Ad octauum respondeo. i. ad. §. si creditor quod ibi absolutoria qua pronuntiat indebitum parit exceptionem in altero et idem una non potest alij cumulari. Sed contra hoc est aperte quod ibi dicit quod pendere iudicio contra emptorem non potest agi venditorem et tamen constat quod lata pro emptore non parit exceptionem venditori ut. l. si a te. §. iul. ff. de excep. rei iudi. Sed respondeo verum est non predesse nisi pronuntietur non tractum tunc. n. qua ratione lata pro fideiussore prodest reo principali ut in l. duobus. §. a fideiussore. ff. de iureiuran. l. i. fideiussoris non inter sit non peti a reo principali ut in l. fideiussore. ff. de pac. Eadem ratio nec lata pro emptore per eundem modum extendatur ad venditorem et sic preedit responso. Ad l. si quis libertatem respondeo ibi non erat cumulatio sed de una causa proposita ad alterum non proposita improba transgressio. Et eodem modo respondeo ad l. si duo. §. idem iul. nam ibi non erat cumulatio sed quedam petitionis prime una persona in alteram improba et illicita transgressio. Ad l. non est nouus respondeo quod ibi dicit potest committi necesse sitari non subicitur: ut. l. non quicquid. ff. de iudi. et l. quod et quoniam. iudex. l. i. et ad hanc responsionem perbanda induci potest de iureiuran. l. petitor. §. si mihi plures. ff. Quia igitur regule vere sunt restat videre in quibus casibus secundum eas cumulatio procedat. Aut. n. petitur aliud ex causa alia et tunc nullo modo est dubia cumulatio quod simpliciter petitiones diuerse et se non contingentes quantum ad rem vel causam sunt. Et ideo procedunt ut in l. si idem cum eodem. ff. de iurisd. om. iudic. et l. d. an. excep. l. si cum si. aut petitur idem ex alia causa et tunc cum certum sit quod absolutoria lata in prima causa si parit exceptionem in secunda ut in l. lucius. §. sempronio de le. iij. et l. aurelius. §. si de lib. le. videtur quod cumulatio preedit secundum regulam. Et per hoc l. illa. scio. §. vlti. de app. iducendo eas ut ostensum est. s. Et ad §. quod aut responsum est. Aut agitur ex eadem ad id quod plus est et tunc ex quo regule vere sunt est valde dubia cumulatio. Et quod preedit ostenditur sic primo per l. ampliores et si de ap. C. Sed ad illam antequam preedam ulterius respondeo quod ibi loquitur in iudicio vniuersali quod de sui natura omnia in vniuersitate preta comprehendit ut in l. si quis cum totum in si. ff. de excep. rei iudi. dum dicit nam cum hereditatem peto et corpora et actiones que hereditate sunt videntur in petitionem deduci nisi ibi non videtur noua petitio sed potius per quamdam declarationem primae petitionis extensio ar. ff. de peti. here. l. iij. et l. item videntur. §. si quis et l. si quo tempore. Ostendo ergo per alia argumenta hoc modo ubi ex aliqua causa quod plus debet ex minus petitur ipso iure in reliquis obstat exceptio ut in l. apud celsum. §. item queritur. ff. de doli excep. et ar. l. i. §. quid ergo de contra. et l. si aduer. rem iudi. l. i. et ibi de hoc ergo finem regulam posse peti eodem iudicio cumulando. Preterea si primo peto totum et postea preter obstat exceptio sed non e contra sed ex eadem causa ut in l. si quis cum totum et de pecul. l. hic queritur in primis ergo admittitur cumulatio. Preterea si absolutoria fertur super eo quod sui potentia princeps alterum non nocet in petito ut ecce lata super actu non nocet in itinere ut determinatum est. in l. si

mater. §. si quis iter. ff. de excep. rei iudi. Sed ad hoc respō
deo statim q̄ ibi nō determinatur i littera z dato q̄ dicere
ad hoc respondeo nō ē verū q̄ actus p̄tineat iter. put iter est
spēs distincta seruitutis z coequa ad actū. vt. ff. d. adme.
le. l. i. z ibi nō. z iō ar. nō pcedit. Ostendo ergo palind. abso
lutoria lata i forte nō nocet i p̄siris. vt. ff. de cōdi. ide. l. si. §.
lucius z tamē yfure ita se habet ad forte q̄ nō possunt mibi
deberi nisi forte debeatur vel obita fuerit. ergo l. i. qdē plus
in actione furti manifesti nō possit oberi nisi verū sit. p̄cessit
se rapinaz cuius occasione debeatur. tñ sentētia lata i vi bo.
rap. nō videtur parere exceptionē in actione furti si nō parit
bene pcluditur vltius q̄ cumulatio admittat. P̄terea
hoc opatur absolutio q̄ condēnatio satisfactioe secuta. vt.
l. si quis cū toruz. §. plane. sed cōdēnatio satisfactioe secuta
nō tollit aliam actionē ex eadem cā competentē i id qd plus
est. vt. ff. de acti. z obli. l. cum ex vno z. l. qui seruū. z arboruz
fur ce. l. i. z. l. si colonus. z vi bo. rap. l. i. ergo nec absolutio
toller z si nō tollit sequitur fm̄ regulas q̄ cumulatio admit
tatur. P̄terea diuersitas rerū ita impedit exceptionez rei
iudicare sicut diuersitas personaz vt i. l. cū queritur z. l. cū
pater de excep. rei iud. z ibi de hoc ergo sicut ibi sunt diuerse
persone l. eadez questio z eadē cā defensionis nō obstat ex
ceptio vt. l. si cū vno z. l. iij. z. l. iudicare. ff. d. excep. rei iud.
ita z vbi est diuersitas rerū l. eandē cām petitionis habētū
obstat nō debet si nō obstat sequitur q̄ cumulatio pcedat
Itē si lex ponit ita substantialē rem vt cām cum tractatur de
p̄mittenda z impedienda excep. rei iudi. qd verū est vt dicta
l. cum queritur z. l. an eadem z. l. cū de hoc. Et cōstat q̄ vbi
est causa alia l. res eadem exceptio nō obstat vt i. l. aurelius
§. vlt. ergo z vbi est alia res l. eadē cā obstat nō debet si nō
obstat bene sequitur q̄ cumulatio admittatur ex eadem cā i
id qd plus est. P̄terea ex parificatione predictē causē et
rei pcedit etiā aliud q̄ si expressio causē in reali non patitur
vltia causam extendi expressam vt i. l. si mater. §. si quis vō.
z tñ al ad totum. i. ad omne cām extenderetur vt in. e. l. §. cā
dem ergo exp̄sio quantitatis certe nō patitur exceptionez
vltia illam quantitātē extendi z p̄sequēter nec cumulationē
impediat. P̄terea lex dīc q̄ vbi ex eodē facto plures actio
nes nascuntur vna i plus altera in minus vna alteraz nō tol
lit z licitū ē oibus agi. ergo vt aliquis sit legis effectus vide
tur dicendū q̄ etiam absolutoria lata in prima agit i scda. vt
ff. p̄ socio. l. rei cois z de tu. z ra. dī. l. i. §. in tutela. z de acti.
z ob. cū ex vno. Contrariū aut̄ huius probatur sic sēte
tia absolutoria lata in eo q̄ cōtinet alterū q̄ nō est pars eius
parit exceptionē in contento qd nō est pars primi petiti vbi
gratia yfusufructus causalis nō est pars domini vt in. l. si ita
stipulatus. §. i. ff. de ver. ob. z de accep. l. p̄ iusurandū. §. illō
z tamē absolutoria in dominio lata parit exceptionem rei iud.
di. l. si cum argentū. §. si fundū. z illud iō q̄ impossibile ē fz
petitum. i. causalem yfusufructū competere nisi primū. i. do
minium competat sic ergo z si pronunciatu factū non esse
effectus pronunciationis trahitur ad id totū qd non potest
de iure deberi non pcedente facto sup quo p̄nunciatus fuit.
Et per hoc aperte induci pōt. l. i. ij. z. l. iij. ff. d. excep. rei iudi.
Itē hoc idem probatur q̄ lex dicit qui primo domū petit
secūdo cēmenta q̄ nō sunt pars domus exceptione rei iudi.
repellitur. Itē qui primo petit nauem secūdo tabulas q̄ nō
sunt pars nauis exceptione repellitur z hoc iō quia primū
peritūz quadā totalitate sui z integritate cōprehendebat se
cundū vt in. l. si quis cū toruz. §. i. z. l. ij. z de pactis si vnus. §.
item si pactus. ergo cum totū factum deductum i primū in
diciūz non solum p̄prehendat qd in scdm̄ deductum imo idē
sunt restat q̄ p̄nunciatum i primo absolutorie exceptionem
pariat in scdo z p̄sequenter facta relatiōe ad regulā cumula
tionem impediat. Itē patet hoc aperte ex eo q̄ lex dicit res
hereditarie non sūt hereditatis pars z tñ sentētia absoluto
ria lata i petitione hereditatis parit exceptionē rei iudicare i
petitione singulariū reruz vt in. l. iulianus z in. l. si quis cum
totū. §. pe. de excep. rei iudi. Plus forisico ar. si actum sit
p̄sonali ex p̄tractu p̄ hereditariuz debitorz z absolutus sit.
Si postea agatur p̄ eundē petitiōe hereditatis vniuersali l. z
scda petitiō plura p̄prehendat icōpōralit q̄ prima i q̄ idē

dubius z eadē qd z cā educitur in scda q̄ deducta fuerint in
prima obstat exceptio rei iudicare vt dicta. l. si quis cū totū.
§. vlt. z. §. generalit̄ z. §. diffiniri qd pōt. Sic ergo si primo
actū fuerit vi bonoz rap. p̄ rapina z absolutoria lata in scdo
p̄ eadem rapina agatur furti cū idē factuz z idē dubius i scdō
iudiciū deductatur p̄stat q̄ exceptio rei iudicare obstat bz
si obstat bz exceptio bñ restat vltius referēdo ad regulā
q̄ cumulatio ipediat ex eadez cā in id qd plus ē. P̄terea
p̄stat patet ex p̄ctu filij teneri i minus qz de peculio tātum
z ipm̄ filiū i plus qz insolidū vt in. l. si qz cū filio. ff. d. pecul.
z tñ si pater iurat sup facto. i. filiū dare nō oportere insolidū
q̄ritur exceptio filio. vt. l. q̄ iurasse. §. si pater. ff. de iureiur.
Et est rō qz obligatio vtriusqz ex eadē cā descendit. Itē et
eadez rōe si iudicat p̄ dñō p̄ueto ex p̄ctu seruī vt in. l. si cū
argentuz. §. si. de excep. rei iudi. ergo p̄ qz cū arguit ex eadē
cā in id qd plus est cū idem sit facto q̄ deducit in vtrūqz in
diciū obstat bz exceptio rei iudicare z p̄sequēter cumulatio
impediti. P̄terea si ad idē agit ex eadez cā p̄stat q̄ ois
qd deducta fuerit in primū iudiciū ergo i totū bz obstat
exceptio igit p̄ regulā cumulatio impediti bz qd sic ostendo
si rei vendicatioe simpli p̄posita in p̄secutioe certa exprimit
absolutoria lata parit exceptionez in totū vt in. l. sextate in
prin. ff. de excep. rei iudi. z soler allegari p̄ glo. l. z an eadē. §.
actōes tñ fm̄ vey intellectuz nihil facit sicut ergo nihil opat
exp̄sio cāe quo minus exceptio rei iudi. obstat in totū ita z
in p̄posito facto ex quo ius agēdi pcedit nihil opat exp̄sio
q̄ntitatis sed ad hoc statiz respōdeo qz refert int̄ generalita
tem rez z cāruz. Plus. n. opat exp̄sio rei in p̄cessu q̄ exp̄s
sio causē vt. l. si ex testō z ibi nō. ff. d. excep. rei iudi. Et est rō
qz petitiō vnus rei n̄ bz cōez finalē effectuz cū petitiōe alte
rius fz secus si bene aduertat p̄pendi pōt in pluribus causis
p̄currentibz circa acq̄sitionez alicuius rei vt scripti circa. §.
actōes. Sz hec responsio nihil facit ad p̄sens p̄positū qz hīc
in rei ven. pluriū cāruz p̄cursus tendit ad eundē finē. i. ad
acq̄sitionem dñij sic z in p̄posito p̄cursus pluriū actionūz
ex eadez cā d̄scendentūz tendit ad eundē effectuz. i. ad idēz
factum puniendū. Itēz i rei vendicatioe si ab initio vna cā
exprimit nō patit exp̄sio exceptionez vltia illā cāz extendi
vt in. l. si mater. §. si qz vō p̄z Si ergo z hic nō patit exp̄sio
q̄ntitatis exceptionez extendi vltia q̄ntitatez exp̄siaz. Et sic
est ar. p̄ cumulatione p̄missa. l. ex eadem cā in id qd est plus
nō ecōtra. P̄terea in hypothecaria ē vna cā. i. obligatio
rei i rei veditiōe alia. i. dominiū vt. l. alienā rē. ff. d. pig. ac. z sē
tentia absolutoria lata i rei vendi. sciente creditore obstat ex
ceptio i hypothecaria vt i. l. sepe de re iudi. z tñ p̄ci vendi.
aduocat plus qz dominiū p̄ hypothecariā minus q̄ posses
sio vt i. l. i. rē actio. ff. de rei vendi. z. l. si cū veditoz. ff. de cui.
ergo bñ sequit q̄ vbi ē eadē cā duaz actionū alteri i plus al
teri i min⁹ p̄petitū ex eadē cā q̄ finia absolutoria lata i vna
parit exceptionē i totū i altera z p̄sequēter ipedit cumulatō
nē fz regulā p̄missā. P̄terea absolutoria lata i redebitoria
nocet i quāto minoris z ecōtra eo casu q̄ p̄git eadē cā cas p̄
tinē vt i. l. si is q̄ heres. ff. de excep. rei iud. §. ē in p̄tate. l. z cōtē
diuersas hēat. cās z separas ergo rē. Cōclude vlti⁹ fz h̄ to
lo statiz qz. §. ille ē i p̄tate. loq̄ qñ p̄uenebat i re z cā qz i plus
i vna q̄ i altera. Sz qñ differūt finia lata i vna nō nocet i alte
ra vt. l. si mī. §. i. ff. de edil. edi. Dico igit q̄ cū ex vna cā plu
res actiōes p̄petit vna i plus z altera in min⁹ duplex pōt ēē
modus p̄nūciadi pōt. n. p̄nūciari sup facto. i. factū illō de q̄
adit iudex nō p̄cessisse z tñ si agat alia certū ē exceptiōez rei
iudi. obstat. Itē pōt p̄nūciari sup actione p̄posita. i. cā nō
p̄petere ex p̄cedenti facto z hoc casu exceptiō rei iudi. nō ob
stat in alia vbi grā. ago futuri n̄ manifesti p̄ aliquē z dico cū
rapuisse rē z pronūciat rapinā nō factā si agatur postea vi.
bo. rap. pp̄ eandē cāz obstat exceptiō rei iudi. Sz si p̄nūciat
furti nō manifesti actionē n̄ p̄petē vt qz p̄stat rē raptāz fuisse i
terminiēte vā violētia exceptiō n̄ obstat qz videt absolutō fa
cta p̄ petitionē iep̄ā. Itē exēplū aliō si ago p̄ aliquē cedēte
arbores actiōe ex locato z absolutū ligdē absolutū iō qz p̄nū
ciat eū n̄ icidisse obstat excep. si ar. fur. ce. postea agat i id qz
plus ē. fz si p̄nūciat actiōe ex locato n̄ p̄petē qz n̄ p̄cel. locato
exce. rei. iud. n̄ obstat i fur. cessaz z i. l. agl. z b̄ similia colligi

Qd set placuit amplius
Nō dī aliq̄s odio al. p̄ḡ
Sine culpa n̄ s̄s̄r cā nō eal
p̄m̄e.

possunt ex. l. si duo. §. idē in l. et ex. l. duobus. §. a fideiussore.
z. §. se. z. §. exceptioem. z. §. si quis iuravit. z. §. si quis colo-
nus. z. §. qui iuravit. ergo eo casu quo exceptio rei iur. indu-
ceretur in totū certum est cum lōdem impediri s̄m reglam
Item q̄ lite pēdente incertū est qualiter debeat iudicari. i.
vtr̄ super facto an super actiōe. consequēter an sit ob statuta
exceptio rei iudi. vel non. Bico tamen cumulatōez impedi-
ri quia cū futuris dubius euentus se habeat pariter ad duo
idēst ad impediendū z promittendū iudicatur de eo: ut de
impediente dum pendet ut colligi pōt ex. l. pecuniam. ff. si
cer. pet. z. per similitudinē legati relictī pure z sub conditiōe
adempti: ut in. l. si legatum pure. ff. de adimen. le. cum si. z. ex
l. quotiens de nona. vbi ergo separate sunt causē q̄tuz ad nu-
merum. l. z eedem in specie absolutio lata in vna non parit ex-
ceptiōem in altera z sic nec cumulatō impeditur ut ppendi
poteſt ex. l. si cum ex testamēto. z. ex. l. si cum argentū. ff. de
exceptiōe rei iudi. Sed vbi est eadem causā numero per oia
l. plus vel minus in vna q̄ in altera contineatur absolutio.
in vna lata parit exceptiōem in altera z sic impeditur cumu-
latiō cum eadem questio per oia in iudiciū deducatur: ut in
l. si cum argentū. §. si petero gregem. z. dicta. l. si quis cuz to-
tum. §. generaliter. z. §. diffiniri quidem poteſt. z. l. singulis.
ff. de exceptiōe rei iudi. Ad opposita nō. possz responderi
singularit̄ ad singula z vniuersaliter ad oia ut sollicitus inda-
gator inquirere poterit si recte rationē cōnexitatis z separa-
tionis rerum z causaz aduertat Idem.

Quod semel placuit amplius displicere non potest.

Ita sentētia pōt poni exemplū huius regule. Itā
ex quo semel placuit iudici certam facere senten-
tiā non pōt vltius displicere. z per hoc possit
eaz mutare siue sit equa siue iniqua: ut ff. de re iudi.
l. iudex. §. l. paulus. z. post rem. z. l. cū querebatur. z. de qōni-
bus. l. i. §. si. z. de penis. l. diui fratres. Sed h̄z bec oppo.
de. l. si p̄ses. C. quō z quādo iudex cū similibus. Sed dici
solet z debet rēferre: vtr̄ sentētia non teneat ipso iure. z tūc
ipse iudex si est ordinarius pōt secundo p̄nūtiare si delegat
p̄nūciabit delegans. ut. C. quomō z quando iudex. l. si p̄-
ses. z. l. si ut p̄pōis. z. de accu. l. iij. sed si teneat ipso iure l. z
iniquitatē contineat non potest per eundem iudicem reuo-
cari: ut in. l. p̄alle. z. ff. de iudi. l. q̄ iussit. z. C. de senten-
l. post sententiam. tamen potest appellari z per iudicem
appellationis de mī quitare cognosci: z cognita iniquitate
sententia corrigi: ut ff. de re iudi. l. p̄ses. z. l. cum p̄latis. z.
de app. l. i. Item pōt in confessione tam in iudicio cuz
causa vel sine causa vtrazq̄ eim est obligatoria: ut ff. de inter-
roga. act. l. i. q̄ extra iudiciū cum causa tamē legitima: ut. C.
de nō nup. p̄. l. generalis. alia appellatur indiscreta z nō obli-
gatoria: ut ff. de p̄ba. l. cum de indebito. §. si. z. doli excep-
l. ij. §. contra. Sed oppo. contra hoc q̄ valet extra iudiciū
etiā sine cā. ff. de pac. l. tale pactū in prin. Sed dicas aut ad
liberandū aut ad obligandū procedit talis confessio si ad libe-
randū valet etiā sine causa: ut in. l. tale pactum si ad obligan-
dum non valet si causam nō habeat annexā: ut dicta. l. cū de
indebito. z. dicto. §. contra. Sed oppo. q̄ etiā ad obligā-
dum valeat ut indebito soluto quasi tacite videatur habere
causam donatiōis annexā q̄ promissio z solutio paria sunt
ut. C. ad. l. fal. l. si. z. de dona. l. si patronus. §. si doli. sed sol.
eius qd est indebitū a sciente procedēs inducit p̄sumptiōez
donatiōis. ut ff. de reg. iur. l. cuius per errorem. ergo z pro-
missio. Sed distingue q̄ aut vtr̄q̄ sciebat cām nō subesse
z tunc non inducit donatio: q̄ in pari causa melior est causa
conuenti q̄ agentis: ut ff. de verbo. ob. l. si seruū. §. sequitur
z. jo. ff. in pari. Sed quādo soluo sciens debitu z qui siml̄
sciebat indebitū donare videor z repetitio denegat̄. Bi-
ceret aliquis quare cum vtr̄q̄ sit causaz non subesse facilius
denegatur repetitio q̄ concedatur petitio. Respondeo pro-
pterea est quia in pari causa melior est causa conuenti q̄ agē-
tis ut dictū est. Cū ergo sint in pari sciētie causa reus z actor
sequitur q̄ z repetitio solui denegatur z petitio p̄missi. S.

quando creditor crederet subesse cāz reus qui cōfiteſc̄ sciret
non subesse videt̄ ex causa donatiōis confiteri. z ideo esset
efficaciter obligatus. ar. ff. de oper. libe. l. campanus. z. nō. i.
p̄eall. §. contra. Item oppo. q̄ displicere possit qd semel
placuit etiā in iudicio confitendo: ut ff. faml̄. herē. cum pu-
tarē. z. de iuris z fac. igno. l. error. Sed dicendū est q̄ aut cō-
stat confitentē errasse aut constar non errasse aut dubitatur.
Primo casu aut erravit in facto aut in iure ut plene distinctū
est. §. e. in. c. ignorātia. Secūdo casu non potest reuocari con-
fessio z ita loquit̄ regula. Tercio casu p̄sumit̄ in dubio nō
errasse: quia nemo extimadus est dixisse qd nō mente cogita-
uit. ff. de supell. legi. l. labeo. §. idē tubero. Item pōt pōt
exemplū regule in contractu. quod eim semel placuit in con-
trahendo amplius displicere non pōt: ut. C. de acti. z obli. l.
sicut. z. de rescin. ven. l. de contractu. Sed tunc obstat. ff. de
condi. ob. cām. l. si. pecuniā. vbi penitenti licet penitere. Sed
dicendū erit q̄ differētia est inter contractus nominatos z
innominatos. Nam in cōtractibus noiatis non licet regulari-
ter penitere licet fallat in casibus qui nō. in. l. p̄eall. sicut in
contractibus vero innoiatis aut res est integra ex vtrazque
parte z tunc vtr̄q̄ contrahētuz penitere licebit. aut contra-
ctus est vetitus per alterutrā partū z tunc vestienti licebit
penitere alteri non ut plene tractatur in. d. l. si pecuniā. ff. d.
condi. ob. cām. Item pōt pōt exemplū regule in electione.
Nam postq̄ in scrinio nominati aliquem z electio fuerit
subsecuta vel postq̄ p̄stiti cōsensum electionis ab alijs ce-
lebrate non possz vltius impugnare nisi ex causis postea
emergentibus vel nisi mores electi ante celati de nouo pan-
datur improbitas seu alicuius alterius latēis vicij vel defe-
ctus quē vltimiliter ignorare potueri veritas reuelet: ut. §.
de elec. c. nulli licere. l. ij. z. apparet. ff. de le. i. serui electione
z. l. huius. §. Stichum. z. de le. ij. statu. lib. §. Stichū z de opere.
le. l. apud auidiū. z. de decur. l. si. z. ar. de confir. tuto. l. in con-
firmando. cum. l. se. Sed contra hoc est. ff. de le. ij. l. vnus ex
familia. z. l. cum pater. §. a filia. Sed in illis ius eligendi non
competebat de p̄senti. sed totaliter erat in tempore mortis.
ideo nō cōsumit̄ per primā electiōem ut ibi apparet. Itē po-
test poni exemplū hereditatis aditione. Nam ex quo semel
hereditas placuit aduendo nō pōt postea displicere repudi-
ando: ut. C. de repudian. herē. l. si cum maior. Et h̄z vez est
de iure cōmuni. sed per restitutiōez in integz repudiari pōt
a minorē: ut ff. de acqui. herē. l. si minor. z. l. si necessarij. z.
de minoribus. l. q̄ si minor. §. institutus. Item pōt possit
in delatione iurifuradi: ut. C. de iurē iuran. l. si quis iurā-
dū. Item in consensu habito ad confirmanduz alterius factū
ut. ff. de aqua plu. arc. l. in diez z de diuer. z. tem. p̄scrip. l. d.
accessionibus. S. z. p̄ regulā videſt. ff. d. iure codicilloz. l. diui
§. licet. z. de le. i. si michi z tibi. §. in legatis. z. de le. ij. l. si q̄s
in prin. testamēti. vbi quod semel placuit instituedo herede
vel legando pōt postea displicere institutiōem vel legatuz re-
uocando. Sed dicas q̄ aut volūtas prima fuit obligatoria
aut alicuius iuris volentis competere exclusoria. Primo
casu habet locū simpliciter regula: q̄ sufficit semel velle ita
q̄ penitere non licet: ut. d. l. sicut. z. ibidem nō. z. l. de accessi-
onibus. z. quoz legata. l. i. §. p̄dest. Secūdo casu regula non
vēdicat sibi locū: ut. l. p̄eal. §. licet. z. in. §. i legatis. z. l. si q̄s
in prin. testamēti. Sed nūquid poterit testator ita disponere
q̄ non liceat reuocari: q̄ dicit in testamento primo. q̄ scdm
non valeat nisi fuerit ibi de verbo ad verbū posita saluatio
virginis marie. postea fecit scdm z reuocauit oēm aliā volū-
tatem z oia verba derogatiua vltima que cōtinent in eandē
dubitatur vtr̄ valeat primū vel vltimū. Et videtur q̄ p̄ualz
vltimū: q̄ voluntas posterior l. z videtur per priorē deroga-
gari q̄tum ad verba in priori plata p̄uaciet p̄m̄e: ut ff. de
le. ij. l. si. in prin. z. de iurē iurā. l. diuus. §. licet. ergo l. z in testa-
mento primo derogatoria verba. plata fuerunt: vltimo tamē
ex quo aperte apparet. de voluntate testantis in vltio exp̄ssa
videtur vltimū p̄ualere. P̄terea id operat̄ reuocatio ge-
neralis q̄tum ad oia q̄ specialis opatur in speciali cui foret
applicata. ar. ff. de admi. tu. l. si duo. z. de acquiren. herē. l. si
seruus eius. C. de p̄scrip. xxx. vel. xl. an. l. oēs. z. de quadri.
p̄scrip. l. ij. Sed cōstat q̄ reuocatio specialis facta d̄ primo

faceret sibi valere: ut. l. si quis i prim. testamenti de le. iij. ergo reuocatio generalis expressa in ultimo videtur tollere primi testamenti effectum. Preterea verba derogatoria in primo testamento plura generalia fuerunt. Item plura in ultimo similiter sunt generalia. unde qz in pari causa generalitatis sunt videtur in dubio posteriora preferenda et prevalere prioribus ut. ff. de le. i. si mihi et tibi. §. in legatis. et de adimen. laga. l. iij. §. si. C. de fideicō. l. dari. et vulga. et pupul. substi. l. si quis eū si de manum. te. l. si peculū. §. i. Preterea qm ad tollendam substantiā et effectū substantie precedentium ita se habet posterior testamentum ad prius. sicut posterior stipulatio que nouat priorē nouatā qd patet qz stipula. que nouat ipso iure alia tollit: ut. §. pactus ne peteret sic et posterior testamentum tollit primū de iniusto testa. l. iij. et innuitur in. l. hac cōsultissimā. §. si quis autē. et l. fāci. C. de testa. Sed posterior stipulatio ita se habet ad priorem qz in generalitate concepta oēm priorem et oēs ei⁹ effectū tollit: ut. ff. de accep. l. et vno. §. et eius rei et insti. qui. mo. tolli. obli. §. est et preterea. ergo posterior testamentum ita se habet ad primū qz sub generalitate verborū primū et oēm eius affectum tollit. Preterea licet argumentari de contractu ad ultimam voluntatem quasi de minori ad maius affirmando: ut de le. iij. qui chirographum. Sed in contractu hz sub generalitate verborū oia pcedētia tollere ut. ff. de trāsact. l. non est ferendus. et de verbo. ob. qui rome §. duo fratres. ergo multo fortius licebit. et sub generalitate verborū tollere effectū pcedentū in ultima voluntate. Preterea ita se habet testamentum posterior ad prius sicut lex posterior ad priorem quia voluntas testatoris lex est ut in aut. de nup. §. disponat. sed lex posterior ita se habet qz tollit priorem hz sub generalibus verbis concipiatur: sicut si conciperetur specialiter: ut in preal. l. de quadri. prescrip. l. iij. et d. l. oēs. et de prescrip. xxx. vel. xl. an. ergo ita tollat ultimū testamentum primū. Preterea facilius reuocantur que dependēt ex voluntate vnius qz plurū: ut. ff. eo. quoties vtriusqz. Sz que dependēt ex voluntate plurū ut tractus reuocatur etiā per generalitatem verborū ut dictū est: ergo et. Item pro hoc §. locator. ff. locati. l. cum plures. Contra qz primū valeat videtur qz quando prima voluntas est derogatoria ultime prima preualet nisi fuerit specialiter reuocata. sed hoc nō fuit reuocata specialiter sed generaliter. ergo videtur qz prima preualet. Et pro hoc est aperte. l. si mihi et tibi. §. interduz videtur eim aperte dicere qz oporteat specialem mentionem fieri de primo et qualitate eius. Preterea illud appellat speciale quod est a generalitate subtractū: ut. ff. de le. iij. l. seruus urbanus. §. si. et de triti. l. iij. et de suppl. le. l. legata et si quis ius. l. i. et si quis cau. l. si quis. §. quesitū. et de iureiur. ite apō §. hoc edictum et de publi. l. i. §. dixerit aliquis. et. §. unde qritur. Ad idem facit qd nō. de flumi. l. qminus. et de appell. l. si expressum. Si ergo lex requirit qz spālir se penitere dicat videtur requirere qz descendere debeat ad spāliratem verbo rum et a generalitate discedat. Determinādo videt dicendum qz si quis diceret scdm valere forte non erraret: qz in aut. de testa. impfecto. §. siquidē. nō videt requirere qz pcedēs testamentum specialiter reuocet: sed videtur sufficere expressa reuocatio per generalia et per cōditionalia verba: siue dubitativa et non assertiva duz dicit hocipsum expressim significare quia si fecit quidā talem voluntatē nō tamē eam vltimū valere vult. Tamen ego dicerem qz requiritur reuocatio specialis testamenti primi sequentis derogatoriū: ut predicta. l. si quis in prim. testamenti. vbi nisi specialiter dixerit et. sed si specialiter reuocaret primū vltimi derogatoriū nō est qd qz vltimū preualet quia nō potuit sibi legem imponere a qua discedere non liceat ut. d. l. si quis in prim. testamēti. Sed si non staret in finibus vltimē voluntatis sed transiret ad nām cōtractus. tunc esset irrevocabilis: ut. ff. de dona. causa mor. l. vbi ita donatur. qz aut fieri possit illud in testamento qd in tractu patet de assignatiōe liber. §. assignare. et nō. de testa. heredes palā. §. si. Si ergo donaret vel vendit heredi pñenti vel eo absente alteri pro eo recipiēti sub ea cōditiōe si testamentum reuocari cōtingat hēbit donatio vel venditio effectus irrevocabili in eū casum in quo testamentum reuocari contingeret. **Finis.** Idem.

Non debet aliquis odio alterius pregrauari.

Exemplum istius regule ponitur. C. de inoffi. test. l. si quis in suo. §. legatū. vbi dicitur qz mater nō debet exheredare filiū. ppter delictum a marito eiusdem filij patre commissū. Item. ff. de bo. pos. etōra ta. l. iij. §. si emancipatus. vbi dicit qz si pater exheredat filium ppter eam ingratitudinis ab eo commissā illa exheredatio non debet obesse nepoti qui eam ingratitudinis nō commissit si aliquo casu contingat inofficiosi querelā ad nepotē deuolui. Sed videtur falsum esse qd continet in secūdo exemplo: quia exheredatio facta legitime de filio nepotē excludit quia instituo vel exheredo filiū meum non habeo necesse mentionem facere de nepote nato ex filio. ff. de liber. et postu. l. si quis postumos. §. si quis filium. et l. gallus. §. in oibus. et de coniun. cum eman. lib. l. i. §. si pater in potestate. Respōdeo et dico verū esse qz qdū filius exheredatus vivit et post ad querelam excluditur nepos ex eo natus. nec pōt aliquo iure rumpere testamentum aui videlicet ab eo fuerit preteritus ex quo filius exheredatus vixit post aum: ut in preal. l. §. filiū. Sed si filius exheredatus nō excluditur a querela per repudiationem tacitā vel expressam nepos vocatur ad querelā ex vigore edicti successoris qd habet locū in querela: ut. ff. de inoffi. testa. l. si is qui. et l. pater. Item si filius exheredatus moritur anteqz excludatur a querela aut ante aut post. si aut vocatur nepos ad querelā ex psona patris exheredati. Si post vocatur nepos ex sua persona per edictū successorium ita debet intelligi preal. l. si quis postumos. §. si filiū. et de cōtra ta. l. iij. §. emancip. et de coniun. cum eman. lib. l. i. §. si pater in potestate. et C. de inoffi. test. §. si quis filiū. et in aut. cum de appel. cog. §. si conuictus fuerit. Itēz clare patet exemplum vbi cūqz cauetur qz ppter delictū patris filius puniri non debet nec aliquā maculā filio infligere. ar. ff. de penis. l. crimen de decu. l. iij. §. in filiis: hz fallat in crimine lese maiestati et hereseos. C. ad. l. iul. maie. l. si quis. et de hereti. aut. gazaros. Sed cōtra hoc videtur qz iure cauē qz filij puniunt ppter iniusticiā patris: ut in aut. ut oēs obe. iudi. prouin. §. i. coll. v. sed ibi habuit respectū ad iniusticiā diuinā que aliqui ponit filij propter delictū patris sicut ibi notari solet. Item contra regulā videtur qz iure cauē qz si pater exheredat filium exheredatio nocet non solum filio. sed etiam nepotibus ex eo natis et in eius potestate constitutis per quod patet qz alterius odio alius pregrauatur: ut de bo. liber. l. queritur. Sed dicendum est aut agitur de hijs que mediāte ministerio filij possunt acquiri patri: aut de hijs que mediāte ministerio filij non acquiruntur patri. Si de hijs que possunt acquiri patri mediāte ministerio filij. tunc habet locuz regula indistincte. Sed in hijs que mediāte filij ministerio nō acquirunt patri distinguēdū est aut obueniebāt ab ipso patre aut a genere vltiori aut a ciuitate vel a reip. natura. Pri mo casu delictū patris nocet filio. i. scō et terio nō nocet: ut ff. de interdi. et rele. l. iij. et de iure patro. l. diui fratres. et ita debet intelligi. C. de qōni. diuo marco. ff. ad. l. cor. de sal. l. si quis patri sui. Et ppter hoc soluta est qd: de qua dubitari solet. l. an filius debeat priuari successione feudi ppter delictū patris quia si erat paternū priuatur si a rerum natura vel a genere vltiori obueniēs nō priuatur p pal. l. iij. Idem.

Sine culpa nisi subsit causa non est aliquis puniendus.

Si non est delictum non pōt imponi pena nisi quando causa rationabilis subsit et sic regulā ponit et exceptiōes a regula que exceptiō regule cōtra iuris auctoritatē videt dicere: quia vbi nō re pīt subesse culpa non oī imponi pena. ff. de vbo. sig. l. aliud est fraus in prim. Sed dic qz aliquando suadēte publica vtilitate. et sic causa interueniēte puniunt quis sine culpa: ut ecce auferunt aliquando res possessori ut assignetur militi qui in libello se habuerit virtuose: ut. ff. de euc. l. lucius. et de rei vē. l. item vberatum. §. idem si forte. Item seruus propē laudabilis fidei exemplum admittitur ad vindicanduz necē domini et pro pmo libertatē consequatur. et ita pñente domino sine

culpa sua ex causa predicta tamen dominium suum auferatur: ut
C. de prec. imper. offer. l. i. in quibus can. ser. pro premio
libert. acceperunt. l. i. Item patet in seruo qui propter publicam
utilitatem. l. ut eruatut adulterij veritas torquetur et tortus
domino non restituitur et sic punitur dominus sine culpa. ex ca
tamen in hoc. s. q. priuatur inuitus dominio serui l. 3. precium
consequatur: ut. ff. de adulter. l. si postulator. et no. de calum.
l. penult. Sed videtur etiam q. ubi non est culpa nec causa
q. pena imponitur: ut. ff. qui et a quibus p. p. ex. legisla. l. 3. ibi
erat ca. s. adulterium commissum l. 3. in culpa serui q. torquetur. Item opp.
d. teste q. torquetur p. culpa et delictum alteri? et sine culpa: ut
ff. d. q. om. l. v. m. 2. s. teste et. l. ex libero i. prin. Sed ibi subest ca
fm q. facto interuenisse p. batur. Item est culpa. l. q. vacilla
uit in testimonio. als. si quod predictorum deesset non deberet tor
queri: ut p. real. l. Item oppo. de filio d. nati crimine lese
maiestatis qui punitur propter delictum patris. nam infamia
notatur et a paterna et extraneorum successione priuatur: ut. l. si
quis. C. ad. l. iul. maie. Item de filio heretici. ut. C. de hereti.
aut. gazaros. Sed in illis est causa aperta non culpa. Nam
q. sunt d. genere improbatum est presumptio continuationis pa
terni criminis contra eos: ut. d. l. si quisquis. s. filij vero. et ff. de
edil. edic. l. q. si nolit. s. qui emanci. Vinus. Item.

Quod quis mandato iudicis facit dolo facere non videtur
cum habeat necesse parere.

Regulam ponit et exceptioem regule. Regula. n.
est q. ille qui facit mandato iudicis non videtur
esse in dolo. Ratio autem est q. necesse h. parere.
necessitas autem facit cessare presumptionem doli: ut. ff.
de bo. liber. l. qui cum maior. s. si pater. et C. d. calump. l. ma
ter. et inducit presumptionem doli. s. fraudis et doli non p. su
mendi: ut. ff. de solu. l. si stipulatus. s. si lance. et de aqua. plu.
arc. l. qua. q. in prin. et que in frau. cre. l. qui aut. s. laborem.
Exemplum autem regule est. pone q. mandato iudicis destru
xi sepulchrum quo mediate aqua plu. nocere poterat non tene
or actio de sepulchro violato q. iudicis auctoritas me excu
sat: ut. d. l. qua. q. Item pone q. is qui deposuit penes me dce
dit relicto quartum heredibus et ego restitui vni tantum iudi
cis aucto. de cetero non teneor alijs actione depositi q. iudi
cis auctoritas oem fraudis suspicionem cessare facit: ut. d. l. si
stipulatus. s. si lance. Et idem dici potest in executoribus
et apparitionibus executionibus precepta et iudicis sententias
iuste latas: ut. ff. de regu. iuris non videtur. s. qui iussu. et ff.
ad fil. l. si quis quasi per totum. Sed oppo. et videtur q. qui
facit aliquod illicitum mandato iudicis non excusetur imo q. est
plus q. imputat ei qui non resistit iudici precipienti aliquid il
licitum fieri: ut ecce si precipiat decurionem torqueri non
solum non debet officialis obedire immo debet resistere: et
si non resistat punitur: ut. C. de decur. l. oes. l. x. etia. p. batur
in alio casu simili de excusatione muner. l. euidenter. C. l. x.
et de magistra. fac. scrip. l. i. in fi. l. xij. et ad id. C. de appel.
l. quonia iudices. Et ideo distinguendum est aut preceptum est
aperte contra. l. aut aperte fm legem aut est dubium. Pro
casu non debet obedire imo resistere pot. et debet per officia
les. et C. de decur. l. oes. l. x. et de excu. mu. l. euidenter. et de
magistra. fac. scrip. l. i. in fi. et ut oes tam ciui. q. mili. l. i. s. of
ficiu. et de appella. quonia mili. non pos. l. cis quidem et in
aut. ut nulli iudi. s. quonia. coll. ix. immo etia. per priuatos
resisti potest quando aperte apparet iudicem pcedere contra
legem: ut. C. de iure fisci. l. p. hibitu. et l. defensionis facultas. l. i.
x. et de meta. l. deuor. l. xij. et ff. de re iudi. l. p. tumatia. s. vlt.
Secundo casu punitur qui non parit. ff. si quis ius di. non
ob. l. i. et de re iudi. l. p. tumatia in prin. Tertio casu pareri
debet. ut. ff. de iudi. l. si quis ex aliena. et hoc propter iudicis
sententia et precepti auctoritate pro quoz iusticia est i dubio
presumendum: ut. ff. ad trebel. l. seruo inuito. s. cum p. tor. et
de iudi. l. si p. tor. et ne quid in loco publi. l. si. et patet q. qui pa
reret non psumit i dolo: ut. ff. de reg. iur. l. non pot. videri dolo ca
rere et contra ab eo qui parit abest omnis suspicio fraudis
presumede: ut hic et ff. eo. l. non videtur. s. qui iussu. et de so.
l. si stipulatus. s. si lace. et de aqua plu. arcen. l. qua. q. et q.

in frau. credi. l. qui ante. s. apud labeone. et de iurisd. om. in.
l. si quis id q. s. doli. et de hijs qui no. j. l. furti. s. qui iussu.
Idem.

Mora sua cuiuslibet est nocua.

Ecce si debitor est in mora soluendi erit sibi no
cua q. tum ad plura q. q. tum ad rei interitum et ca
su continget: ut. ff. si cer. pet. l. q. te et depositi
l. si in assia. s. si. et de verbo. ob. l. si ex legati causa
et l. si seru. et d. le. i. lapud inti. s. ipsius quoq. et l. cu. res. s.
si. Item q. tum ad fructus de quibus tenet ex die more quando
petitur aliquid per actionem bonafidei vel per actionem ex te
stamento que bonafidei actiois sapit naz: ut. ff. de le. i. l. ap
tul. s. fruct. et l. si quis bonoz et de le. i. l. qui solidu. s. etiam
l. si quis seruo. et ad trebel. l. fideicom in prin. et de act. emp.
l. iulianus. s. si fructibus. Sed si agat actioe stricti iuris sig
dem peto restitui quod est meum veniunt fructus a die more.
Sed si peto quod est alienum veniunt a die litis core. ff. d. v. sur.
s. videamus circa prin. et in. s. in fauiana. et s. si actionem. Item
est nocua mora q. tum ad teresse q. peti pot. et auct. a die mo
re in odium debitoris morosi: ut. ff. de act. emp. et ven. l. ratio
s. si per venditores. et de re iudi. l. qui. k. l. indis. Huius aut
occasio queri potest an interesse sit in obligatione post mo
ram ita q. peti possit per libellum iure actiois vel an deducatur
i codempnationem per iudicis officium tantum. Opinio est inter
iurisprudetes. desinunt eim aliquando. s. ff. de re iudi. l. si q.
ab alio. s. vlti. q. interesse non possit per libellum peti sed p. iu
dicis officium in codempnationem deducatur ar. ff. de ver. obli.
l. si seru. s. vlti. et l. enz qui ita. et de consti. pecu. l. promissor
bonis quod possit habere locum ubi esset in obligatioe rem
dant. sed ubi est in obligatioe factu. tunc post mora et etia. i ob
ligatioe interesse debitor ex tacita promissioe si non fuit q. i
conuentioe deuenit: ut. ff. de verbo. ob. l. stipulationes non di
uiduntur. s. celsus. et ibi no. et in. l. si pecunia. ubi dicitur q.
interesse in stipulatione venit. et ideo bene sequitur q. possit per
libellum peti. An autem interesse quod debetur propter debito
ris moram sit vnicu tantum et singulare. vel an triplex. l. singu
lare comune et conuentu. q. est. Et q. sit vnicu ostendo q.
lex dicit q. si res vendita non tradatur in id quod interest agi
tur. hoc autem iterdictu egreditur et. Si igitur excessus est diuer
sorū sicut et qualitas p. q. differt interesse ab extimatione co
munis et conuenta. ut. ff. de acti. emp. l. i. et per eundem modum
pot. induci. C. de senten. que pro eo. l. vnica. quia ibi dicit q.
interesse pot. ascendere vsq. ad duplu extimationis cois vel
conuente. Ergo excessus sit diuersorū p. q. cois extima
tio vel conuenta rei non est interesse. Cum ergo remoneat co
mune et conuentus relinquit vnu tantum. l. singulare. Preterea
lex dicit q. interest ad personam refertur. et sic in suo iure consti
tuit per relationem refertur ad personam: ut. ff. de ver. ob. l. ij.
s. vlti. et de noui oper. nunc. l. si stipulatio. s. questu. et d. reg.
iur. l. quatenus. et extimatio non refertur ad personam sed ad rem
ergo sequit q. non habeat substantiam vel regulam vel nam
interesse. Preterea quotiens duo sunt quoz vnum refert ad
aliud: constat non idem esse relatum et id ad quod fit relatio
l. ex comixtione relati et eius ad quod fit relatio idem resul
tet effectus: ut p. in codicillis ad testamentu relati: ex quoz
duorum viribus comixtis idem insurgit effectus: ut in. l. ij.
s. codicilloz. et l. quedam de iure codicill. et de condi. insti. l.
inficius. et de heredi. insti. l. a se. ff. et C. de codicill. l. si id. et
Sic ergo interesse refertur ad extimationem rei: ut in. l. stipula.
s. vlti. de oper. noui nuncij. et l. qui tabulas de furti. ff. restat
rei extimationem non esse interesse. Item infdictum vti pos
sident dant ad interesse et refertur ad extimationem rei: ut. l. si duo
s. pe. ff. vti pos. ergo sequit q. extimatio rei non sit interesse cu
elatum et id quod et. sint diuersa sicut dictum est. Preterea
disponens et dispositum non comparantur se sub eodez gene
re: ut. ff. de fundo instructo. et instru. le. l. vlt. Sed comunis
extimatio et conuenta excedit comunem disponit et limitat
interesse quod p. quia non parit ipsum excedere duplum sui
ut. C. de sen. que pro eo quod interest. l. i. ergo absurdum est di
cere q. comunis vel conuenta extimatio rei sint p. se distin
cte species sub eodem genere cu interesse singulari. Preterea
c ij

a quo remouetur genus. et quilibet eius species: ut ff. de fun
do instruc. et instruere. l. i. fundi. §. ultimo. Sed si conueniat
inter emptorem et venditorem quod non agatur de euictione
illa conuentio operatur quod interesse non petatur et tamen petitur
pretium rei conuentum. Cum ergo conuentio illa remoueat pe
titionem interesse et non remoueat petitionem precij patet quod
precij conuentum non est species interesse. ut probatur de act:
empto. et ven. l. emptore. §. quod autem. Oppositio ostendo sic actio
legis aquil. datur ad id quod interest: hic autem interesse est cois ex
timatio rei. Primum patet. ff. de furt. l. quidam tabulas. §. de
l. aquil. maior quod est. Secundo apparet quod illud interesse ad quod
datur actio. l. acquil. exponit in l. ff. ad l. aquil. l. si seruus meu
s dicitur ibi quod non extimatur affectio sed quod oibus coiter va
let. cois ergo extimatio rei est interesse. Item lex dicit quod ad
extimatiorem refertur interesse: ut ff. de furt. l. qui tabu. i. prin.
Item alibi si legatum est mihi relictum sub condicione et petita ta
bulas testamenti exhibere et non exhibent condempnatio fit ad
interesse: illud autem refertur ad extimatiorem legatum si agatur pro
legato. Item hereditas si agatur pro hereditate: ut ff. de ta
bul. exhiben. l. locu. §. condempnatio. Item quod interesse constituitur
autem suo esse per relationem factam ad extimatiorem rei: ut patet
ff. de furt. l. si vendidero. §. cum autem. Ex hijs patet quod non est
unicum tantum interesse. Item dicitur in l. quod doli extimatio
non ex eo quod interest fit. sed ex eo quod in litem iuratur: ut
ff. de iudi. l. non a iudice. sed constat in interesse iurari: ut l. pe.
de in litem iurando de admi. tu. l. tutor qui reperiuntur. ij. re
sponso. ergo necessario sequitur aliam esse specie interesse de qua
loquitur. l. non a iudice. i. cois. aliam de qua loquitur lex pe. de
in litem iurando. i. singulare. Preterea constat in litem iurari ob
dolum tantum non ob culpam: ut in l. in actio. §. sed in hijs oibus et
l. ij. in fi. de in litem iurando. et tamen iuratur interesse: ut o. l.
pe. Cum ergo ratione doli quod maior delictum maior fiat extima
tio. et ratione culpe minor quod minus delictum et tamen constat ratione
culpe ad interesse agi: ut l. ij. §. interdum. Unde sequitur ulter
rius cum alia sit extimatio doli et alia culpe. et una maior et al
tera minor et quilibet appellatur interesse quod non sit idem: sed
diuersus cum excessus sit diuersus ut dicitur. Preterea constat
stipulationem iudicio sibi committi quod res est: ut in l. ij. §.
vlt. qui satisfada. cog. et illa appellatur vera extimatio rei. ut in l.
hec verba. ff. de ver. sig. et illud appellatur interesse: ut l. vlt.
si quis in ius vocatus non ierit. et l. quotiens de ver. ob. Cum
ergo vera et cois extimatio rei appellatur interesse et illa constat
differre ab extimatiore singulari: ut ff. de le. i. l. et si eque. et de le. ij.
l. si cui fundum. sequitur quod illud cois differat a singulari et non sit idem
sed per se distinctum et per eundem modum possit iduci. l. arbitri i. prin. §. non
tamen. ff. de dolo. Ad euidentioris intellectus huius viden
dum est an extimatio rei sit interesse vel extimatio damni vel lucri
in illis casibus in quibus habet ratio lucri. Et quod sit extimatio
lucri et non damni probatur sic: quia ubi non est damnum venit inter
esse: ut patet in legato sub condicione relicto. ff. de tab. exhibe.
l. locum. §. condempnatio. Item si peto cauere pro legato sub
condicione relicto et non caueri petitur interesse. Interesse autem
dicitur extimatio eius quod est relictum. Patet ergo quod extima
tio rei est interesse: ut ff. qui ex can. i. post ea. l. pe. i. et ij. respo.
Preterea patet quod leges dicunt interesse referri ad extimatiorem
rei: ut ff. de furt. l. qui tabulas. et l. si vendi. §. cum autem.
Oppositio vero quod extimatio vel precij rei non sit interesse patet
sic quod l. canetur quod in actione furti non quadruplat interesse
sed tantum pretium rei. patet igitur precij rei non esse interesse: ut ff. de furt.
l. furti. Item lex dicit quod precij rei venit in interesse: ut ff. de relig. l. libere
Constat autem id quod deducit in aliter non esse id quod deducit quod si ovis
deducit in grege non est grex sed in grege constituitur. Item si tignum
deducatur in domum non est domus sed in domo constituitur: ut ff.
de ruscup. l. eum qui. et l. rex mixtura. Item si bos deducatur
in sententiam patet omnibus quod non est sententia. sed in sententia
comprehenditur. Vere ergo concluditur si precij venit in interesse
quod non est interesse. Item si unus duorum sui in potestate compre
hendit aliud comprehendens et comprehensum sunt diuersa ut
ecce actus sui potestas comprehendit iter: ut ff. de nouari. l. si pu
pillus. §. si. et de ver. sig. l. qui usufructu. et tamen certum est iter non
esse actum sed speciem seruutis distinctam ab actu: ut ff. si ser
uitus ven. l. loci corpus. §. i. et de adimen. l. i. Item iter co

prehendit facultatem eundi et agendi tamen facultas illa non
est iter quod patet quia potest esse sine itinere: ut l. si fundum sub
condicione. §. p. fundum. de le. i. et si usufructus per l. i. et de usufructu.
l. i. Item actus comprehendit facultatem eundi: agendi tamen fa
cultas non est actus. Item usufructus comprehendit facultatem
utendi fructu: ut in l. i. de usufructu. et tamen facultas illa non
est usufructus quod patet: quod esse potest ubi ius utendi fructu
non est: ut ff. de iure do. l. si usufructu. et so. ma. l. si usufructu. ergo
bene sequitur admodum quod l. extimatio interesse comprehendat
extimatiorem communem vel conuentam rei quod ipsa communis vel
conuenta non sit interesse. Preterea probatur quod sit extimatio
damni et non rei quod ipsum interesse in condempnationem deducitur
ut ff. de admi. tu. l. si minorem. et de in litem iurando. l. penult.
Constat autem extimatiorem damni non rei ibi sit condempnatio
quod ubi potest verti extimatio damni non rei ibi sit condempnatio
in interesse ubi non potest non sit. ff. ad l. aquil. l. si quis testa.
Cum ergo probatum sit quod interesse in condempnationem deducatur
Item quod extimatio damni ratione concluditur quod in interesse et
extimatio damni sunt idem. Item quod lex dicit iurari in litem in interesse
ut dicta l. pe. et alia. l. dicit quod in iuramento in litem deducitur
extimatio in quantitate consistens: ut in l. i. videmus. §. si tamen
et l. iurare. ff. de in litem iurando. Si ergo patet quod ex hoc et pre
cedenti quod interesse est extimatio damni in quantitate consistens.
Item l. cauetur quod l. acquil. actio datur ad interesse: et alia lex
dicit quod per l. acquil. consequitur damnum et damni extimatio
ergo euidenter apparet quod extimatio damni est interesse. Item po
ne quod stipulator rem tradidit vel prestari non preceperit contra
eum de cuius natura debeat transferri dominium vel possessio
certum est quod si non tradatur vel prestetur quod non extimatur
proprietas nec possessio sed illud habet quod nihil abest quod res
tradita vel prestata non fuit et illud appellatur interesse. ff. de
ver. ob. l. si fundum prestari. et l. si rem tradi. Item pone quod res
que valebat centum et erat obligata pro decem stipulor liberari
quia non fuit libera ago ad interesse illud autem dicitur quod mihi
abest. unde si decem solum mihi absint quia illa solui et habeo
rem patet quod precij rei non est interesse. sed extimatio eius quod mihi
abest quod non sit quod fieri debuit vel sit quod fieri non debuit vel
non fieri conuenit. Item si stipulor mihi satisfdari pro centum
si non satisfada peto interesse: illud autem aliquid ego peto quantitati pro
quo satisfadum est aliquando ab ea excedit. ut ff. de ver. ob.
l. si quis stipulatus. §. vlt. et de re iudi. l. si quis ab alio in pri.
Preter hoc ergo patet quod interesse non est idem quod extimatio rei sed
diuersum: quia in diuersis non in eodem inueniuntur equalitas excel
sus. Ad hanc questionem dico quod extimatio conuenta cois et sin
gularis non est interesse sed venit interesse coiter vel singulari
ter extimando Et hoc ostendo sic. lex dicit quod hec verba quanti
ta rem esse non ad id quod interest. sed ad rei extimatiorem refe
runtur. ff. de verbo. sig. l. hec verba. fin. ll. enim indefinita eg
pollent. vniuersali: ut ff. de le. ij. l. si pluribus. et ff. de le. iij. l. si
legatum. et l. si plures. et de rebus. du. l. si is qui ducenta. §.
vlt. Cum ergo inde finite dicat quod non ad id quod in interesse intel
ligam vniuersaliter quod subicit ad extimatiorem et ut sic pri
mum comprehendat omnem speciem interesse finem omnem speciem
extimatiorem. hoc idem. f. quod rei extimatio non sit interesse
patet. ff. de tu. et cu. datis ab hijs. l. i. §. considerandum. Plurim
redeo ad primam nunquid est vnum interesse vel triplex. et dico
quod cum damnum possit extimari singulariter: ut ff. de bonis
liber. l. libertas. §. qui soluendo. et si quis in fraude patro. l. i.
§. et alias. Item et coiter. ut l. si seruus meum. ff. ad l. aquil. ibi
dum dicit quantum omnibus et ceteris. Item ex conuentione quia pce
dere potest conuentio super dubia futura extimatio damni. ut
ff. de ra. ha. l. peurato: ad exhib. l. si. et pro. stip. l. si. et l. appel
lo puetur. i. quantitas extimati et limitati et l. potest excedere sin
gulare et cois et ab eis excedi ergo si idem cum excessus sit diuer
sus est per se distincta species ab interesse. Assumendo n. nouam for
mam per hoc quod ex conuentione additur vel detrahatur non
remanet in singulari l. cois sed assumit speciem nouam et appellatur
conuentio ut dicitur in stipulatione pretoria que per muta
tionem extra formam pretorie nouam speciem assumit et ap
pellatur conuentionalis: ut ff. de verbo. obli. l. in conuentione
nalibus. Item et per eundem modum constituitur noua species
iuris: ut ff. de insti. et iur. l. ius civile. ergo et noua species interesse

Ea q̄ sunt a iudice si ad eū off
Sciēti z cōsentienti nō fit ini.
Quo autē. co. exorbi. ne. ad
Qd os tang d̄ ab sibj apro.
In obscuris minimū e sequēdi

Non ergo dico q̄ cōuentū precium rei sit interesse cōuen
tum nec q̄ cōmune sit interesse cōmune nec extimatio singu
laris sit interesse singulare. Sed dico q̄ dānum singulariter
extimatum est interesse singulare. z extimati cōiter est interesse
cōmune. z extimati cōiunctione est interesse cōiunctū z sic tri
plex. Et fm hoc ad arg. p̄mū pz responsio z cōcedo q̄ cō
mune vel cōuentum precium nō est interesse lz in extimatiōe
interesse deducatur ut dictum est. Item si teneres opiniōem
malam q̄ precii rei sit interesse nihilominus pareret responsio
quia v̄ez est nihil esse id a quo z ex quo exceditur. f. numero
cū aliter ipsum vel idem genere diuersum specie esse potest
ut ecce si dicam martinus non excedit seipm: sed martinus
bene potest excedere petrum z ab eo excedi. z asinus potest
excedere bonem z ab eo excedi. Scdm cōcedo in eo q̄ dicit
interesse constituitur per relatiōem ad personā. sed subiungo q̄
p̄sona potest duobus modis intelligi. f. singulariter z cōiter
relatum: ergo ad p̄sonam singulariter dicitur singulare. z rela
tū ad p̄sonā cōiter dicitur cōmune. Quod autē relatiōe in se
possit fieri cōiter ad p̄sonam pz per illud q̄ lex aquil. ad in
teresse datur. illud autē refert ad id q̄ti omnibus valeret: ut
dicto. f. de. l. aquil. maior questio est z dicta. l. seruum meum
Tertiu z quartū concedo: q̄ p̄batur q̄ extimatio rei nō sit
interesse. Ad quintū eodem modo respondeo: quia concedo
q̄ extimatio rei non est distincta spēs interesse ut p̄batur est. z
ideo non est sub eodem genere cum interesse singulari. Item
nocet mora q̄rum ad cārum extimatiōem tam ex parte acto
ris q̄ ex parte rei. Et eim index cum cause cognitiōe statuatur
tempus actori intra qd̄ agat: vel reo intra q̄ exceptiōes op
ponat repellitur post illud tempus quasi lapsus tēporis taci
tam renunctatiōem inducat: ut ff. de here. insti. l. si quis insti
tuatur. f. item si conditioni. z. C. qui accu. non pos. l. si ea. z
dixi plene. f. eo. c. indultus. Sed oppo. z videtur q̄ etiaz
sua mora non nocet alicui. Constat enim moram rei p̄ncipi
palis fideiussozi nocere. ut ff. de verbo. ob. l. mora rei. z. l. si
seruum. f. nunc videamus. z de fideiusso. l. si a colono. f. i.
Item mora vnius de duobz reis debēdi nocet alijs quādo
sunt socij. ut ff. de duobus reis. l. pe. sed quando nō essent so
cij non nocet: ut de vsur. l. mora. f. vlt. sed ibi imputare debz
q̄ alterius obligationē suscipiēdo. Itēz causali i obligatiōe
participando cogitare debuit quid poterat euinire: ut ff. cō.
inde. l. indebitam. z locari. l. si quis fundum. Dinus.

Bonifacius. viij.

Ea que sunt a iudice si ad eius non spectant officium
viribus non subsistunt.

z si iudex laicus condēnat aliquē quem cōstat
clericum esse z non de iurisditiōe sua nam nō va
let ipso iure sententia. Item si iudex laicus con
dēnat aliquem laicum quem constat non esse de
iurisditiōe indicantis z tunc non valet ipso iure sententia. qz
non competentī indice lata: ut. C. de decur. l. diui. z si non a
competēti indice. l. i. z per totū. z marie in. l. si. z de iurisd.
om. iudi. l. vlt. z de offi. p̄fec. vr. l. vlt. z de iniurio rup. z ir.
testa. l. si quis exheredat. z. l. si quis de penis. l. ij. f. i. Item
pone q̄ iudex p̄cessit tempore seriaz vtrazqz parte non con
sentiente nam non valet ipso iure sententia: ut ff. de serijs. l.
i. f. si vō. Qel qz dilatiōe concessa. p̄cedit infra tempus dila
tionis nam non valet processus: ut. C. de dila. l. siue pars.
Qel pone q̄ dedit tutorem aliquē sibi nō subiectū vel alicui
pupillo sibi non subiecto nam nō tenet dario ipso iure: ut ff.
de excusa. tu. l. scire oportet. f. si. z de tu. z cur. datis ab hys
l. ius dandi. Sed oppo. z videt q̄ si faciat illud qd̄ non p
tineat ad eius officiū valeat. Nam si citet aliquem sue iurisd
itioni non subiectū necesse hz comparere z si nō cōpareat
potest puniri ut contumax: ut ff. si quis in ius vocatus non
ierit. l. ij. z de iudi. si quis ex aliena. Sed dic aut constat actū
fcm spectare ad officiū faciētis: aut p̄stat nō spectare: aut du
bitat: Primo casu valet etiā si iniqz decernat: ut ff. de iusti.
z iure. l. pe. z de re iudi. l. p̄fec. z. l. cū probatis. Secundo
casu factū ipso iure non valet: ut hic. z ff. eo. l. factum. z de re
iudi. l. cōtumacia. f. contumax non videtur. Tertio casu va

let rōne dubitationis: ut. dicta. l. ij. z. l. si quis ex aliena. z ad
mumici. l. de iure. Debet ergo intelligi regula quādo constat
ea que facta sunt nō spectare ad officiū faciētis. Idem.

Scienti z consentienti non fit iniuria neqz dolus.

Das ponit regulas. Prima est q̄ scienti z con
sentienti non fit iniuria. Secunda q̄ scienti z cō
sentienti non fit dolus. Prime autē regule exē
plum pōt poni quia iure cauetur q̄ si vendo ho
minem liberum volentē non teneor actione iniuriar: ut. ff. d
iniurijs. l. i. f. vsqz adeo. Item exemplū secunde regule poni
potest quia dicitur in iure si detineo libez hoīem volentem
z consentientem non teneor interdicto de libero homine ex
hibendo: ut. ff. de liber. homi. exhi. l. ij. f. si quis volentem.
Item ad vtriusqz predictaz regularū cōfirmatiōez accedit
C. de transac. l. cūz donatiōis. z de rescin. ven. l. venditor. ff.
de in ius vo. l. q̄uis. z de aqua plu. ar. l. in diē. z que in frau.
cre. l. que antez. f. p̄terea. z de furtis. l. inter oēs. f. pe. z d
regul. iu. l. nemo videtur. Sed oppo. z videtur q̄ iniuria
fiat etiā volenti: qz si rapio v̄ginē etiā volētē teneor: vr. C. de
rap. virginū. l. vna. z in aut. de rap. mulie. z ar. ff. de seruo
cor. l. i. f. persuadere. z. f. vlt. Sed dicendū est q̄ cūz ex vna
parte infuenit voluntas z ex alia persuasio dolosa regula nō
habet locum: quia is qui decipitur pro nō volente habetur:
Et hoc ex eo procedit quia dolosa persuasio plus est q̄ vio
lenta coactio. ff. de liber. ho. exhi. l. ij. f. si quis volentem
ij. responsio. z de seruo coru. l. i. f. persuadere. sed vbi do
losa persuasio in altera non probatur scientia cum consensu
inducit p̄sumptiōem q̄ nō interueniat iniuria neqz dolus.
Et ita loquitur regula z. l. l. superius allegate ad regulam cō
firmandam. Item oppo. z videtur q̄ scientia interueniens
obligatiōe non minuat: ut ff. de edil. edic. l. iustissime. Dicē
dum est q̄ aut scientia interuenit tempore contractus aut al
terius actus de cuius comprobatiōe tractatur. z tūc habet
regula locum: ut ff. de edil. edic. l. i. f. si intelligatur. z de act.
emp. l. i. in fi. z dicta. l. qui autē. f. p̄terea. Item videtur
facere regula ad qōnem que sepe occurrit. videlicet si aliqui
cōpromiserūt i aliquē rāq̄ in arbitratorem z amicabilē com
positorem z promiserūt laudū nō petere reduci ad arbitriū
boni viri sub certa pena. An is contra quē fuerit iniqz p̄nu
ciatum possit petere reduci ad arbitrium boni viri ita q̄ nō
cadat in penā. videtur enim q̄ in penā cadat p̄pter generali
tatem istius regule z legū p̄ccalle. Item si connētiā q̄ non
agam actione depositi valet pactum. lz inducat tacitā remis
sionem futuri doli: ut ff. de pactis. l. iurigentū. f. sed z sigs
pacificatur. z. l. si vnus. f. illud. Et contra q̄ possit reduci re
nūtiatiōe non obstante videtur. primo quia pena quozum
occasione vel pretextu quis inuitatur ad delinquēdum non
tenet: ut l. conuenire. z. l. pompo. ff. de pac. do. z de ver. obli.
l. si plagij. Sed p̄ tale pactū potest arbitrator facile ad male
p̄nūtiandum moueri. p̄terea non videtur pactū valere.
P̄terea vbiqzqz p̄mittitur aliquid non fieri z pena si cō
tra fiat tacite videtur agi q̄ pena non committatur si obser
uentur ea que debuerunt de iure seruari hinc inde. z de com
mittenda si ea nō seruentur que debuerūt de iure seruari: ut
ff. loca. l. quero. f. inter locatores. Cum ergo factū videatur
q̄ arbitrator de iure p̄nūtiaret si non de iure sed iniqz p̄
nūciauit videt dicendū penā non debere cōmitti. P̄terea
si p̄mittro filium non exheredare z promitto penā si exhere
dauero tacite videtur inesse conditio q̄ pena nō cōmittatur
si exheredari meruerit. ut ff. de ver. ob. l. quidam cum filijs.
f. sed videamus. z in glo. ibi posita. Ergo si promittā q̄ nō
petam reduci ad arbitriū boni viri si petam reduci ad arbi
triū boni viri illud quod est iniuste p̄nūciatum non incidat
in penam sicut nec incido in penam exheredando eum qui
exheredari meruit. P̄terea z pactum quod non reducitur
ad arbitrium boni viri a iure cōmuni remotū est cū de iure
cōmuni reduci possit z debeat si iniūritatē contineat: ut ff.
pro socio. l. verum. z. l. qd̄ eim. z de contrahen. emp. z ven.
l. bec v̄editio. si remotū ergo nō videtur tenere: ut in. l. iuris
gentiū. f. z generaliter. fm expositiōez que peritatem conti
c iij

tinere videtur. Preterea iure publico et publica utilitate sua
dente videtur inductum quod iniqua arbitramenta per boni
viri arbitrium corrigantur. ergo pactum quod non corrigatur non
videtur tenere ar. ff. de adm. tuto. l. quidam decedens. et de
fuis. et legi. here. l. ult. et de reg. iur. l. neque in pignus. §. prima
toz. et ad. l. fal. q. de bonis. §. i. Preterea leges non concedunt
iniquum arbitrium habere effectum quod apparet quod parat
viam per quam iniquitas remoueat: ut in. §. arbitratoz. et o
arbi. l. ita demum. et C. e. l. arbitratoz. Si ergo pactum fiat quod
valeat videtur factum contra. l. et preterea non valet: ut in. l. non
dubium. Si enim ultima voluntate que maioris est auctorita
tis quam contractus cauere non potest locum non habeat. l. ut. ff.
de le. l. nemo multominus cauere non poterat in contractibus.
Preterea cuiuscumque arbitri libertas principumque generalis
et larga ad id restringitur et limitari videtur quod de iure con
ceditur. ff. de condi. inde. si procurator. et que si frau. ere. l. si pa
ter filio. et ad municipi. l. lucius. §. pe. et C. de mu. non continu
andis. l. i. §. pro infante. Unde nemo fam capitis diceret quod
arbitratori videatur concedi quod inique et contra iuris con
suetudinem promittere possit. Idem.

**Que a iure con exorbitant nequaquam ad consequentiam sunt
trahenda.**

Exorbitant. i. deniant vel discordant: seu ea que sunt
contraria iuri communi. Oportet enim ea alstringi
quasi odiosa non autem ampliari et ad consequen
tiam trahi quasi favorabiliora. verbigratia. Im
petrauit aliquis non legitime natus ut non obstante defectu
natalium valeat promoueri ad beneficium etiam si curam ha
beret animarum. nam virtute illi dispensationis non poterit ni
si vinculum beneficium obtineret: ut. §. de si. presby. c. i. Ratio est quod
ea que sunt contraria iuri communi si alicui in privilegio sunt
concessa odiosa sunt et in dubio restringenda. ff. de act. et ob.
l. in honorariis. §. sed cum recisa. et de testa. mili. l. eius mili
§. militia missus. Sed contra regulam videtur quod beneficia prin
cipum latissime impetrare debemus: ut. ff. de consti. prin. l.
fi. et C. de bonis vacan. l. si quando. Sed dicendum est quod auri
neficia conceduntur secundum iuris communis permissionem aut contra
Si contra iuris consuetudinem permissionem aut concedit ei qui iuris
consuetudo est capax aut ei qui non erat de iure con capax. Si concedit
tur ei qui erat de iure con capax videtur aliquid superaddere su
pra ius con: ut. ff. de bonis lib. l. etiam. §. i. et ad. l. unum. l. i. in
fi. Si conceditur ei qui non erat capax videtur reduci solus
ad formam iuris consuetudinis: ut. C. de ioff. testa. l. si quando. Et si ver
ba sunt ambigua potius debent restringi: ut hic et dicto. c. i.
§. de filiis presby. Unum tamen pretermitti non debet quod
cui privilegia dispensationem continentia conceduntur con
cedi videntur secundum conditionem persone cui privilegia conceduntur.
Unde si privilegium conceditur militi videtur concedi ut mili
ti: si laico ut laico: si clerico ut clerico. ut. ff. de in. rup. et ir. res.
l. si quis exheredato. §. sedet. et si quis. et de testa. mili. l. ex mili
tare. Sed si concedatur secundum iuris consuetudinem latissime
interpretari debemus: ut. dicta. l. vlti. de consti. prin. et de sen.
pal. l. i. et de bo. vacan. l. si quando sine iniuria. tamen cuiuscumque
semper concessa intelligitur nisi in concessione contrarium
exprimat: ut. ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. si quis a principe.
Idem.

Quod omnes tangit debet ab omnibus approbari.

Stius regule exemplum poni potest in omni eo
quod est commune pluribus quam singulis. Et ecce si
plures habent fundum communem et volunt constituere servitutem
fundo oportet omnium consensum intervenire. alio
defectus iuris reddit constitutionem inutilem: ut. ff. de serui.
ru. pre. l. receptus. Item si plures habent servitutem aque ducere
de eodem fonte et dominus velit concedere alij cum dimi
nutione iuris primorum non poterit sine consensu primorum. alio
si ius primorum non constitueret deterius non requireret eorum
consensus: ut. ff. de serui. ru. pre. l. i. §. ductus aque. et §. si aque
ductus. et l. per quem locum et conia pre. l. qui per certum. et de
aqua plu. ar. l. in concedendo. et l. in diem. et l. fin autem. Item per
exemplum. C. de auct. prestanda. l. vlti. Sed oppo. et videtur

quod sufficiat consensus maioris partis: ut. ff. ad muni. l. quod ma
ior. et de reg. iur. l. aliud. §. refertur. et C. de decur. l. nomina
tionis forma. Sed facilis est solutio quod in eo quod est commune plu
ribus ut vniuersis statum voluntati maioris partis: ut. in. l. in
contrarium alle. In eo vero quod est commune pluribus ut singulis req
ritur singulorum consensus ut hic et dicta. l. per fundum. et l. re
ceptum cum suis similibus. Tamen fallit ista pars solutionis
per. l. ff. de pac. l. maiorem. et de relig. l. si plures. et de cur. fu.
l. consilio. §. si. Dimus. Idem.

In obscuris minimum est sequendum.

Si promitto tibi decem libras et pecunia multiplex
in regione versatur una maior: altera minor: et al
tera minima. nec apparet de qua sit actum mini
ma videor promississe. Idem in legato. Nam si le
gem pecuniam nec appareat de qua minima videor legasse.
ut. ff. de le. iij. l. si ita delictum. et l. nummis. Item si alicui lego
quam partem hereditatis habet vnus hereditum: et partes he
reditum sunt inaequales minima videor legasse: ut. ff. de le. iij. l. si
ita relictum. et l. qui concubina. §. cum ita. et ad idem de vbo.
obli. l. si ita stipulatus. et aut. xv. et l. inter stipulantes. Sed vi
detur quod in obscuris non sit sequendum minimum sed verisimile
ut. j. eo inspicimus. et ff. eo. semper in stipulatione. et l. qui
non militabat. §. lucio. Dicendum est quod regula debet expo
ni secundum premissa contraria. Nam primo debemus inspicere
verisimiliter: ut. j. eo inspicimus. In defectu vero similitudinis
sequimur quod est minimum. Et ideo hic debet exponi in ob
scuris. cum verum vel verisimile non apparet. verisimi
lius autem multipliciter apparere potest: ut dicat. j. eo inspicimus.
Et hec regula locum habet in contractibus: ut. dica. l. de ver.
ob. et in victimis voluntatibus: ut in. dica. l. qui concubina.
§. cum ita et l. nummis. et in delictis: ff. de penis. l. si plures et l.
pe. et in sententiis: ut in. l. diem proferre. §. plures. Sed
oppo. contra regulam multipliciter per ordinem. Primo vi
detur quod falsum dicatur in contractibus quod non minimum sed
mediocre debet prestari: ut. C. de dona. si quis argentum. §. si
vero redditum. Item falsum in ultima voluntate quod mediocre
debet prestari sicut in contractu. ff. de le. l. legato generali.
Item falsum in delictis: quia in delictis. i. cum deliquit
animus non apparet inter pretamur eos voluisse delictum com
mittere. per hoc. si contrarium non apparet durius puniendos
ut. C. ad. l. cor. de sic. l. i. et de iniur. si non conuicti. et non. ff. de
iniuriis illud relatum. Item cum constat delictum commissum
et ignoratur per quem de pluribus assumimus quod maius est. i.
oēs deliquisse. et sic oēs puniri. ut. ff. ad. l. aquil. l. item mela.
§. si plures. et non. C. ad. l. iul. de vi. pub. l. quoniam multa. et ff.
ad. l. cor. de sicca. l. si. ergo vel regula falsa vel male exposita.

Ad primum de contractibus dicendum est in quantitatibus
et in hijs que quantitatibus equipollent ut in vniuersalitati
bus quod tunc minimum in dubio est sequendum: ut. ff. de man.
l. fideiussores. et ff. eo. semper stipulatione in fi. et de edil. edic.
si quis creditor in fi. et in hijs locum habet regula. Aliud in speciebus
et in hijs que speciebus equipollent ut artificia: quod tunc medi
ocre: ut. d. le. si quis argentum. §. similibus modo. et d. l. si quid
§. si. i. respon. Et in hijs regula non procedit: quod in generibus
similiter non procedit: quod aut promittitur in eo genere i quo
est et potest aliquid evenire quod habere est proorsus inutile. et tunc
promissio potius iudicatur. nullis a principio quam specificis
effectus diuorsius qui sequitur ex ea: ut. ff. de ver. obli. l. ita
stipulatus in prin. et de iure do. cum post. §. gener. aut in eo
genere in quo nihil est evenire proorsus inutile: ut in boue cum
asino et hominibus et similibus. tunc debetur mediocre: ut
dicto. §. similibus modo. ergo quo ad contractus regula proce
dit in quantitate tantum et in hijs que quantitatibus equipollent.

Sed hoc est valde. §. ille. si vero redditum. ubi medio
cris sit prestatio et tamen quantitas frumenti vel vengerat ex ea
donationis promissa. Sed non est contra quod ibi non dicitur quanti
tatem promissam mediocre debere. vnde illud quasi iuri con
tatem est ut possit prestari vilissima reliqua. Sed dicitur quod si
tatem donationis promissa deduci ad designationem spiritum
ex quibus percipi possit quantitas ex ea donationis promissa. et id

Cum qd e certu dicitur no opz
No h actori qd reo hant no
Mutare qd hnt qd no po. r. al.
Generi p spem derogans

deligatur spēs mediocres sicut si ab initio spēs vel genera
pmitterentur. Ad scdm de vitima voluntate respondeo
quasi idm qm in generibus q regula non pcedit: q aut lega
tur genus generalissimū. z tunc inutile est legatū. aut subal
ternatiuū: z tūc si hz fines sola distinctio patrisa. legatū iuri
le est: ut ff. de le. i. si domus in prin. Sed si habz fines a natu
ra debetur mediocre: ut d. l. legato generaliter. z insti. del. §.
si generaliter. Uide pz hanc regulā cessare in qritatibus. z
in his que qritatibus equipollent: ut in vniuersitatibus re
gula pcedit: ut in l. si ita relictū in prin. z in si. de le. ij. z de
le. iij. qui concubinā. §. cum ita z l. nūmis. In spēsbus autēz
aut constat de certa: z tunc cessat regula q illa debetur: ut in
l. si domus. §. cū alicuius. ff. de le. i. aut non constat de certa
z tunc si testator nomen speciei in legato nō exp̄ssit cessat re
gula qz est electio legatarij: ut ff. de le. i. qui duos. aut exp̄ssit
nōmē tamen ignoratur de quo: z tūc minus est in legato. vñ
regula locū habet: ut ff. de le. i. l. apud iulianū. §. fere. Possz
tamen heres si vellet maiorem eligere cum ad ipm p̄neat
declaratio vltimē dubie voluntatis defuncti vbi certū exp̄s
sit z ignorat qd. ut ff. de le. i. l. si qz. §. si qz plures. Cōtra p̄
dicta de vitima voluntate. z apparet de le. ij. si quis seruū. §. si
inter. vbi dubie voluntatis interpretatio committitur here
di. z ideo regula semp cessare videt. Respondeo illud vez ē
cū voluntas est dubia circa personā legatarij p̄dicta pcedūt
circa re legatā. Itē nō videt pcedere regula in vltima volū
tate: qz dubie voluntatis interpretatio ad iudicem p̄tinet. ergo
nō videtur reducēda ad minimū. z. C. de fideicom. liber. l.
voluntatis. Respondeo. iudex interpretatur qz verisimile est
ex coniecturis. i. inspecta conditioe persone legatarij z cōsu
etudine regionis loq̄ntis z mutare scripturaz pcedentiū
ut. l. si seruus pluriū. §. vlt. de le. i. z de testa. here. §. sed si no
tam. Si verisimile nō pōt ppendi: tunc locū habet regula: ut
ff. de le. iij. nūmis. z. §. eo. in sp̄cimis. seruato tamen ordine
quem ibi dicā. Itē videtur obscuritas reddere voluntatē
inutilem. vnde cessat regula. ff. de reg. iuris. l. si quis de pluri
bus. z de man. testa. l. cum ex pluribus. z de testa. tuto. l. duo
sunt tici. Sed in illis non pōt apparere minimū: qz in perso
nis duabus: h̄ extimatio. p̄p̄tatis seruoz possit esse ineq̄l
sed in defectu p̄bationis redditur inutile dispositio testato
ris. Tamen arguitur contra respōsiōem p̄dictā de. l. si qz
de pluribus. Nam ibi erat incertitudo p̄sone legatarij. ergo
recurrī debet ad electionem heredis non vtriusqz impedi
ri: ut d. l. si quis seruū. §. si inter de le. ij. Itē erat incertitudo
rei legatē z nomen erat exp̄ssus ergo interpretatio cōcedi
tur heredi: ut l. si quis a filio. §. si quis plures. Respondeo nō
est dubiū qz quis heres manumit. possit vñm si vellet. sed ne
cessitas non imponit. sicut nec eligendi vñm de legatarijs: ut
de rebus du. l. si fuerit. Itā n̄sio sufficiens est ad. §. si int.
sed non ad. §. si quis plures. Uide dici pōt q plus oparef
icertitudo duplex circa annullandū relictū q̄ vñca. Vbi er
go incertitudo rei in specie tantū relictē p̄prio nomie exp̄sso
legatū valet z cōpellitur heres eligere: ut in. §. si quis plures
vel si non eligat minimū est in electioe: ut in. l. apud iulianū.
§. seio. vbi p̄sone tantū legatū non est in se inutile. sed p̄pter
p̄bationis defectū vnde potest heres eligere sed non compell
itur: ut in. §. si inter. z ibi nō. vbi vñ rei z persone. tunc p̄p̄z
sus inutile: ut in. l. si quis de pluribus. z. l. cū ex pluribz. Rō
autē inter p̄dicta patet vbi est incertitudo rei tantū p̄sone
sup̄est cui pōt obligatio queri. z ideo si n̄ eligat heres obliga
tio minimi contrahitur iuxta regulā nostrā. sed vbi persone
tantū z non rei obligatus est heres ad rem. Sed qz nō appa
ret si noli eligere redditur legatū inutile. vñ. d. l. si fuerit. Si
vero rei z persone nō est cui possit obligatio queri nec est res
de qua constet. z ideo relictū p̄p̄sus est inutile. Itē in cō
tractibus nullo mō videt pcedere: qz interpretatio fienda est
cōtra p̄ferentem vnde nō est vez simpliciter q minimū debe

atur. sed id qd est contra animū p̄ferentis: ut in. l. veteri
bus. ff. de pac. z. l. cum. in lege. z. l. labco. ff. de contrahen.
emp. z. §. co. contra cum. Glossatores iuris civilis dicūt q si
dubiū est in re super qua contrahitur tunc regula locū habz
si in accessorijs tūc contraria. Prīmū ut dixi simpliciter hz
locū in qritatibus: ut l. inter stip. §. diuersa z. l. si stipulatus
fuero. x. aut. xv. z loca. l. si ubi. x. In speciebus vero ut dictū
est mediocre debet z regula cessat: ut nō. ff. man. si fiducijs
Uide q̄tum ad istā parē glo. est falsa nisi glo. sustineas
co casu pcedere quo in contractu deducitur vñm incertū de
pluribus certis tūc enim cū sit electio debitoris minimū da
re pōt: ut l. qui ex pluribus. ff. de verbo. ob. Secūdm vero
i. de accessorijs non videt simpliciter. l. q cōtra p̄ferentem
fiat interpretatio: ut ff. d. act. emp. z ven. si seruū. §. si. z d̄ p̄ben
em. l. p̄p̄ensū z. l. si i em. vñ dicat q aut pactū in accessorijs
ē obsecz circa qritatē z qritatē rei vendite: z tunc fit inter p̄
tatoz venditorē: ut l. labco. z. l. si cum in lege. z. l. veteribus
z de seru. vr. p̄e. l. si arborē. §. hec. lex. aut circa electioem
reze electioem accedentiū. z tunc interpretatio venditoris nō
est cōtra eum: ut le. si in lege. z. l. cōp̄hensum de cōtrahen.
emp. z. l. pe. §. si. z de act. emp. tunc enim quasi in genere debi
toz electioem habet: ut d. l. qui ex pluribz. z insti. de acti. §.
hic. z nō. i. d. l. p̄p̄ensū. Ad ter. nū. i. circa delictū dico q si cer
tū ē delictū. i. q̄ delictū sit p̄missū regula locū bz. seq̄nti q ē mi
nimū: qz nō p̄sumimus sed absoimimus: ut l. abientem. ff. de
pemis. Itē vbi certū est delictū sed incerta delicti qualitas
locum habet: ut si constat aliquem cōmississe vñm z sic delictū
certum est sed ignoratur vez cum armis vel sine armis. z sic
qualitas est incerta. nam sequimur minimū. i. p̄sumim? sine
armis: ut micius p̄sumatur: ut l. si p̄ses. z. l. interpretatiōem
ff. de pemis. z de susp. tu. l. hoc enim us. §. quid ergo. At vbi
certum est delictū z certa delicti qualitas incertus vero an i
mus delinquetis nō p̄sumim? minimū. i. qz nō fuit aimus qz fa
cti atrocitas amouet p̄sumptioez aimi p̄sumēdi ex q̄ p̄sona
est abilis ad delinquendū: ut. C. de sicca. l. i. z de iniurijs. si
non conuicij. Itē vbi certū delictū z certa qualitas h̄z incer
ta p̄sona ut si nullus deprehendit fuisse in actu delinquendi
z ignorat qz deliquerit tūc nō sequimur qd est minimū quia
oēs p̄sumuntur: ut. §. si plures. z nō. ff. ad. l. cor. de sicca. in ru
brica. Et ratio huius est quia oēs deprehendunt in culpa qz
oēs fuerunt in actu delinquendi. Itē quia ratio publica q̄
suadet maleficia p̄sumi: ut l. licitatio. §. illicite. ff. de publi. z
de fideiut. si a reo. §. q vulgo. z ad. l. aquil. ita vulneratus est
contra eos qui priuatā defensione p̄tendunt. z ideo p̄feren
da est publica: ut ff. pro socio. l. actioe. §. labco. z in aut. de
non ali. §. quia vero. Idem.

Eum qui est certus cerciorari vltius non oportet.

Quetur in iure qz venditor qui scinit seruitutem
deberi a p̄edio vendito cerciorare debet empro
rem. als tenetur actioe exempto ad interesse em
prois. hoc vez est si emptor ignorauit seruitutē
deberi. sed si certus fuit seruitutē deberi non oportet eū cer
ciorari: ut ff. de acti. emp. l. i. §. venditor z. §. si. Itē qz man
cipia vendunt cerciorare deberent emptores de morbis z
vicijs. als tenentur actioe redebitoria vel quanto minoris.
sed si emptor intelligat vel intelligere possit nō ē cert. ficatio vē
ditoris necessaria: ut ff. de edul. edic. l. i. §. auit. z. §. si intelli
gatur. z. l. si tamen. §. qui cū seruū. Quid autē si venditor
sciens seruitutem vel viciū dixit se nolle teneri noie seruitutē
vel vicioz. Dicēdū ē q hoc generale pactū non trahit ad ea
que venditor sciuit: sed ea que ignorauit venditor: ut ff. d. ac.
emp. z ven. l. quero. z ar. de h̄ res. ven. l. hec autem. Sed
oppo. z videtur q ēt inscienti denūciari oporteat qz dicitur
i iure qz q vult liberā hēre potestare icho ad acculationē de
adulterio vel ab adultero vel adultera. z postq̄ adultera nu
psit denūciare debet adultere ne nubat qz intendit p̄ponere
accusationez de adulterio. Quid ergo si adultera sciuit z po
stea nupsit sine denūciatiōe nō nocet ei sciencia: ut. ff. d. adul.
l. denūciasse circa principiū. Vici possit qz ius illud qd per
denūciatiōem reseruare intēdebat erat odiosū. z ideo id la

qui mācipia vendit cerciorare
dm emptores d̄ morbis z vicijs.

gnāle pactū non trahit ad ea
que venditor sciuit.

op

R.

scientia sine denunciatio non prodest. Sed contra hanc so-
lutionem est. ff. de peri. here. litem veniunt. §. petita. nā et ibi
agebatur de re odiosa. i. de bonafidei possessore consentiendo
malefidei. et tamen scientia denunciatiois opatur illud quod op-
aretur denunciatio. Quare dicendum videtur quod in his in quibus
denunciatio est de substantia non sufficit simplex scientia ut
in l. denunciatio. et ideo est necessaria denunciatio. In his autem
in quibus sola scientia est de substantia non est necessaria scientia
denunciatio ut dicitur. l. i. in fi. de act. emp. et de edil. edic. l. i. §.
intelligatur. In dubio autem presumendum videtur potius
scientiam de substantia quam denunciatioem cum denunciations
fieri soleant ad hoc solum ut qui erat incertus certificetur.
Et in isto dubio loquitur ista regula. et dicitur. l. item veniunt.
§. petita. et quod vi aut. clam. l. aut qui aliter. §. si forte. Idem.

Non licet actori quod reo licitum non existit.

Ergo ponunt exemplum istius regule quia si
actori petenti datur dilatio propter testes. ergo et
reo. quod exemplum locum haberet si regula pone-
retur affirmatiue. v. quod licet actori licere de reo et
multa plura patent in exceptionibus opponendis. §. eo. c. nullus
et ff. eo. l. nemo ex his: et in numero dilationum: ut. C. de tem.
in integ. rest. l. petere. et ff. de feri. l. in pecuniariis. et in plu-
ribus alijs. Est ergo exemplum regule conueniens ut si dene-
gatur reo potestas dicendi testes post deducta testificata
ergo et actori: ut in aut. de testi. §. illud tamen colla. vii. quia
cōit loquitur de utroque: quod rei additio favorabilior est quam actori.
Item si reo non licet reuocare procuratorem post lit. conte.
ergo nec actori: ut ff. de procur. l. post litem. et l. que omnia.
Oppo. autem potest ad regulam dupliciter. et de duobus queri potest.
Primo quod videtur quod plus liceat actori quam reo. certum est quod
reus non potest ordinariū suū recusare: ut. C. de iurisd. om. iur.
l. nemo. et tamen actor eligere potest unum de pluribus ordi-
narijs rei et consequenter alium recusare: ut. C. de epis. et cle. l.
cum clericus in prin. Sed dici oportet quod cum oīs diffinitio in
iure nostro piculosa sit sicut plures que fallūt quādoque et bec-
ita. Item oppo. quod actor potest auferre reo iudicem suū per
rescriptum ad extraordinariū iudicē. ut. C. de dila. l. si quā. et
tamen reo non licet super hoc rescriptū impetrare: ut in aut.
ut oēs obe. iudi. §. bec considerantes: colla. v. et C. vbi d. cri.
agi opo. aut. quia in puincia solu. ut prius. Queritur autem
potest actor sit parat. pbare de iure dominij rei quā agit
et reus eodem tempore super iure dominij probationes of-
fert quis eorū preferendus sit in pbatio et videtur quod reus quia
in iure pari favorabilior est eius causa: ut. §. eo. c. in re pari. et
ff. de ver. ob. l. si seruū. §. sequitur. de doli excep. l. apud celsus
§. marcellus. et videtur expressum. C. de inoffi. testa. l. liberi
et ff. de pba. l. loca. et de libe. cau. l. cuius necessitas. Sed credo
sequenda esse opinionem azonis. v. quod ex ordine primo recipi-
antur pbationes actoris: postea pbationes rei. ar. C. de fal. l.
fi. Item solet queri nunquid in qualibet causa audiatur reus
si velit pbare rem ad se pertinere actori in pbatioe deficiente
et videtur quod non quia in utroque casu cōsequatur absolutio
ut. C. de eden. qui accusare de rei ven. l. vlt. et in fi. de interdi.
§. cōmudi. videtur sua non interesse. et propterea non audiendus
ut. C. de pba. l. ad pbatioem. Sed dicendum est sua interesse
quia si pbat rem suam esse consequitur ius agendi. alio cōsequitur
solum ius expediendi: ut ff. de iureiuran. l. sed si possessori. et
ideo audiatur. ar. §. C. de pba. l. contra. et quod regulariter quod li-
cet actori licere debet et reo ut dictum est. Idem.

Mutare consiliū quis non potest in alterius detrimentum.

Religente cōmode poni potest exemplum qui
non potest mutare consiliū in detrimentum ele-
cti post scrutiniū publicatū cum per electionē qsi
tum sit electo ius petende confirmatiois: ut. §.
de elect. publicato. et de elect. c. nulli licere li. vi. et ff. de op. le.
l. apud anfidiū. Item poni potest in iudicare et contrabente et
confitente de quibus oibus plene per oia dictum est: ut. §. c.
quod semel. et ideo ibi dicta hic recepti possent. Sed op. et

videtur quod liceat mutare consiliū quia certum quod licet reuocare
mandatum re integra. ergo licet mutare consiliū. ut ff. man.
l. si tibi mandauero. §. sicut. Sed dicendum est quod reuocatio
procedit sine detrimento alterius: quia si ignoratur reuocatum
reuocatio non affert dānum ignorantī. ut ff. de solu. l. cū quis
§. si debitorem. et de dona. l. hoc iure. §. si quis dederit. si sci-
uit dānum sua culpa sentit. et ideo fictione iuris sentire non vi-
detur: ut in regula iuris. Item oppo. et videtur quod liceat va-
riare et consequenter consiliū mutare. ut. de colla. bonor. l. nō
nunquā. et reprobatoz. l. de rebus. et de acti. emp. et ven. l. si
sterilis. §. vlt. et de liber. lega. l. aurelius. §. pe. Sed dicendum
est quod aut varietas deprehendit circa candē rem et circa diuersas
quod nullā pneritatē habet aut circa diuersas quod reuocatiois ba-
bentur eiusdem loco. Primo casu est prohibita variatio ut
hic et §. eo. c. quod semel. et ff. de le. i. seruī electioe. et l. huius. §.
stichum. et de le. ii. statulibez. §. stichū. et de bo. liber. l. nā ab-
surdum. Fallit in filio cui fauetur circa hereditatē paternam
habetur semel repudiasset: ut ff. de colla. bo. l. non nunquā
et de iure deli. l. si quis seruus. et C. de repu. here. l. si. In secūdo
casu variatio admittitur: ut. d. l. si sterilis. §. si. et reprobatoz. l. d.
rebus. Tertio casu pbatur: ut ff. de procur. l. in cause. et de vfuca.
l. gaus. et de dam. infec. l. pretor. §. inde queritur. et de admi-
tu. l. cum queritur. Idem.

Generi per speciem derogatur.

Exempla istius regule poni possunt in legatis et in
substitutionibus et cōtractibus. et in legū latoribus et in
rescriptis. In legatis quod si testator legauit vni
speciem et alteri genus: generi per spēm derogatur
ut ff. de le. iii. l. vxorem. §. felicissimo. et l. seruus vrbis. §. pe.
Item si legat libertis alimēta in genere et vni libertorū legat
alimenta in specie ille cui legatur in specie non admittitur ad
legatū. ut ff. de alimen. lega. l. alimēta. §. basilice. et l. stichus
in prin. Sed oppo. et videtur quod generi per spēm non derogetur.
Nam si testator legat vni genus et idem spēm per enumerationem
speciei non derogat legato generis: ut ff. de fundo instru. l.
questitū. §. pe. Dicunt quidā quod aut legatur vni genus et alii
spēs: et tunc generi per spēm derogatur. aut legatur vni et eidez
genus et species et tunc generi per spēm non derogatur quasi spēs
ex habundanti videatur apponi: ut in l. questitū. quod falsus cē
aperte apparet: quia in l. cum delatiois. §. cui fundū. et §. gday
et §. sepe in prin. eidez legatur genus et spēs et tamē generi
per spēm derogatur: quia legatū generis restrictū videtur ad spēs
enumeratas. Et idē pbatur de suppl. l. l. legata. et idē videtur la-
tius distigendū quod glossatores iuris ciuilibus distigunt: quia autest a-
tor legat vni gen? et alteri spēs aut legat eidem genus et spēs
Si vni genus et alteri spēm generi per spēm derogatur: ut. d.
l. vxorem. §. felicissimo. siue primo genus et postea spēs. siue
primo spēs et postea gen? legatur: ut ff. de peculio. l. manumif. et
d. l. qsi. §. vlt. In secūdo casu. l. qsi legatur idē genus et spēs aut
extra legatū generis enumerat spēm aut enumerat indiuidua
que sub certa specie eiusdē generis continet. Si enumerat i-
diuidua enumeratio operatur quod legatū generis non extendit ad
indiuidua que sub eadē spēc cōtinent: siue pcedat legatū gene-
ris et sequatur enumeratio indiuiduorū siue ecōtra. Verbigra
lego ticio duas statuas marmoreas. Item oēs marmoz. et hz
similes statuas marmoreas hēam nulla cedit in legatū pter
duas: ut ff. de le. iii. l. heres mens. §. i. et de fundo instru. l. cū
delatiois. §. si cui fundū. et de auro et arg. l. l. i. §. itez si duo.
Si vero enumerat spēs indiuidua cōtinentes aut primo spēs
et postea copulatiue genus et econtra primo genus et postea
spēs. Primo casu videtur ampliare legatū et non restringere: ut
ff. de le. iii. l. hoc legatū. et l. ea tamen. Sed cōtra istud mē-
buz distinctiois videtur apte. ff. de vi. tri. et de ole. l. i. §.
cui dulcia. Nā ibi prius enumerant spēs et postea gen? et in p-
enumerationē spēs restringit significatō generis. hz illi ibi non
contingit prop? enumerationē pcederem spēm. sed ppē
naturā copulatiue et rei copulare: ut ibi apparet dūz dicit ex
collectione vini et et ar. de fundo instru. l. l. sepe. §. gao.
Secūdo casu quando primo genus et postea spēs: et tunc habz
locū distinctio glossatoz iuris ciuilibus posita in pccalle. l. qsi

in iure pari qd pcedunt
sua reus in actor.

an qdlibet ca audiat reus

sum. §. pe. qz aut species enumerant ab errante aut a sciente
Si ab errante enumeratio nihil operat. Et ideo legato gene
rale relicto non videtur detractum: ut ff. de suppel. le. l. legata i
prim. si a sciente aut causa dubitationis tollende. aut ca limita
tionis: aut dubitatur. Primo casu spes ex abundanti enume
ratur qz potius ad maiore evidentia videntur enumerari qz ut
derogetur legato generis: ut ff. de au. z argen. le. l. pediculis
§. labeo. z ff. eo. l. que dubitationis tollende. Secundo casu le
gatum videtur restringere ad spes enumeratas. z ideo gen
ex abundanti exprimitur cu eius expressio nichil operatur: ut ff.
de fundo instruc. z instruc. le. l. cu delationis. §. quida. z. l. sepe
in prin. de suppel. le. l. legata. ij. z. iij. rñ. Tercio casu qñ dubi
tatur dicendum est potius qz gratia tollende dubitationis vide
atur exprimere spes. z ideo legatum generis no diminuitur ut
o. l. questu. §. si quis fundu. qui pprie loqui videt in casu du
bio. Quid aut si vni legaret sub nomie vniuersaliori alij sub
nomine minus vniuersali dico qz vniuersalius betur loco ge
neris minus vniuersale betur loco spet. z ideo per min⁹ vni
uersale derogatur vniuersaliori sicut generi per spet. Verbi
gratia si filio legat ortum instructu: filie vero argenti mulie
bre qd in orto habuit illud ad filia pertinebit: ut ff. de fundo
instruc. l. questu. §. questu. z ar. de le. iij. l. vroz. §. codicil.
z de peculio. l. suo manumisso. z de au. z argen. le. l. i. §. idem
cum alteri. Item oppo. ad regulā z videtur qz spet p gen⁹
deroget z non econuerso: qz si primo lego alimenta quibudā
libertis postea lego alimenta oibus per generale videt esse
recessum a spali: ut ff. de alimen. lega. l. libertis. Dicendum est
qz aut generale z spale exprimitur in eadē volūate aut in di
uersis. Si in eadem voluntate tunc specialis derogat genera
li: siue precedat siue sequat. ut ff. de alimen. lega. l. legata. §.
basilice. z. l. stichus in prin. Si in diuersis postea dero
gat prior: ut o. l. libertis in prin. Secdo casu siue exprimitur
in eadem volūate siue in diuersis. Item siue precedat ge
nerale siue speciale: spale derogat generali. ut ff. de le. iij. l. vxo
rem. §. codicil. In tercio casu videtur neutz alteri derogare
ut ff. de alimen. le. l. alia in fi. z de annuis le. l. ticia. §. qui i ar
cha. Item oppo. z videt qz spet expressio generalis imbil
omin⁹ operatur: qz qd operatur expressio singulari spet opatur
sola expressio generis sub qua spes cōtinetur. ut ff. de le. iij.
l. si choruz in prin. z de vsu. z ha. l. si ita i prin. Rñdeo z dico
qz vbi solū genus exprimitur tūc peride betur ac si exprime
rentur singule spes in genere cōprehēse: ut in preall. l. sed vbi
exprimitur genus z spes habet lectū distinctio supradicta.

In substitutionibus aut posset poni hoc modo exempluz:
Donec testator instituit patrē z filiū pro parie z eos inuicēz
substituit. Secdo instituit alios heredes ex reliquis partib⁹.
Tercio dicit hos oēs inuicem substituo. Ista enim substitui
tio generalis non extendit ad patrem z filiu qui erant inui
cem substituti: ut ff. de vulga. z pupil. substi. l. coheredi. §. q
patrē. Sed contra hoc videtur ff. ad trebel. l. vlti. vbi p sub
stitutionem spalem non derogatur generali. sed ibi erant spes
substitutionis diuerse qz prima specialis erat vlgaris siue re
ciproca. scda generalis erat z fideicommissaria. sed i. §. qui pa
trem specialis. z generalis erat eiusdē generis: qz vtraz vul
garis siue reciproca. z ideo generali derogatur per speciale.

In contractibus aut pz exemplum. ff. de vbo. ob. l. doli clausu
la. z. l. stipulationes comodissime: qz si stipulor ab aliquo libz
scribi de die z non de nocte: per se z nō p discipulū suū z do
lum generaliter non cōmitti z ipse scribebat per alium eque
malū non per discipulū cōmittit stipulatio ex generali clau
sula de dolo. sed ad casum in stipulatione expressus nō pertinet.

In legū latozibus pz exemplum. ff. de penis. l. sanctio legū
Item. §. de consti. c. i. l. i. vj. vbi per cōstitutionem generalē edi
tam a romano pontifice nō derogat spalibus statutis rōna
bilibus alioz loco: nisi in cōstitutione generali priuz caue
atur. expresse. Sed cōtra videtur ff. de sepulchro violato. l.
iij. §. diuus. vbi per rescriptū impiale sequens derogat siue
tudini speciali alicuius loci. Sed prout varijs modis textus
intelligatur pōt varie responderi vel pō dici qz. §. de consti.
est ius nouissimū iure canonū introductū z rōnabiliter: quia
statuta loco z consuetudines in facto consistunt. Et verifi
mile ē romanū pontificē ignorare ea que in alieno facto con

sistūt. z ideo nō videtur voluisse cōstitutionem extendi ad ea
tollenda que ignorauit cum cōstitutio extēdi nō debet ad tol
lenda ea de quibus constitutus nō cogitauit vel nō est verifi
mile cogitasse. ar. ff. de transact. l. cum aquil. z. l. qui cū tuto.
§. i. z. §. si. z. l. non est ferendus. z de cōtrahen. emo. z vendi.
l. in lege. z de acquirē. here. l. ne quis. z. l. si is ad quē In
scriptis patet etiā respōsio qz speciale derogat generali. ut. §.
de preben. c. dudū. z. c. qñis tibi li. vj. z que dicta sunt supius
in legatis trahi possunt facile ad rescripta. Di. Idem

Plus semper in se continet quod est minus.

Ecce si testator intendens legare quartā partē
bonoz scripsit dimidā debetur ei quarta: quia di
midie iest: ut ff. de le. l. l. qui quartam. z de here.
insti. l. quoties. §. z si maiores. Item si volens sti
pulari z interrogo. de. xx. z interrogatus respōdeat. de. x. va
ler stipulatio de. x. qz maiori sume minor inest: ut ff. de ver.
ob. l. i. §. si stipulanti. Item in sentētia: qz si vna condēnat
in. xv. alius in. x. z alius in. v. valer sentētia in. v. cū in. v. oēs
cōsensisse vident ex eo qz plus semper in se continet qd ē mi
nus: ut hic z ff. de arbi. l. diem proferre. §. si plures. z. §. de
arbi. c. iij. li. vj. Itē si sum absolutus a petitione totius fundi
absolutus videoz a qualibet eius parte. vide in qualibz eius
parte obstat exceptio rei iudicate: ut ff. de excep. rei iudi. l. iu
lianus. z. l. si quis cum totū z ff. de regu. iu. l. in eo qz plus. z
l. in toto. Item si absolutus sum a petitione vniuersali ut here
ditatis petitione obstat exceptio rei iudi. vendicanti res sin
gulas ex eadem cā: ut ff. de excep. rei iudi. l. iulianus. z. l. si
quis cū totū. l. eadem rōne: qz plus semper in se continet qd
est minus. Sed cōtra regulā est qz si interrogo vix pmittas
stichum aut pampphilum z respōdens de pampphilo tantū sti
pulatio est inutilis qz interrogatio nō videt pcessisse. ergo
plus non semp continet qd est minus: ut ff. de ver. ob. l. inter
stipulante. i. rñ. Sed respondeo z dico qz ibi non impeditur
stipulatio valere ex eo qz nō videatur interrogatio pcessisse
de pampphilo. pcessit eni cum plus contineat in se min⁹ sed
iō impeditur qz concepta alternatiue interrogatiōe de quoli
bet videtur cōcepta sub cōditione. si alitē nō detur: ut ff. de
op. le. l. cum ita in prin. z iō si respōdet ad alterā pure videt
inter interrogatiōem z respōsiōem in qualitate diuersitas que
diuersitas qualitatis reddit stipulationem inutile: ut ff. de v.
ob. l. i. §. si quis simpliciter. Item contra regulā est quia si
cōcedatur alicui merū imperiū ut latrūculatoz cui nō videt
cōcedi cognitio de re pecuniaria. ergo mezz impium quod ē
plus nō cōtinet in se cognitionē carum civilium qd est min⁹
ut ff. de iudi. l. solemus. §. latrūculatoz. Sed dicēdū est qz me
rum impium z iurisditio sunt spes distincte ad inuicem sepa
rate: ut nō ff. de iurisd. om. iu. l. impium. ideo vna concessa
nomiatim potius videtur altera denegata: ut in. §. latrūcu
latoz. ar. C. de pcur. l. maritus. z de pac. conuen. l. fi. z. ff. §.
vul. z pu. substi. l. si ita quis. z. l. si cum ex filio. §. filio. z. l. ex
facto. §. item quero. hic autē loquit de illo pluri sub quo mio
ra continetur vel cūphendunt ut spes vel partes. Et eodē
modo respōderi pōt ad. c. cui de non sacerdotali. §. §. prebē.
qz posito etiā qz nō sacerdotalis nō esset maior qz sacerdoti
lis concessa non sacerdotali videtur sacerdotali potius dene
gata qz nō se habent pars z totū de quibus loquitur regula.
sed habent se ut indistincte spes inuicem separare. Idem.

Pro possessore habetur qui dolo defijt possidere.

I dolo defijsti possidere rem quā a te petebā vel
petere pponebam pinde teneris rei vendi. sicut
teneris si possideres: ut ff. de rei vendi. l. fin autē
§. sed z is qui. z ff. eo. l. qui dolo. z. l. qui parez cū
mulā similibus. Sed oppo. z ostendit qz non habeat p
possessore. ut patet qz tanetur vtiles. ff. de noxal. l. electio. §.
si is qui. z si possideret teneret directa. Sed dicēdū est qz
vtiles z directa nō differunt in substantia: ut ff. de nego. ge. l. a
ticio. z ideo effectus pro possessore habetur. Item oppo
nitur cōtra idem: quia possidēt fit cessio: ut ff. §. rei vendi. l.

si res. et tamen si dolo desijt possidere non sit cessio: ut in eo-
ti. l. si is qui dolo. et l. nec quasi. Sed dicendum est quod pro pos-
sore habetur quod ad damnum suum non quod ad commodum. Item
cum semper presumat abesse dolo si adesse non probet: ut
ff. de proba. l. quoniam. §. qui dolo. et de le. ij. l. cum ita legatur
vni. §. specie. Dubitari posset rationabiliter si dolo potest probari
Et dicendum est quod dolo probatur ex conjecturis. Nam si iam
eram litem contest. vel dederam solum libellum vel denuntiave-
ram sibi quod eram daturus libellum et tunc desinat postea possi-
dere presumitur dolo desinere. et ideo perinde conuenitur ac
si possideret. ar. ff. de rei ven. l. si fundum. et ff. de eden. l. quedam
§. nihil et qui. ex ca. in pos. ea. l. ij. et no. eo. ti. l. fulcinius. §. quod
sit latitare. Queri autem potest circa materiam huius. c. de pluri-
bus quorum quedam nunquam reperiuntur sufficienter determinata.
Primum est an ei qui dolo desijt possidere si conueniat et exti-
mationem soluat debeat de euitio de cauere. et dicendum est quod aut
habuit causam ab actore aut non. si habuit cauere debet: ut ff. de
dona. inter vi. et vxo. l. si donauerit in prin. alia si non habuit
causam non debuit de euitio de cauere: ut ff. de rei vendi. l. ex di-
uerso. §. petitor. et de condi. fur. l. si seruus. §. cauere. Secundo
queritur an eo casu qui non cauetur possit nihilominus de euitio
one agere euita contra actorem cui extimatio soluta est. Et
potest dici quod sic quod qui extimatioem soluit emere videtur. ff.
re. amo. l. si propter res. ergo si non fuerit dictum ut de euitio
agatur nihilominus poterit agere: ut C. de euit. l. non dubitatur
Tertio queritur an per actorem debeant actiones cedi ei qui
dolo desijt possidere et videtur quod cedi non debeant: ut ff. de
rei ven. l. si is qui dolo et l. nec quasi. Contra quod cedi debeant
ut ff. de re iud. l. in depositi. Abibi videtur esse differentia inter
eum qui possidet et eum qui dolo desijt possidere: quod qui desi-
it possidere: aut culpa interueniente aut dolo. Si culpa debet
actiones cedi. ff. de re iud. l. in depositi. sed si non habeat causam
ab actore non debet cedi: ut d. l. si is qui dolo. et ibi no. Si vero
possidebat. l. per contumaciam non restituatur et propterea iurame-
tum in lite delatum fuerit actori extimatioem soluta: actiones de-
bent cedi: ut ff. de rei ven. l. si res. Et ratio est quia actor sibi
imputare debet cum possit petere precise compelli possessorem
restituere. ut ff. de rei ven. l. qui restituere et non petijt. Sed
cum dolo possidere desijerat hoc sibi imputare non potest. et
ideo facilius est causa excusandi eum a necessitate cedendi.
Nam cum possidebat et actor petere poterat precise compelli
li et non petijt. sed magis extimatioem voluit sua sponte alie-
nasse videtur et ideo cedere compellitur: ut ff. de rei vendi. l.
eius rei. et l. si res. Sed cum dolo desijerat possidere non sponte
sed ex quadam necessitate. et ideo cedere non tenetur: ut d. l. si qui do-
lo. Quarto queritur an is qui dolo desijt possidere et exti-
mationem soluit habet actiones in rem sine aliqua cessione. Tertio
enim dicit ff. re. amo. l. si propter res. quod in rem actio ei danda
est. Sed non apparet. vix ipso iure an per cessionem. Et ideo vi-
detur dicendum si res erat presens. i. si possessor extimatioem
soluens habeat possessionem tunc extimatioem solute quod statim qui-
ritur sibi dominium. et ideo statim habet rei vendicatio nem in
habitu: ut d. l. in rei. et si cer. peta. l. certi conditio. §. vlti. l. i.
actu non habeat nisi desinat possidere. ut no. C. de here. ven.
l. si. et hoc apparet quod extimatioem solutio pro emptore habet
ut ff. re. amo. l. si propter. et pro emp. l. iij. et l. iij. Sed si
vendo tibi rem meam penes te constitutam statim transferre
in te dominium quasi videatur tradidisse: ut in fi. de re. diuis. §.
nihil. et ff. de acqui. re. do. l. quarene. §. interdum. ergo si exti-
mationem recipio a te possessore statim tibi possessori domi-
nium acquiris. Sed si possessio non erat penes eum qui exti-
mationem soluit quia forte dolo desijerat possidere sicut caue-
tur in textu regule tunc remanet dominium penes me dominum
qui extimatioem recepit et consequenter in rem actio quam
cedere teneor si culpa desijt possidere secus si dolo ut dictum
est. §. in proxima questione. et hoc in rei ven. directa. quid
autem in utili in questione. vij. dicitur. Quinto queri potest quid
si res redditur ad actorem qui extimatioem recepit et is qui
extimatioem soluit velit rem renouare et actor paratus sit
restituere extimatioem an excludat eum qui extimatioem so-
luit a petitione rei et videtur quod sic ar. ff. como. l. in comodato
§. si. et l. rem mihi in prin. et de condi. sine causa. l. si nullo.

Contra videtur ff. de re. ven. l. si culpa. Et ideo glossatores
iuris civilis variant quia dicunt in l. in comodato. §. si. quod est in
electione illius qui extimatioem recepit vix restituatur rem vel
extimatioem. Et propter hoc est quod cum alternatioem teneatur
ad alterum. ut ibi patet in textu. ergo secundum regulam debet esse ele-
ctio debitoris conuenienti: ut ff. de iure do. l. plerumque. et j. eo. c.
in alternatiuis. Alij distinguunt quod si extimatioem soluit illi qui
habet causam a domino ut comodarius et depositarius et fultio
et similes tunc est in electione sua petere rem vel extimatioem
alia sit electio domini ad quem redit possessio quod et alia si dolo
comodarius vel depositarius. res absit et mihi eo nomine co-
demnetur teneor sibi cedere actiones mihi competentes ut ff.
de re iud. l. in depositi. Secus si non haberet causam a me: ut ff.
de re uedi. l. si qui dolo. et ita glossatur. l. iij. ff. de condi. sine ca.
et de rei vendi. l. si culpa. Et ista distinctio videtur satis ratio-
nalis. Abibi tamen videtur aliter distinguendum: quod aut tunc
extimatioem solute possessio rei erat penes eum qui extimatioem
soluit aut no. Si erat penes eum dominum cepit pertinere ad
eum: ut ff. de rei vendi. l. eius rei. et consequenter desinit perti-
nere ad dominum qui extimatioem recepit quia non potest esse a
pud plures in solidum: ut ff. como. l. si ut certo. §. si duobus
et de castren. pecul. l. in hereditate. §. pater. Si ergo is qui ce-
pit esse dominus petat ab eo qui desijt in totum dominus esse
et possidere necesse habebit restituere rem tunc nec audie-
tur si velit restituere extimatioem. ar. ff. de rei vendi. l. qui re-
stituere: quia cum sponte semel extimatioem recepit cum pos-
sit precise consequi rem consequenter videtur renunciante rei
ar. ff. de le. com. l. si fundus. et de pac. inter emp. et vendi. l.
commissorie. Et ideo frustra postea conatur retinere rem illam
cui semel renunciandum putauit ar. ff. de sta. ho. l. liber homo
et C. de re. cre. l. si quis insuradum. Sed si non erat possessio penes
soluentem tunc extimatioem solute tunc dico aut apprehendit pos-
sessionem inuitem ante quam redderet possessio ad dominum aut no
Si apprehendit statim est ei questus dominum et desijt prime
re ad eum qui extimatioem recepit quod rem habere non posset
probabiliter et poterit habere locum distinctio posita in preal. l.
ij. de condi. sine ca. ut distinguatur: aut ille qui extimatioem
soluit habeat causam a domino aut non ut dictum est. Sed
si non apprehendit antequam redderet ad dominum subdi-
stingue quod aut dominus cesserat actionem soluenti aut no Si
cesserat habet necesse restituere rem. ut ff. de rei ven. l. si cul-
pa circa si. Si non cesserat est in electione sua restituere rem
vel extimatioem quam percepit. ut d. l. in comodato. §. si. et l. i.
casu potest propter locum habere glo. ibidem posita que concedit
electionem conuenientem. Sexto queri potest an ille qui soluit ex-
timationem cum non possideret quod culpa forte vel dolo possidere
desijerat habeat utile in rem sine aliqua cessione quod non vi-
detur quod lex dicit actiones cedendam. ut d. l. bec si res. et l. cul-
pa. et ff. de re iud. l. in depositi. ergo sine cessione non datur quia
si ipso iure sine cessione daretur superuacua foret cessio. et pro-
pterea non faciendum. ut ff. i. l. no. ca. l. bec stipulatio. §. diuis. Et
autem dicit in glossa. que est in co. i. tu. l. huius rei. et predicta
l. culpa. quod utile in rem habet quia ius actoris emisse videtur
dando litis extimatioem unde tanquam emptor habet utilem
vix. C. de here. ven. l. si emptorem autem constat habere utilem
sine aliqua cessione. ut co. ti. l. emptor. et l. postquam. et l. vero. et
no. C. de le. l. ex legato. ergo is qui dolo desijt possidere habet
utilem extimatioem soluta sine aliqua cessione. Ad ar. quod ces-
sio sit superuacua patet responsio quia per cessionem incipit
habere directam nomine cedentis quod sine cessione nullo modo
habet ergo non est superuacua. Item contra ar. est quia secundum l. i.
non videtur differentia inter eum qui desijt culpa possidere
et eum qui dolo cum vterque habeat utilem extimatioem soluta
sine aliqua cessione. et tamen lex notabiliter ponit differenti-
am quia vni dicit actionem cedendam alteri no: ut in preal.
l. culpa. et l. si qui dolo. Sed dicas non esse differentiam quo-
ad utilitatem que ex ficta venditione datur quod illa vix quod habet
extimatioem soluta. Sed differentia remanet quod vni ad di-
rectum eius exercitium quod per cessionem transfertur quod cum
cessio non fiat dolo ab actore cum causam non habeat ergo vix
poterit intentare directam. Et autem qui culpa desijt possidere
fiet cessio et non poterit intentare directam. Item contra ar.

nam quia non est differentia inter directam et utilem. immo
utilis et directa est eadem in substantia siue eadem substantia
utilis et directa: ut ff. de nego. gest. l. actio. et no. C. de acti. et
obliga. l. ij. Sed respondeo pro Azone quia si sit eadem sub
stantia utriusque tamen differre possunt in accidente sicut ho
mo ab homine. accidere enim potest quod directe obstat ex
ceptio et non utilis. et contra quod obstat utili et non directe. arg.
eorum que leguntur. ff. de pactis. l. si cum emptore. et de tras
act. l. si. et de solu. l. si duo. Et propterea expedit aliquando ha
bere plus vnam quam alteram. Et per hoc apparet effectuale
remanere differentiam inter eum qui culpa et eum qui dolo de
sist possidere. et consequenter opinio domini Azonis. absurda
tem non continet. Septimo queri potest an ille qui cui ce
ditur vel venditur in rem actio habet dominium utile sicut
contra qui extinctionem pro re soluit habet utilem in re: ut
dictum est in proxima questione. Et videtur primo quod cessat
actio in rem dominium transeat quia cessio actionis et tradi
tio instrumentorum paria videntur. ut ff. de lega. l. i. l. seruum. S.
eum qui. et de le. l. iij. l. cum qui cirographum. sed traditio instru
mentorum inducit translationem dominij. ut C. de dona. l. i.
ergo cessio actionis in rem. Contra videtur quod non transeat
quia ad acquisitionem vnius iuris non sequitur acquisitio al
terius in cuius acquisitione factum verum non requiritur. ut ff.
de acquiren. pos. l. cum heres in prin. Constat autem quod in ac
quisitione dominij requiritur verum factum. i. apprehensio pos
sionis. ut C. de pac. l. traditionibus. et de rei ven. l. penultima.
et ff. de re. vendi. l. si ager. et de acti. emp. et vendi. l. quintus. et
de acti. et obli. l. obligationum. Substantia ergo licet per acces
sionem acquiratur utilis in rem non propterea sequitur quod ac
quiratur utile dominium. Dico igitur quod transferendo dominium
transferre videtur actionem in re: que pro dominio datur. ut
dictum est supra in questione proxima. Sed contra cedendo acti
onem in rem non propterea transferatur dominium. Et est ratio
quia dominium est causa rei venditionis. ut ff. de rei vendi.
l. in rem actio. Contra videtur. si quod rei venditio est causa
dominij. sed ex domino procedens. et ideo translatio dominio
translatio videtur rei venditio que ex domino procedit et
sequitur sed non e contra quia principale trahit ad se accessio
nem. ut ff. de fundo instrum. l. fundi. S. si. Sed contra accessio
rium non trahit ad se principale. ut ff. de vul. et pupil. substi.
l. ex pupillari. et quibus mo. pigno. vel hypothec. fol. l. lucius.
Quomodo ergo intentat rei venditionem qui dominium non
habet cum rei venditio datur domino tantum. ut ff. de rei
vendi. l. in rem actio. Respondeo intentat utile ex persona ce
dentis. i. propter dominium quod ad cedentem pertinet noie
tamen suo qui experitur. directam ex persona et nomine ce
dentis intentat. Idem.

Utile non debet per inutile viciari.

Unus regule innumerabilia inveniunt exempla ut
ecce iure cautur quod si precedat canonica electio
non vicatur per quancumque confirmationem quo
iure inutile ut. S. de elec. c. si confirmatione. l. ij.

Item si damno beredem meum et regem francie. x. dare re
netur heres. h. regem francie dammare non poterim. ut ff. de
le. l. i. l. si duobus. S. bijs. Item si pupillo contrahenti prebuit
auctoritatem vnus tutor verus et alius falsus valet nihilomi
nus contractus ea ratione quia utile per inutile non viciat. ut
ff. de cu. falso tut. auct. l. i. S. pomp. Item si donator fiat ultra qu
geros solidos quatenus excedat motus viciat quatenus non excedit non
viciat ut. C. de do. l. sancimus. et ar. ff. de co. sti. pe. l. si. x. ff. de
vfuris. l. placuit. et l. pecunie in prin. et l. vfuris. et de iure do.
l. siue generale. et de verbo. obli. l. que extrinsecus. et l. i. S. sed
si mibi. Sed contra regulam videtur. ff. de arbi. l. parui refere
vbi si compromittatur in quendam liberum et quendam seruum
compromissus est inutile in personam liberi propter adiectio
nem serui. Item obstat. legibus in quibus cautur quod utile
legatum viciatur propter translationem inutilem. ff. de le. l. i. l.
plane in prin. et de adimen. lega. l. legatum. S. pater. et l. i. et si
transferam. co. titu. ff. de aqua coti. et estius. l. i. S. item queris.

vbi per institutionem inseparabilem viciatur utile per inutile.
Sed dicitur doctores aliquando quod hec sit regula certa sunt spe
cialia que solutio est plana et expedita. sed in omnibus specia
lia bus esset rationem specialitatis probabilem assignare. Alij
dicunt quod aut utile ab inutili separari possit aut non.
Primo casu utile per inutile non viciatur. Secundo casu vi
ciatur. ut ff. de aqua coti. et est. l. i. S. item queris. et S. trebatus
et no. ff. de vfuris. l. pecunie fenebris. et de condi. fur. l. si ser
uus. S. bone. et C. de agri. et cen. l. queadmodum. vbi determinat
aperte quod parte individui irritata totum irritatur. Contra
quam solutionem videtur. ff. communia predi. l. predium. Sed
dicendum est quod si ius seruitutis excepte esset individuum p
sone tamen a quibus excipiebatur erat diuidue. et ideo facta
relatione ad personas diuiduas utile non viciatur per inu
tile quia per relationem predictam possibile est utile ab inutili
separare. Sed hac responsione. videtur. l. prealle. parui. S.
sed si in seruum. ff. de arbi. vbi erat ius individui scilicet ferre
de sententie et persone diuidue et tamen utile per inutile vicia
tur sed ibi agebatur de iure quod non cadebat in solidum in psona
cuiuslibet separati. alia secus. ut co. tit. l. sed si ita. et ideo ibi uti
le per inutile viciatur. In l. predium agebatur de iure quod info
lidum in personam cuiuslibet separati cadebat. et ideo utile per
inutile non viciatur cum sit diuiduitatem reperire circa psonas
Latius tamen dici posset quod oportet tres casus distinguere.
Nam aliquando duo sunt concurrentia ad confirmationem
vnius actus quorum vnus est utile alterum inutile. et tunc
si vnus per se sufficeret valet quod agitur. ut ff. de cum sal. tu.
au. l. S. sed pomponius. et arbi. l. sed si ita. alia si vtriusque requi
ritur non valet. ut ff. de arbi. l. pedius. S. sed si in seruum.
Aliquando vnus solum est factum ex pluribus cum quibus
dam vtilibus et quibusdam inutilibus commixtum. et tunc h
locum distinctio. aut potest utile ab inutili separari. aut non
ut dicta. l. i. S. item queritur. et S. trebatus. ff. de aqua coti. et
est. aliquando plures sunt actus distantes propterea et separa
ti. et quorum secundus accedere videtur ad reuocationem pri
mi. et tunc secundus omnino inutilis est non tollit primum.
Sed si quid utilitatis h. non perfecte contineat tollit primum.
ut ff. si certum peratur. l. certi conditio. S. quoniam. et insti.
quibus mo. tol. obligatio. S. preterea. et ff. de le. l. i. l. si seruus.
legatus. S. si. fuis. et de lega. l. i. l. si iure. et de iniusto rupto. et
irri. testa. l. ij. et de hijs quibus ut indig. l. cum quidam. et de
lega. primo. l. plane. et de adimen. lega. l. legatum. S. pater. et
l. si transferam. Iste tamen tres vltime videntur solutionem
destruere. sed non destruunt quia ademptio legati que per eas
inducitur poterat sine translatione vtiliter sepe ratum procede
re et eodem modo respondendum est ad l. iulianus. S. minor.
de fundo instrum. et in le. Idem.

Ex eo non debet quis fructum consequi quod nifus est
impugnare.

Testamentum in quo nihil legatum erat relictum
dixi falsum vel inofficiosum non possum petere
legatum in eo mihi relictum quia aut pronuncia
tum est contra testamentum et tunc ideo non debe
tur: quia ex testamento falso vel inofficioso legata non debe
tur. ut ff. de inoffi. testa. l. papinianus. S. ex causa. et l. ticia.
de pe. heredi. l. si testamentum falsum. aut pronunciatum est
pro testamento. tunc ideo non debetur: quia nifus exstitit im
pugnare. et ideo non debeo consequi fructum ex eo ut hic
dicta. l. papinianus. S. memisse. et C. de hijs quibus ut indig.
l. alia. Sed opponitur et videtur quod etiam ex testamento
quod nifus sum impugnare consequor legatum. quia si dixi te
stamentum minus solenne h. succumbam petere possum le
gatum mihi in eo relictum. ut ff. de hijs quibus ut indig. l. post
legatum. Sed dicendum est quod ibi desinit ante sententiam
et ideo petitur ei ut dicto. S. memisse. et l. aia. vel si perue
nit usque ad sententiam. Dicendum erit differentiam esse inter
eum qui dixit falsum et eum qui dixit inofficiosum et dicendo
succumbit ex parte vna. et inter eum qui dixit minus solenne
ex parte altera. Nam qui dixit falsum vel inofficiosum perdit
relictum ut in l. prealle. et hic qui dixit minus solenne non perdit

Utile non debet per inutile viciari.
Ex eo non debet quis fructum consequi quod nifus est
impugnare.
In quod prohibet prohibet. quod le. ex.
pluribus locis. duo m. d.
Impugnari non debet ex.

dam more. cu. q. d. falsus
et cum q. d. in officiosum

ut. l. post legatum. Ratio autem est quia dicendo falsum in pugno. non solum instituitur sed etiam legata. Secus si dico minus solenne cum et ex non solenni voluntate. non sufficienter ad institutionem possunt legata debere. Item cum dico inofficio sum videoz dicere testatorem non sane metis. ut. ff. de inoffi. testa. l. ii. z. l. ticia. z. de le. iij. l. patronus. §. si. z. consequenter nec heredem instituere nec legata relinquere posse. Idem.

Cum quid prohibetur prohibentur omnia que sequuntur ex illo.

De sunt regule que videtur equipollere per oia.
d Prima cum quid prohibetur z omne id per quod peruenitur ad illud vide prohibetur. ut. ff. de spo. l. oratio. z. de fideius. l. cum lex. C. de natural. lib. l. legem in fi. Secunda est cum quid prohibetur pibentur z omnia que sequuntur ex illo ut bit. z. C. de legi. l. non dubi um z tamen sunt omnino diuerse: quia prima loquitur de co sequentia pibitionis mediorum per que peruenitur ad extre mum. Secunda loquitur de psequentia pibitionis extremo rum que procedunt ex primo prohibito. Verbigratia d pri mo si prohibetur matrimoniu inter aliquas personas viden tur prohibita sponsalia per que peruenitur ad matrimoniu ut dicta. l. oratio. Item verbigratia de secundo prohibetur venditio fundi dotalis. ut in. l. rem in presenti. §. z. cum lex. z. insti. quibus. mo. alie. licet. in prin. Et ideo si vendatur z tra datur: traditio que ex venditione sequitur videtur prohibita z propter dominu non trāstetur. ut insti. quibus. mo. ali. licet. circa prin. Item prohibetur venditio ascripti sine gleba. z ideo si vendatur z tradatur traditio que ex venditione sequi tur videtur probita. Et propterea dominu non trāstetur ut C. de agrico. z. censu. quēadmodū. l. xi. Itē prohibetur alie natio rei ecclesiastice non seruata solennitate que a iure statu itur. §. de re. eccle. non alienan. z. C. de sacrosanc. eccle. l. iube mus. z. in aut. hoc ius porrectus. z. xij. qōe. ij. c. sine exceptōe Et ideo si venditur z tradatur dominium non transferit im mo ipse prelatus vel economus ad vendicandum admitti tur: ut dicta. l. iubemus. Sed contra primā regulā videtur ff. de ritu. nup. l. si quis officiu vbi licet matrimoniu sit pbi bitum non videntur esse prohibita sponsalia. per que perue nitur ad matrimoniu. sed dicas q aut causa prohibitionis matrimonij erat perpetua aut temporalis. Si perpetua vi dentur esse prohibita sponsalia. ut in. l. oratio. ff. de spons. Si temporalis non videntur esse pibita ut in. l. si quis offi cium. Cōtra secundā regulā videtur. ff. de fundo. do. l. pe. z. de vscap. l. cum iure predicti. vbi erat prohibita venditio fūdi dotalis z valebat. z tēme ex ea secuta traditōe postea dominu trāstetur irrevocabiliter. Sed dicas aut causa p bitionis durabat. z tunc habet locum hec regula. ut. C. de legi. l. non dubium. aut erat finita pura quia matrimonium erat solum z fundus desierat esse dotalis z cesserat lucro mariti. z tunc habent locum leges contrarie. Regula ergo debet intelligi causa prohibitionis durante: contraria vero causa prohibitionis cessante. Idem.

Pluralis locutio duorum numero est contenta.

Verbigratia si libertas seruo legetur per annos de biēnio intelligitur. ff. da manu. testa. l. libertas §. post annos. Item si promittitur vel legat post dies de duobus intelligitur. ut. ff. de verbo. sig. l. inter illam. §. illa legata. Item vbi requiritur numerus testi um sit certus non adicitur sufficienter duo. ut. ff. de testi. l. vbi numerus. Sed videtur q pluralis locutio requirat tria z nō sit cōtēta numero duoz ut. ff. de op. lega. l. i. Sed dici potest ut ibi per glo. nō. Itē contra videtur q sit cōtēta vno tantū z non requirat necessario duo: q si lego tibi Stichuz z Pamphilum sub conditione si mei erunt cum moriar z vnus tantum sit meus tempore mortis valet tantū in eo legatum. ut. ff. de condi. z. demo. l. falia. §. si. Sed ibi non dicit q plu ralis locutio sit vno contenta. sed dicit q geminat significati onem singularis. i. operat illud quod due singularitates diui

sum prolate. sicut patet. ff. de lega. iij. l. qui concubinam. §. si Stichus. z. C. de impu. z. ali. sub. l. quis. z. ff. si quis cau. l. si seruus. §. i. Idem.

Imputari non debet ei per quem non statim non faciat quod per eum fuerat faciendum.

Roprie procedit istius regule intellectus in con ditione potestatiua que pendeat ex facto lega tarij tantum vel heredis scripti vel alterius cui fuerat relicta. Nam si impediatur eam implere per casum nihilominus debetur relictum quia non stat per eum quominus faciat quod per eum fuerat faciendū. ut. ff. de condi. insti. l. que sub conditōe. §. quotiens. Item in ea que pendet ex facto illius cui ascribitur z alterius si impediatur per eum ex cuius facto pendeat. Sed si impediatur per ca sum in sua vel alterius persona contingentem relictū non de betur z tamen non stat per eum quo minus faciat qd per euz fuerat faciendum. ut. ff. de condi. z. demo. l. intestamento la. ij. z. l. nicio. §. si cum ante nuptias. z ideo melius procedit in conditione vere potestatiua. i. que pendet ex facto illius tan tum cui ascribit. Sed regule supradicte videtur multa obsta re. Primo quia iure cauetur q si legatum mihi relinquatur sub conditione que pendet ex facto meo z alterius z impedi or per casum in alterius persona contingentē legatum non debetur ut. ff. de condi. z. demon. l. in testamento. z. §. proxi me dictum est. Item si reliquitur mihi sub condi. si infra. x. dies ascendero capitolium z impediar quo minus ascendaz conditio non habetur pro impleta. l. dies quibus sui impe ditus non computentur. ut. ff. de condi. z. demon. l. quibus diebus. Preterea ut hec z alia contraria ad presentis regle materiam pertinentia soluantur distinguendū videtur: quia aut erat implendus modus aut implenda condicio. Proio casu siue impediatur per casum contingentē in personam meā siue contingentem in personam alterius pro impleta haberi debet. ut. ff. de lega. l. i. si fundum. per fideicom. §. iulianus. z. de le. ij. l. lucius. §. quisquis. Secundo casu aut erat con ditio potestatiua aut erat casualis aut erat mixta. Si potesta tiua aut pendeat ex facto meo tantū: aut ex meo z alterius Si ex meo tantū. aut impediatur per eum cuius intererat non impleri: aut impediatur per casum: aut per quendam tertium. Primo casu pro impleta debet haberi. ut. ff. co. l. iure civili z. de ver. ob. l. in executiōibus. §. si. z. de condi. z. demostra. l. iure civili. z. qñ dies lega. cedit. l. si post diem. §. itē si qua. Secundo casu idem qz pro impleta dz haberi si casu impe diatur. ut. ff. de condi. insti. l. que sub conditōe. §. quotiens. In tertio casu tenetur ille qui impediuit conditionē impleri. ut ff. ad. l. aquil. l. inde neracius. §. i. z. de cōdi. z. demon. l. quib⁹ diebus in prin. Sed si ex meo z alterius: aut ipediatur per me aut per eū ex cuius facto pendeat: aut per casum. Primo casu non habebit pro impleta. Secūdo pro impleta habet. Tertio casu aut erat padio adiecta in fauorē meū aut illius in cuius personā contingit casus aut vtriusqz: aut dubitatur Primo casu habet pro impleta. Secundo videtur deficere z ideo non bētur pro impleta. Tertio quādo vtriusqz si ipediatur per casum in alterius personā contingentē non habetur pro impleta. Quarto quando dubitatur psumitur in fauorem illius cui aliquid erat sub conditione ascriptum. z ideo casus in alterius personā contingens nocet. ut probatur. C. de insti. z. substi. que sub cōditione. l. i. z. ff. de condi. z. demon. l. ticio §. ante nuptias. z. §. se. z. l. intestamento. z. de adimen. lega. l. scio in prin. z. l. menia in prin. z. de ali. lega. l. gatio. §. i. z. de condi. z. demon. l. illi. Sed si erat casualis conditio expectat euentus conditionis. Licet enim impediatur impleri per ca sum non habebitur pro impleta. ut. C. de caducis tollendis l. i. §. si ante. z. nō. ff. de condi. z. demon. in rubrica. Si mi xta dicendum est q mixta psumitur duobus modis. Nā in vno casu dicitur mixta que pendet ex facto meo z ex casu z in illa seruatur idem quod in casuali. ut nō. ff. de condici. z. demon. in rubrica. Alio modo dicitur mixta q pendet ex fa cto meo z alterius z in illa quid iuris structur ut dictum est supra. Idem.

Accessorium naturā sequi cōgruit principalis.

Ialiciu pceditur gratia z executores ventur sic non finitur gratia morte cōcedētis ita nec finit executor officium qz accessorium naturā seg cōgruit principalis: vt. s. de offi. dele. si sup gratia li. vi. Et videtur hec regula obtinere siue tractatur d pncipi ali inducēdo siue tollēdo siue cōfirmādo. De inducēdo pbatur in dicto. c. si super gratia. de tollēdo. pbatur. ff. de penul. lega. l. iij. z de pecul. lega. l. prima. ij. iij. z de fūdo instruc. z instru. lega. l. fundi. z de eo qz cer. lo. l. centū capue. s. si. z. C. de vfuris. l. eos z in regula iuris ciuili l. cū in prin. De cōfirmādo in pzeallegatō. c. si sup gratia. Obstat tñ videtur. ff. de eo qz cer. lo. l. centum capue. z. l. si. vbi acces forium naturā nō sequitur principalis. Sed dic qz aut in ac cessorio reperit pmissio vel dispositio specialis aut nō. Pri mo casu habet locum cōtraria. Secūdo habet locuz regula z cōcordantie regulā cōfirmantes. Eodem mō respōderi pōt ad. l. siut fundū. de fundo instructo z instru. lega. Et ra tio est qz pmissio z dispositio specialis derogat illi qz virtu te iuris vel significatione verborū intelligebatur inclusa: vt de pactis conuen. l. si. z de vulgari z pupillari substitutione l. coheredi. s. qui patrem Idem.

Qui tacet cōsentire videtur.

fallibiliter locuz bz regula in illis qui pceden do poterant impedire qd agebatur vt. s. d. accu. c. ij. li. vi. Nam ibi poterant impedire ne ad inq sitionē pcederetur infamia nō pcedente. z iō si ptesens fuit z tacuit z nō impeduit cōsentisse videt z ppre rea frustra. postea nititur infirmare idem in patre quo pre sente filius creatur decurio: nā si non cōtradicat cōsentire vi detur: vt. ff. ad municip. l. quonens z d. decur. l. honores. s. pater. Idē in fideiussoze a tutore nominato qui patit nomē suū scribi in actis z nō cōtradicat qd videtur cōsentire z per sollēne stipulationē se obligare: vt. ff. d. fideius. tu. l. iij. s. ult. idem i eo qui se ptesente rezūam patit obligari z nō contra dicit qz cōsentire videtur: vt. ff. de pigno. l. fideiussoz. s. paf Idem in ea filia qua ptesente z non cōtradicere cū cām con tradicenti haberet pater experit de dote. qz cōsentire vide tur. ff. soluto matrimo. l. ij. s. volūtares. Idē generalit i quo cunqz qui patitur alius experiri de iure ad se pertinēte vt pz per plura exempla: vt. ff. de re idi. l. sepe Sed cōtra videt ff. de fur. l. qui vas. s. vetare. Sed ibi ptradicens forte nō poterat impedire z iō pro cōsentiente nō habetur: vt. ff. de le. ij. l. ticia. s. lucia z ff. de pigno. act. l. gaus z ibi nō. z in. l. pzealle. sepe de re iudi. Pzterea contra regulā videt ap te. ff. de reg. in. l. iure aut z de arbitris. l. si cuncti vbi ptesens non videtur cōsentire lz ptradicens poterat impedire. Sz dici pōt qz aut agitur de pzeudicio generando ptesenti z ta centi aut alteri extra personā ptesentis z tacentis. Primo casu habet locum regula scdō pna sicut pz per simile in per sona tutoris qui lz ptesens sit hys qz cūz pupillo aguntur nō videtur ppter cōsentire nec auctoritatem ptebere nisi expresse loquat. ff. de auc. tu. l. i. in fi. z. l. ij. z. l. iij. Item con traria videtur regula que immediate subicitur. si qui tacet z sed solues vt ibi. Idem.

Is qui tacet non fatetur: sed nec vtiqz negare videtur.

Vo dicit primo qz ille qui tacet si videtur fateri Secūdo qz ille qui tacet si videtur negare. ratio aut regule ē qz tacere est medium inter illa duo extrema z expresse cōsentium z expresse cō traditionē huius aut exemplū proprie colligitur. ff. d. tribu. l. i. s. scientiam. nam vbi dñs expresse cōsentit ptebibus fuit teneatur in solidū vt ibi vbi cōtradicat teneatur de peculio z d ducit qz sibi debetur. ff. de pecu. si quis seruū. s. enā z. l. quo tiens: sed vbi tacet z nō cōsentit nec cōtradicat z eo sciente contrahitur. z eligitur quedā media via. qz teneatur tribuo z concurrat vna cum alijs creditoribus vt in pzealle. l. i. l.

scientiaz. Sed videtur hec regula directe cōtraria pcedēti. z ideo solent aliqui dicere maxime. ff. de procur. l. filius. s. inuitus quia vbi tractatur de aliquo obligando taciturnitas non operatur cōsentū vt dicto. s. inuitus z hoc fallit ppter fauorem pu. in patre quo ptesente z tacente filius creatur d curio: vt. ff. ad municip. l. ij. z de decur. l. honores. s. si. Itē fallit fauore pupilli i fideiussoze tutoris qui patit nomē suū scribi vt. ff. de fideius. tu. l. iij. z. s. vlti. Sed vbi agitur de ali quo pzeudicio vel exceptione qui tacet cōsentire videtur vt in regula pcedēti. l. qui milli. si posse. l. sup seruus de epis. z ela. auten. si seruus z. ff. de pig. l. fideius. s. pater tamē cō tra pzedictam solutionē ē. ff. de fur. l. qui vas. s. vetare vbi tractatur de exceptione paranda z in qui tacet pinde habe retur ac si nō cōsentiret. Item ob. per eundem modū ff. de le. ij. l. ticia. s. lucia. z de pig. ac. l. gaus. Adodo cōuenient circa scdm articulum. i. vbi tractatur de exceptione parāda vel pzeudicio dicendū est sicut cauetur ista regula iuris. s. qz qui tacet nō videtur cōsentire nec etiā cōtradicere qz ta cere est medium inter cōsentium z cōtraditionē. Sed ali quando illud mediū fuerit effectū vñ extremozū aliquan do alterius. nam si cōtradicēdo poterat impedire tunc tace re assimulatur cōsentui: vt. o. l. fideiussoz. s. pater. s. vbi cō tradicendo nō poterat impedire tunc tacere assimulatur cō traditioni: vt. l. gaus z. l. ticia. s. lucia z de re iudi. sepe. Et hec vera sunt vbi non pprie inueniret effectū dispositionis mediū ita qz distinguatur a dispositioe cuiuslibet extremoz. Sed vbi est inuenire tunc mediū non trahitur ad extrema i. tacere non trahitur ad cōsentium vel cōtraditionē. s. qua dam via media disponitur: vt pz in dicta. l. i. s. scientiaz. ff. de tribu. z hoc casu pprie intelligitur hec regula z eius exēplū.

Idem.

Inspicimus in obscuris qd ē veresimili? vel qd plerūqz fieri consuevit.

In hac regula cōtinetur certitudo z declaratio eius qd est obscure. platum qd percipitur dupli citer. Itaqz primo ex verisimilitudine. verbi grā vendo tibi libzū p. x. z ego venditor dico me cō sensisse de. x. libris turon. z ta emptor de. x. libris pufinozū sensisse te dicis. Dubitatur de qua pecunia videatur actus z dicitur qz primo inspicere debemus id qd est verisimili? nā si libra valet. x. libras turonē. actum videatur verisimiliter de turonen. si decem pufinozū tunc videatur actus de pcrusi nis. Sed si coia extimano libere mediū teneat ita qz nō ap parebat cui esset. primoz tūc sequimur pfectudine regiōis vt hic z. ff. e. l. semp in stipulationibus z ad idē. ff. de re du. l. i. z. l. vtrum. s. quelitū z ad trebel. l. quonens. Itēz si lego ti bi. x. z nō apparet de qua pecūia senserim inspicimus qd est verisimilius z ex vicinitate scripturarū pcedentiū vel se quētiū: vt. ff. de le. i. si seruus pluriū. s. si. z de testa. l. bere des palam. s. sed z si notā z de here. inst. l. qui nō militabat s. lucio. Sz ptra regulā videtur. s. e. c. in obscuris vbi di cit qz in obscuris minimū est sequendū dicendū ē qz illa se cūdi istā intelligitur. qz sequimur qd ē minimū i obscuris. i. vbi qd est verisimilis non apparet vt ibi dixi. Quid igitur fm intellectū scripturarū obscuritatem cōtinentiū hic seruā dus videt: qz primo sequimur voluntatē si d ea potest appa rere: vt. ff. de condi. z demon. l. pater i prin z. s. cōditionēz z verba de reb. du. l. in ambigua. z. C. de libe. pze. l. iij. In se cundo sequitur id qd est verisimile vt hic z. ff. e. l. semp in stipulationibus z de re du. l. cum in testamē. z de le. i. l. cum res. ij. respōsō. Verisimilitudo aut percipitur aliquando ex pparatione rerum adinuicē vt ex comparatione rei ad pciū vt dictum ē superius in exēplo. z. ff. de re du. l. i. z. l. vtrum. s. cum quidam. Aliquando ex vicinitate scripturarū vt dicta l. si seruus pluriū in fi. aliquādo ex dignitate psonarū: vt ff. de au. z. ar. le. l. ticia. s. scia z de alimen. le. l. cū alimēta. ali quando ex caritate z necessitate psonarū vt dicta. l. si seruus s. si. aliquādo ex pfectudine loquimur regiōis. aliquādo ex pfectudine loquēti vt dicta. l. si seruū pluriū z hic i fine istū re gule. Tertio vbi verisimilius nō apparet recurritur ad pro priāz significationem verborum: vt. ff. de le. iij. l. non aliter.

Accessorium. na. cō pñ.
Dm. ra. cōsent. iij.
Is qz tacet nō fa.
Inspiciamus Tobia. qz ē uerū.
Si qz succedit iustia.
psumus igno. i. i. scdm. nō

Quarto si verborum significatio non est certa sequimur quod est minimum ut. s. e. i. obscuris. et de. l. i. si ita scriptum et. l. apud ul. s. seio. et de. l. iij. l. nūmīs et. l. g. cōcubinā. s. cū ita. Quid si non apparet quod sit minimum iudicatur non valere ut. ff. de te sta. tutel. l. dno sunt ticij et de re. du. l. si fuerit et. l. si quis de plurib⁹ et de manu. te. l. cum ex pluribus. Idem.

Si quis succedit ius alteri⁹ co iure quo ille uti debebit.

De iure agendi et de iure excipiedi loquitur regula. et probatur. ff. e. l. inuius. s. plerūq; et i. successe ymuerfali procedit p omnia pprie tā actiue q̄ passiuē. Actiue q̄ ius agendi qd̄ ppetebat defuncto: siue erat reale siue psonale siue mixtūz siue i rē scri ptūz competū heredi passiuē q̄ ius agendi qd̄ compete bat p defunctūz ppetit cōtra heredē ut in. de. perpe. et tēp. circa prim. Item ius excipendi qd̄ ppetebat defuncto competit he redi et ecōtra qd̄ compete bat cōtra defunctū cōpetit ptra heredem et iō ad regule declarationēz et eorū que dicta sunt pro regula exponenda. Dicendū est q̄ quidā dicunt successe fores ymuerfales ut heredes bonoz possēsores et ex trebel. successeores et isti appellantur pproprie successeores iuris q̄ in ius ymuerfū qd̄ defunctus habuit succedūt. ff. de heredi. insti. l. quotiēs. s. heredes et colligūt de ybo. sig. l. mibi. Qui dam vero dicunt successeores singulares ut emptores singu lariū rerūz et donatarij et legatarij et isti appellāt pproprie suc cesseores in rē. q̄ si i ius ymuerfū s̄ in ius singulare succedūt ut. ff. de eden. l. quedā. s. hys aut et de iure iuran. l. etiā si i rez et quorum le. l. i. s. illud tendēdum. Hys premis sic dicēdū ē q̄ ius agēdi qd̄ cōpetebat defuncto cōpetit ymuerfali successe fori et ecōtra qd̄ cōpetebat cōtra defunctūz cōpetit cōtra he redem ymuerfale successeore. Itēz ius excipendi qd̄ cōpete bat contra defunctūz cōtra heredem cōpetit. in singulari aut successeore dicendū est q̄ ius excipendi transit ipso iure i sin gulare successeorem ut. ff. de cōtraben. emp. l. dolia. s. cūz et de iure iuran. l. etiā si in rez et de here. ven. l. emptori. et de ex cep. rei. ven. l. si in prin. et de ex. rei iud. l. si a te. s. iul. et. l. si ma ter. s. itē iul. et de rugu. iuris. l. inuitus. s. plerūq;. Item con tra singularem successeorē sunt ipso iure ut. ff. cōidi. l. i. hoc iudiciū. s. si inter socios et p socio. l. idemq; in fi. et de pigno. l. si superatus in fine. et de except. rei iud. l. exceptio et hoc est intelligendū de iure excipendi coherente rei. In iure autēz excipiedi coherēte psonē distinguitur q̄ si successeor singula ris habeat titulū lucratiuū vel quasi obstat. s. ibi exceptio q̄ obstat actori. Sed si habeat titulū nō lucratiuū. tunc nō ob stat nisi vteretur accessiōe ex psonā actoris ut. ff. de excep. l. si in rem legatam et de doli excep. l. apud celluz. s. de aucto ris. s. si cūz legitima. et. s. si quis aut. et. s. auctoris. ius autē agēdi mere psonale si trāsīt ad singularem successeorē sine cessiōe ne ut. ff. de pecul. l. quis ergo in fi. et usufruct. quemadmodū cauat. l. omnes aut casus. s. si heres et de contraben. emp. l. qd̄ sepe. s. si res et de edi. e. l. sciendū. s. deinde et de pec. le. l. peculio: de verbo. signi. l. sciendū. s. vltimo. Itēz nec cō tra successeorē singulare ut. ff. de eden. l. quedā. s. is aut et ad trebell. l. i. s. si. heres. l. de act. et ob. l. cum ius personale in rem scriptū transit in singularem successeorē sine cessiōe ut. ff. de aqua plu. arcē. l. si tertius. s. si quis pri⁹ et de iti. actuz pziua. l. apparet. s. i. et. l. se. Itē cōtra singulare ut. ff. de aqua plu. ar. l. emptor. et. l. post venditiōē et. l. apparet. s. i. et quo rum le. l. i. s. aliud. Sed opponitur q̄ successeor nō vtiat eodē iure quo vtitur ille in cuius locum succedit ut p̄z in muliere que pziuiligiata est in psonali de dote et tamē heres ei⁹ extra neus nō vtitur eodē pziuilegio ut. l. d. pziuile. do. l. vnica et qui po. in pig. ba. l. si. s. exceptis. Item p̄z in extraneo here de mariti ut. ff. so. matr. l. maritum et. l. se. et de re iu. l. sciē dum. Sed dic q̄ aut id erat coherēs psonē et in fauorem per sone inductum. aut erat coherens rei vel cause. nam p̄mo casu regula non pcedit. Secūdo et tertio habet locū simpli citer: ut. ff. e. l. pziuilegia et. l. i. orōmib⁹. et distinctūz ē plene. s. e. pziuilegiū. Itē opponitur de act. iniuriarum q̄ successeori etiam ymuerfali non datur ut. ff. de iniyr. l. iniuriarū. S̄z dic q̄ aut actiones sūt prodite ad vindictā aut ad psecutiōē rei

ut pene. P̄mo casu non transiunt ad heredes lite nō p̄f. ut in dicta. l. iniuriā et ad. l. fal. l. penales et de colla. bo. l. cū mancipia. s. emancipati. Secūdo transiunt ad heredes si cōti net rei psecutiōē. Itē contra heredes: ut. ff. d. act. et ob. l. i. honorarijs. s. si continēt psecutiōem pene idem per omnia quantum ad heredes actorisq; transiunt ad eos ut isti. de p. pe. et tēp. act. s. s. heredibus. In heredibus autē rei distingui tur. Nam si pena debetur ex cōtractu transit ad heredes: ut ff. d. nau. se. l. si. d. verbo. ob. l. ad diē et nō. ff. d. pziua. delict. l. i. i. prin. Si aut debetur ex delicto tē si transit contra heredem nisi lite cōtes. herede cū deliquēte ut. ff. d. accu. l. ex iudiciōz s. si. et d. reg. iu. l. sciēti et. l. penalia et. l. ex delict. defunct. iquā tum heredes conueni. l. i. Queri autem possit an exceptio ex cōmunicatiōis que obstat actori possit opponi singula ri successeori ut donatario ut legatario ut emptori et videtur q̄ sic p verba generalia huius regule: ut. ff. e. l. qui i ius. et. l. i. hys. s. non debeo. et. l. inuitus. s. plerūq;. contra q̄ non i. l. apud cellum. s. d. actoris. et. s. sicut legitima. Adibi autēz vī detur q̄ cū exceptio ex cōmunicatiōis psonē coheret et nō rei. Quod aut successeor singularis habet titulū lucratiuū vel quasi et tunc obstat: aut habet titulū non lucratiuū nec quasi et tunc non obstat ut. d. l. apud cellum. s. si quis autem ex causa legati. et. i. s. d. auctoris. et. s. sicut legitima. Itē que ri potest an exceptio cōpensatiōis que obstat veditōri pos sit opponi emptori. Et questionem hanc mouent glo. iuris ciuilis. ff. de proc. si quis in rem suam si non determinat. Et ideo p̄ma facie videtur dicēdum q̄ non possit opponi cūz nō habeat titulū non lucratiuū ut dicto. s. d. auctoris. et. s. sicut legitima. Contra videtur q̄ possit opponi: ut. ff. d. ex cep. rei ven. l. si. et cōmuni. l. in hoc iudiciū et. s. si inter so cios. et pro socio. l. idemq;. s. sed sane. Adibi autēz vide tur q̄ possit opponi q̄ omnis exceptio coherēs rei que po terat opponi veditōri potest opponi etiam emptori ut dicta l. si. ff. de excep. rei ven. et dicta l. in hoc iudiciū. et. l. idemq;. Quod autem exceptio cōpensatiōis rei choereat sic ostē ditur iure cauetur q̄ exceptiones psonē choerentes nō cō petunt fideiussoribus ex psona rei sed coherēs rei cōpe tit. ff. d. excep. l. exceptiones que psonē i prin et. s. rei vero sed exceptio cōpensatiōis ex psona rei datur fideiussori ut. ff. de cōpensat. l. si quid. ergo sequitur q̄ rei choereat et p p̄erea possit emptori opponi. Idem.

Presumitur ignorantia ubi scientia non probatur.

Item hec regula generaliter loquat restringēda est tamē ad ignorantia facti ut patet p exempla. P̄mum exēplum poni potest in curatore q̄ presumitur se ignorasse tutorē datum ut. ff. d. ad mini. tu. l. hec autem. Secūduz patet q̄ psumitur defunctū ignorasse rem quam legauit esse alienam ut obligatam: ut. ff. de proba. l. verius. Item in dominio cuius seruus militias suscepit. q̄ psumitur ignorasse ut. C. qui mili. non posse. l. su per seruus. que exempla omnia pertinent ad ignorantiam fa cti. In iure autē non presumitur ignorantia nec etiā tollerā ut. l. de iuris. et facti ignorantia. s. constitutiones et de leg. l. leges sacratissime. et. ff. ad. l. corne d. fal. l. diu⁹ circa prin. et s. c. ignorantia. Sed opponitur et videtur q̄ presumitur scientia etiam in facto. quia si defunctus sciuit rem alienam et heres presumitur scire re alienā: ut. ff. de dīst. et tem. p̄e. l. cum heres. et de publi. l. si ego. s. paratus sed ibi p̄cessit scientia rei aliene in psona defuncti que continuata videt in psona heredis cum psonam defuncti representet i autē. de iure iuran. amo. p̄feti. Sed contra hoc ē aperte. s. e. cūz quis et. ff. e. qui in alterius sed dicas q̄ aut heres cōtēdit p allegatiōem ignorantie lucrum capiare aut dānum vitare P̄mo casu presumitur scientia defuncti continuata in p̄so na heredis ut dicta l. cum heres. et dico. s. paratus. Secū do non psumitur. ut. s. e. cūz quis et. ff. e. qui in alterius. vlti mo distingui possit. Aut allegatur ignorantia facti aut iuris. Et si facti. aut p̄prij. aut aliem. Et si p̄prij. aut proximi aut duduz remoti. Si aliem aut duduz extranei. aut defuncti in cuius locum succedit. Et si defuncti. aut certat de damno

Locupletari nō dicitur aliquis cū alterius iniuria vñ iactura

In penis benignior est interpretatio facienda:

hoc responsum ē. s. e. c. odia. Item opponitur qz si vulnere
aliquem lz non occidā p̄sumitur in dubio q̄ habuit animū
occidendi si cōtrarium nō probatur. C. de inur. l. si non cō
uicij. ergo non interpretamur in benigniorem partem. i. caz
que inducat euersionem pene. Item si certū est plures fuisse
se in delinquendi actu. nec apparet quis eorū deliquit nō
interpretamur in partem benigniōrē qz dicimus omnes pu
niri debere. vt. ff. ad. l. aquil. itez mella. s. sed si plures z nō.
ad. l. cor. de sic. l. si in rixa. C. ad. l. iul. de vi. l. quoniam multa
facinorosa. ergo videtur regula falsa. Sed distinguendū est si
certū plene distinctum fuit s. e. c. in obscura. qz si incertum ē
vtrum delictum fuerit cōmissum. regula locum habet. qz in
interpretamur minus cōmissum z propterea minorem penā
imponendā: vt dicta. l. si p̄ses. z. l. penul. Sed vbi certū ē
delictū z certa oblii q̄titas. animus vero delinquētis incertus.
Item vbi certum delictum z certa qualitas sed incerta p̄so
na regula locum nō habet vt latius est ostensum. s. eodēz in
obscuris.

Idem.

Actus legitimi conditionē nō recipiunt neq; diem.

d **I**ntuntur act^o legitimi omnes quocūq; iuris scri
pti parte inueniri. iuris autē scripti partes sunt.
vij. v3 lex plebiscita / senatusconsulta / decreta pri
cipum / responsa prudentium / magistratū edi
cta vt insti. de iure naturali. §. constat. ff. de iusti. z iu. l. ius at
Exēplū autē regule p̄babitur p̄m pōt i electōibz z postula
tōibz q̄ si legitimi actus. z iō neq; elictio neq; postulatō pōt
sub cōdi. fieri z si fiat pro nō facta habetur. vt. §. de elect. c. i.
electionibus. li. vj. Itēz i datione tutoris a iudice facta q̄ nō
recipit cōditionem exp̄ssam z si adijciat reddit dationem
inutilem. ff. de tutelis. l. muto. §. si subconditione. Itē i emā
cipatione quā si dico emancipo filiūz meū sub cōditione si
impator in italiā venerit vel si dominus noster de vrbe rece
dat emancipatio nulla ē. Itē in aditōe hereditatis qz si dico
adq; hereditatē sub p̄ditione si nauis ex asia vēiet p̄ditio nul
la est. vt. ff. de acqui. here. l. eum. §. vlti. Itē in tutoris aucto
ritate qz si dicat tutor p̄stato auctoritate pupillo si ticius ascē
derit capitoliū auctorizatis ip̄soli nulla ē. vt. ff. de auctori.
tu. l. z si condiciōalis z probantur p̄ ordinem ista omnia. ff.
e. l. actus legitimi vbi dicitur eadē regula poni. Sz si hec re
gula vera ē qz actus legitimi cōditionē nō recipiāt. ergo em
ptio z v̄ditio que est actus legitimus nō recipit p̄ditionēz
qđ falsūz est. vt insti. de cōtrahen. empt. §. emptio. ff. de i diē
adiec. l. ij. z. de peri. z com. rci v̄l. l. necessario z p̄ emptore.
l. ij. §. si sub p̄ditōe. Itē locatio z cōductio est actus legiti
mus ergo nō recipit cōditionē. Itē societas mandatū stipu
latio z certi cōtractus sunt actus legitimi. ergo nō recipiunt
p̄ditionē: vel diem in quo tñ falsum ē vt p̄ infinita iura. p̄bať
Itē heredis institutio est legitimus actus. ergo nō recipit
cōditionē qđ tamē est falsū. Is enī nō recipiat diē certā. vt. ff.
de here. insti. l. hereditas z insti. de herede. insti. §. heres in
diem. tñ bene recipit p̄ditionē z diem icertāz. vt. ff. de here.
insti. l. si quis institutur. z. l. sub p̄ditione. z. l. qui filio. z. l.
de here. insti. extraneuz. ratio autē quare recipiat p̄ditionem
z diem icertum ē apta. qđ illud qđ nō recipit diuisionē in par
tes i se nec recipit diuisionē i p̄tes temporū z econtra. vt. ff.
de re. mili. l. mil. z ita heredē. §. z qz dixim⁹ z de v̄suf. l. v̄sū
fructū z ab initio. Sed institutio heredis nō recipit diuisiō
nem i se. qz nō potest aliquis pro pre testatus decedere. Im
mo causa testati trahit ad se causāz intestati. vt. ff. e. l. ius no
strum. z iō testat si p̄ certa tēporis parte institutio tēporis
valet enā p̄ toto tēpore. z limitatio tēporis habet p̄ non ad
iecta vt dicta. l. hereditas. §. in diē. Sz vbi testatur sub con
ditioe vel i diē icertā. euētus cōditiois z diē icerte q̄ p̄ditio
ni assimilatur. trahitur ad tēpus retro. vt. ff. p̄ test. mil. l. qđ
dicitur. Et iō nō videt p̄ parte intestatus. sz existēt p̄ditioe
videt i totū testatus ea dehiēre i totū intestatū. videt ergo
qz istud. c. corrigat oēs. ll. z canones i quibus caueť in legiti
mis actibus posse adijci dicit. z diem. Sz dicendū videt qz
p̄p̄tū ē z expedit iura v̄rib⁹ p̄cordare. vt. §. de elici. c. cuz
expediat li. vj. l. de i. off. do. l. ymca. z qz iurū correctōes

Locuplet. nō. dī. ē. tū. l. r. p. m.
Inpēnō. bēn. g. n. o. r. ē. i. n. n. e. f. r.
A. e. g. l. e. g. c. o. n. v. e. n. e. c. d. i.
S. e. t. d. e. o. J. e. h. o. r. a. H. o. p. s. t. a. n. i. p. e. d. r.
C. u. i. h. e. e. r. q. u. e. p. u. n. d. i. m. p. o. z. e. r. e. p. o.

Semel oco dedicatū non ē ad humanos v̄sus transferē
dum v̄terius.

Nō prestat impedimentū qđ de iure nō sortitur effectum:

Idem.
Cui licet qđ est plus lz vtiqz qđ est minus.

¶ Iacet patri occidere adulterū cū filia cōprehensū
 ⁊ iō licebit q̄ est minus. i. adulterū cū filia cōpre
 hensū cōsumelias efficerē. vt bic. ⁊. ff. de adul. l.
 nec in ea. s. ius occidendi. ¶ Itez p̄r facere iudex
 qđ ē plus. i. iuramentū in lūe deferre actori. ⁊ iō d̄z posse qđ

Qui prior est tempore potior est in iure.

Immo primo impetrauit in ecclesia bon. alius
secundo. et secundus primo litteras presentauerit
primus deesse potior. quia qui prior est tempore im
petrationis potior est in iure beneficii consequen
di. ut. s. de rescrip. c. si pro te. et c. tibi qui regulam. li. vi. Sz
contra videtur. e. ti. de rescrip. c. si. pro te. c. duobus vbi g
scdo impetrauit pferatur prior. Sed dicendum videtur. qd aut
vtraq; ipetratio est simplex et altera sub conditione si ad id epi
scopi et capituli consensu accederet. Primo casu aut appet
de ordine ipetratiois aut no. Si appet pferatur ille q primo
impetrauit ut palle. c. Sz si de ordine non appet tunc sub di
stingue. qd aut mandauit ymi puideri et alteri canonicatu co
cessit. aut canonicatu pcessit vtrig; aut neutri. Primo casu
pferatur is cui canonicatu pcessit. Secundo pferatur is qui pri
mo litteras impetrauit. Si abo simul i pscniado pcurrit il
le pferatur que eligere voluerint illi vel maior pars illoz ad
quos spectat canonicorum receptio et pbendaru collatio ut in
c. duobus. Sz si prima ipetratio pditionalis sit scda simplex
Si fiat ante existentia pditionis prime secuda simplex pfer
ut dicto. c. si. pte. Sed videtur q existente pditione prime co
ditionalis debet pferri quali existentia pditionis trahatur
ad tps coeccessiois. ut. ff. qui po. in pigno. ba. l. potior. et d. pe
ricu. et com. rei ven. l. qd si pendere. Quidam dicunt q. c. si. pte
sic p ius coe qd nihil e. Immo dicendum e q ille leges loquit
et intelligi debet vbi non erat i potate pbenitis. Primo sub co
ditione scdo pure vo renouare pnti pditionales In pposito
aut sumus pontifex poterat pditionale renouare. et io mltro
fortius potuit p secuda pura derogare. ut. s. c. l. 3. et p. ff. g
po. i pigno. ba. l. i. et l. g balnei i prin. et. s. i. et l. potior i prin.
Itē pz i albo decurionu et psulu na qui prior e tpe potior
est in iure ferendaru snari et faciedae electionu ceteris par
tibus. ut. ff. de albo scribe. l. i. et l. j. et. iij. l. de cosul. l. i. l. i. xij.
Itē poni possit exēplū regule i creditoribus qbus res sunt
obligae. na q prior e tpe et. ff. g pot. i pigno. ba. l. potior. et
l. credito. et. l. g po. l. si fundū. Sz ad hoc videtur obstar. ff.

Qui sentit onus sentire dicitur et comodum et contra.
In re cor me. e. p. p. p.
Contra e. q. lege. H. o. est. obli.
Dolo facit.

de vi. cre. l. privilegia nō ex tpe sed ex causa donatiōis. qre
distinguentū ē plenius. Aut oēs creditores pretendunt pri
vilegiū reale. aut psonale oēs. aut quidā. quidā reale. quidā
psonale. aut quidā psonale. alij nullū. Primo casu quādo
oēs pretendūt reale. Aut cōventionale oēs. aut oēs psonaliū.
aut quidā psonaliū. quidā cōventionale. et si oēs psonaliū
vel quāsi aut omnes expresse aut omnes tacite. aut qui
dam expresse quidam tacite. et si omnes expresse. aut
eiusdē temporis. aut diuersorū. Si eiusdē tēpis. si qdē simul
et codez actu vtriq; sit obligata res admittitur vnusquisq;
pro parte dimidia si se pati nec appeat cui primo ē extraneū
possessorē potior erit cōditio possessoris. vt. l. si fundū. §. si
duo. ff. de p. Si diuersorū et nota regulā et instantiā a regula
regula est qui potior ē. ff. qui po. in pig. ba. l. potior et. C. e.
ti. qui po. l. si fundū instantis est inuenire i mutuatē i refectiōe.
vt. i. autē. de equali. do. §. h. §. psequenti colla. vij. et. ff. qui
po. in pig. ba. l. iterdū. Item i negante se possidere q po
sica conuictis pcedit hypotheca. vt. C. qui po. in pig. ba.
autē. item possessor. Itē fallit i eo cuius pecunia res emi
t expresse obligatur. vt. C. qui po. in pig. ba. l. licet.
Itē fallit i muliere que pferit prioribus habentibus tacitas
vt. C. qui po. in pig. ba. l. asiduis. Itē fallit i eo de cui
pecunia milita emi. vt. l. de pig. l. si. et aut. q optinet. Itē
in habēte hypotheca ex istrumēto priuato manu triū testū
signato vt si agat aduersus cū qui nō hz istrumētū simile vel
publicū. vt. C. qui po. in pig. ba. l. scripturas. Itē fallit
in fisco agēte ex causa principali. vt. C. i quibus causis pig.
vel hypotheca pbat. l. satis. Itē in agente functaria. vt. l.
ac si quis. §. si colonus. ff. de relig. et sup. fu. et. l. ipensa et ibi
nō. Itē in vendēte pignus pteorū et habente causā similem
qui nō pferit hz cū posteriore cōcurrit. vt. l. is cui. §. q prior
ff. vt in pos. le. Si oēs tacitū similiter dic referre eiusdē tem
poris vel diuersorū. et si eiusdē nō referre eodē vel diuersis
actibus. Si non appareat cui primo. nā sp inter se melior erit
cōditio possidentis ē extraneū occupātem. et si oēs simul ad
agendum concurrunt admittuntur vnusquisq; p parte. vt
ff. de sal. interd. l. i. §. si cōdus. et. l. si. et. ff. de pig. ba. l. si de
bitor. Si diuersorū tēporū tūc qui potior ē. vt hic ff. q po. i
pigno. ba. l. insula cū similibus. Si quidā expresse et qui
dam tacitū aut eiusdē tēporis aut diuersorū. Et si diuersorū.
aut pcedit tacita et sequitur expssa. aut pcedit expssa et se
quitur tacita. Si pcedit tacita et sequit expssa pferit taci
ta etiā fisco. vt. l. re. alie. geren. l. i. ij. respon. §. glo. circa f. f.
cū dubitet. ff. qui po. i pigno. ba. l. si pignus. si pcedit
expssam et sequit tacita certus ē pferri expssa. vt. ff. qui
po. in pignore ba. l. ticius i prin. et. §. negociator. et. l. codē
l. si fundū et de remis. pigno. l. si ignorare. Si eiusdē tēporis
videtur idē est qn vterq; pferit tacitā vel vterq; expssam
eiusdē tēporis. q tacita et expssa paribus passibus abulāt
vt ex predictis apparet. q mutās i refectiōe pferit habenti
expssa sicut habenti tacitā. Preterea illud est speciale cu
ius pparitū generale. vt in au. e. de non alie. §. vt aut lex. Sz
speciale ē in muliere que pferit habentibus tacitā tantū
et sic in eo casu speciali fortior ē expssa q tacita ergo alias
regulariter pares sunt. Si oēs pteorū. aut sūt oēs eiusdē
tituli. aut oēs ex ptractu. aut oēs ex cā legati. vel oēs ex cau
sa dāni infecti et tūc nō pōt peruenire ex tpe. vt. ff. de dāno in
fecto. l. si finita. §. si plures. et. §. iul. et. l. pteor. §. eius rei. et. l.
de bonis auct. in. pos. l. vlti. et. ff. de bonis auct. iud. pos. l. cū
vnu. et. ff. vt in pos. leg. l. is cui. §. qui prior. aut diuersorū
et tūc qui prior est tempore potior est in iure. vt. C. qui po.
in pignore habentur. l. si decreto et dicta. l. is cui. §. post q;
rei. si quidam pteorū et quidam cōventionale tūc qui
prior est tempore et. vt. ff. qui po. in pignore habentur. lege.
sed et iure. C. vt in pos. leg. l. l. si post q;. Secūdo casu quan
do oēs psonale. aut sūt eiusdē tituli aut diuersorū. si eiusdē
regulariter pcurrūt nō inspecta prioritate vel posterioritate tē
poris. vt. ff. de pri. credi. l. si privilegia. ij. respon. et de pen.
l. si hominē. §. quotiens. fallit in duabus cōnibus ab eadem
substantia debitis in quibus qui prior est i tpe potior est i iu
re. C. qui pōt in pig. ba. l. asiduis. §. si. Item fallit i fisco
ff. de priu. cre. l. q quis. Si diuersorū si quidē sunt paria pri

uilegia cōcurrunt. si disparia magis privilegiati pferuntur
vt dicta. l. privilegia. l. respon. ff. de pri. credi. l. si renti. §.
in bonis. In tertio casu qn quidā reale et quidā psonale reale
pferuntur. vt in. l. eos. C. qui po. in pigno. ba. l. et. ff. de pact.
l. rescriptū circa prin. In quarto casu qn quidā psonale. alij
nullū pferuntur privilegiati. vt. ff. q cum co. l. sed an hic et
de peculio. l. ex facto. §. si. et de priu. cre. l. ij. et. l. renti. §. co
rū ratio. et de ces. bono. l. i. et. ij. i quinto qn oēs nullū. aut agi
tur ad dationē quantitatis vel speciei vel generis. aut ad fa
ctū. Primo casu aut erant bona possessa p creditores et tūc
oium ē equa cōditio vnde si vni soluat reuocat. p rata p ali
os. vt. ff. que in frau credi. l. qui auc. §. sciēdū. et. l. aut pteor
§. si debitorē in fi. Si vero erāt possessa p creditores si debi
tor soluit. aut soluitur auctoritate iudicis intercedēte aut spō
te. aut iustus. Primo casu qn soluit iudicis auctoritate tūc
nō est locus reuocatiōi. vt. ff. que i fraudez cre. l. qui autē. §.
apud labconez. Secūdo casu qn soluit sponte siue volens
et tūc aut oēs creditores pariter instabūt. et tūc si vni gratifi
catus soluat reuocatur pro rata p alios. vt. ff. que i fraude
credi. l. pupillus. Si vero oēs instabant et vni soluat. aut sol
uitur a debitorē spōte. aut extorquat ab inuito. si soluit spon
te nō reuocatur p alios. vt palle. l. pupillus et dicta. l. q aut
§. sciēdū. ff. que i fraudez credi. nisi mora erat p cūh alla
tura. vt debitor cū pecunia fugiebat nec haberi poterat ide
copia. vt in. l. aut pteor. §. si debitorē. ff. que i fraudez cred. si
extorfit iudicis auctoritate nō reuocatur. vt. ff. que i fraude
credi. l. qui autē. §. apud labconez. si agatur ad factū aut pe
titur et i cōdēnationēz deducitur factū et tūc si simul credito
res cōcurrūt pferuntur qui primo cōtraxit. vt. ff. locati. l. i ope
ris. Sed si i cōdēnationēz deducit intercessit. Itē seruāt
qd dictū est seruari obere. aut agi ad quantitatem vt dicta. l.
in opis et de verbo ob. l. stipulatiōes nō diuidunt. §. celsus.

Qui sentit onus sentire dicitur et comodum et contra.

Itē post venditionēz pfectaz omne comodū ae
cedens rei vendite pmet ad emptorē. ita et oē i
comodum accedere dicitur. vt. C. de peri. et cōmo. rei
ven. l. post pfectā. ff. co. l. id qd p. Itē sic dimi
nuta parte heredis scripti p pta tab. diminiuit et legatorū
onus ita aucta p scripti heredis p pta tab. augetur et legato
rū onus. vt. ff. de vulg. et pup. substi. ista regula qn ē cōmo
dum et incomodum est poia par ratio et psona suscipientis cō
modum et incomodum habilitas et hoc patet per exempla
insti. de contra. emp. §. cū autē. et de leg. pa. tu. et. ff. de leg.
l. si ex toto et de leg. iij. l. si. et d. vul. et pu. substi. et si contra tab.
et. l. de cadu. tolli. §. pro secundo. et de furtis. l. manifestis
fimi. §. sed et in secunda. Sed vbi non est per omnia
vtriusq; per ratio regula nō pcedit vt est videre i. l. si quis
aliena negocia gerens ff. de nego. ges. et ibi no. et de procu. l.
qui ppra. §. procurator. Itē in casibus alijs no. i. l. si quis
negocia. et. ff. de nego. ge. et in. l. si quis putans. §. i. cōt. di. et pro
foco. l. sed et locus. §. si absenti. Itē si nō est eadēz pso
ne cōditio vel habilitas circa vtrūq; suscipiendū vt si agna
ta. p prior est mulier cū tractat de deferendo onere tutele.
nā ipsa succedit i comodum. i. i hereditatez. et tū non tenet su
bire tutele onus imo deferitur ad agnatū masculū i gradu
remotionēz. vt insti. de lega. pa. tu. §. si. ff. de leg. tute. l. i. §. in
terdū cū illud generale qd hic colligit et in. l. alleg. §. discipli
nam. Priorū eadem esse nō videt. pcedere. imo in genere vi
det pta q; puz de vno priorū pducatur affirmatiō d alter
ro pducatur negatiō qd ē eius oppositiū vel qd idem est si de
vno disponit affirmatiō de altero negatiō. vt. l. i. ff. de hys
qui sunt sui vel alieni iuris. ff. et insti. de iu. i pri. et. ff. de aucto.
l. qui accusare ergo nō est eadēz disciplina sed pta. Prete
rea p q; qui dicit ad dispositionē et destructionē vnus con
trarioz sequi remotionēz et destructionē alterius vt. ff. de
verbo. sig. l. bec rei baile et de insti. l. sed et si pupillus. §. si i
stutor et i autē. de mada. prin. §. neq; ar. Rspōdeo vbi de
quolibz priorū respōdet affirmatiō vel de quolibz negan
do simpliciter veruz est eandēz esse disciplinā priorū vt insti.
de pben. emp. §. cum ar. C. de cadu. tolli. §. pro secūdo et de fur.
d3

Idem.

I habeo fundū tecū cōmunez et tu velis edificare domū i fundo et ego prohibeo melior est p̄ditio mei p̄hibēns q̄ tui edificare volentis. vt. ff. cōi. di. l. fabinus. Sed videtur q̄ melior sit p̄ditio facientis q̄ p̄hibentis. vt. ff. p̄ socio. l. cū duobus. §. item mela. Omisissis solutionib⁹ alijs q̄ sunt a veritate remote. Videndū est q̄ aut socius vult facere aut rescicere in loco cōi ad cū vsum ad quē res parata ē et pōt ēt invito socio. vt. ff. cōi. di. l. si edes et p̄ socio l. cū duobus. §. itē mela. aut ad cū vsuz ad quē res parata nō est et tē si interest p̄hibentis nō fieri melior est p̄ditio p̄hibentis. vt dicta. l. fabinus. et ff. de serui. vr. p̄di. l. quidā iherus. §. cū pariete et hoc casu pōt intelligi regulā aut nihil interest p̄hibētis et pōt fieri cō invito. vt. ff. de serui. vr. p̄di. l. fistulā. §. pe. et si. habita tñ distinctiōe viruz iure seruitutis facere vel rescicere velit. qz tē nō pōt. vt. ff. de serui. vr. p̄e. l. pariete. aut iure cōionis eis et pōt. vt dicta. l. cum duobus. §. idē respondit. Itē p̄ regulā videt̄ istud generale quocūq̄ in re vel in causa p̄r melior ē cōditō occupantis. vt. ff. de le. l. i. si pluribus. et de verbo. ob. l. si siticus et de procu. l. si pluribus. et de offi. p̄u. l. i. et s. de pcurat. c. si duo li. vi. Sed hec regula loquit̄ in ea re q̄ p̄ parte sua idiuisa ad plures p̄inebat. Leges p̄rie loquunt̄ i eo iure q̄ distictum ē in prius executionē qui primo p̄occupauerit litēz cō testando. l. ite. n. p̄testata sibi querit̄ executorē in solidū et aliter runde in solidū excludit nisi in casibus enumeratis i. e. si duo s. de procu. Item.

¶ Vendo domū z tpe venditionis z traditionis dico stillicidia vri nunc sūt ita sint videor dicere ¶ domū vendite debeat a vicinis serui? stillicidiorū recipiēdorū nō eōrta qđ domus vedita d3 seruitutē vicinis. vt. ff. de serui. vr. predi. l. si arbores. z. §. hec lex. z. de ptabē. emp. l. cū in lege. z. l. labeo. z. de pactis. l. veteribus. z. de emp. l. q̄ libertatis. Sed oppo. z videt interpretatio nō faciēda p̄ pferentē. vt. ff. de p̄benda emp. l. si in emptione. Sed ibi verba fuerūt clara ab empioze. et iō fit interpretatio p̄ eū qui p̄tulit sequendo tenore istius regule. Itē videtur p̄ regulā. ff. locari. l. ca. l. vbi fit interpretatō p̄ locatore qui verba p̄tulit. Sed ibi fauore locatoz iustitū erat appositū. z iō si d3 fieri interpretatio p̄ eū ne offendat regula qđ fauore zē. z. j. e. c. qđ ob gratiam. Et qđ iura sūt varia circa materiam istā. iō vtile est plene distinguere. qz aut ambiguitas in interpretatione indigens repit i p̄ctu. Aut in cōfessione. aut in iudicio. aut in snia aut in stipulatiōe p̄tozia. aut in p̄uilegijs. aut in v̄bis a lege. platis. aut in vltima voluntate. Si in contractu aut valere potest contractus secundum interpretationem alterius tantum. aut fin interpretatione vtriusqz. Si fin interpretationem alterius tantū illius interpretatione sequimur scdm̄ quē interpretatio p̄ctus valere potest. vt. ff. d̄ verbo. obli. l. quonens. z. l. vbi. z. l. is qui duceta. §. vtrū de reb. dñb. Si scdm̄ interpretatione vtriusqz valere pōt tunc inspicimur v̄simili°. §. e. inspicim°. z. ff. c. l. sp̄ isti. f. sp̄ i obscuris. Si v̄similimil° nō apparet tunc habet locum regula. videlicet qđ fiat interpretatio p̄ pferentē i cui⁹ potestate sūt verba late p̄cipere. vt. ff. de pac. l. veteribus et

de serui. vrbā. predi. l. si arborē. §. hec lex. z. de pben emp. l. labeo. z. l. cū in lege. z. l. cū in cāptione. z. de verbo. oblig. stipulatio ista. §. in stipulationibus. z. l. qui ex pluribus. z. l. quicquid. Si in confessione cogendus erit dicē p̄fessus certum. vt. ff. de codicilis. l. certū. alias fieret interpretatio contra cum. vt. ff. de interrogā. act. l. de crate. §. qui tacuit ar. ff. de p̄ntre inspic. l. i. §. quid ergo qd iure nouissimo intelligendum videt. Si respondere iubet ante q̄ se absintet alias em̄ esset p̄ cū tanq̄ p̄ contumacē put rō dictauerit p̄cedēdū. vt s. de cōfessis. c. ij. li. vj. Si in iudicijs erit interpretatio faciēda p̄ pferentē. siue verba fuerit prolata per actores siue per reus. vt. ff. de iudi. l. si quis intēdōe z. ibi nō. z. de reg. iur. in ambiguis orationibus. z. l. p̄bendo. §. i. Si in snia tē iudex qui p̄tulit si est de maioribus interpretari dicitū suū in snia alias nō liceret sibi interpretari sniam suā. sed delegati sui tātum. vt. ff. de app. l. ab exccutore in prin. z. ibi plene nō. actōrū. in verba mutare posset ferentē tenore in totū p̄fenerante. vt. ff. de regu. iur. l. actorū vba. Si in stipulatiōe p̄toria. tē p̄toris erit interpretatio priner. n. ad eū. ff. de p̄cto. stipul. in p̄torijs. z. l. i. §. vlti. Si in priuilegijs interpretatio p̄tinet ad eū qui priuilegiū p̄cessit. ff. e. nerati. ff. d̄ vulg. z. pup. substi. l. ex facto circa prin. Si in verbis a lege p̄latis ad solū principē priner interpretatio necessaria z. que oēs astringit. vt. l. de legibus. l. si impialis. Si in voluntate vltima ipse testator poterit interpretari. ff. de testamētis. l. herede palā §. i. si interpretatus non fuit tunc aut valere pōt legatūz p̄m intellectū heredis z. legatarij aut p̄m intellectū legatarij tātum. si legatarij tāū illuz intellectū assumimus. ff. de leg. i. l. apud iul. §. si ticius z. d̄ rebus dubijs. l. quotiens. z. l. vlti. §. vbi. si p̄m intellectū heredis z. legatarij. Tunc aut est ambiguitas i voluntate relinquēte. aut in voluntate adimente. si i reliquente sequimur q̄ est minimuz. vt dicta. l. apud iul. §. si ea. z. de le. iij. l. qui cōcubinā. §. cum ita. z. l. nūmis. si admittēte. aut est incertitudo reruz z. personaz aut p̄sonaz tantum aut rerū tantuz. Primo casu in nullo valet adēptio. Secundo valet adēptio i utroq̄ casu. Tertio casu valet adēptio in maiori z. remanet legatū in minori z. hoc p̄batur. ff. de rebus dubijs. l. si fuerit z. ibi notat. z. de adimēd. l. iij. §. si. duo bus. z. de le. ij. l. si ita scriptū in fine. Idem.

Iuravi hominem occidere vel futurum facere tale iuramentum non est obligatorium quia non est bonos mores est praescriptum et istud est generale quod iuramentum praescriptum est bonos mores vel leges non est obligatorium nec firmat rem de qua agitur. ut. s. de elec. c. vbi. z. c. q. sepe pergitur. z. de rebus ecclesie. non a. i. can. c. ij. q. 2. quod bonos mores sunt impossibilia reputantur de iure. ut. ff. de codi. insti. l. filius. z. l. aditiones. z. l. quidam. si impossibilia nulla est obligatio ut. s. e. nemo potest. z. ff. c. l. impossibilia ergo non corrumptur sunt non bonos mores. Sed oppositum et videtur quod iuramentum confirmat ea quae sunt de iure prohibita. Ecce de iure prohibita est rem maioris alienari. ut. ff. de rebus eorum l. i. z. in alienatione per iuramentum confirmari. ut. l. si adversus. ven. l. i. z. in autem. sacramenta. Item prohibita est de iure fundi dotalis alienatio. ut. l. de rei uxore. act. l. unica. §. z. cum lex. z. in confirmari per iuramentum mulieris. z. s. de iure iur. c. ij. li. vj. Item prohibetur valere pactum per quod filia dotata renuntiat future successioni patris. ut. l. de pactis. l. pactum quod dotali. z. de colla. l. pactum. ff. de suis. z. le. heres. l. vlti. z. in confirmari per iuramentum. ut. s. de pactis. c. ij. li. vj. Sed dicunt aut sunt prohibita propter turpitudinem sui et tunc iuramentum nihil operatur ut hic et in iuribus superius allegatis ad idem aut in privilegio vel favore persone. et tunc iuramentum illius persone cuius favore inducitur prohibito est obligatorium et confirmat rem de qua agitur in autem. sacramenta. §. li. adversus venditores. z. s. de iure iur. c. ij. z. de pactis. c. ij. li. vj. Adem.

Dolo facit q penit qd restituere oportet eundem.
 ¶ A marito qui penit dotez q est in casu restitutionis
 i rationabiliter pot intelligi. qz esset ipse restitutus.
 si haberet dotez penes se dolo videt facere qz penit

Non e mora q pot
est ob gra
Nulli ex obo
Excep. obi
Que g m f m

ut hic. z. ff. de doli exceptione. l. dolo. z. de reg. iur. l. in eodem
natione. §. dolo. Sz oppo. ff. soluto matrimonio. l. si socer
§. lucius ubi admittitur maritus ad petenda dote que erat i
casu restitutionis. Sz dicendum est q ille §. declarat z. distinguit
effectum istius regule. Quia aut e restitutus eidez aut alij. Si
alij cessat regula alias ad oēs procuratores actorz ab agendo re
pellent. qz qd petunt restituitur sūt dñs qd est absurdū z. in
conueniens z. tractatus totus de pcur. redderet inutilis si ci
dem a quo petit. tunc regula locū bz. vt dicto. §. lucius. Itēz
§. regulam videt. C. ad. l. iul. de. ri. l. si quis ad se fundūz vbi
petit sibi reddi possessionē sibi violēter ablatā z. nihilomin⁹
postea poterit sup. dominio cōueniri z. cōuentus restituere
cogetur dixerūt quidā qz hec regula locū bz. in petitorijs tan
tū z. nō in possessorijs qz falsum ē. vt pz. ff. d. car. edict. l. iij. §.
cause. z. noratur in p. calic. l. dolo. de iudi. l. si de vi. z. de regu.
iur. l. inuitus. §. cni damus actionē. z. iō distingui oz. in posses
sorijs. qz aut agitur iudicio adipiscende. aut retinēde. aut re
cuperande possessionis. In primis duobus. si adipiscēde et
retinēde regula locū bz. In tertio vō. i. recuperando locū
nō bz. regula. qz spoliatus ante dñz restitui qd p. p. p. tate que
ratur. vt dicitur. l. si quis ad se fundū. z. l. si per vim vel alio
modo. l. i. z. de donat. iter vir. z. vxo. l. si maritus. z. de agri. et
cens. l. si coloni. z. ff. de iudi. l. si de vi. z. ad. l. iul. de vi. pu. l. g.
cetm. §. si d. vi. re. z. iō qz bice dicitur petit dñz largo mō exponi
i. agendo iudicio petitorio vel possessorio adipiscēde v. l. reti
nēde possessionis z. qd subijcit restituere. l. eide. secus si alij
vt superius ostensum est. Idem.

Non est in mora qui pōt exceptione legitima se tueri.

Effectus more afferentis dānz debitori sunt plu
res. vt dictū. §. e. c. mora. z. ab omnibus predicto
oium effectū ex mīturis qui pōt defensione legi
tima se tueri. vt. ff. si certū pet. l. lecta. z. de verbo.
obli. si pupillus. z. de regulis iuris. l. nulla. Exceptio aut legi
tima dñz intelligi oīs illa que non pōt ope replicationis elidi.
nā si exceptio obstat replicatio haberetur p. nō legitima.
qz qua rōe nihil interest. vtrū quis non habeat ipso iure acti
onē vel habeat eam que possit per exceptionem excludi. vt.
ff. c. l. nihil eadem ratione excludi. vt. ff. co. l. nihil. eadem ra
tione nihil interst vtrum quis non habeat exceptionem vel
habeat eam que possit ope replicationis excludi cum ita se
habeat replicatio ad exclusionem exceptiōis sicut exceptio
ad exclusionē actionis. vt. ff. de except. l. iij. z. hoc etiā p. firma
tur ex eo qz reus in exceptionibus i quibus excipiendo ponit
seu asserit vices actoris sustinet. vt. ff. de proba. l. in excepti
onibus. z. de excep. l. i. Sz §. regulam pōt de iure ciuili op
poni. qz lege cauetur qz si pmissi aliquid nudo pacto z. si nō
facere promissū pena p stipulationē qd agi pōt ex stipulatio
ne. vt p. sequēter id fiat qd in pacto deuenit alias si nō fiat cō
sequitur penaz in stipulatione deductā cū ergo pena debeatur
rōe more z. mora nō possit esse vbi petitio nō ē z. petitio nō
procedat ex nudo pacto. vt. ff. de pactis. l. iuris gentiū. §. sed
cum nulla. sequitur qz non possit esse i mora z. propterea nec
penā cōmittit. vnde videtur obstat. C. d. pactis. l. si pacto z.
si respondeatur sicut primo mō respondent glosatores iuris
ciuilis videlicet qz ibi erat debitiū qd vno mō debeatur saltez
naturaliter nō erit sufficiens respōsio. qz regulariter de iure
ciuili sola naturalis actionē nō parit. vt dicto. §. sed cum nulla
z. de verbo. obli. l. creditores. z. iō secunda respōsio melior
daretur z. magis cōmunis alias cōueniens littere legis p. rīe
nā ibi nō agitur ad id qd debetur ex nudo pacto. Sz ad id qd
debetur ex stipulatu z. p. tēxtu eius consequitur forte qd nū
do pacto debetur alias psequitur forte qd in stipulatione de
uenit. Sz cōtra hāc respōsionē est valde. qz. l. illa si pacto nu
da pactio p. cessit stipulationem penālē. ergo stipulatio nō
cōmittit nisi līte p. cessata sup. pactiōe nuda z. p. p. ea nō pōt ex
ea agi. vt. C. de cōtrahen. z. con. stip. l. nuda z. si respondeas
qz ibi sit līf contestata super pactiōe nuda diuiniare est. Re
spōdebis. ergo sic qn stipulatio penālis incipit a p. cedenti pa
ctiōe nuda z. lex disponendo p. mittit agere ex stipulatione
penāli nondū cōmissa vt metu ei⁹ pareat pacto p. cedenti.
vt in. l. si pacto z. est rō in vtroqz casu ne cōtractus in totum

ostentatur inut illis si nihil relaxaretur de iuris subtilitate. vt
l. si pacto. quia premititur agi ex stipulatione nōdūz cōmis
sa eide qd est p. ius cōe. vt. ff. de verbo. ob. l. si ita. stipulatus.
z. de verbo. signi. l. cedere diē. z. l. nuda relaxatur similif. qz
p. mittitur agi etiā lite cōtestata sup. pacto nudo qd similif. re
motū est a iure cōi. vt in. l. iuris gentiū. §. si cum nulla. z. l. C.
de pactis. l. legem. z. de pact. cōuen. l. i. sed d. iure canonico l. si
im iure cōi sine dispensatione p. cederet cū nudūz pactūz ita
pariat actionē sicut restitutum. §. de pac. c. i. Idem.

Quod ob gratiā alicuius pceditur non est in dispendiūz
retorquendū

Gratiā z. fauorē minoris est introductum
qz non possit esse in iudicio sine tutoris aucto
ritate. vt. C. de actu p. stan. l. clarūz z. qui
legi. p. reso. l. momentarie. Et iō si litigant sine tu
toris auctoritate vel curatoris siquidē fertur sūia p. euz non
valet ipso iure. vt. l. q. legi. p. sonā. l. i. z. si aduersus rez iudi.
l. cum z. minores. z. ff. de re iudi. l. actus. §. contra in defenso
rum. z. l. contra pupillū. Sed si feratur p. eo valet. vt. C. de
p. cura. l. nō eo minus. Itē in gratiā z. fauorē minoris idu
ctum est qz petere possit restitutorēz in integrū p. venditorēz.
ergo si petijt z. noluit vti beneficio in integrū restitutionis cō
cesse inde nō quid aduersarius eius inuito minore possit vē
ditionem restituere. Dicendū est qz non ne qd in fauorēz mi
noris inducitur in eius lesionē retorqueret. vt. ff. de mino. l.
si iudex. Itē ductum mere in fauorē pupilli cui mouet cōtro
uersia de statu z. bonis qz questio deferať vsqz ad tēpora pu
bertatis. quid ergo si bz. probationes. p. se faciētes i. p. mptu
non erit differentia sed de p. cēti cognoscenda z. examinā
dane qz in eius fauorem zē vt de car. edict. l. iij. §. due. Itēz
cōfirmatur hec regula z. traduntur eius exēpla ff. de le. con
missa. l. iij. z. de in diem adiect. l. fabius. z. de fide iustu. l. plu
res. z. de secūdis nputijs. l. generaliter cōtinet. §. in hijs aut.
Sicut hec regula cōtinet veritatē z. eius p. rīa vera ē si aliqd
introductū est in alicuius pena vel odii non dñz in eius p. rīi
tatez cōverti. vt. ff. de leg. l. i. si seruus pluriū. §. qui aut z. de
interdic. z. rele. l. relocatorū. §. viti. z. l. sequēti. Et nō i autē.
de here. z. falci. §. si vero. z. iō est opponendū ad vtrūqz p. ordi
nem. Et primo ad primū. videtur. n. ci obstat lex in q. caue
tur qz pubes nō pōt adire hereditatē etiā locupletē sine tuto
ris auctoritatē. ergo qd inducitur est in eius fauorem. videtur
in eius lesionē redire. vt. ff. de aucto. tu. le. obligari. §. heredi
tatez. z. insti. de auct. tu. §. neqz. Dicendū est qz quidā sunt in
quibus certum est cōditionē pupilli meliorem cōstitui z. i il
lis valet factū a pupillo etiāz sine tutoris auctoritate. vt si fe
rat sūia p. eo siue tutoris aucto. ne qd i ei⁹ fauorē zē. vt. C.
de procu. l. nō eo minus. z. de auctoritate p. standā. l. i. z. insti.
de actu. tu. i. prin. Quedā sunt i quibus certū est p. ditionem
pupilli deteriore cōstitui vt si aliquis se obliget vel vendat
cū dāno suo vel actōez cedat. In hijs factū tutoris auctori
tē nō tenet. C. de auctoritate p. standā. l. iij. z. iij. z. de iuribus
stipul. l. i. Quedā sūt i quibus dubium esse pōt vtrūz pupilli
cōditō cōstituat melior vel deterior vt i hereditatis aditi
one qz habere pōt latentia onera z. i hijs factū a pupillo sine
tutoris auctoritate nō tenet. vt dicto. §. hereditatē. z. §. neqz
z. hoc est i fauorē pupilli ne onoribus iplicet. vt. ff. de acqui
ren. heredi. l. more ciuitatis nostre. z. l. pupillus. Secundo
opponit ad primā regulā d. iure quo cauetur si vēdo vīna ex
ceptis acidis z. mucidis z. emptor velit petere accida nō po
test l. i. eius fauorē videt pactū appositū. vt. ff. de peri. z. cō
mo. rei ven. l. si vīna. Dicunt qdā qz lex p. traria locū bz. qn
fauor inducet p. pactum. regula vero qn p. l. vel p. mptu
qd nihil ē. qz in hijs que i fauorēz iducta sūt post pactū. locūz
bz. regula vt pz. ff. loca. vel cōduc. l. ea. l. z. de leg. cōmissi. l. iij. z.
iij. z. de i. diez adiect. l. fabius. Unde dicendū ē qz fauor am
pliat p. mptu qd. §. vel extra ius cōe p. cedif. vt. ff. ad muni
ci. l. i. C. de thesauris. l. vīca. Sz. l. si vīna nihil inducet
p. pactum extra v. l. supra ius cōe. z. iō nō p. p. p. tiner ad ma
teriaz huius regule. Tertio videt p. traregula. ff. qd g. l. qz
vni. l. i. vbi dicit qz si p. p. ius iniquū illud retorqueri dñz in
lesionē meā aduersario postulante. Sz distinguendū est sic
d. iij

Idedi tibi consilium vt pecuniā tuā potius i co
merciū q̄ in emptione prediorū puerteres. ⁊ ma
le tibi acciderit. quia forte merces naufragio sūt
submersæ. ⁊ dubitatur an ego teneat. distinguitur.
qz aut dedi cōsiliū bona fide. ⁊ tunc non teneor. aut fraudu
lenter. ⁊ tunc teneor. ⁊ hoc dicit regula. ⁊ cōfirmatur. ff. e. cō
siliij. ⁊ mandata. l. ij. §. vlti. Sed videtur de cōsilio teneri etiā
si nō fuerit fraudulentus. vt. ff. man. l. si remunerandi. §. si tibi
in fi. Sed ille. §. dz intelligi qñ als facturū non fuerit quare
distingueñdū videtur. qz aut datur cōsiliū p̄rabenti. aut da
tur cōsiliū delinquenti. Si cōrabenti. aut erat aliquis cō
tractus aut nō. si nō erat cōtractus teneor si erat cōsiliū de
dit. vt dicta. l. si remunerandi. §. si tibi. Sed si erat alius con
tractus. tūc locū hz distinctio regule. qz si nō iteruenit trans
in cōsultente non teneor vt hic. ⁊ ff. e. l. consilij ⁊ de dolo. l. q̄
sicut scires. ⁊ de fur. l. falsus. §. si quis mibi. ⁊ man. l. ij. §. tua.
Aut si datur cōsiliū delinquenti varie sunt op̄miones. mibi
aut vider. q̄ aut ie cui cōsiliū datur nō erat aliud facturū.
aut erat aliud facturū. Si nō erat aliud facturū simplici

Ires ecclesie vñ pupilli alienantur cōtra iuris for
mam pñ facto habetur cum ipso iure n̄ tenetur
eo ipso q̄ facta fuit p̄tra iuris p̄hibitionē. vt. s. d.
re. ecc. nō ali. c. ij. z. l. d. sacro san. ecc. l. iubemus
z d. admini. t. lex. q̄ tutores z de p̄dis mino. l. i. z tō ex tali
alienatē nec trāstetur dominium nec paratur p̄scribiti tē
tus. vt. l. d. p̄dis mino. si p̄dium. z d. aucto. p̄san. cum q̄
z d. vsucap. p̄empto. l. fi. z p̄alle. c. ij. l. vj. Sz p̄tra regulaz vi
detur obstarē q̄ certum ē q̄ furta homicidia. adulteria z ce
tera crimina seu d̄icta p̄tra leges cōmittuntur. vt ff. de le. i. l. i.
z. ij. z d. fur. l. i. z tñ nō habetur pro iſectis. nam si habetur
pro iſectis nulla pena p̄o hijs imponeretur. Trē impossibile est
illud qd̄ ē factum nō ēē factum. vt. ff. d. cap. z post l. re. i. bello
s. facie. Sicut glōsatores iuris ciuilis q̄ regula locum habet
tātum i hijs q̄ de iure forziuntur effectus qd̄ videt̄ nimis pue
rit d̄ictum imo d̄ hijs q̄ de iure ipediuntur forzi effectū. qz
sūt p̄tra p̄hibitionē iuris. Sz propter reuerēciam dicēdū
sustineri possit q̄ regula loquatur d̄ hijs q̄ de iure forziuntur
effectum. i. que sunt alias de iure permilla vi pacta vel simi
lia. Sed quando non sunt secundum iuris sanzionem iteli
gunt̄ prohibita z propter hoc nō forziuntur effectū de iure
Clarior aut̄ dici pōt q̄ regula loquitur i hijs q̄ sūt d̄ iure p̄
hibita sicut euident̄ vba ostēdunt. z hic. z. l. d. legi. non du
bium. Tamē i hijs que de iure sunt prohibita. quedam repe
riuntur quoz̄ effectus pōt retractari. i. ad primum statum
reduci z executio impediri p̄ont. donationes. venditiones
z ceteri p̄tractus iustamētia. z similia z in hijs pp̄ie p̄cedit
effectus regule. Quedam aut̄ sunt quoz̄ effectus nō potest
retractari. i. ad primum statū reduci vt homicidiū z similia

hō. n. mortuus reduci non pōt ad vitam nisi virtute solius
dei ad illas nō extēditur effectus regule. Itē oppo. iure caue
tur qd finia sub cōditione ferri nō dō. z tñ si fertur lata tenet.
vt. ff. quando ap. sit. l. i. §. dubiū. Itē relegato ad tempus nō
debent adimi bona. z tñ si adimantur tenet adeptio. vt. ff. d. i
terdie. z relega. l. relegatorū. §. ad tps ergo qd ea sunt p ius
nō habēt p infectis. Est tñ dicendū qd vbi si pī pībent
iure z non vltra pīgrediuntur. vel progrediuntur annullante
factum pīa iuris pībitionē non valet z p infecto habetur
vt in. l. non dubiū. C. d. legibus. ff. d. tutelis. l. mīto. §. sub cō
ditione. z de testa. iure. l. certarū. z. l. se. z in hīs duobus ca
sibus proprie loquitur z intelligitur regula. Sz vltra pīgre
ditur z tractatur qualiter annullatur dando actionē vel exce
ptionē. vt pī hīs que dolo vel metu sunt qd fieri nō debuit
factum tenet: sz tenere nō videtur considerato effectu quia
nihil interest verum quis actionē nō hz. an possit p exceptio
nem excludi. vt. ff. e. l. nihil interest. Item cum vltra progre
ditur confirmando factum illicite qd fieri non dō factū tenet.
vt in. l. nō dubiū. §. ad tps. z. ff. quādo appel. sit. l. i. §. biduū
z. ff. de furtis. l. i. §. i. Ratio predictoz est qd cum lex vltra p
greditur. statur clausula speciali relictā generali. vt. ff. de vbo.
obli. l. doli clausula z de penīs sanctio legē. z de alimen. lega.
l. alimenta. §. penultimo. z. §. stichus. Idem.

In pari causa vel delicto melior est conditio possidentis.

In delicto pari est exēplū. ff. de verbo. obli. si ser
uum. §. sequitur vbi dōbitū fuit in culpa leui z cre
ditoz i culpa leui. z ideo melior est conditio possi
dentis debitoris quam creditoris agentis. Itē
sunt exempla. ff. de dolo. l. si duo. z. l. dolo. l. si duo. et. l. C.
de contrahenda emp. l. domum. Itē in causa pari absqz deli
cto melior est conditio possidentis nam si duo emerunt eandē
rem a diuersis non dominis melior est pditio possidentis. vt
ff. de public. siue aut. §. si duobus. Itē si duobz obligatur ca
dem res z ignoratur cui prius melior est pditio possidentis.
vt. ff. de pigno. l. si debitor. Item si duobus est concessus be
neficiū eadē die. vni a sede apostolica. vel eius legato. alteri
ab ordinario loci melior est pditio possidentis. vt. §. de pben.
c. si a sede li. vi. Et qd circa materiam huius regule multa re
periuntur cōtraria. id ad omnium solutionē distinguendum
videtur hoc ordine. Quia aut p puniendo dolum vel culpaz
agī criminaliter vel civiliter. Et si criminaliter. aut ē idē de
lictu accusatoris z accusati. aut diuersi. Si idē repellit accu
sator. quia nil dolosus doloso. C. de liberali causa. l. si filium
z de testibus. l. quomā. z de hereticis quomā. v. inter se. Si
diuersum. aut opponitur i modum accusationis. aut i modū
exceptionis. si in modū exceptiois auditum opponet anteqz
nomē eius inter eos reos fuerit receptum. postea vero non
audif etiā si maius crimē opponat. vt. ff. de adulte. l. ij. §. qd
hic dicit. z. §. si publico. z. §. extraneus. z. l. si maritus. §. pre
scriptione. si in modū accusationis. aut de pari aut dō minoz
vel maiori. Si de maiori auditur anteqz nomē suū sit scriptū
inter reos. vt. l. qui accusa. nō pos. l. i. postea vero nullo mō
auditur etiā de maiori. ff. de publi. iudi. is qui reus z ibi nō.
Si pari vel minoz non auditur nisi suam vel suozū iniuriā
prosequatur. vt. l. qui accusa. nō pos. l. negāda. Si civiliter
aut vterqz est in dolo aut vterqz est in pari culpa. z tunc hinc
inde compensatur siue circa idē. siue circa diuersa reperitur
dolum siue culpa. vt. ff. soluto matrimonio. z. l. viro. z. l. si mu
lier. z de dolo. l. si duo z de eo per quem factū ē. l. si. §. stipula
toz. z de contrahenda emp. domū z ne quid in loco publico. l.
ij. §. idem ait z qd vi aut. clam alius. §. bellissime. z. l. vltima.
§. si ad ignua. z de doli exceptione. l. apud celsum. §. marcel
lus. Aut vnus in dolo alius i culpa. z tūc si circa idem nō sit
cōpensatio qd doliū pēpōderat culpa. vt. ff. ad. l. aquil. l. itē
§. finali. z. l. qui foueas. §. hec actio. z. l. si putator. si circa di
uersa sit cōpensatio cum teneatur vterqz ad quantitatem. vt
de cōpensationibus si ambo. z ibi notat. r. Si vnus i lata cul
pa alius in lei pēponderat lata. qd equiparatur dolo. vt. ff. d
positi. l. qd nerna. z si messor sal. mo. di. l. lata. §. plac. z si qui
testa. li. esse iustus sue. l. i. §. non autē. si alius i leui alius i leui

finia pponderat leuis circa idem sicut dictum ē. §. in casu fi
mili. secus circa diuersa cum sint inuicem debitores in quan
titate. vt. ff. e. cuqz par delictum. Itē si vnus in leui i faciēdo.
alter in leui i negligēdo pponderat leuis in faciēdo. z id
nō cōpensatur nec est melior cōditio possidentis vt plene nō.
ff. soluto ma. si mora.

Cum non fiat p eum ad quez pertinet quo minus cōditio
impleat haberi dō per inde ac si impleta fuisset.

Ec regula debet per omnia intelligi z exponi sic
b intelligitur exponitur. ff. e. iure civili. z d verbo.
obli. l. in executōe. §. si. vt ecce si testator legat mi
hi fundum sub cōditione si decē dederō heredi z
per heredē stat quo minus recipiat cōditio p impleta debz
haberi. vt. C. de pdis. in seritis. l. si. z de statu. libe. l. statu libe
ros in prin. z. §. finali. Item si testator iñitur me heredē sub
conditioe si decem ticio dederō qui ticius erat fctur heres
ab intestato. nam si per ticiū stat quo minus recipiat habe
tur cōditio pro impleta. vt. C. de condic. insti. l. is ita heres.
Item si stipulator a te decem si ascēdo capitolium z per te
stat quo minus ascendam. habetur cōditio p impleta vt dī
cta. l. in executione. §. si. z. l. iure civili. Sed opponitur
z videtur qd cōditio nō habetur p impleta. hz is qui implere
debuerit impediat ipse. vt. ff. de cōdi. z demon. l. qbus dieb
in prin. Sed multū refert vtrū impediat p eum cuius inte
rerat non impleri. vt qd futurus erat obligatus cōditioe ipse
ta vel erat amissurus rem suam vel hereditatē nō habiturus
quā alias habuisset conditioe impleta. z tūc locū hz regula
cū iuribus. §. dicit. sed si stat p euz cuius nō intererat nō im
pleri nō habetur pro impleta. vt. l. contraria. C. de conditio
nibus institis. l. si. ff. ad. l. aquil. inde neracius. §. idem iulia.

Sed opponitur et videtur qd hz stat per eum cuius intere
rat non impleri nō habetur p impleta. qd si testator legat decēz
liberto sub conditioe si cum filio steterit z filius moriatur
z sic p eū seu per casum in psonaz eius contingentē stat quo
minus cōditio nō impleat. relictum nō debeatur. vt. ff. d ad
men. le. l. scio in principio. z de pdis. z de. l. illis libertis. sed
dicendū est multū referre. vtrū stat p eum vel p factū eius si
ue per impedimentum ab eo pstitum. z tūc simpliciter verum
est. qd habet cōditio pro impleta. z ita loquitur regula delega.
tij. qui concubinam. §. vxori. z de alimen. lega. l. mēcia i pri.
z dicta. l. iure civili. z. l. de cōditionibus institis. l. h. aut p
eum casum vel in psonam eius contingentē. z tunc locū hz
dicitur in. l. pīraria. qd tunc distinguunt. Itē aut tūc erat re
lictum cōtēplatione eius i cuius psona erat iplenda. aut fa
uore eius q relinquitur. aut dubitatur. Primo casu relictū
nō debetur post casum in psonam illius contingentē. vt dicta
l. scio in prin. z de condi. z demon. illius in fine. Secūdo ca
su debetur d adimen. lega. l. annua. in prin. Tertio casu de
lictum debet quasi in dubio interpretandū sit legatarij cōtē
platione potius relictum si ex veritate vel pīecturis aliū nō
appareat. z id legatū debetur. ff. de adimē. lega. l. scio. §. ipe
rator. z. l. de le. l. i. z dicta. l. ill. in fine. Itēz opponit z vi
detur qd hec regula sit supuacua cū idēz pīneat. §. e. c. impu
tari. z ideo si ponēda. C. de no. co. co. l. i. §. quibz. ff. vt lega.
no. ca. stipulatio. §. diuus. Sed dicendū est sine dubio qd si
hec regula. z illa loquit i cōditione potestatiua. sed illa loq
tur pīne qd impeditur p eum cuius intererat pditionē nō im
pleri z id vna per aliam nō ē supuacua. Preterea circa hāc
materiā dicēdū est qd ibi in. c. iputari plenius est distincūz.
nā z hec illa intelligi possunt in vna specie pditionis mixte.
id est que pendet ex facto implentis z alicuius. Sz magis p
prie i potestatiua procedūt. Idem.

Quod alicui nō licet nomine suo nec alieno licebit.

Item decurio non pōt suo pīprio nomine pīdia
publica colore ita nec hz subiectis a iorūz nomi
nibus. vt. ff. d adimū. rerū ad ciuitatē perti. l. ij.
§. i. Item sicut nō hz tutori emere rez pupillū

In pari ca ul delict. mel.
Cuz nō stat p eum
Qd alicui nō hz nomine
per qd p aliu.
In maius pmissis
In alter m.

fuo proprio noie. ita nec p interpositas personā licebit. vt. ff. de aucto. tu. pupillus. §. sed si per interpositā z ad p̄dictorū p̄firmationē accedat. ff. de cōtrahēda emptione. l. non licet. C. de here. insti. neq. z. ff. de vscapionis. l. labeo. §. si cum cum multis similibus. Sed opponitur z videtur q̄ illud q̄d non licet p se liceat p alium furiosus eni nō p̄t acquirere rē per se. z tñ potest p aliu. vt. ff. de acqui. posses. l. i. §. idē acqui rimus. z ad idē accedat. ff. q̄ res pigno. ob. possunt. l. aristo. z de bo. poss. contra tabu. l. iij. §. plane. z. l. non putauit. §. si exheredat. Dicendū ē q̄ istud generale reperitur solutū tripliciter. Uno mō q̄ ista sit regula. z cetera sunt specialia. Secūdo quod quis non potest per se nec per alium a se sub missum. sed per aliu a se non submissum potest. Et de due solutiōes traduntur in predicta. lege. hijs duobus casibus. ff. de fur. Tertio modo dici solet q̄ aut aliquis impeditur p se ratione delicti a persona cōmissi. aut rōne rei aut mixta ra tione p̄sone. aut rōne defectus intelligentie. Primis trib⁹ ca sibus locum hz regula quarto casu habuit locū. l. contraria sicut soluitur. ff. de vscapionibus. l. labeo. z de acquiren. be redi. l. antistius. §. si. Secūdo possit intelligi regula magis p p̄rie verbis cōsideratis videlicet. vt q̄d nō licet alicui facere suo proprio noie nō liceat alieno siue sub colore nois alteri⁹ verbi gratia nō hz tutori inquietare pupillū suo proprio noie ita nec licebit noie alterius. vt si habeat ab alio iura cessa cō tra pupillū. nā nō licebit noie alterius pupillū inquietare. vt in auten. de hijs qui ob. se. ba. pbi. ref. mi. §. si quis. Sz tē est contra regulā manifeste. ff. de iniur. vocan. l. quesitū. vbi hz patronū i ius vocare noie alieno. z tñ si licet noie p̄prio. Sed regula videtur intelligēda cum faciendū noie alterius tenderet ad eūde effectū quē p̄sequerē faciendo noie p̄prio cum aut non ad eundē sed ad diuersū pertinet effectū tūc lo cum habet lex p̄ria. Idem.

Potest quis per alium q̄d p̄t p se ipsū.

Int possū per me emere. vendere locare. cōdu cere. litigare. ita possum p aliu. ff. de procura. l. i. §. vltus autem. z de iniur. si vnus. §. idē iul. z. §. idē ait. z in insti. p quas p̄sonas agere possumus §. i. Sed cōtra regulā videt q̄ in causis publicis. l. p se litigare non per procura. vt. ff. de pu. iudi. l. penul. §. ad cri men. Itē q̄ illustribus hz litigare per p̄curatores nō per se. vt. C. de procura. l. penul. Itē in accusatione populari hz per se litigare nō per p̄curatorem nisi quatenus actio ad p̄ri uatū cōmodū p̄tinet. ff. de p̄cura. l. licet in prim. z de popula. l. qui populū. Itē per se hz violentū sine aliquo intervallo de possessione expellere non p̄ procuratōrē ff. de vi z vi. ar. l. cū fundū. Itē licet p se emphiteorā nouū i possessionē indu cere veteri deieto non p̄ procuratōrē. C. de iure embi. l. penul. Sed dicendū est oia supra dicta specialia esse regulāz vero generaliter obtinere in iudicio z extra iudiciū. vt dicta l. i. §. penul. ff. de procurato. z ibi notat restringi. autem oīz hec regula ad ea que possunt p alium explicari. In hijs autē que per alium expleri nō possunt nō procedit regulē effect⁹ vt. ar. C. de cadu. tolle. §. ne aut. ff. de solu. l. inter artifices z notatur de vi z vi arma. l. i. §. quotiēs. Idem.

In malis promissis fidē nō expedit obseruare.

I promitto tibi occidere homines vel p̄mittere furtūz vel simoniā vel aliquid turpe. nō expedit fidem seruari cū pmissūz ipso iure nō tenet. ff. de verborum obli. l. generaliter. z. l. veluti. z. l. stipu latio hoc mō. z. l. si plagij. z de fideiuss. l. si a reo. §. q̄d vulgo. Sed opponitur z videtur q̄ etiā in malis promissis fidē conueniat obseruari hz de equitate datur exceptio nam si idē co te p doli vel merum. vt mihi decem p̄mittas pmissio va let hz agenti ex promissioe obstat exceptio doli vlt̄ merus. C. de iur. stipulationibus. l. dolo. ff. de verbo. obli. l. si qui cūz aliter. Sed dicēdū q̄ malū promissūz dupliciter sumit. Nā vno modo dicitur malū id est super rem mala vel turpi. seu tur pitudinē continēt interpositū. z illud nō expedit obseruari q̄ ipso iure nō tenet. ff. de pactis. l. iuris gentium. §. z genera

lit. z d. verbo. obli. l. generaliter. z. l. veluti. z. l. stipulatio h mō z. l. si plagij. z. l. si stipulor. z. insti. de inutilibus stipulationi bus. §. q̄d turpi. Secūdo mō dicitur malū promissū id est male conceptū. q̄ interueniēte dolo vel met. z tūc hz pmissioe teneat de iuris rigore non expedit fides seruari. q̄ pmissioe datur exceptio. vt in dicta l. si quis cū aliter de dolo nihil in terest vtrū quis nō habet ipso iure actionē vel possit per ex ceptionē excludi. vt. ff. c. l. ambil. Idem.

In alternatiuis electō ē obēris z sufficit p alterū adimpleri.

Ad dicunt i hoc. c. due regule dici possunt. l. 3. m. d. vtrāq. de debito alternatiuo loquat. Prima tñ tractat de iuris electione ad quē pertinet. i. vtrū ad debitōrē vel ad creditōrē. Secūda vero de alternatiue obligationis effectū. exemplūz aut regule prime p̄z cuiuslibet. Nam si promitto tibi stichū aut pampbilūz. ele ctio ē mea quē eorū solvere velim. ff. de iure do. l. p̄terūq. i. si. z d. eo q̄d certo loco. l. non vtiq. §. qui stichū z de cōdic. isti. l. si heredi. Itē si soluo stichū n̄ tencor solvere pampbilūz. q̄ sufficit alterū adimpleri. ff. de condi. z demonstra. l. cum pu pillus. §. vlti. z de verbo. obli. si ita stipula. Sed oppōitur q̄ in alternatiua nō sit electio debitōris. q̄ iure cauet q̄ si te stator alternatiue legat fundū seyanū aut v̄sfructū fūdi seya ni est electio legatarij nō heredis. vt. ff. de le. ij. l. lucio. Qui dam simplr dicunt q̄ aliud est in legatis z aliud i cōtractib⁹ q̄d simplr ē falsū. q̄ in legatis alternatiue relictis ē inuenire q̄ est electio heredis nō legatarij. ff. de leg. ij. si ita relictū. §. vlt. Et ideo san⁹ z melius dicitur q̄ in cōtractibus alterna tiue p̄ceptis semper ē electio debitōris vt dica. l. p̄terūq. z. l. non vtiq. §. qui stichum. In legatis vero aut verba diri guntur ad heredem aut ad legatarium. aut simpliciter p̄se runtur. Primo casu est electio heredis. q̄ si testator dic̄ do tali talē rem. aut illā videtur electio ē heredi cōcedere. vt di cta. l. si ita relictum in fine. Secūdo casu est electio legatarij. q̄ cum testator dicit habito tibi. aut vendicato tibi illam rez aut illā videtur eligendi potestā ē cōcedere legatario. vt. ff. d. leg. i. l. plane. §. vlti. In tertio est electio legatarij cum in vlti mis voluntatibus pleni⁹ q̄ in p̄tractibus interpretari opor teat. ff. de le. ij. lucio ticio z ibi ple. notatur. Ad secundam partem opponitur z videtur q̄ non sufficiat alterū adimple ri. Sed oporteat alterūz non adimpleri. ff. de verbo. obli. si q̄ ita i. si. Sz dicendū ē referre inter alternatiuam affirmatiuā z alternatiuā negatiuam. q̄ in affirmatiua sufficit alterū fieri. vt hic. In negatiua oportet alterū n̄ fieri tñ idē ē i vtrāq. si cōsideretur effectus. q̄ in affirmatiua sufficit alterūz affir matiue. in negatiua sufficit alterum negatiue. z iō nō ē p̄rius sed p̄ueniēs verbis regule. Itē opponitur z videt q̄ vbi verba nō sunt coniuncta nō sufficit alterū adimpleri. ff. de verbo. fig. triplici. §. videam⁹. Sed dicendū q̄ tres sunt orationūz species. Nā q̄dā sunt cōiuncte id est q̄ aliquā copulatiuā cōiū ctionē habet. quedā disiunctiue q̄ habet aliquā disiunctiua. quedā solute que nec disiunctiua nec copulatiuā cōstitutionē habent. Natura copulatiue requirit oia simul vera. vt. ff. de verbo. obli. si quis ita. z. l. si. z de cōdi. insti. l. si heredi plures. Natura disiunctiue alterū tantū. vt hic. z. ff. indic. sol. l. cum q̄ rebatur. z de cōdi. z demon. l. cū pupillus. §. Disiunctio solu ta vero ex mere certe pronūtiantis aliquando equipollet co pulatiue aliquādo disiunctiue. vt. ff. de verbo. obli. l. si aliena nomis. §. si. Si de mente nō apparet accipit p copulatiua. dicta. l. triplici. §. videamus. licet sit ar. contra. ff. de reg. iu ris. l. i. eo q̄d. §. vt verba. Sed in. §. videamus considerant dubiū significatiōis solute i. §. vbi verba cōsiderant effectū significatiōis. ex eo q̄ in obscuris minimū ē sequendū. s. e. c. in obscuris. Est ergo soluta p se species orationis distincta a coniuncta z distincta. Itē aliter significatur q̄ copulatiua copulatiue. disiunctiua disiunctiue. soluta solute. Sz effect⁹ significati nō distinguitur a significato copulatiue q̄ requirit vtrūq. vel disiunctiue que requirit alterum. q̄ semp effect⁹ significatiōis solute repr̄sentat vtrūq. vt copulatiua. vlt̄ al terum tantū vt disiunctiua. Habet igitur soluta disiunctam z propriam speciem significandi sed non effectū significati

extra seipsum.

Idem.

Qui ad agendum admittitur est ad excipiendum multo magis admittendus.

Item suppositiciarius et emphyteota et quicquid alius habet dominium ut ille posset agere contra omnem uti actione in rem ita si ab eo conveniatur. multo magis excipere poterit. ut hic et ff. de superficie bus. l. i. §. q. ait de regu. iuris. l. inuitus. §. cui damus actioez cum facilioz sit causa concedendi exceptionem q. actione. ex eo q. favorabiliores sunt rei q. actores ut in regula iuris. et ex eo q. faciliores sumus ad absolvendum q. ad obligandum ut ff. de act. et obli. l. arianus. et de penis. l. absentem. Sed opponitur et videtur q. qui admittitur ad agendum non audiat volens excipere. C. de agri. et cen. l. si coloni et si per vim vel alio modo. l. i. et l. si quis ad se fundu. L. ad. l. iul. de iu. Sed dicendum est q. ille leges locu habent in iudicijs recuperade possessionis in quibus excipiens de dominio non auditur nisi primo possessione restituat cu spoliatus ante oia restitui oporteat. Hec aut regula alias obtinet generaliter in quibus libet iudicijs generalibus ut dictu est. §. in. c. dolo. supfluz enim videtur q. is qui possessoru spoliavit posset opponere de dominio q. spoliando amittere meruit. ut. L. unde vi. l. si quis in tantum et propterea glossatores iuris civilis satis enormiter errasse videntur in eo q. scribunt. ff. de iudic. l. si de vi. vbi dicunt q. exceptio domini excludit interdictu recuperande possessionis et postea stratu eius notaverunt. ff. de vi et vi ar. l. i. §. i. et de vboru signi. l. mulieris. §. i. et de vfu captionibus. l. sequitur. §. si dominus q. videtur magis proximu veritati. Sed an is qui habet possessione clandestina possit actorum excipere de iure domini dubitatio e. q. in ra videntur velle q. violenta et clandestina egpelleat. Sic ergo non habenti violentam excipere de dominio. ut dictu est ita nec l. excipere habenti clandestina. ut ff. q. vi aut cla. l. i. §. i. et ad. l. falc. de plag. l. cum qui fugituu. §. mibi videtur q. longe prohibet sic causa illius qui h. violenta q. illius qui habet clandestinam ar. ff. de fur. l. si venditor. §. cum ra prior. et i. habens clandestina posset excipere de iure domini ar. L. de probat. l. iij. §. eius. Item videt ob stare regula. C. loca. et conduc. l. si quis condutionis vbi conductor co gitur restituere locatoz possessione l. condutor paratus sit probare se dominum. Et illud ptingit q. quedam species spoliationis esset si locatoz denegaretur possessionis restitutio ut ff. de precarijs. l. vlti. et i. non auditur condutor volens se probare dominu nisi primo restituat possessione. ut dicta. l. si per vim vel alio modo. Item videtur ob stare regule illd q. legitur in auten. de trien. et se. §. illud quoq. vbi ille qui nega ut possidere cogitur in adversarium possessoru transferre l. paratus sit probare se dnm. Sed illud contingit in pena mendacij. ut in e. ti. §. iudiciu quoq. ff. de rei ven. l. si. L. de non numerata pecunia aut. contra qui propria et q. potiores i pigno re habeat auten. ita possessor. Queri aut posset vtru sententia lata in iudicio petitorio pariat exceptionem rei iudicate i iudicio possessorio et videtur q. non quia sepeparata est causa possessionis et proprietatis. ut ff. de acquiren. possess. l. l. naturaliter. §. nihil. et l. penul. Vbi quare lata sententia i possessione non parit exceptione rei iudicate in petitorio. ff. de excepti one rei iudica. l. iij. et l. et an eade. §. vlti. eade ratione lata i petitorio parit non d. exceptio rei iudi. in possessorio et memini q. non. ff. de interdic. l. iij. §. quida q. sententia lata i petitorio. absorbet ius possessoru et prius hic declaraf. L. de iudic. l. licet. Et propter hoc mibi videt distinguendu e. q. si tale est possessoriu q. excludit p exceptione domini. ut e. posses sorium adipiscende et retinende possessionis. tunc sententia lata i petitorio nocet i possessorio. et ita intelligitur q. notat in. §. q. da sed si tale esset possessoriu q. non excludit p exceptionem do mini ut possessoriu recuperade possessionis. ut. §. ostensuz e tunc lata in petitorio non p iudicat i possessorio et ita intelligit q. notat in. l. incerti. L. de interdictis. Idem.

Qui p aliu facit e perinde ac si faceret p seipsum.

Sicut tutor tenet directa actioe tutelae q. admi ni strat sic et q. administrari mdat. q. q. facit p aliu perinde e ac si faceret per seipsum. ff. de admini. tu. §. ita transgressisse. et l. tres tutores. §. no soluz. Item sicut tenet interdicto. unde vi qui deiecit p se ita si de iecit per aliu. ut ff. de vi et vi arma. l. i. §. deiecit. ut de re. iu. l. hoc iure. §. qui deiecit. Item sicut tenet. l. cor. de sicca. qui occidit p se ita et qui occidit p aliu. L. de accusa. l. no ideo ff. ad fille. si pcessor ar. ff. ad trebel. l. i. §. penult. Item sicut pu nitur tanq. calumator qui per se detulit et no pbavit ita et q. per aliu. ff. de iure fisci. l. iij. §. diuus pius. et l. no tantuz et ad idem pot induci. ff. de fideiuss. postulare cu infinitis similib. Sz opponitur et videt q. longe aliud sit facere p se q. per aliu. ff. de solu. inter artifices. Sed dicendum e q. vbi eligi tur p sone industria regula no pcedit. L. de caduc. toll. §. ne aut et dicta. l. inf artifices. sed vbi no eligitur p sone industria tunc procedit effectus regule. Item opponit et videtur ipol sibile esse factum p aliu p inde haberi ac si fieret p seipsum q. iure cauet q. etia factu ab eode diuersis teporibus repren tat id eptitate eiusde facti. ut ff. de condi. inde. l. si no forte. §. libertus et in auten. de fidei instrumetorum circa prin. Dicendum e quantu ad quantitate et veritate ipossibile esse factuz vnus dici factu alterius. Sed de quadam iuris interpretatode pcedit q. factum vnus alterius intelligat. ut ff. de duobus reia. l. nemo. et notat. ff. de vi et vi arma. l. i. §. deiecit. et §. q. dicitur. sed videtur hec regula supuacua per illaz que est po sita. §. in. c. potest. Sed non e si quis bene aduertat q. illa lo quitur de potestate explicadi p aliu. ista vero d. effectum expli cari.

Idem. Factuz legitime retractari non d. l. postea casus eueniat a quo non poterat inchoari.

Item homo sane metis contrahat matrimoniu l. postea fiat furiosus no propter hoc dissoluit ma trimoni i contractu. ut ff. de hys qui sut sui vl alieni iuris. l. patre furioso. Item si homo sane mentis fecerit testametu l. fiat postea furiosus no viciat te stamentu. ff. de testametu. l. is cui. et d. bon. posses. fm tabu. l. j. §. sufficit. Et ad huius pfirmationez accidit q. generalit. dici solet no tollit factu q. impedit faciendum. ut ff. e. l. iam biguis. §. no est nouu et de acquirenda hereditate si seruus q. §. vlti. Sed opponitur et videtur q. illud q. ipedit ab ini tio faciendu tollit ia factu. Quia si stipulor seruitute ad parte fundi mei pertinentre p indiuiso stipulatio nulla est. Item si stipulor ad totum funduz stipulatio tenet et si postea parte p indiuiso aliene stipulatio corripitur. ut ff. de seru. p par te et de verboru obligatioibus si sub vna. §. si quis via. ergo illud q. impedit ab initio faciendum tollit iam factu. Item si tutela finita e no habet locu accusatio de suspecto. ff. de susp. tuto. l. iij. §. queri potest adeo q. si propozita accusatode suspe cti tutela finitur expirat accusatio d. suspecto. ff. de susp. tu: post finita. Item p iudicialis actio de partu agnoscedo si habet locum mortuo patre vel auo cuius filium vel nepotez quis se esse cotendit adeo q. si p iudicialis pponat contra patrem si moritur pariter expirat iudiciu inchoatu i actioe p iudiciali. ut ff. de libe. agnoscen. l. iij. §. q. plautinu i verbo adeo per que oia paret q. casus impediens ab initio tollit ia factum superuenies ex post facto. Sed dicendum est q. factu erat inchoatum et no perfectum et tunc colligitur p eum casuz qui ipeditet inchoari ut si stipulatus sum seruitutem predio meo et ante q. constituitur alieno totum prediu vel parte eius p indiuiso corripitur stipulatio. ut dicta. l. si sub vna. et dicta l. pro parte. et de custo. reorum. l. iij. et ff. in pos. le. l. si pecu nie. §. qui fideicomissu et de aduile. l. si maritus. et §. fin aut e et ad id e tendit dicta. l. post finitaz. et de suspect. tut. et dicta. l. iij. §. q. plautianu de libe. agnoscen. et de hys que p no scrip ba. l. si metallu. Sed si factum ia erat perfectu et legitime co firmatum ut q. seruitus promissa erat iam constituta testame tum inchoatu erat ia perfectum et matrimoniu erat itaz per consensum contractum et similia. tunc casus superuenies q. impediret ab initio inchoari no tollit ia factu. et ita loquitur regula. ff. e. in ambiguis. §. i. et de ritu nup. si qua et d. seruitu.

Qui ad agendum
Qui p al. fac
factum legitime
Et aliam granose
frustra s. fidei pot.
delit. p. so.
Actioij. g. g. g. g.

ru. predi. via. §. quacūq. z de verborū obligationibus. l. si pluribus. §. z si placeat. Unde sunt ar. q. si post inquisitionē p officiu ichoatā. z ante sententia supueniat ordinariū accu sator inquisito quiescat. Sed si supueniat post sententiā nō tollatur effectus inquisitionis facte nisi probaretur puarica tum processū. ff. de pcurat. l. pcuratōis z de liber. bo. exhibē. l. iij. §. si tamen postea. z de accusa. sicut. §. facte z di eta. l. si maritus peruenit. §. sin aut. Sed cōtra predictā so lutionē videtur. insti. de le. §. ex cōtrario. ff. ad. l. fal. l. verbis legati. vt si lego debitū pure creditori nō valet legatū. §. si le go debitū in diem bene valet legatū adeo q. si dies veniat te statore veniente legatū nō viciatur. Sed tūcēdū ē q. aut si peruenit casus an illa annullatōis. z tūc habet locū predicta distinctio. Aut supuenit casus ad eundē effectū tendens z tunc aliū tendentem ad eundē effectū qd inuenit secum cō currere patitur. vt in dicta. l. insti. de le. §. ex cōtrario. z. l. illa vt hoc legati ad. l. fal. Idem.

Qd alicui gratiose concedit trahi nō d. ab alijs i. exēplū.

¶ Summus pontifex pcessit alicui de gratia specia li q. posset habere plura beneficia cum cura vel q. posset p procuratōrē visitationēz facere vel p cipere integraliter fructus beneficiorū suorum absq. eo q. in ecclesijs resideret hoc nō debet trahi ab alijs in exēplum. Sed ius cōe seruari qd est per oia cōtrarium su pra dictis. Itē si concessit alicui q. nō teneat subire mune ra publica vel soluere decimas. q. forte i. aliqua re prospere gesta virtuose se habuit hoc similiter trahi nō debet ab alijs i. exēplum. §. ius cōe d. seruari. z hoc ē qd vult dicere regu la z probat. ff. de cōsti. prin. l. i. v. plane ex his. z. l. de decu rionibus. l. neq. dorothē. z. l. nullus. li. x. z de episcopis et clericis. l. quomā venerabilis. Sed etiam videtur q. ca que certe persone scribuntur cōstituunt ius cōe. vt. l. de nouo co. compo. l. i. §. nulla q. dubitate. Dicendū ē q. aut rescribi tur alicui persone v. vniuersitati pcedendo beneficiū spūle. z tunc nō debet trahi ab alijs in exēplum z ita loquitur regu la z lex superius allega. z probatur. l. de legi. l. leges. vt ge nerales in fi. Aut rescribitur cōstituendo ius cōe. z certe per sone expressio nihil operatur. q. iura nō i. singulas personas sed generaliter cōstituuntur. vt i. dicta. l. i. §. nulla. l. de nouo co. compo. z. ff. de leg. z se. consul. l. iura. Idem.

Frustra sibi fidem quis postulat ab eo seruari qui fidem a se prestitam seruare recusat.

¶ Duo fratres habētes domos cōmunes iniūcē cōueniunt de nō alienando sub certa pena. z vn⁹ eorū alienauit z vult q. alter ab alienatione absti neat non auditur. q. frustra sibi fidem postulat a me seruari qui fidem seruare recusat. vt. ff. e. cū par. §. ille. z de leg. ij. cum pater. §. libertus. Itē si locauit alicui domū p pensionē certa z promisi eum nunquā expellere sub certa pe na z eum expello. q. pensionē nō soluit nō potero conueniri ad penā. q. frustra sibi postulat a me fidem seruari qui fides seruare recusat. ff. locati quero. §. inter locatorem. z q. gene rale est q. non seruanti fidē nō debet fides de necessitate ser uari. vt. ff. de inofficiso testamento si instituta in prin. l. d. pactis cum proponat. z de transac. si diuersa. z. l. si quis ma ior. Sed contra regulā videt. ff. de actio. empti. z venditi l. iulianus. §. si quis a pupillo. vbi pupillus vendens sine tu toris auctoritate nō seruat nec seruare cogitur fidem empto ri. z tamen emptor cogitur pupillo seruare fides. Sed regu la locum habet vbi eadem est equalis per oia personarū cō trabentium conditio. In contrario vero non erat equalis z poterat imputari emptori. q. si sciebat vel scire debebat pu pillū contrahendo nō posse sine tutoris auctoritate obliga ri. vt de p. trabenda empt. q. quolibet. z de acquiren. heredi. l. moze. z ideo ratio illius culpe tenet z ipse pupillo z pupil lus non sibi alias autē vbi culpa nō posset sibi imputari. q. cō traxisset eum tutoris auctoritate. sicut pupilo subueniretur per restitutionē in integrū nec teneretur per restitutionē ser uare fidem emptori ita virtute eiusdēz restitutionis subueni

retur emptori. vt nō teneatur fidem seruare pupillo. C. d. re pu. que si. in iudicio in integroz. l. vnica. z si aduersus credi. la. z. ij.

Idem. Delictū persone non debet in dānū ecclesie redūdare.

¶ Abbas vel monachus vel alius clericus delin quit in iuriā faciendo vel dānū dando vel alicui⁹ possessionē violenter occupando ecclesia. non te netur. q. delictum persone nō d. in dānū eccle sie redūdare. Nam qua ratione delictum tutoris non obli gat pupillum. ff. de regulis iuris. l. neq. z de tab. exhiben. l. penulti. eadē ratione delictū clerici vel prelati nō debet eccle siam obligare cū pupillis. z ecclesia parificetur ex vna par te. z eorum administratores parificentur ex altera. vt. l. d. episcopis z clericis. l. orphano trophos. Sed occasione predictę parificationis opponitur. q. iure cauetur q. pupil lus tenetur. de dolo tutoris. ff. nec ius fiat ci qui in possessi. l. i. §. l. edicto. z de peculio. l. si vna. §. si dolo. z d. tribu. l. iij. §. i. z de administra. tutorū. l. finali. Dicendū est si ex dolo pre lati vel alterius clerici peruenit aliquid ad ecclesiāz eatenus teneatur ecclesia sicut tenet pupillus de eo qd ad se peruenit ex delicto tutoris. vt in. l. preallegata. sicut pater tenet ex bli cto filij. z dñs ex delicto serui quatenus ad se peruenit. ff. de vi z vi arma. l. §. qd igitur. z. §. si quis tamē. z. §. si filius z d. peculio. l. iij. §. si ex causa. z sic tenet vniuersitas quatenus ad se puenit ex delicto alicuius qui vniuersitati pcessit vt. ff. d. vi z vi arma. l. si in me. z. ff. de dolo si ex dolo. §. si an municipel Tūc. n. ecclesia nō videtur pati dānū cū de suo soluat §. qd ad eam peruenit restituat. z dānū dicitur a patrimonij omni nutioe. ff. de dāno infecto. l. iij. Itē opponitur z videtur q. delictum p. sone debeat in dānū ecclesie redūdare. q. pro pter delictū p. sone confiscatur nauis ecclesie. vt. l. de sacro sanct. eccle. l. iubemus nullā. sed dici solet cōter q. delictum cōmissū a prelato z collegio. s. cōmunicato concilio redūda re posset in dānū ecclesie. l. iubemus. delictū vero prelati tā tū seu alicuius seu aliquorū de collegio ecclesie nō pūdicat z ita loquitur regula. Idem.

Actioi pgruit vt succedat i. onere q. substituit i. honore.

¶ Regula pertinet ad materiam regule prece dentis. §. e. c. g. sentit. l. n. cōuerso mō loquar ad eundē tendit effectū. z proprie poni pōt exē plum in substituto i. honore. i. i. hereditate que honor appellatur. ff. de leg. prestat. l. filius. §. si a legato. z p pterea succedit in onere. s. legatorum que relicta ab istituto videntur legis potestate tacite repetita a substituto. vt. ff. de leg. i. l. licet iperatoz. z. ff. d. leg. ij. si ticio z muenio. §. iulian⁹ z. l. cū pater. §. ab istituto. Si opponitur z videt q. sub stituit⁹ in honore non succedit in onere. q. iure cauetur q. si heredi istituto sub cōditione simpliciter substituat al⁹ ho nus additōis in p. sone instituti adiectū nō videt in p. sonez substituti repetitū. ff. d. heredi. isti. sub p. ditōe. Si ibi graua bā i. onere additōis noue q. in p. sone instituti non erat. z iō ibi p. ditio institutōis nō videt i. substitutione repetita. vt. ff. d. leg. i. licet. Itē opponit⁹ z videt q. substitutus i. onere heredi tatis nō succedat i. onere legatorū. vt dicta. l. licet d. leg. i. Et iō distigui d. q. aut legata repetitū vbi testator ex p. s. s. aut nō. Si vbi testatoris expressis aut cū cū dē p. iei vel cōditio onis adiectioe aut simplr. Si cū eiusdē dici vel p. ditiois ad tectioe legatū redderet inutile. vt. ff. d. lega. i. si q. a filio ci ca principiu. Si simplr debet nō expecta p. ditioe vel die q. in p. sone instituti fuerat adiecta. vt. dicta. l. si q. a filio. z. l. si cui §. si a filio. Si vō nō repetitū vbi cū p. s. s. tūc legis potesta te tacite repetita intelligunt cū eadē semp p. ditioe z die. vt de leg. ij. cū pater. §. ab istituto nisi talis eei p. ditio q. redderet le gatū inutile. vt. ff. de vbo. obli. l. nica §. idē respōdit. z de fidei com. liber. l. vlti. z hec vera sūt i. onere p. sone nō coherēte. In eo. n. q. p. sone choeret nō succedit q. substituit i. onere. vt. ff. d. adimen. leg. l. legati sub p. ditioe z d. p. di. z demon. legatū z d. alimen. leg. l. gatus in principio. Idem.

In argumētū trahi nequeunt q. propter necessitatē aliquā do sunt concessa.

Propter necessitatem famis concessum est patri vendere filium et ideo non debet in argumentum trahi ut in alia causa filius vendere liceat. C. de patribus qui filij. dista. l. i. et ij. Item propter necessitatem premissam est quod fiat alienatio rei sacre scilicet per redimen. captivis. C. de sacrosanc. eccle. l. sancimus. et ideo non debet in argu. trahi: que enim contra ius commune conceditur non debet ad consequentiam trahi. s. eo. quod alicui. ff. eo. quod s. ff. de le. sena. con. l. quod vero. et l. in hijs. et l. ius singulare. Sed si eadem ratio necessitatis vel maior subest. an ea que propter necessitatem recepta sunt licebit in argu. trahi videtur quod non. ut hic. et ff. eo. quod contra. et de le. quod vero. Contra videtur quod sic quia ea que conveniunt in identitate rationis non debent separari per constitutionem iuris. ut ff. de funct. l. vna. s. hoc interdictum. et de iniusto. testa. l. posthumi. Circa hoc glossatores iuris civilis variant. nam ff. eo. quod propter determinat quod non licet in argu. trahere ubi eadem ratio necessitatis vel maior subest. Sed C. de patribus qui filios dista. determinat quod non liceat in argu. trahere et ubi est eadem ratio necessitatis vel maior subest. Sed credendum est quod nominatim non reperitur prohibitio ad consequentiam trahi quod trahere liceat ubi eadem vel maior causa necessitatis subest cum ea que conveniunt in identitate rationis non debeant separari secundum constitutionem iuris ut dictum est in l. ij. de patri. qui filij. dista. restringit concessiones cum dicit in hoc tantummodo casu. et ideo non licet trahere in argu. sed similis causa subesse repit quod repit expressa prohibitio in prius. vel quod expressit episcopos. Idem

Nemo potest plus iuris transfere in alium quam sibi competere dinoscatur.

I vendo tibi et ex causa venditionis trado re alij illud iuris quod erat penes me venditoris transsit in te emptore. unde si eram directe dominus directum dominium transfertur in emptorem. si vero liter utile dominium transfertur in emptorem. ff. de act. emp. et ven. l. ex empto in prin. Item si erat libera penes me venditoris transsit libera ad emptorem. Item si servitus debebat cum servitute transsit. Item si erat alij obligatus et poterat a me per hypothecam aduocari cum eadem obligatione et possibilitate aduocationis transsit quod res transsit cum sua causa. i. cum suis oneribus. ff. de acqui. re. do. l. traditio. et de cotrahen. emp. alienatio. et C. rem alie. geren. l. i. et C. si sine cen. vel re. l. ij. Sed oppo. et videtur quod aliud iuris sit penes traditorem: et aliud penes eum cui fit traditio. Constat enim rem pupilli in usufructu esse. ff. de acqui. re. do. l. si. bonafide. et tamen si legitime vendat alij et tradit incipit esse usufructuarius. ut pro emp. l. ij. s. si a pupillo. ff. Sed dicendum est quod privilegium persone ad quam pertinebat dominium reddebat eam usufructuarius. et ideo persona dominij mutata mutatur conditio rei vendite. ut ff. de acqui. here. Paulus respondit. s. i. et de col. bono. l. i. s. si is qui bona et publiciana. l. licitatio. s. vl. Item oppo. et videtur quod traditio transferat illud quod non est penes tradentem. Constat enim quod si ab eo dominium rei quod non habeo usufructuarius. cuius res sua nemini possit servitus debere ff. de usufructu. l. vii. frui. et de servi. vr. predi. l. iure coi. et tamen possum constituere alij servitutem usufructus. ff. de usufructu. quod nostrum. sed ibi non transfertur plus sed per constitutionem variatur species usufructus quod penes me erat dominium caliter et non erat spes servitutis penes eum: cui constituitur formalis et erit spes servitutis. Fallit autem h. regula in re. vel cu. Item in procuratore iudice excoctore creditore in malefidei venditore Item in censitore. Item in summe in libertatis datione. et in imperatore. in augusta de quibus late notari solet. ff. de acqui. re. do. l. traditio. et de regu. iur. l. nemo pluris. et insti. quod alie. licet circa prin. et ideo supradictum foret hoc scribere. Idem.

In toto partem non est dubium contineri.

Materia huius regule tractatum est. s. eo. c. pluri sed nihilominus ex abundantia dicendum est quod qui absolute a petitione totius fundi intelligitur absolute a qualibet eius parte cum in toto pars con

tineatur. ff. de exceptione rei iudi. l. si quis cum totum. Quod autem regula falsa sit posset sic ostendi quod iure cauetur quod in actu continueat iter. ff. de servi. ru. pdi. l. actus et insti. de fuitu. s. actus et tamen qui absoluitur ab actu non videtur absolutus ab itinere quod est pars actus: nec e contra. ut ff. de exceptione rei iudi. l. si mater. s. si iter. et ibi non. Item quod iure cauetur quod si testator legat actum et postea adimatur iter ademptio est inutilis quod non videtur adimisse totum vel partem eius quod legavit. ff. de adimen. le. l. i. ergo per quod in toto non continetur pars. Dicendum est quod iter dupliciter sumitur. Nam uno modo sumitur pro distinctione specie servitutis. et sic eo modo sumpta non est pars actus imo species servitutis actui opposita et coequiva ut ff. si servitus vendi. loci corp. s. i. et d. l. i. de adimen. lega. Alio modo sumitur iter pro commoditate eundi. et hoc modo sumptum habet se ad actum sicut pars ad totum. quod est pars subiectiva ad actum et actus est totum potestate ad iter: quod sui potestate iter comprehendit. et in hac significatione sumitur. ff. de servi. ru. pdi. l. i. s. actus. et de v. ob. l. qui usufructus. et de noua. l. si pupillus. s. vl. Item.

In generali concessione non venit quod quod non est in specie visum licet concessurus.

Exemplum poni potest in generali vicario episcopi qui conferre non potest beneficia nisi super hoc mandatum habeat speciale. ut s. de offi. vica. c. cum in generale concessit. Ratio autem est quod non est verisimile quod episcopus foret specialiter concessurus beneficiis collationem et hoc eadem generalitas confirmat. s. de peni. et remis. c. ij. et de iureiur. c. i. et de procur. c. qui ad agendum. l. vj. Item per exemplum quod iure cauetur quod si pater concedat filio generale et liberam administrationem peculij non videtur concedere quod donet cum non sit verisimile quod foret specialiter donare concessurus. ff. de dona. filius. Item si pater concedit filio liberam administrationem peculij non videtur concedere quod alienet in fraudem credi. quod non est verisimile quod illud fuisset specialiter concessurus. ut ff. que in fran. credi. si pater filio. Item si dominus concedat filio administrationem peculij committere non videtur generaliter ea que non erat specialiter concessurus. ff. de peculio. qui peculij Sed oppo. et videtur quod omnia reducatur in generali concessione cum illud operetur generale quod ad omnia operatur specialiter in qualibet specie. ut ff. de admini. ru. l. si duo. et de le. ij. si corp. in prin. et de usu. et habi. l. si ita. C. de quadri. prescrip. l. ij. et de prescrip. xxx. an. l. oes. Sed illud in hijs quod verisimiliter erat in specie concessurus. ad aliam non trahitur concessio generalis quod derogat ei per presumptionem prius ut hic et in c. et in l. supradictis. Idem.

Qui contra iura mercat bonam fidem non presumitur habere.

Qui emit a pupillo sciens illum pupillum esse sine tutoris auctoritate presumitur malefidei quod contra iura mercatur. et ideo non presumitur de auct. praestari. l. cum qui. et de usufructu. pro emp. l. vlt. et ff. de cotrahen. emp. qui a quolibet. Item qui emit a prelato bona ecclesie non servata sollemnitate que de iure servari debet. ut in c. sine exceptione. xij. q. ij. et in aut. hoc ius porrectum contra iura mercatur. et ideo presumitur non habere bonam fidem. Item qui emit ascriptum sine gleba contra legum interdicta mercatur. et ideo nullus eum ambigit malefidei possessione esse. et ideo nullo tempore spacio prescribitur. C. de agri. et cen. quemadmodum in fi. et s. e. c. possessor. Ratio autem est quod aut emptor sciebat prohibitionem iuris aut ignorabat. Si sciebat planum est quod malefides apte concluditur in ipso. Si ignorabat est malefidei presumptio iuris eum in iure erraverit. ff. de usufructu. l. si fur. Sed oppo. quod semper presumitur bonafides si abesse non probatur. C. de scrip. lon. tem. l. i. pe. ar. ff. de fidei. lib. l. si eum. s. ex multa. et de admi. tut. hoc autem et de pba. l. verius. et de le. ij. l. si cum ita legat. s. spes. Sed dicendum est quod aut allegatur ignorantia facti aut iuris. Si facti tunc presumitur bonafides quod iuris presumptio allegationi non resistit. ut s. e. c. presumitur. et in l. palli. Sed si allegatur ignorantia iuris tunc presumitur malefides. ut hic quod presumptio iuris allegari non resistit ut s. e. ignorantia. et ff. pro emp. l. ij. s. si a pupillo. et s. si a furioso. et C. de leg. leges. sacratissime et de iur. et fac. igni. l. constitutiones. Idem.

In ar. trahi qd necesse
77 eo p. pluri. m. trans.

In toto partem
In generali concess.

Qui iura merca.

bona fides non pr.

Quod qd in m. p.

Bonafides non patitur ut semel exactum iter exigatur:

b De intelligendum est q non exigatur. s. ab eodē vel ab eo vel qui ab exacto cām hz. vel cōtra exactū est habiturus regressus. Sed a diuersis prioribus potest bis idē exigi: ut patebit i solutiōe priorum. Exemplū autē poni pōt sic si testator legat mibi centū sub conditiōe et pendente cōditiōe egi ptra herede interdicto de ta. exhibe. et q non exhibuit condēnatus fuit ad infesse mēum. i. ad solutiōem legati. et postea existente conditiōe volo agere ex testamento et iter peto legatū nō sūz audiēdus qz bonafides nō patit tē. ut. ff. eo. bonafides. et de ta. exhibi. l. locum. §. condēnatio. Sed oppo. et videtur q semel exactū iterum exigatur. qz si egi cōtra eū qui dolo delijit possidere et secutus sum extimatiōez nihilominus possum agere p possessorē ad rem. ut. ff. de here. pe. l. nec ullā. §. si quis. et de solu. stichum. ij. §. dolo. Sed dicunt aut petitur ab eodem a quo fuit exactū aut ab alio. Si ab eodē locū habz regula. si ab alio locum habent pzia: ut pbari videtur. d. l. locū. §. condēnatio. sed hec sol. nō est sufficiens: qz iure cauē q semel exactum non possum iter exigere etiā ab alio. ut. ff. si fa. fur. se. dicatur. l. quotiens. et de re. eoz qui sunt sub tu. l. illicite. et d. re. iu. figs dolo. §. figs debitoz. Et vī dōm qz si peto ab eodē non audior. Sed si peto ab alio siquidem nō est habiturus regressum contra aliū tunc audior: ut. d. l. nec ullā. §. itē figs et l. stichum. §. dolo. et l. locū. §. cōdēnatio. Item oppo. et videtur q etiā ab eodē possit iter exigi. ut. ff. de noua. l. fundū come. Sed ibi erant solutiōes diuersae et d. diuersis cōtra ctibus originē sumentes. et ideo exactio vniū nō impeditur p exactiōez alterius: ut quādo oēs cause essent lucrative. tūc. n. exactio facta ex vna impeditur exactio ex altera. ut. ff. de act. et ob. l. oēs. et de le. ij. l. inuicis. §. duoz. Pterea in. l. fundū vna obligatio cōtracta erat super fundo alia super extimatiōe fundi. Unde cū nō sup eodē sed sup diuersis pcedat duplex exactio: sequitur q ad regulā non pinct. Idem.

Cum quid vna via phibet alicui ad id alia nō dz admitti

i Strius regule exemplū pprie ponitur. s. de cler: cōiuga. c. i. l. vj. ponit etiam potest sicut cauetur ff. de tu. et cu. da. ab his. l. scire oportet. §. si māt nam si pater phibetur administrare tanq pater nec poterit nec debet administrare tanq curator ut nō alia via q qd voluit testatrix faciat. Item qui phibetur ad successionem vocari de iure ciuili nō admittitur per aliā viā. i. de iure pretorio. ff. de bo. poss. contra. ta. l. nō est ambigendus §. vbiqz. et ar. ad idē. ff. de bo. poss. p tabu. l. iij. §. liberta. l. si post mortē. §. exheredati. Sed oppo. et videt q emancipatur qui prohibet succedere de iure ciuili vocat de iure pretorio. ff. de bo. poss. l. sed cū patrono. §. bonoz. Itē si legatus relinquit patri et rogatur filiū emancipare hz filius phibeatur emancipatiōem petere vna via. i. iuris actio. ex testamēto nō admittitur alia. i. per officiū iudicis. ut. ff. de con. et demon. l. si cui. Item si alicui duplici iure deferatur hereditas hz vno iure succedere phibeatur nihilominus admittitur alio. ut. ff. de regu. iu. l. quotiens duplici. et C. de iure deli. l. suū herede Item filius exclusus per vnde libe. vocat p vnde legitimi. et exclusus vnde legitimi vocat p vnde cognati. ff. de suc. edic. l. i. §. hz vidēdū. Itē repudiās ex testamēto succedere pōt ab intestato si erat de numero eoz qui vocat ab intestato. ut. ff. de acqui. here. l. nec is. §. i. p que oia videt pcludi posse. regula esse falsam. Sed dici pōt q regula locū hz vbi ius resistit in odiū phibentis. sed vbi assistit aliū contingētē defectus hz locū contraria. Idem.

Contractus ex cōuentiōe legem accipere dinoscuntur.

d E natura quorūdz ptractū est q debeat tantū dolus et lata culpa ut in deposito et precario. In deposito iō qz eius reuocatio dependet in voluntate deponētis tantū. In precario iō qz eius reuocatio pendet ex libera voluntate cōcedentis solū. ut. ff. de po

siti. l. i. §. vlti. et l. q nerna. et de pca. l. i. et l. quesitū. §. illud. et l. cum precario. Item de nā quorūdam est q debeat dolus et lata culpa et leuis: ut in oibus cōtractibus qui celebrant gratia vtriusqz et in quibz nō licet vni altero inuito a cōtractu discedere: ut in emptiōe: venditiōe: cōditiōe: dotis donatiōe: et societate et similibus. ut. ff. de le. i. l. si seruus legatus. §. cum quid et como. si ut certo. §. nunc videndū. et de regu. iu. l. con tractus. Quidā vero sunt in quibus debet de nā cōtractus culpa leuissima. ut i mādato pp tacitā assertiōez industrie sci pientis mandatū cū pcurator pp solā industriā eligat. ut C. manda. l. a pcuratore. et idem in cōmodato pcesso gratia cōmodatarij tantū qz tenet de culpa leuissima. ut. d. l. si ut certo. §. cōmoda. Casus autē fortuitus de nā nullius cōtractus ex quo debet spēs certa pstat. ut in. d. l. cōtractus in fi. In pctu autē mutui tenet de casu nō ppē nāz pcti nā celebrat gratia vtriusqz. sed ppter nām debiti. est. n. in genere debiti qd pire nō pōt. C. si cer. pcta. l. incendiū. ff. de act. et ob. l. i. §. is quoz. et ad. l. fal. l. in rōne. §. incerte aut. Si ergo in cōtractu depositi in quo de nā cōtractus debet dolus et lata culpa conueniat inter deponētē et depositariū. q depositarius teneatur de leui culpa et leuissima pactū valet. Item si in cōtractu quo debetur leuis conueniat q debeat leuissima pactū valz qz cōtractus ex cōuentiōe legem accipit. ff. de positi. l. i. §. si conuenierit. et §. sepe euenit. Item ecōtra si in pctu in quo debetur dolus et lata culpa et leuis cōueniat ut pster dolus tantū puetiōe vj. ut. d. l. pctus nisi in dote. ut. ff. de pac. do. l. conuenire. et l. pompo. An aut valet pactū qd aliquis ex casu teneatur extra nām cōtractus. Dicendū est q si culpa deprehendi pōt que videat pcedere casum vel mixtā cū casu q pactū habeat effectū. qz tenet etiā sine pacto. ff. de act. et ob. l. i. §. is vero. et como. l. in rebus. §. qd aut. et ar. ff. de dam. infec. l. flu minū. §. seruus. §. idem ap. Sed vbi culpa deprehendi nō pōt tunc cōiter dicitur q pactū generale nō opatur. Speciale vō effectū habet. Item si quidā casus spāles exprimiuntur et generalis subiicitur clausula valet pactū. et extendit ad oēs casus in cōuentione non expressos: ut plene determinari solet. ff. si quis cantidibus. l. sed si quis. §. quesitū. et est ar. s. hoc h. d. pcurat. c. qui ad agendū. Queri aut solet. an pactū q dolus nō pster valeat d iure vel nō. Et rñsio plana est qz expssus pactū de dolo futuro remittēdo inutile est tacitū tamen valz ff. de pac. l. si vnus. §. illd. et l. iuris gentiū. §. et si quis. Idem.

Damnū qd qs sua culpa sentit sibi dz et nō alij imputari.

f Procurator sua culpa cōdēnatur et penā soluat sibi debet imputari nō aut dñio cuius est pcurator. ff. de procur. l. qui pprio. §. pcurator. Itē si pcurator vel gestor negotioz indebitū soluit sibi imputari dz nō autē dñio cuius administratiōem gerebat. ff. de nego. ges. l. si quis negocia. Item si vnus socioz pdena tñz fuerit. ppter delictū suū nō poterit penā ppter delictum solutā societati imputari: qz pp culpa suā sibi potius imputari debuit. q alij. ff. pro socio. l. cū duobus. §. vlt. et l. se. et etiaz sequenti. Et ad istius regule generalis cōfirmatiōez accedit ff. rem ra. ba. l. si sine. §. cū aut. et de insti. l. sed et si qs. §. pupil lus. et famil. herc. l. inter eos heredes. §. q ex facto. Sed oppo. et videt q quis possit imputare alij dānum q sua culpa sentit. ff. p socio. l. si igitur. Sed dicēdū est q aut alij pōt imputari culpa participatiōis cause pp quā dānum incurrit aut nō. si pōt imputari tūc habet locū qd dñi. l. si igitur in fi. si nō pōt imputari: tūc pcedit qd pntet in regula et l. sup dicit.

Infamibus porte non pateant dignitatum.

f Infamia reperit duplex. vna iuris et altera facti. Infamia iuris appellat illa que irrogat p sententiā in casibus illis in quibus iure cauē cōdēnatū esse infamē ut p in eo qui fur. vi bo. rap. iniuria nuz de dolo mal dānatus pactus vct. fuerit i alijs casibz qui enumerant. ff. de his qui no. inf. l. i. Infamia vero facti appellatur que granat opiniōez apud bonos et graues. et illa cōtingit multiplici: vel qz dānat quis actiōe ex dilitio descen

dente q infamia iuris non irrigat: ut in additione furtiva qua
certu est infamia iuris non irrigere. ff. de act. et obli. l. cessat.
Item in infamato vii videt q similiter no irrogat infamia iu
ris. ff. de vi et vi arma. l. uqz. tamen grauat opinionem apud bo
nos et graues. ut ff. de obsequijs. l. honorius. et l. parens. et l.
licet. Item si pater in testamento filiu increpauit: vel iudex i
terloquendo diceret aliquem male vite. C. de his qui no. infa.
l. interlocutio. et l. verbis. Item si aliquis qui turpiter vivat
pp turpitudine vite ab honestoz cctu segregat. ut. C. de di
gnita. l. ij. et de qualibet pdictaz infamiaz loquitur regula. qz si
debet i dignitatibz honores ifames qcuqz ifamie spes cu bo
nibz itegre fame participare. C. de curio. l. infa. et l. negs. et
de infamibz. l. infames psona. vel. x. et de postul. l. i. si aut ptoz
et de assel. l. ij. ff. de iudi. l. cu ptoz. §. non aut. et ad. l. iul. d. vi.
p. iua. l. i. et d. l. ij. C. de dignit. l. xij. et de digni. adeo q no so
lu impedit pdicta infamia. sed etia facit a dignitate habita re
moueri. C. de decurioni. l. infa. l. x. et de digni. l. iudices. l. i.
xij. Sed obstat videt regule. ff. d. numeri. et bone. l. reus
delatus. Sed dicendu est q p sola delationem absqz finia no
irrogat infamia. nihilominus tame a tpe dilatiois vsqz ad an
nu phibetur ad honores pmoueri. post annu vero no phi
bet nisi p ipsuz stetit quo minus ca infra annu expediret ut
ibidem pz. Et si oppo. de arbitrio qui pot esse lz infamis. ff.
de arbi. l. pe. Dicendu erit q esse arbitru no est dignitas cu
munda et simpliciter cognitiodez beant et iurisditiodez nulla ut dici
solet de re. iudi. l. aut ptoz. Item si oppo. de pcura. q iudex
pot ee lz infamis. insti. de excep. §. vlti. Dicendu erit q mi
nistriu pcuratoris no est dignitas sed onus infamissimu et
viliissimu ut. C. de decur. l. si quis pcuratore. l. x. Item

Certum est q is committit in legem qui legis verba co
stans contra legis nititur voluntatem.

Item facere fin verba legis et fin finiam
finiam tantu verbis no fuerit paria si
ver. obli. l. noia. §. verbu. Ita et no f
et finiam. et facere finiaz tantu paria
hic est regule intellectus. ut phaf. C. de le. l. no
l. §. legē. et l. fraus. et io illa pena punif faciene
nitur facies contra vba et finiam. ut. d. l. no du
plu in oibus modis i qbus fraus fit legi. l.
intelligedi sunt quattuor de re ad rez. de p
de contractu ad aliu ptractu: sed no code
tur alius contractus et fraus facta de co
de contractu ad eundē conctū. de re a l.
consul. mac. pecunia mutare filiofa.
nia: frumentu: vel vinu: vel oleu. ut
tuef factu videt contra voluntate
et io filiofa. subueni. ff. ad mac.
hibitu ne pfides puinciaz vel
ant a subditis munera. sed p
et poculenta q trahi possunt
amplecti. sed offendere vo
a l. rem ff. de offi. pcosul. l.
de psona ad psona pz er
uare. nam si donat ali
videt facta de psona
ff. de dona. inter vir.
tu. et §. vlti. et gene
psona vbi cuqz p
misterio: qz videt
alicui facere pe
ci. perti. l. ij. §. i.
et ad macedo.
fraus de con
pot vroz de
Ma no vale
diturus no
spem dona

Sticia. Sit etia fraus de co
mulier vellet palio iterce
tionē suscipiat ut no iun
iuatur cu re vera in
esset. Bicut etia
men. et de tpe ad
pbabile dictu.
dictas vel ad
spes. sed co
dere verbo
de exerci
legislat
dende
verbo
tic

Bonafides non patitur ut semel e.

De intelligendum est qd no.
b vel ab eo vel qui ab exacto ca.
ctū est habiturus regressus. Sed
sus potest bis idē exigi: ut patebit
rum. Exemplū autē poni pōt sic si testator lega
sub conditōe et pendente cōditione egi ptra heri
cto de ra. exhibe. et qz non exhibuit condēnatus fuit
mum .i. ad solutiōem legati. et postea existente con.
volo agere ex testamento et itez peto legatū nō suz aud
qz bonafides nō patit̄ zc. ut. ff. eo. bonafides. et de ra. e.
l. locum. §. condēnatio. Sed oppo. et videtur qd semel e
ctū iterum exigatur. qz si egi cōtra etū qui dolo desijt posside
re et secutus sum extimatiōez nihilominus possum agere p
possessōre ad rem. ut. ff. de here. pe. l. nec ullā. §. si quis. et de
solu. stichum. ij. §. dolo. Sed dicunt aut petitur ab eodem a
quo fui exactū aut ab alio. Si ab eodē locū habz regula. si ab
alio locum habent tria: ut pbari videtur. d. l. locū. §. condē
natio. sed hec sol. nō est sufficiens: qz iure cauet qd semel exa
ctum non possum itez exigere etiā ab alio. ut. ff. si fa. fur. fe.
dicatur. l. quoties. et de re. eoz qui sunt sub tu. l. illicite. et d. re.
iu. figs dolo. §. figs debitoz. Et vī dōm qd si peto ab eodē
non audior. Sed si peto ab alio siquidem nō est habiturus
regressum contra aliū tunc audior: ut. d. l. nec ullā. §. itē figs
et l. stichum. §. dolo. et l. locū. §. condēnatio. Item oppo. et
videtur qd etiā ab eodē possit itez exigi. ut. ff. de noua. l. fun
dū corne. Sed ibierant solutiōes diuersē et d. diuersis cōtra
ctibus originē sumentes. et ideo exactio vniū nō impeditur p
exactiōez alterius: ut quādo oēs cause essent lucrative. tūc. n.
exactio facta ex vna impeditur exactio ex altera. ut. ff. de act.
et ob. l. oēs. et de le. ij. l. meuius. §. duoz. Preterea in. l. fūdus
vna obligatio cōtracta erat super fundo alia super extimati
one fundi. Unde cū nō sup eodē sed sup diuersis pcedat du
plex exactio: sequitur qd ad regulā non p̄inet. Idem.

Cum quid vna via phibet alicui ad id alia nō dz admitti

Stius regule exemplū pprie ponitur. s. de cler.
i cōiuga. c. i. l. i. vj. ponit etiam potest sicut cauetur
ff. de tu. et cu. da. ab hys. l. scire oportet. §. si mat̄
nam si pater phibetur administrare tanq̄ pater
nec poterit nec debet administrare tanq̄ curator ut nō alia
via qd voluit testatrix faciat. Item qui phibetur ad succel
sionem vocari de iure civili nō admittitur per aliā viam. i. de
iure pretorio. ff. de bo. poss. contra. ra. l. nō est ambigendus
§. vbi cūqz. et ar. ad idē. ff. de bo. poss. p̄ tabu. l. iij. §. libera. l.
si post mortē. §. exheredari. Sed oppo. et videt qd emanci
patur qui prohibet succedere de iure civili vocat̄ de iure pre
torio. ff. de bo. poss. l. sed cū patrono. §. bonoz. Itē si legatus
relinquit patri et rogatur filiū emancipare l. filius phibeatur
emancipatiōem petere vna via. i. iuris actio. ex testamēto nō
admittitur alia. i. per officiū iudicis. ut. ff. de con. et demon. l.
si cui. Item si alicui duplici iure deferatur hereditas l. vno
iure succedere phibeatur nihilominus admittitur alio. ut. ff.
de regu. iu. l. quotiens duplici. et. C. de iure deli. l. suū herede
Item filius exclusus per vnde libe. vocat̄ p vnde legitimi. et
exclusus vnde legitimi vocat̄ p vnde cognati. ff. de suc. edic.
l. i. §. §. vidēdū. Itē repudiās ex testamēto succedere pōt ab
intestato si erat de numero eoz qui vocat̄ ab intestato. ut. ff.
de acqui. here. l. nec is. §. i. p que oia videt̄ cludi posse. regu
lā esse falsam. Sed dici pōt qd regula locū hz vbi ius resistit
in odiū phibentis. sed vbi assistit aliū contingētē defectus
hz locū contraria. Idem.

Contractus ex cōuentiōe legem accipere dinoscuntur.

De natura quorūdam ptractū est qd debeat tantū
dolus et lata culpa ut in deposito et pccario. In
deposito iō qz eius reuocatio dependet in volun
tate deponentis tantū. In pccario iō qz eius reuo
catio pendet ex libera voluntate cōcedentis solū. ut. ff. depo

mi
atu
di pō
habeat
vero. et
minū. §. se
tunc cōiter
effectū habe
ralis subiectu
in conventionē
si quis cautōib
pcurat. c. qui ad
nō p̄stet valeat
pactū de dolo future
ff. de pac. l. si vnus. §. a

Damnū qd qz sua cu

Procurator si
sibi debet imput
rator. ff. de procu
si pcurator vel gest
sibi imputari dz nō autē oīo cui
ff. de nego. ges. l. si quis negocia. §. 3
tu 3 fuerit ppter delictū suū nō pōt
soluā societati imputari: qz pp culpa
ri debuit. qd alij. ff. pro socio. l. cū duob
sequenti. Et ad istius regule generalis
ff. rem ra. ha. l. si sine. §. cū aut. et de insti. l.
lus. et famil. herc. l. inter eos heredes. §. q
oppo. et videt qd quis possit imputare aliū
pa sentit. ff. pro socio. l. si igitur. Sed dicēdū
imputari culpa participatiōis cause pp quā dā
aut uō. si pōt imputari tūc habet locū qd dī in. l.
si nō pōt imputari: tūc pcedit qd p̄inet in regula.

Infamibus poste non pateant dignitatum.

Infamia reperit duplex. vna iuris et a
Infamia iuris appellat̄ illa que irrogat̄
tiā in casibus illis in quibus iure cauet̄ cō
esse infamē ut p̄ in eo qui furti. vi bo. rap.
ruz de dolo mal. dānatus pactus vet. fuerit i alijs casib
enumerant. ff. de hys qui no. inf. l. i. Infamia vero fac
pellatur que granat opiniōez apud bonos et grances. et il
tingit multiplici: vel qz dānat̄ quis actiōe ex delicto de

